

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СКРЕЧКО МАРТА-МАРІЯ АНДРІЇВНА

УДК [347.965:343.121]:[343.13:351.746.2(477)НАБУ/БЕБ](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФУНКЦІЯ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
РІШЕНЬ ДЕТЕКТИВІВ

Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М.-М. А. СКРЕЧКО

Науковий керівник – **Басиста Ірина Володимирівна**, доктор юридичних наук, професор

Науковий керівник – **Комісарчук Юлія Анатоліївна**, кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2025

АНОТАЦІЯ

Скречко М.-М. А. Функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2025.

Дисертація є дослідженням, у якому здійснено комплексний аналіз функції захисту під час виконання процесуальних рішень підрозділів детективів Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) та Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) як новостворених органів досудового розслідування через призму проблемних аспектів правозастосування. У роботі розкрито передумови створення НАБУ та БЕБ, а також генезу впровадження інституту детектива як такого. На основі порівняльного аналізу профільних законів «Про НАБУ» та «Про БЕБ» встановлено, що у першому нормативному акті немає визначення поняття «детектив НАБУ», на відміну від другого, де термін «детектив БЕБ» чітко регламентований. На підставі цього запропоновано внести зміни до Закону України «Про НАБУ» для закріплення відповідного поняття на законодавчому рівні.

Розглянуто стан наукових розробок, присвячених процесуальним рішенням детективів, їх виконання та оскарження. Проаналізовано підходи вчених до визначення поняття функції захисту, кола суб'єктів, які її реалізують, а також сутності процесуального рішення. Сформульовано авторське бачення поняття «процесуальне рішення детектива». Окреслено проблемні аспекти, пов'язані із формою вираження таких рішень.

У дисертації узагальнено юридичні передумови впровадження системи іКейс, призначеної для автоматизації досудового розслідування та спрощення взаємодії між детективами НАБУ, прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП) та слідчими суддями Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС). Висвітлено недосконалість законодавчої діяльності щодо запровадження в КПК інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування в розрізі права детективів приймати процесуальні рішення в

електронній формі та способу виготовлення процесуальних документів, у яких такі процесуальні рішення набувають вираження. Виокремлено процесуальні документи детектива, що повинні бути складені в паперовій формі, та ті, що можуть складатися та підписуватися лише в електронній формі (без необхідності складання у паперовому вигляді). Водночас, резюмовано, що із законодавчого викладу залишається незрозумілою ситуація щодо того, оригінал, копія чи другий примірник повідомлення про підозру вручається особі. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до ч. 4 ст. 106-1, ч. 6 ст. 110 та ч. ч. 1, 2 ст. 278 КПК для усунення цієї прогалини (див. додаток Г).

Досліджено особливості прийняття процесуальних рішень детективами в умовах воєнного стану. Встановлено, що в таких обставинах передбачено: специфічні вимоги до фіксації прийнятих процесуальних рішень; можливість відкладення строку їх прийняття; можливість зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру за наявності об'єктивних перешкод для його подальшого проведення. Також зауважено, що у перебігу такої виняткової процесуальної діяльності існує значний ризик порушення конституційних, процесуальних і конвенційних прав учасників провадження.

Досліджено зарубіжний досвід правового регулювання виконання та оскарження процесуальних рішень детективів на прикладі Сінгапуру та Нової Зеландії. Здійснено аналіз законодавства вказаних держав і висвітлено позитивний досвід правового регулювання використання штучного інтелекту у кримінальних провадженнях, що може бути запозичений у національне законодавство, та напрацьовано відповідні рекомендації.

Проаналізовано особливості прийняття детективами БЕБ і НАБУ процесуального рішення про початок досудового розслідування. Обґрунтовано, що в разі самостійного виявлення ознак кримінального правопорушення детектив має повідомити про це керівника відповідного підрозділу детективів, при цьому не наділений повноваженнями самостійно вносити такі відомості. На основі судової практики виокремлено підходи щодо обов'язку детектива вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) на підставі

подання заяви про злочин безвідносно до її змісту. Встановлено, що не кожна заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР, а лише та, що містить короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Наголошено на важливості відповідності відомостей у заяві про кримінальне правопорушення та тих, що вносяться до ЄРДР, а також на неприпустимості штучного обтяження правової кваліфікації діяння особи, якщо такі відомості не відображені у відповідній заяві про вчинення кримінального правопорушення, матеріалах правоохоронних органів. Акцентовано, що хоч сторона захисту і не наділена правом оскаржувати рішення про початок досудового розслідування, проте може вказувати на такі обставини (відсутність повноважень у детектива на самостійне внесення відомостей в ЄРДР, штучне обтяження правової кваліфікації), заявляючи під час судового розгляду клопотання про визнання недопустимими доказів на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.

Залежно від необхідності погодження постанови детектива поділено на: а) ті, що приймаються детективом самостійно та не потребують жодних погоджень; б) ті, що погоджуються прокурором; в) ті, що погоджуються керівником органу досудового розслідування. Окремо розглянуто випадки, коли оформлення детективом процесуального рішення у вигляді постанови прямо не передбачено у КПК, проте саме таке оформлення превалює на досудовому розслідуванні: про визнання речовими доказами; про призначення експертизи; про визнання особи потерпілим. Наголошено, що відсутність мотивів та обґрунтування у постанові про визнання речовими доказами дає підстави стороні захисту покликатись на відсутність підстав для накладення арешту на майно з метою забезпечення збереження речових доказів у вирішенні цього питання.

Розглянуто клопотання детектива, що погоджуються прокурором, і ті, що подаються детективом самостійно та не потребують жодних погоджень у розрізі виконання стороною захисту своїх повноважень щодо таких. Окреслено питання, щодо яких у судовій практиці не сформовано єдиного вирішення, та запропоновано авторські рекомендації для захисників, а саме:

1) процесуальні наслідки порушення детективом строку подання клопотання про накладення арешту на майно, вилученого під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді. Наголошено на важливості для сторони захисту перевіряти дотримання цього строку, а в разі його пропуску – наполягати на неможливості його поновлення і наявності підстав для відмови у задоволенні клопотання;

2) наявність / відсутність у детектива процесуального права звертатися до слідчого судді із клопотанням про накладення арешту на майно третьої особи з огляду на приписи ч. 2 ст. 64-2 КПК. Обґрунтовано, що лише прокурор наділений правом звертатись із таким клопотанням, що дає підстави стороні захисту покликатись на подання клопотання неуповноваженою особою як під час вирішення питання про арешт слідчим суддею, так і в ході судового розгляду.

Досліджено легітимність оформлення детективами процесуальних рішень у формі листів. Аргументовано, що ця форма є припустимою в разі одночасного дотримання двох умов: 1) Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК) прямо не вимагає оформлення процесуального рішення у формі постанови в конкретному випадку; 2) такий лист є вмотивованим і відповідає вимогам ч. 5 ст. 110 КПК.

Наголошено, що не всі прийняті детективом процесуальні рішення обволікаються у процесуальний документ, водночас такі рішення можуть бути підставою для проведення відповідної процесуальної дії або ж прийняті в ході проведення такої процесуальної дії, за результатом яких складається відповідний процесуальний документ.

Зроблено висновок, що подання цивільного позову органу досудового розслідування можливе лише після вручення повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. В іншому випадку суб'єкти захисту при розгляді клопотання про арешт повинні покликатись на цю обставину як на підставу для відмови у задоволенні клопотання про арешт.

Проаналізовано форми закінчення досудового розслідування, визначені статтею 283 КПК, та виявлено невідповідності в цій нормі. Проаналізовано

визначені у КПК підстави, за наявності яких детектив може винести постанову про закриття кримінального провадження. Висвітлено проблематику закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК у розрізі обов'язку детектива перевіряти дотримання вимог щодо підслідності. Доведено, що такий обов'язок є надмірним і суперечить КПК. Зауважено, що у разі оскарження відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з цієї підстави на сторону захисту покладається тягар доведення, що правила підслідності у закритому провадженні дотримані, що є неприпустимим.

Розглянуто право сторони захисту оскаржити постанову про закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК. Виявлено неузгодженість норм п. 11 ч. 1 ст. 303 КПК та ч. 4 ст. 284 КПК, оскільки стороною захисту на досудовому розслідуванні є лише підозрюваний, а закриття провадження детективом можливе лише за відсутності підозрюваного. У судовій практиці простежується думка про відсутність у слідчого судді повноважень зобов'язати детектива закрити кримінальне провадження через його самостійність. Проте обґрунтовано протилежний підхід: 1) самостійність детектива не є довільною, а реалізується відповідно до КПК; 2) за наявності єдиного законного варіанту поведінки слідчий суддя може зобов'язати детектива прийняти відповідне рішення чи вчинити відповідну дію в межах функції судового контролю.

Досліджено рішення про складання обвинувального акта, яке хоч і не оформлюється окремо, але втілюється саме в обвинувальному акті як процесуальному документі, що складається детективом і погоджується прокурором. Обґрунтовано, що обвинувальний акт повинен бути складений не раніше відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів одна одній. Підкреслено значення права захисту висловлювати зауваження в ході виконання вимог ст. 290 КПК. Виявлено проблему визначення початку строку ознайомлення стороною захисту з матеріалами кримінального провадження, що є підставою для зупинення перебігу строків досудового розслідування.

Виокремлено актуальні проблеми реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів: 1) труднощі реалізації права сторони захисту на збирання доказів шляхом отримання тимчасового доступу до речей і документів; 2) потреба узгодження КПК і Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо права адвоката проводити опитування особи за її згодою; 3) визнання недопустимими доказів, що зібрані детективом у ході виконання процесуальних рішень останнього на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК; 4) обмеження права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, у тому числі третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт; 5) скасування арешту на майно у кримінальному провадженні, у якому закінчився визначений ст. 49 Кримінального кодексу України строк давності притягнення до кримінальної відповідальності; 6) використання стороною захисту та детективами підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування; 7) оскарження повідомлення про підозру в порядку п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК. Запропоновано конкретні заходи для розв'язання цих проблем, зокрема шляхом внесення змін до п. п. 2, 3 ст. 87, ст. 93, ч. 1 ст. 221, п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК.

Ключові слова: генеративний ШІ, досудове розслідування та його органи, електронна форма рішень, захисник, кримінальне провадження, (не)допустимість доказів, стандарт доказування, судова практика, реалізація захисту: при затриманні особи, арешті майна (його скасуванні), повідомленні про підозру, за (не) внесеними відомостями до ЄРДР.

ABSTRACT

Skrechko M.-M. A. The function of protection in the execution of procedural decisions of detectives. Qualifying scientific work as a manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 “Law”. Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2025.

The thesis provides a comprehensive analysis of the function of protection in the course of execution of procedural decisions of the detective units of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (hereinafter – NABU) and the Bureau of Economic Security (hereinafter – BES) as newly established pre-trial investigation bodies through the prism of problematic aspects of law enforcement. The prerequisites for the establishment of the NABU and the BES, as well as the genesis of the introduction of the detective institute as such is revealed in the research. The comparative analysis of the respective laws “On NABU” and “On BES” shows that the former does not define the term “NABU detective”, unlike the latter, where the term “BES detective” is clearly regulated. Accordingly, it is proposed to amend the Law of Ukraine “On NABU” to enshrine the relevant concept at the legislative level.

The state of scientific developments on procedural decisions of detectives, their execution and appeal is considered. The author analyses the approaches of scholars to defining the concept of the protection function, the range of subjects who implement it, and the essence of a procedural decision. As a result, the researcher formulates her own vision of the concept of ‘procedural decision of a detective’. The problematic aspects related to the form of expression of such decisions are outlined.

The present thesis summarises the legal prerequisites for the implementation of the iCase system designed to automate pre-trial investigation and facilitate interaction between NABU detectives, prosecutors of the Specialised Anti-Corruption Prosecutor's Office (hereinafter referred to as SAPO) and investigating judges of the High Anti-Corruption Court (hereinafter referred to as HACC). The imperfection of legislative activity regarding the introduction of the information and telecommunication system of pre-trial investigation in the CPC of Ukraine is

highlighted in the context of the right of detectives to make procedural decisions in electronic form and the method of producing procedural documents in which such procedural decisions are expressed. The author distinguishes between procedural documents of a detective which must be drawn up in paper form and those which may be drawn up and signed only in electronic form (without the need for paper form).

Along with this, the author summarises that the legislative wording does not make it clear whether the original, copy or second copy of a notice of suspicion is served to a person. In this regard, the author proposes to amend Part 4 of Article 106-1, Part 6 of Article 110 and Parts 1, 2 of Article 278 of the CPC to eliminate this gap (see Appendix Γ).

The specifics of procedural decision-making by detectives under martial law are investigated. It is established that in such circumstances, there are: specific requirements for recording of procedural decisions; the possibility of postponing the deadline for their adoption; the possibility of suspending the pre-trial investigation after serving a person with a notice of suspicion if there are objective obstacles to its further conduct. The author also draws attention to the fact that in the course of such exceptional procedural activities there is a significant risk of violation of the constitutional, procedural and conventional rights of the parties to the proceedings.

The foreign experience of legal regulation of execution and appeal of procedural decisions of detectives on the example of Singapore and New Zealand is studied. The author analyses the legislation of these countries and highlights the positive experience of legal regulation of the use of artificial intelligence in criminal proceedings which may be adopted into national legislation, and makes relevant recommendations.

The features of making a procedural decision to initiate a pre-trial investigation by the BES and NABU detectives are analysed. It is substantiated that in case of independent detection of signs of a criminal offence, a detective must notify the head of the relevant detective unit, and is not empowered to enter such information independently. Drawing on case law, the author distinguishes approaches to the detective's obligation to enter information into the Unified Register of Pre-trial Investigations (hereinafter – URPTI) on the basis of a crime report, regardless of its

content. It is established that not every statement or report of a criminal offence is an unconditional basis for entering information into the URPTI, but only the one containing a brief summary of the circumstances which may indicate that a criminal offence has been committed. The author emphasises the importance of compliance of the information in the statement of criminal offence with the information entered into the URPTI, as well as the inadmissibility of artificially burdening the legal qualification of a person's act if such information is not reflected in the relevant statement of criminal offence or law enforcement materials. It is emphasised that although the defence is not entitled to appeal against the decision to initiate a pre-trial investigation, it may indicate such circumstances (lack of authority of the detective to independently enter information into the URPTI, artificial burdening of legal qualification) by filing a motion to declare inadmissible evidence based on paragraph 2 of part 3 of Article 87 of the CPC during the trial.

Depending on the need for approval, the detective's resolutions are divided into: a) those adopted by the detective independently and do not require any approvals; b) those approved by the prosecutor; c) those approved by the head of the pre-trial investigation body. The author separately considers the cases when a detective's issuance of a procedural decision in the form of a resolution is not directly provided for in the CPC, but such a resolution prevails in the pre-trial investigation: on recognition of material evidence; on appointment of an expert examination; on recognition of a person as a victim. The author emphasises that the absence of motives and justification in the decision on recognition of material evidence gives the defence a basis to rely on the absence of grounds for seizure of property in order to ensure the preservation of material evidence in resolving this issue.

The detective's motions which are approved by the prosecutor and those which are submitted by the detective independently and do not require any approval in terms of the defence party's exercise of its powers in this regard are considered. The author outlines the issues on which there is no unified solution in the court practice and offers the author's recommendations for defence counsels, namely:

1) procedural consequences of a detective's violation of the deadline for filing a motion for seizure of property seized during a search or inspection carried out on the basis of a decision of an investigating judge. The author emphasises the importance for the defence to check compliance with this deadline, and in case of its omission, to insist on the impossibility of its renewal and the existence of grounds for dismissing the motion;

2) presence/absence of the procedural right of the detective to apply to the investigating judge with a motion to seize the property of a third party, taking into account the provisions of Part 2 of Article 64-2 of the CPC. The author substantiates that only the prosecutor is entitled to file such a motion, which gives the defence grounds to rely on the fact that the motion was filed by an unauthorised person both when the investigating judge decides on the arrest and during the trial.

The legitimacy of procedural decisions issued by detectives in the form of letters is investigated. It is argued that this form is acceptable if two conditions are met simultaneously: 1) the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter – the CPC) does not explicitly require that a procedural decision be issued in the form of a resolution in a particular case; 2) such a letter is motivated and meets the requirements of Part 5 of Article 110 of the CPC.

It is emphasised that not all procedural decisions made by a detective are incorporated into a procedural document, however, such decisions may be the basis for conducting a relevant procedural action or may be made in the course of such a procedural action, which results in the preparation of a relevant procedural document.

The author concludes that a civil claim may be filed by a pre-trial investigation body only after serving a notice of suspicion in criminal proceedings. Otherwise, when considering an arrest petition, the defence parties should refer to this circumstance as a ground for refusing to satisfy the arrest petition.

The forms of termination of pre-trial investigation, defined by Article 283 of the CPC, are analysed and inconsistencies in this provision are identified. The author analyses the grounds set out in the CPC of Ukraine on which a detective may issue a decision to close criminal proceedings. The author highlights the issues of closing

criminal proceedings on the basis of clause 9-1, part 1, Article 284 of the CPC of Ukraine in the context of the detective's duty to check compliance with the requirements of jurisdiction. The author proves that such obligation is excessive and contradicts the CPC. It is noted that in case of appealing against the denial of a motion to close criminal proceedings on this ground, the defence bears the burden of proving that the rules of jurisdiction in closed proceedings are met, which is unacceptable.

The right of the defence to appeal against the decision to close the criminal proceedings on the basis of paragraphs 9-1 of part 1 of Article 284 of the CPC is considered. The author reveals the inconsistency between the provisions of para. 11, part 1, Article 303 of the CPC and part 4, Article 284 of the CPC, since only the suspect is a party to the defence in the pre-trial investigation, and the detective may close the proceedings only in the absence of the suspect. In court practice, there is an opinion that the investigating judge does not have the authority to oblige the detective to close the criminal proceedings due to his/her independence. However, the opposite approach is justified: 1) the detective's independence is not arbitrary, but is exercised in accordance with the CPC; 2) if there is only one legal option for behaviour, the investigating judge may oblige the detective to make a decision or perform an action within the function of judicial control.

In the thesis the author examines the decision to draw up an indictment, which, although not drawn up separately, is embodied in the indictment as a procedural document drafted by a detective and approved by the prosecutor. The author substantiates that an indictment should be drawn up not earlier than the parties to criminal proceedings open the materials to each other. The importance of the defence's right to make comments in the course of fulfilling the requirements of Article 290 of the CPC is emphasised. The author identifies the problem of determining the beginning of the term for the defence to get acquainted with the criminal proceedings, which is the basis for suspending the pre-trial investigation.

Current problems of the defence function in the course of execution of procedural decisions of detectives are highlighted: 1) difficulties in exercising the right of the defence to collect evidence by obtaining temporary access to things and

documents; 2) the need to harmonise the CPC and the Law of Ukraine ‘On the Bar and Practice of Law’ regarding the right of a lawyer to interview a person with his/her consent; 3) inadmissibility of evidence collected by a detective in the course of execution of the latter's procedural decisions on the basis of paragraph 2 of Part 3 of Article 87 of the CPC; 4) restriction of the right to familiarise oneself with the materials of criminal proceedings, including those of a third party whose property is being seized; 5) cancellation of seizure of property in criminal proceedings in which the statute of limitations for bringing to criminal liability, as defined in Article 49 of the Criminal Code of Ukraine, has expired; 6) use of the ‘Electronic Court’ subsystem by the defence and detectives during the pre-trial investigation; 7) appeal against a notice of suspicion in accordance with paragraph 10, part 1, Article 303 of the CPC. The author proposes specific measures to address these problems, in particular, by amending Article 87(2) and (3), Article 93, Article 221(1), and Article 303(10)(1) of the CPC.

Keywords: generative AI, pre-trial investigation and its bodies, electronic form of decisions, defense attorney, criminal proceeding, (in)admissibility of evidence, standard of proof, judicial practice, implementation of protection: in the course of detention of a person, seizure of property (its cancellation), notification of suspicion, based on (un) entered information in the URPTI.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти прийняття та виконання процесуальних рішень детективів в електронній формі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/10>.
2. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, Т. 3. С. 19–38. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>.
3. Скречко М.-М. А. Реалізація функції захисту в ході оскарження процесуального рішення детектива про повідомлення про підозру. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 427–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/100>.
4. Скречко М.-М. А. Процесуальне рішення детектива про початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 831–837. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.127>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Кулинич М.-М. А. Процесуальні рішення прокурора при здійсненні досудового слідства детективами органів Бюро економічної безпеки України: окремі проблеми. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 року). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 78–82.

6. Кулинич М.-М. А. Особливості прийняття процесуальних рішень детективами в умовах воєнного стану. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи* : матеріали круглого столу (23 вересня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 182–186.

7. Кулинич М.-М. А. Співвідношення понять «процесуальне рішення» та «процесуальний документ». *Наука і вища освіта* : матеріали XXIX Міжнародної наукової конференції студентів і молодих учених (09 листопада 2022 року). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2022. С. 93.

8. Кулинич М.-М. А. Оформлення процесуального рішення детективом у формі листа. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 09 грудня 2022 року). Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2022. С. 306–310.

9. Кулинич М.-М. А. Використання захисником підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування. *Інформаційні технології в освіті та практиці* : матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 16 грудня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 36–38.

10. Кулинич М.-М. А. Правова природа витягу з єдиного реєстру досудових розслідувань. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання»* (м. Острог, 24 листопада 2023 року). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. С. 72–74.

11. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти оскарження стороною захисту процесуальних рішень та бездіяльності детективів щодо ненадання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 221 КПК. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 49–53.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ПРОЦЕСУАЛЬНІ РІШЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВІВ ТА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ	29
1.1 Генеза процесуальних рішень підрозділів детективів та повноважень захисника на їх оскарження.....	29
1.2 Стан наукових розробок та законодавчих вимог щодо процесуальних рішень детективів, їх виконання та оскарження	46
1.3 Зарубіжний досвід правової регламентації виконання та оскарження процесуальних рішень підрозділів детективів	64
Висновки до розділу I	79
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ ПРИ ВИКОНАННІ ПОЧАТКОВИХ ТА ПРИЙНЯТИХ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕТЕКТИВІВ	81
2.1 Функція захисту при реалізації початкових процесуальних рішень детективів	81
2.2 Процесуальні рішення підрозділів детективів під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень та виконання захистом власних повноважень щодо таких рішень	107
Висновки до розділу II	141
РОЗДІЛ 3. КІНЦЕВІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ РІШЕННЯ ДЕТЕКТИВІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ: ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ	146
3.1 Реалізація функції захисту при виконанні кінцевих процесуальних рішень детективів	146
3.2 Перспективи вдосконалення кримінального процесуального законодавства щодо функції захисту під час виконання процесуальних рішень підрозділів детективів	174
Висновки до розділу III.....	206
ВИСНОВКИ.....	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	214
ДОДАТКИ	242

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БЕБ – Бюро економічної безпеки України
ВАКС – Вищий антикорупційний суд
ВП ВС – Велика Палата Верховного Суду
ЕКПЛ – Європейська конвенція з прав людини
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС – Європейський Союз
ЄСІТС – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
ЗУ – Закон України
ІТСДР – Інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування
КЕП – кваліфікований електронний підпис
КК України – Кримінальний кодекс України
ККС ВС – Касаційний кримінальний суд Верховного Суду
КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України
КПК 1960 року – Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року
НАБУ – Національне антикорупційне бюро України
ООН – Організація Об'єднаних Націй
САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура
ІІ – штучний інтелект

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. З часу набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (далі – КПК) останній зазнав істотних змін, зокрема у зв’язку із розширенням прав сторони захисту, з одного боку, та створенням нових органів досудового розслідування – з іншого. Конструкція частини 2 статті 38 КПК у чинній редакції дає змогу дійти висновку, що законодавець визначив три групи органів, які здійснюють досудове слідство: слідчі підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки та органів Державного бюро розслідувань (п. 1); підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ; п. 2); підрозділи детективів органів Бюро економічної безпеки України (далі – БЕБ; п. 3). Останні дві групи є порівняно новими суб’єктами в кримінальному провадженні, адже детективи НАБУ розпочали свою процесуальну діяльність наприкінці 2015 року, а підрозділи детективів органів БЕБ – з кінця 2021 року.

Прийняття закону про створення та подальший запуск НАБУ у 2015 році було зумовлено вимогами, висунутими Міжнародним валютним фондом та Європейською комісією для впровадження безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС). Причиною формування нового антикорупційного органу стала неефективність наявних механізмів боротьби з корупцією в Україні та крайня необхідність розроблення і реалізації нової державної політики у цій сфері. До появи НАБУ зазначені функції були розподілені між значною кількістю органів та не мали належного законодавчого підґрунтя, що ускладнювало реалізацію повноважень суб’єктами запобігання та протидії корупції.

Попри те, створення БЕБ у 2021 році було зумовлене міжнародними зобов’язаннями України, зокрема Меморандумом про економічну та фінансову політику з МВФ і Меморандумом про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та ЄС – як Кредитором.

У травні 2021 року Кабінет Міністрів України утворив Бюро економічної безпеки як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується урядом. Новий орган замінив податкову міліцію та забрав частину повноважень Служби безпеки України та Національної поліції України. Створення єдиного державного органу, відповідального за протидію економічним злочинам, ініціювалося через недостатню ефективність роботи як податкової міліції, так і правоохоронних органів, що виконували невластиві їм функції.

Отже, практика розслідування потребує, як ніколи, симбіозу із науковою діяльністю задля розроблення алгоритмів, серед іншого, й прийняття та виконання процесуальних рішень означеними «новими» суб'єктами кримінального процесу у підслідних їм кримінальних правопорушеннях. Своєю чергою, такі новації вимагають певного рівня підготовки та удосконалення вже наявних фахових компетентностей адвокатів для реалізації функції захисту у кримінальних провадженнях означеної категорії.

Не можемо себе вважати першопроходцями у цій царині, оскільки окремі питання законодавчих змін, що стосуються створення БЕБ, розглядалися в наукових працях Ю. Ю. Козара, Л. Т. Обідняк, Я. В. Попенка, Н. С. Пузирної. Втім, такі праці містять лише загальний опис законодавчих новел, передумови їх прийняття, аналіз видів діяльності БЕБ та їх економічну сутність, а також розкривають важливість створення означеного органу як принципового кроку для сталого економічного зростання ринкової економіки держави.

Водночас діяльність детективів НАБУ стала предметом наукового пошуку Р. В. Войтюка, І. В. Гловюк, І. П. Зінковського та І. В. Чечерського.

Загальні питання функції захисту досліджувалися у працях Н. М. Бакаянкової, Н. В. Борзих, Н. В. Глинської, І. В. Гловюк, Я. П. Зейкана, П. М. Маланчука, В. Т. Нора, О. В. Попелюшка, І. І. Татарина, В. М. Тertiшника, І. А. Тітка, А. Я. Хитри, О. Г. Шнягіна та ін. Попри велику кількість наукових досліджень, що стосуються кримінальної процесуальної функції захисту, в

кримінальній процесуальній доктрині недосліджені питання щодо реалізації цієї функції саме під час виконання процесуальних рішень детективів.

Усе означене, на наш погляд, визначає актуальність, практичну значущість і своєчасність проведення наукового пошуку щодо функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу національного та міжнародного законодавства, практики його реалізації дослідити функцію захисту під час виконання процесуальних рішень детективів, надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо підвищення ефективності захисту в ході виконання процесуальних рішень підрозділів детективів, удосконалення самих процесуальних рішень детективів і процедурних елементів їх оскарження, а також чинного кримінального процесуального законодавства у цій царині.

Досягнення поставленої мети передбачає послідовне вирішення таких дослідницьких завдань:

- надати загальну характеристику генезі процесуальних рішень підрозділів детективів і повноважень захисника на їх оскарження;
- з'ясувати сучасний стан наукових досліджень проблем реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів;
- висвітлити міжнародний досвід правової регламентації виконання та оскарження процесуальних рішень підрозділів детективів;
- охарактеризувати функцію захисту при реалізації початкових процесуальних рішень детективів;
- окреслити процесуальні рішення детективів під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень і дослідити виконання захистом власних повноважень щодо таких рішень;
- з'ясувати особливості реалізації функції захисту при виконанні кінцевих процесуальних рішень детективів;

– встановити перспективні напрями удосконалення чинного законодавства, що забезпечує реалізацію функції захисту під час виконання процесуальних рішень.

Об’єкт дослідження – кримінальні процесуальні відносини, що виникають у зв’язку з реалізацією функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів.

Предмет дослідження – функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів.

Методи дослідження. З урахуванням мети та поставлених завдань, об’єкта та предмета дослідження, використано комплекс взаємопов’язаних загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема:

За допомогою *діалектичного методу* в усіх розділах проведено всебічний аналіз предмета дослідження, розглядаючи функцію захисту та процесуальні рішення детективів у їхньому взаємозв’язку. *Метод аналізу* використано у всіх підрозділах наукової роботи (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Зокрема, у підрозділі 1.2 проаналізовано стан наукових розробок щодо функції захисту, а в підрозділі 2.1 – особливості реалізації початкових процесуальних рішень. *Герменевтичний метод* дав змогу в підрозділі 1.1 здійснити інтерпретацію правових понять, таких як «процесуальне рішення детектива» та «функція захисту», що забезпечило їх змістовне тлумачення. Завдяки *порівняльно-правовому методу* в підрозділі 1.3 зіставлено правове регулювання виконання процесуальних рішень детективів у Сінгапурі та Новій Зеландії з вітчизняною практикою. *Методи формальної логіки* взято за основу в усіх розділах для послідовного викладу матеріалу, наприклад, у підрозділі 2.2 при аналізі процесуальних рішень під час подальшого розслідування. *Метод узагальнення* застосовано в підрозділах 3.2 і висновках до всіх розділів для формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства. Забезпечити репрезентативність результатів, отриманих у ході анкетування науково-педагогічних працівників, адвокатів, детективів і слідчих, дозволив *метод соціологічних досліджень* (розділи 2, 3). У підборі респондентів для подальшого анкетування за

розробленою анкетною, а також під час пошуку та аналізу судової практики (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2) став у нагоді *метод вибірки*. *Статистичний метод* сприяв аналізу емпіричної інформації, зокрема судових рішень, результатів анкетування у межах теми дослідження (розділи 2, 3). Застосований в ході аналізу конкретних справ із судової практики *метод case study* дозволив проілюструвати теоретичні положення практичними прикладами (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2).

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, КПК, Кримінальний кодекс України, інші закони та підзаконні акти України.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці в галузі кримінального процесуального права, використання штучного інтелекту та інформаційних-телекомунікаційних систем.

Емпіричну основу дослідження сформуvalи судові рішення, оприлюднені в Єдиному державному реєстрі судових рішень (аналіз 307 ухвал слідчих суддів (використано в тексті 77), 29 вироків судів першої інстанції (використано в тексті 3), 65 ухвал судів апеляційної інстанції (використано в тексті 14), 49 постанов суду касаційної інстанції (використано в тексті 27)), рішення Європейського суду з прав людини, особистий досвід авторки як захисника у кримінальних провадженнях. Під час підготовки дисертації проведено опитування 202 практичних і науково-педагогічних працівників у сфері кримінального судочинства, а саме: науково-педагогічних працівників кафедр кримінального процесу та криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Одеського державного університету внутрішніх справ, Дніпровського державного університету внутрішніх справ; слідчих слідчого управління ГУНП в Івано-Франківській області; детективів Територіального управління БЕБ у Львівській області; адвокатів Львівської, Одеської, Івано-Франківської, Полтавської та Київської областей.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що за характером і змістом уперше на дисертаційному рівні здійснено комплексний аналіз функції захисту під час виконання процесуальних рішень підрозділів

детективів НАБУ та БЕБ як окремо визначених новостворених органів досудового розслідування через призму проблемних аспектів правозастосування.

У межах цього дослідження досягнуто таких результатів, що мають наукову новизну:

уперше:

- сформульовано концептуальне розуміння процесуального рішення детектива, до якого окремими складовими віднесено: владність волевиявлення; його спрямованість на здійснення досудового розслідування; його (волевиявлення) сконцентрованість на встановленні, зміні або припиненні кримінальних процесуальних відносин; вираженні охарактеризованого волевиявлення у процесуальному документі або процесуальній дії;

- виявлено суттєві невідповідності норм КПК і відомчих актів БЕБ та НАБУ щодо внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) відомостей про вчинене кримінальне правопорушення. Констатовано, що згідно зі ст. 214 КПК детектив зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР, проте може здійснювати досудове розслідування лише після прийняття рішення керівником органу досудового розслідування. Крім цього, актуалізовано проблематику невідповідності норм КПК та відомчих актів щодо дій детектива у разі самотійного виявлення ним обставин, що можуть свідчити про кримінальне правопорушення: КПК передбачає самотійне внесення таких відомостей до ЄРДР, тоді як відомчі акти передбачають звернення до керівника підрозділу детективів із відповідним повідомленням (рапортом). Обґрунтовано пропозиції (див. додаток Е), що в цьому разі детективу слід повідомляти про виявлені обставини керівника органу досудового розслідування та не вносити відомості самотійно;

- доведено, що, незважаючи на відсутність у сторони захисту права оскаржити рішення про початок досудового розслідування, захисник може вказувати на відповідні порушення шляхом подання клопотання про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК;

– аргументовано важливість відповідності відомостей про кримінальне правопорушення, викладених у заяві про злочин, і даних, що вносяться детективами у ЄРДР. Обґрунтовано, що в разі доведення захисником факту штучного обтяження детективом правової кваліфікації, що призвело до необґрунтованого внесення відомостей до ЄРДР про тяжкий чи особливо тяжкий злочин, отримані в результаті негласних слідчих (розшукових) дій докази можуть бути визнані недопустимими;

– здобуто достатню кількість аргументів для обґрунтування позиції, що норма частини 5 ст. 171 КПК має уповноважуючий, а не зобов'язальний характер. Доведено, що порушення детективом строку подання клопотання про арешт майна має призводити до відмови у його задоволенні та негайного повернення майна власнику. Рекомендовано, щоб захисник ретельно перевіряв дотримання цього строку на всіх стадіях розгляду клопотання, наполягаючи на відмові у поновленні строку в разі його пропуску;

– виявлено разючі недоліки, зумовлені тим, що, згідно з ч. 2 ст. 64-2 КПК, лише прокурор уповноважений подавати клопотання про арешт майна третьої особи, а детектив не має таких повноважень. Сформульовано авторські поради (див. додаток Д), згідно з якими сторона захисту має покликатись на факт подання клопотання неуповноваженою особою;

– теоретично аргументовано позицію щодо надмірності та суперечливості кримінальному процесуальному закону передбаченого для детектива обов'язку перевіряти дотримання підслідності іншим органом досудового розслідування при вирішенні питання закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК. Запропоновано та обґрунтовано необхідність виключення такого обов'язку із п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, у тому числі й тому, щоб запобігти покладенню на сторону захисту тягара доведення дотримання правил підслідності;

– обґрунтовано позицію, що закінчення визначених у Кримінальному кодексі України строків давності може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала

потреба за наявності певних умов. Сформульовано рекомендації для сторони захисту (див. додаток Д), що в таких випадках доцільно звернутися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК;

удосконалено:

- аргументацію про те, що самотійність детектива не є довільною, а реалізується відповідно до норм КПК. Доведено, що визначення у КПК єдиного правомірного варіанта поведінки детектива у разі його недотримання дозволяє стороні захисту звернутись до слідчого судді зі скаргою в порядку ст. 303 КПК з вимогою зобов'язати детектива прийняти відповідне рішення чи вчинити відповідну дію;

- позицію щодо необхідності винесення постанови про визнання речовими доказами, що містить мотиви та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів, на що слід звертати увагу стороні захисту у вирішенні питання про арешт майна;

- наукові погляди щодо підстав оскарження стороною захисту повідомлення про підозру;

дістали подальший розвиток:

- підходи до розуміння матеріалів, ознайомлення з якими стороною захисту в порядку ст. 221 КПК не може зашкодити досудовому розслідуванню;

- обґрунтування щодо необхідності вдосконалення кримінального процесуального законодавства щодо зазначення у протоколі затримання особи не лише підстав такого затримання, а й мотивів.

Практичне значення отриманих результатів. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку науково-теоретичних положень і практичних рекомендацій, що мають значення як для правозастосування, так і для розвитку науки кримінального процесуального права. Зокрема, отримані результати можуть бути використані у:

- *законотворчій практиці* – для удосконалення кримінального процесуального законодавства України шляхом обґрунтування пропозицій щодо

змін кримінальних процесуальних норм, заповнення наявних прогалин (додаток Г);

– *правозастосовній діяльності* – запропоновано рекомендації для формування єдності та передбачуваності детективної (у розумінні слідчої) та судової практики щодо розширення повноважень на виконання процесуальних рішень, що приймаються в ході першої стадії кримінального процесу, а також удосконалення діяльності захисника упродовж такої процесуальної діяльності (додаток Д «Методичні рекомендації для захисників під час виконання процесуальних рішень детективів» і додаток Е «Методичні рекомендації для органів, що здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень із переліку ч. ч. 3, 5 ст. 216 КПК»);

– *доктрині кримінального процесуального права* – для подальших теоретичних досліджень питань реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів;

– *науково-дослідній і експертно-аналітичній роботі* – при проведенні наукових досліджень, що стосуються правового розвитку країни та діяльності уповноважених органів, зокрема досудового розслідування та адвокатів; підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів у відповідній сфері (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Науково-дослідного інституту імені академіка І. М. Луцького від 09.04.2025);

– *освітньому процесі* – при удосконаленні освітньо-професійних програм «Право» освітніх ступенів бакалавра та магістра спеціальності 081 «Право» (акт впровадження Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила від 11.04.2025); при викладанні освітніх компонент «Кримінальне процесуальне право України», «Теоретико-прикладні проблеми кримінального судочинства»; під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів (акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ від 11 квітня 2025 року № 32); під час підвищення кваліфікації адвокатів Львівської області (довідка про впровадження

результатів дисертаційного дослідження у роботу Ради адвокатів Львівської області від 11.04.2025 № 130).

Особистий внесок здобувача. Викладені у дослідженні висновки, рекомендації та пропозиції, результати дисертаційної роботи, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. В основу їх обґрунтування покладено наукові праці вітчизняних учених, законодавство іноземних держав, нормативно-правові акти та судову практику України, на які здійснено відповідні покликання. У співавторстві опубліковано: Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 81, Т. 3. С. 19–38 (дисертанткою розроблено рекомендації щодо перспектив від ШІ для кримінального провадження та його процесуальних рішень) (обсяг – 0,39 д. а.).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено згідно з Тематикою наукових досліджень і науково-технічних розробок на 2020–2024 роки, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України № 454 від 11.06.2020 (п. 3 Дотримання прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів та підрозділів системи МВС), Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України № 326 від 21.05.2024, та відповідно до п. 3.2.2 Плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ на 2025 рік (у межах теми «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти», номер державної реєстрації 0121U113930). Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ 30.12.2021 (протокол №5).

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також круглих столах: Міжнародна науково-

практична конференція «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 року); круглий стіл «Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи» (м. Львів, 23 вересня 2022 року); XXIX Міжнародна наукова конференція студентів і молодих учених «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 09 листопада 2022 року); XI Міжнародна науково-практична конференція «Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку» (м. Київ, 09 грудня 2022 року); науково-практична конференція «Інформаційні технології в освіті та практиці» (м. Львів, 16 грудня 2022 року); X Міжнародна науково-практична конференція «Малиновські читання» (м. Острог, 24 листопада 2023 року); науково-практичний семінар «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 01 грудня 2023 року); круглий стіл «Березневі читання пам'яті Василя Попелюшка» (м. Острог, 31 березня 2025 року).

Публікації. Ключові положення дисертації відображено в одинадцяти публікаціях, із яких: чотири статті, у тому числі одна у співавторстві, що опубліковані у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України з присвоєнням категорії «Б», сім публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (264 найменувань, розміщених на 28 сторінках) та 7 додатків (розміщених на 49 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 290 сторінок, із яких основний текст – 196 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ПРОЦЕСУАЛЬНІ РІШЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВІВ ТА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ

1.1 Генеза процесуальних рішень підрозділів детективів та повноважень захисника на їх оскарження

З часу набрання ним чинності КПК зазнав істотних змін, у тому числі у зв'язку із розширенням прав сторони захисту з одного боку та створенням нових органів досудового розслідування з іншого.

Конструкція ч. 2 ст. 38 КПК в чинній редакції дозволяє дійти висновку, що законодавець визначив три групи органів, уповноважених здійснювати досудове слідство: 1) слідчі підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки та органів Державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю НАБУ; 3); підрозділи детективів органів БЕБ [64]. Останні дві групи є відносно новими суб'єктами в кримінальному провадженні, адже детективи НАБУ розпочали свою процесуальну діяльність наприкінці 2015 року, тоді як підрозділи детективів БЕБ – з кінця 2021 року [137].

Необхідність створення спеціалізованого органу для боротьби з корупцією витікала з ратифікованою Україною 18.10.2006 Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) проти корупції, відповідно до статей 5 та 6 якої на держави-учасниці покладено обов'язок розробляти та впроваджувати ефективну й узгоджену антикорупційну політику, а також створювати для цього спеціально уповноважені органи. Крім того, стаття 36 вказаної Конвенції вимагає від держав-учасниць забезпечити наявність органу чи органів або осіб, що спеціалізуються на боротьбі з корупцією шляхом застосування правоохоронних заходів [52].

Потреба вдосконалення механізму діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції була висвітлена й в Національній антикорупційній стратегії на 2011-2015 роки, схваленій Указом Президента України від 21.10.2011 №1001/2011 [134]. В свою чергу, 02.07.2014 Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) було затверджено План першочергових заходів

із подолання корупції, яким на Мін'юст та Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики було покладено обов'язок розробити та подати на розгляд КМУ законопроект про створення спеціалізованого органу, що здійснюватиме виявлення та розслідування корупційних правопорушень серед високопосадовців, а також інших корупційних діянь, котрі становлять особливу суспільну небезпеку [132].

Прийняття закону про створення та подальший запуск НАБУ було однією з вимог Міжнародного валютного фонду та Європейської комісії для лібералізації візового режиму України з Європейським Союзом. Створення НАБУ як суб'єкта запобігання корупції було зумовлене неефективністю наявного механізму протидії корупційним проявам в Україні, а також крайня необхідність розроблення та реалізації нової державної політики у цій сфері. До появи НАБУ зазначені функції були розподілені між значною кількістю органів та не мали належного законодавчого підґрунтя, що ускладнювало реалізацію повноважень суб'єктами запобігання та протидії корупції.

Ратифікація 16.09.2014 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами започаткувала низку організаційних та політико-правових реформ в Україні. Ключові вектори руху та першочергові пріоритети нашої держави були визначені Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», яку було схвалено Указом Президента України від 12.01.2012 №5/2015 [138] (далі – Стратегія 2020). Виходячи з мети Стратегії 2020, яка полягала у впровадженні європейських стандартів життя в Україні та забезпеченні її провідних позицій у світі, було визначено чотири вектори руху: розвитку, безпеки, відповідальності та гордості. Впровадження ефективних механізмів протидії корупції стало пріоритетним завданням вектору безпеки, що підлягало реалізації шляхом оновлення влади та втілення антикорупційної реформи. Досягнення мети останньої було неможливим без ефективної системи органів, спрямованої на запобігання та протидію корупції, до складу якої входить НАБУ як орган виявлення і розслідування корупційних злочинів вищих посадових осіб [138].

Як наслідок, Верховною Радою України 14.10.2014 було прийнято Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» №1698-VII (далі – ЗУ «Про НАБУ»). Основним завданням цього органу є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, вчиненим вищими посадовими особами, які уповноважені виконувати функції держави чи місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів, спрямованих на протидію корупції [133].

Перша редакція означеного закону не містила жодної згадки про детективів та їх підрозділи, як і не визначала, хто з працівників НАБУ здійснюватиме оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо підслідних НАБУ злочинів. Натомість, згідно з ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про НАБУ» було визначено, хто входить до працівників НАБУ [133]. Більше того, комплексний аналіз згаданого закону в першій редакції свідчить, що ним передбачалось створення в структурі управлінь НАБУ окремих оперативно-розшукових та *слідчих* підрозділів (ч. 4 ст. 6) та проведення конкурсу на зайняття посади оперативного працівника або слідчого (ч. 1 ст. 14) [133].

У подальшому, 12.02.2015 з метою удосконалення антикорупційного законодавства було прийнято ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» (далі – Закон №198-VIII). Цим законом внесені зміни до низки статей як ЗУ «Про НАБУ», так і КПК, які стосуються впровадження таких посад як «детектив» та «старший детектив», а також нових органів досудового розслідування – «підрозділ детективів» та «підрозділ внутрішнього контролю НАБУ» [129].

Попри це, не можна не зазначити, що станом на цей час на законодавчому рівні не визначено поняття «*детектив*». На це звертало увагу і Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України в своїх зауваженнях до проєкту вже згаданого Закону №198-VIII. На думку Головного юридичного управління, нові законодавчі ініціативи не узгоджувалися із загальною концепцією досудового розслідування, згідно якої всі дії, включаючи слідчі (розшукові) дії та негласні

слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), повинні здійснюватися слідчим (стаття 40 КПК), тоді як оперативні підрозділи (стаття 41 КПК) не наділені повноваженнями здійснювати такі дії без письмового доручення слідчого чи прокурора. Така система розподілу функцій між особами, які безпосередньо здійснюють досудове розслідування (слідчими), та працівниками оперативних підрозділів, які виконують їх доручення, є характерною для всіх правоохоронних органів, у складі яких є одночасно існують і органи досудового розслідування, і оперативні підрозділи [42].

Частина 4 статті 5 ЗУ «Про НАБУ» в редакції Закону №198-VIII передбачає, що структура НАБУ може включати, зокрема, підрозділи детективів, які здійснюють *оперативно-розшукові та слідчі дії*, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи [133].

Разом з тим, системний аналіз статей 5 та 10 ЗУ «Про НАБУ» свідчить, що законодавець наділив підрозділи детективів повноваженнями здійснювати як оперативно-розшукові, так і слідчі (розшукові) дії, відтак, надав цим суб'єктам повноваження як слідчих, так і співробітників оперативних підрозділів. При цьому оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування з числа працівників НАБУ здійснюють: старші детективи та детективи НАБУ; оперативно-технічні підрозділи; підрозділи внутрішнього контролю [133].

Таке поєднання повноважень дозволило зосередити в одних руках ті відомості, що здобуті детективами під час реалізації функцій оперуповноваженого з одного боку, а з іншого – продовжити пізнавальний процес, наділений на документування протиправної діяльності, проте вже шляхом проведення слідчих (розшукових) дій [143, с. 100].

Такі ж за змістом повноваження передбачені і Кримінальним процесуальним законом. Зокрема, частина 41 КПК надає право підрозділу детективів, оперативно-технічному підрозділу та підрозділу внутрішнього контролю НАБУ проводити слідчі (розшукові) дії та НСРД в межах кримінального провадження за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП). Більше того,

співробітники підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ наділені правом здійснення процесуальних дій у кримінальному провадженні за власною ініціативою, а також правом звертатися з відповідними клопотаннями до слідчого судді чи прокурора, що слідує з ч. 3 ст. 41 КПК [64].

Таким чином, інститут детектива на законодавчому рівні вперше було запроваджено Законом №198-VIII від 12.02.2015, який наділив означеного суб'єкта і оперативно-розшуковими, і слідчими повноваженнями. Однак, його кримінальний процесуальний статус залишається дискусійним з огляду на відсутність законодавчого визначення як самого поняття «детектив», так і суті його діяльності та повноважень. Проблематику цього аспекту висвітлював В. І. Чечерський, який наголошував, що крім технічного впровадження терміну «детектив» шляхом доповнення КПК відповідними положеннями, не було запропоновано жодних інших системних нововведень, особливо в частині регулювання оперативно-розшукової діяльності детективів [245, с. 146].

Детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, що передбачені статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (щодо працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-2, 366-3, 368, 368-5, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України (далі – КК України), у разі наявності хоча б однієї з визначених у ч. 5 ст. 216 КПК умов, зокрема: вчинення цих кримінальних правопорушень спеціальними суб'єктами, визначеними у п. 1 ч. 5 цієї статті; відповідності розміру предмета кримінального правопорушення, тому, що визначений у п. 2 ч. 5 цієї статті; вчинення кримінального, передбаченого ст. 369, ч. 1 ст. 369-2 КК України щодо окремих осіб, визначених у п. 3 ч. 5 ст. 216 КПК. При цьому в разі встановлення під час розслідування інших кримінальних правопорушень, що їм не підслідні, як детективи БЕБ, так і НАБУ можуть здійснювати їх досудове розслідування у випадках, передбачених у ч. 2 та ч. 5 ст. 216 КПК [64].

Пункт 17 частини 3 КПК визначає, що слідчим є службова особа, зокрема, *Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ*, уповноважена в межах передбаченої

КПК компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [64].

Аналізуючи наведену норму, можна дійти висновку, що законодавець ототожнює поняття «детектив» та поняття «слідчий», а отже прирівнює детектива до слідчого. Таку ж думку поділяють І. В. Гловюк та І. П. Зінковський [30, с. 30]. Однак, частина науковців має протилежні міркування, зокрема Р. В. Войтюк вказує, що законодавець хоч і прирівнює детектива до слідчого у п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК, проте не ототожнює їх. Як наголошує автор, підрозділ детективів, з огляду на коло його повноважень, було не випадково відділено від слідчих підрозділів. Діяльність підрозділу детективів зосереджена на попередженні, виявленні, припиненні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень, що віднесені до підслідності цього підрозділу, а також на запобіганні вчиненню нових правопорушень, що не характерне діяльності слідчих підрозділів [19, с. 29]. Такий підхід викликаний тим, що як новий суб'єкт досудового розслідування детектив не лише проводить досудове розслідування, але й здійснює оперативну-розшукову діяльність, що відрізняє його від слідчого.

Підтримуючи підхід Р. В. Войтюка, не можемо повністю погодитись із законодавчим підходом щодо ототожнення слідчого та детектива. Порівняльний аналіз компетентностей слідчого та детектива дійсно дозволяє виокремити відмінні ознаки цих суб'єктів кримінальної процесуальності діяльності. В той же час, на наш погляд, означені поняття слід розглядати як загальне та спеціальне (усі детективи є слідчими в розумінні КПК, але не всі слідчі є детективами з властивими останнім повноваженнями).

Якщо в юридичній спільноті питання співвідношення слідчого та детектива породжує дискусії, то в практиці правозастосування це питання є однозначним. Виходячи з аналізу судової практики, детектив НАБУ ототожнюється зі слідчим та за частинами 1, 5 статті 40 КПК відповідальний за законність та своєчасність здійснення тих чи інших процесуальних дій [64].

На наш погляд, обтяжувати статтю 3 КПК визначенням поняття «детектив» не потрібно, адже законодавець вже прирівняв детектива до слідчого, одночасно визначивши його кримінальну процесуальну компетенцію у інших статтях КПК.

При цьому обсяг повноважень детектива в порівнянні зі слідчим, не є однаковим, адже детектив наділений окремими процесуальними правомочностями, що не властиві слідчим (до прикладу, можливість накладення попереднього арешту на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах згідно ч. 9 ст. 170 КПК) [64].

Натомість, з метою забезпечення єдиного підходу у розумінні поняття «детектив», пропонуємо доповнити Закон України «Про НАБУ» статтею 1-1 «Визначення термінів», до яких включити поняття «детектив Національного антикорупційного бюро» такого змісту: *«службова особа Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, визначеної Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України, здійснювати оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро»*.

Така пропозиція сформульована внаслідок порівняльного аналізу Закону України «Про НАБУ» та Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» (далі – ЗУ «Про БЕБ»), що визначають правові основи організації та діяльності поки що двох існуючих видів підрозділів детективів.

Досліджуючи правову регламентацію підрозділів детективів БЕБ, не можна не відзначити, що створення БЕБ у 2021 році, знову-таки, було зумовлене міжнародними зобов'язаннями України, зокрема, Меморандумом про економічну та фінансову політику з МВФ та Меморандумом про взаєморозуміння між Україною, як Позичальником та ЄС – як Кредитором [21]. Проголошений євроінтеграційний курс державної політики покладає обов'язок держави забезпечити ефективне функціонування інститутів, що гарантуватимуть

верховенство права, дотримання прав і свобод фізичних та юридичних осіб, їх ефективний захист [87, с. 314].

28 січня 2021 року Верховною Радою України було прийнято ЗУ «Про БЕБ», що визначає правові засади організації та діяльності цього органу, покладаючи на БЕБ завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [128]. В свою чергу, 12 травня 2021 року Кабінет Міністрів України утворив Бюро економічної безпеки, як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується урядом. Новий орган замінив податкову міліцію та забрав частину повноважень Служби безпеки України та Національної поліції України. Створення єдиного державного органу, відповідального за боротьбу з економічними злочинами, було ініційоване через недостатню ефективність роботи як податкової міліції, так і правоохоронних органів, що виконували невластиві їм функції. Метою ЗУ «Про БЕБ» була потреба ліквідувати органи Податкової міліції, економічні підрозділи Служби безпеки України та Національної поліції України, а також зменшити кількість корупційних схем та забезпечити можливість КМУ координувати діяльність цих органів напряду [51, с. 314]. Як вказує Н. С. Пузирна, БЕБ є правоохоронною організацією у сфері охорони економічної безпеки держави, що покликана протидіяти економічним злочинам проти держави [140, с. 82].

Водночас, згідно із п. 1 Прикінцевих та Перехідних положень ЗУ «Про БЕБ» набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім пункту 5 цього розділу, який набирає чинності з дня оголошення Кабінетом Міністрів України про початок діяльності БЕБ, але не пізніше ніж через вісім місяців з дня набрання чинності цим Законом [128]. 25.11.2021 на «Урядовому порталі» Кабінет Міністрів України оголосив про початок діяльності БЕБ та можливість виконання зазначеним Бюро функцій та завдань щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [137].

Таким чином, 25.11.2021 БЕБ розпочало свою діяльність та цього ж дня набрали чинності зміни до ч. 3 ст. 216 КПК, які визначають підслідність детективів органів БЕБ [70, с. 78].

На відміну від згаданого вище Закону України «Про НАБУ», Закон України «Про БЕБ» наводить визначення терміну *детектив Бюро економічної безпеки України*, до якого відносить службову особу БЕБ, уповноважену в межах компетенції, визначеної ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – ЗУ «Про ОРД») та КПК, здійснювати оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування підслідних БЕБ кримінальних правопорушень, (підпункт 2 пункту 1 статті 2) [128]. Вважаємо, що закріплення цього терміну на законодавчому рівні в такий спосіб є вдалою спробою законодавця усунути неоднозначність правового статусу детектива з одного боку, та чітко окреслити поєднання оперативно-розшукових повноважень та повноважень здійснення досудового слідства з іншого. При цьому підпункт 17 пункту 1 статті 3 КПК за способом викладення є бланкетною нормою, яка в частині визначення слідчого органу БЕБ розкривається саме через ЗУ «Про БЕБ».

Понад це, як визначено у ст. 5 ЗУ «Про ОРД» оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами: НАБУ – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю, БЕБ – підрозділами детективів, оперативно-технічними підрозділами [135].

Станом на сьогодні, частина 3 статті 216 КПК визначає кримінальні правопорушення, досудове розслідування яких здійснюють детективи. Зокрема, це такі статті, як: 119, 200, 201-1, 201-3, 201-4, 203-2, 204, 205-1, 206, 212, 212-1, 218-1, 219, 220-1, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 229, 231, 232, 232-1, 232-2, 233 КК України. Деякі кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (статті 206-2, 210, 211 КК України) та проти власності (стаття 191 КК України, якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування) належать до підслідності детективів органів БЕБ лише у випадку, якщо досудове розслідування вказаних кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи НАБУ. В окремих випадках, передбачених у п. 3 ч. 3 ст. 216 КПК, детективи БЕБ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, що передбачені ст. 191 та 364 КК України [64].

Таким чином, процесуальні рішення підрозділів детективів були впровадженні після внесення до КПК змін Законом №198VIII, який вперше наділив детективів НАБУ правом самостійно приймати процесуальні рішення, а також проводити слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові дії. Аналогічний механізм прийняття процесуальних рішень детективами БЕБ було впроваджено одночасно із запуском БЕБ у листопаді 2021 року.

Досліджуючи питання генези повноважень захисника на оскарження процесуальних рішень детективів, доречно зосередити увагу на функції захисту як такій.

Поняття захисту є доволі багатозначним, а тому науковці підходять до визначення цього терміну різноаспектно: у вузькому та широкому значенні, у матеріальному та формальному тощо.

Традиційно функція захисту у кримінальному провадженні пов'язана із діяльністю захисника-адвоката.

Під функцією захисту розуміють діяльність учасників кримінального провадження, яка спрямована на спростування підозри, обвинувачення, встановлення невинуватості особи та пом'якшення покарання [89, с. 14].

На думку В. О. Попелюшка захист у кримінальному провадженні потрібно розглядати у вузькому та широкому розумінні. Вузьке значення цього поняття стосується діяльності адвоката як захисника у кримінальній справі. В широкому значенні захист у кримінальному судочинстві є системою дій суб'єктів захисту, що передбачені законом і не заборонені ним, а також відносин, що спрямовані на повне або часткове спростування фактичного та юридичного боку підозри чи обвинувачення, з'ясування обставин, що спростовують підозру чи обвинувачення, виключають кримінальну відповідальність та покарання, а також забезпечують права, свободи та законні інтереси підзахисних [95, с. 87–88].

В свою чергу, Н. В. Борзих поняття захисту розглядає у матеріальному та формальному значеннях. За переконанням дослідниці, захист у матеріальному значенні захист – це відповідь на обвинувачення, що є сукупністю процесуальних прав та засобів, спрямованих на огороження невинуватості підозрюваного чи

обвинуваченого, а також безпосереднє право підозрюваного та обвинуваченого на захист. Захист у формальному значенні – це право підозрюваного та обвинуваченого мати та вільно обирати собі захисника для захисту прав і законних інтересів [15, с. 4].

Поняття функції захисту та питання її реалізації досліджували, крім вже згаданого вище О. В. Попелюшка, такі науковці як Я. П. Зейкан, П. М. Маланчук, В. М. Тертишник, І. В. Гловюк, Н. М. Бакаянова та інші.

На переконання В. О. Попелюшка, функцію захисту слід визначати як напрямок діяльності, що породжений внаслідок кримінального переслідування, здійснюється згідно із законом та виражається у формі правових відносин, виконується суб'єктами захисту та спрямований на повне або часткове спростування обвинувачення, реабілітацію невинного, пом'якшення відповідальності винного, а також на охорону прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого та надання їм необхідної кваліфікованої допомоги [96, с. 69]. Науковець також наголошував, що захист виникає і здійснюється на противагу обвинуваченню і як відповідна реакція на нього, тоді як проти цивільного позивача та потерпілого не висувають обвинувачення. Оскільки останні (цивільний позивач та потерпілий) не мають проти чого боротись, то й до суб'єктів здійснення функції захисту останні не належать. Ми розділяємо таку позицію В. О. Попелюшка, адже КПК вичерпно регламентує права та обов'язки потерпілого, свідка та цивільного позивача. Разом з тим, реалізація прав та обов'язків останніми не є здійсненням захисту.

В. М. Тертишник функцію захисту визначає як правничу професійну діяльність захисника як спеціально уповноваженого на її виконання незалежного та самостійного суб'єкта кримінального процесу, яка спрямована на забезпечення верховенства права, захист прав та інтересів особи, стосовно якої ставиться питання про її притягнення до кримінальної відповідальності, спростування підозри та обвинувачення, встановлення невинуватості особи або обставин, які пом'якшують її відповідальність, реабілітацію незаконно звинувачених [151].

Однак, таке вузьке розуміння захисту як різновиду адвокатської діяльності вважаємо не зовсім правильним, адже за приписами КПК захист здійснюється не лише захисником (адвокатом), але й самим підозрюваним, обвинуваченим, його законним представником (ч. 5 ст. 22 КПК).

Як наголошує І. В. Гловюк, підхід до розуміння функції захисту як діяльності, спрямованої на спростування підозри чи обвинувачення, встановлення невинуватості особи або пом'якшення її відповідальності є дещо вузьким. Мова насамперед стосується тих кримінальних проваджень, у яких обвинувачення не реалізується як таке, натомість, мають місце інші форми кримінального переслідування (як-то провадження із застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру). В таких провадженнях необхідно довести подію суспільно-небезпечного діяння, а також її вчинення конкретною особою. Відтак, захистом слід вважати і ту діяльність, яка спрямована на спростування твердження про подію суспільно-небезпечного діяння та її вчинення конкретною особою. Аналізуючи доктринальні дослідження, І. В. Гловюк окреслює завдання функції захисту, до якого відносить: 1) заперечення законності та обґрунтованості кримінального переслідування; 2) виявлення обставин, які спростовують підозру, виправдовують обвинуваченого, виключають чи пом'якшують його відповідальність, пом'якшують покарання; 3) охорона особистих та майнових прав; 4) сприяння застосування інституту реабілітації; 5) недопущення порушень та безпідставних обмежень прав та свобод особи під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження [26, с. 204].

Вважаємо, що більшість цих перелічених ознак зводиться до основної – протистояння кримінальному переслідуванню, що являється ключовою ознакою захисту як кримінальної процесуальної функції. Поряд з тим, у кримінальному провадженні поняття «захист» та «функція захисту» не є рівнозначними за змістом. Як слушно наголосила Н. М. Бакаянова, необхідно розрізняти захист прав як мету діяльності стосовно учасників кримінального провадження, та

захист як кримінально-процесуальну функцію і як підфункцію адвокатури у межах функції надання правової допомоги [7, с. 194–195].

П. М. Маланчук зазначає, що функція захисту та функція обвинувачення виникають одночасно та здійснюються паралельно на всіх етапах кримінального провадження, допоки існує обвинувачення [77, с. 13].

КПК окремо не розкриває поняття захисту, проте частина 1 статті 45 визначає перелік суб'єктів, захист яких здійснює захисник [64]. Визначаючи коло суб'єктів функції захисту, до вказаних у ч. 1 ст. 45 КПК учасників кримінального провадження слід віднести також їх захисників та законних представників.

Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт (далі – третя особа), у вище коментованій статті не зазначена. Втім, детальний аналіз прав цього суб'єкта свідчить, що і третя особа та її представник також є суб'єктами здійснення функції захисту. Відповідно до частин 3, 4, 6 ст. 64-2 КПК третя особа наділена тими ж правами та обов'язками, якими наділений підозрюваний, обвинувачений, але в частині, що стосуються арешту майна. Така особа має бути повідомлена про прийняті в кримінальному провадженні процесуальні рішення, котрі стосуються арешту майна, а також отримує копії таких рішень у визначеному КПК порядку [64].

Серед науковців неодноразово висловлювалась позиція, що третю особу доцільно віднести до сторони захисту, адже вона має свій майновий інтерес у кримінальному провадженні, у зв'язку з чим не може належати до категорії «інші учасники кримінального провадження» [81, с. 115]; така особа є суб'єктом кримінальної процесуальної функції захисту [31, с. 44].

За таких міркувань, вважаємо, що до суб'єктів, які здійснюють функцію захисту відносяться: підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, особа, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також захисники та законні представники вказаних осіб.

На думку О. Г. Шнягіна, ключовим критерієм для визначення належності особи до суб'єктів захисту є зміст її діяльності та юридична заінтересованість. Виходячи з такої заінтересованості, науковець поділяє суб'єктів функції захисту на такі групи: 1) ті, хто захищає від переслідування власні інтереси (підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, цивільний відповідач); 2) ті, хто захищає у кримінальному провадженні інших осіб (захисник, представник цивільного відповідача). Як зазначає автор, першій групі характерні такі ознаки: 1) наявність особистої зацікавленості в результаті справи; 2) існування можливості обмеження конституційних прав таких осіб суб'єктами владних повноважень [248, с. 69].

У цьому контексті виникає питання щодо початкового моменту виникнення в особи у кримінальному провадженні певного правового статусу, а відтак, і виникнення в цієї особи права на захист. Частина науковців, зокрема Ю. М. Грошевой [34, с. 143] та А. М. Безносьок [11, с. 274], вважають, що функція захисту виникає у зв'язку із набуттям особою статусу підозрюваного, адже притягнення до кримінальної відповідальності розпочинається саме з цього моменту. Втім, погодитись з таким підходом ми не можемо, адже в окремих випадках кримінальне переслідування має місце і до вручення особі повідомлення особі про підозру. У своєму дослідженні І. В. Глов'юк вірно, на наш погляд, визначила, що початок кримінального переслідування може бути як *формалізованим* (коли особі вручено повідомлення про підозру, особу було затримано тощо) так і *неформалізованим*, фактичним, (здійснення освідчування особи, її особистий обшук чи обшук її житла тощо) [27, с. 268]. Таким чином, момент початку проведення означених дій чи прийняття процесуальних рішень зумовлює і одночасне виникнення функції захисту.

Не ставимо перед собою завдання детально розкрити генезу становлення функції захисту в цілому, досліджуючи історичні аспекти та передумови її становлення, адже такі вичерпно досліджені В. О. Попелюшком [96, с. 5–69]. На нашу думку, повноваження захисника на оскарження процесуальних рішень детективів виникли одночасно із законодавчим впровадженням інституту

детективів як учасників кримінального провадження зі сторони обвинувачення. А відтак, недоцільним є аналіз тих чи інших положень КПК 1960 року.

Натомість, КПК 2012 року містить значну кількість норм, що визначають підстави та порядок оскарження рішень слідчого. Вважаємо, що законодавець, впроваджуючи такого суб'єкта кримінального провадження, як детектив, та прирівнюючи його до слідчого у пункті 17 частини 1 статті 3 КПК [64], тим самим поширив дію норм, що стосуються оскаржень рішень слідчого, також і на процесуальні рішення детективів. У підтвердження цього свідчить відсутність у Кримінальному процесуальному законі норм, які б інакше регламентували порядок та підстави оскарження рішень детективів.

За таких міркувань, особливості оскарження процесуальних рішень визначені у § 1 Глави 26 КПК. Провівши аналіз цього параграфу, захист наділений правом оскаржити процесуальні рішення детектива до: 1) слідчого судді місцевого суду чи слідчого судді Вищого антикорупційного суду (далі – ВАКС), якщо конкретне кримінальне провадження віднесене до підсудності цього суду (стаття 303 КПК); 2) прокурора вищого рівня в частині недотримання розумних строків (стаття 308 КПК) [64].

Як визначено частиною 1 статті 303 КПК на досудовому розслідуванні до слідчого судді можуть бути оскаржені такі процесуальні рішення детективів:

- про зупинення досудового розслідування (п. 2 ч. 1 ст. 303 КПК);
- про закриття кримінального провадження (п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК);
- про відмову у визнанні потерпілим (п. 5 ч. 1 ст. 303 КПК);
- при застосуванні заходів безпеки – якщо до особи, захист якої здійснює захисник, можуть бути застосовані передбачені законом заходи безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК);
- про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД (п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК);
- про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з передбаченими главою 39 КПК правилами (п. 8 ч. 1 ст. 303 КПК);
- повідомлення детектива про підозру (п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК);

– відмова детектива в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, визначених у п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК (п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК) [64].

На перший погляд, стаття 303 КПК встановлює вичерпний перелік рішень детективів, що підлягають оскарженню на досудовому розслідуванні. Таке сприйняття викликане змістом частини другої цієї ж статті, за якою скарги на *інші* рішення, дії чи бездіяльність слідчого під час досудового розслідування не розглядаються, проте можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно статей 314-316 КПК [64].

Втім, у певних випадках формою вираження прийнятого детективом рішення є бездіяльність. **Приклад №1.** детективом було проведено обшук в житлі підозрюваного, в ході якого було вилучено майно, що прямо не передбачене в ухвалі слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку. Із клопотанням про накладення арешту на тимчасово вилучене майно детектив не звертався, що в силу ч. 5 ст. 171 КПК зобов'язувало детектива негайно повернути таке майно підозрюваному [64]. Однак, жодних дій, спрямованих на повернення тимчасово вилученого майна, детектив не вчинив. Після прибуття підозрюваного до детектива з клопотанням про повернення майна останній в усній формі відмовив в такому поверненні, роз'яснивши право оскаржити його дії до слідчого судді. А тому, в цьому випадку слід дійти висновку, що детектив прийняв усвідомлене та владне рішення не повертати вилучене майно його володільцю.

Приклад №2. Отримавши від захисника клопотання в порядку ч. 1 ст. 220 КПК про виконання процесуальних дій (зупинення кримінального провадження у зв'язку з хворобою підозрюваного), детектив повинен розглянути таке клопотання протягом трьох днів та в разі відмови в його задоволенні (повністю або частково) винести вмотивовану постанову, копію якої вручити захиснику (ч. 1,2 ст. 220 КПК). Однак, детектив листом повідомляє захисника про відмову в задоволенні клопотання без наведення жодних мотивів, хоча КПК імперативно визначає форму прийняття такого рішення, а саме – вмотивована постанова [64]. Відтак, складенню вказаного листа передувало прийняття

детективом щонайменше двох рішень, а саме: 1) про відмову в задоволенні клопотання; 2) про оформлення прийнятого рішення не у вигляді постанови, а у формі листа.

З наведених міркувань, у цьому та наступних розділах дисертаційного дослідження повноваження захисника щодо оскарження процесуальних рішень детективів включатимуть і оскарження бездіяльності детективів.

Відтак, продовжуючи досліджувати питання оскарження процесуальних рішень детективів, наголошуємо на праві оскаржити під час досудового розслідування до слідчого судді, зокрема:

- бездіяльність детектива щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК);

- бездіяльність детектива, що полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК);

- бездіяльність детектива, що полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК) [64].

Іншим способом реалізації повноважень захисника на оскарження процесуальних рішень є звернення до прокурора вищого рівня із скаргою на недотримання детективом розумних строків під час досудового розслідування. Як слідує з ч. 1 ст. 28 КПК кожна процесуальна дія або процесуальне рішення під час кримінального провадження повинні бути виконані або прийняті *в розумні строки*. Розумними вважаються строки, що об'єктивно необхідні для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Такі строки не можуть перевищувати передбачені у КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. Фактично, до повноважень захисника належить право оскаржити процесуальні рішення детектива з підстав їх прийняття поза межами розумних строків [64].

1.2 Стан наукових розробок та законодавчих вимог щодо процесуальних рішень детективів, їх виконання та оскарження

Процесуальні рішення детективів є одними з ключових елементів кримінального процесу, адже саме вони визначають напрямок досудового розслідування, його ефективність, а також безпосередньо впливають на права та обов'язки інших учасників кримінального провадження. Втім, законодавець залишив без належного правового визначення такі терміни як «процесуальне рішення» та «процесуальне рішення детектива» зокрема. Низка науковців присвятила свої дослідження вказаній тематиці, розглядаючи питання кримінальних процесуальних рішень під різними кутами зору.

Концептуальні засади прийняття та виконання рішень слідчого дослідила І. В. Басиста у своїй дисертації «Правові основи прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування», а також у монографії «Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми» [8]. Авторкою розглянуто актуальні проблеми теоретичного, правового і практичного характеру щодо процесуального порядку прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування.

О. І. Марочкін у своїй монографії «Мотивування процесуальних рішень слідчого» дослідив поняття процесуальних рішень слідчого, вимог до них та надав їх авторську класифікацію, а також провів детальний аналіз особливостей мотивування окремих процесуальних рішень слідчого [79].

В свою чергу, у дисертаційному дослідженні «Своєчасність процесуальних рішень, що приймаються під час досудового розслідування» А. А. Донченком окреслено наукову дискусію щодо розуміння поняття кримінального процесуального рішення [36].

У дисертації С. О. Шульгіна «Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування» проаналізовано теоретичні та практичні аспекти

щодо поняття, видів та юридичних властивостей процесуальних рішень слідчого та прокурора під час досудового розслідування [250].

У дисертації «Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин» Р. В. Войтюк здійснив аналіз процесуального статусу детективів НАБУ, їх повноважень та взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження [19].

У дисертаційному дослідженні «Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею» Д. Є. Крикливець провів детальний аналіз рішень, дій та бездіяльності, що можуть бути предметом оскарження під час досудового розслідування, а також дослідив суб'єктів, що мають право на їх оскарження [60].

Попри велику кількість наукових досліджень, присвячених вимогам до процесуальних рішень слідчих, питома їх частина здійснена на основі аналізу КПК 1960 року та практики застосування останнього. Інша частина таких досліджень здійснена під кутом окремих вимог щодо прийняття процесуального рішення, як-то щодо його своєчасності чи мотивування.

Законодавчі новели сьогодення, насамперед після впровадження інституту детектива у кримінальному провадженні, з однієї сторони, а також існування різних правових позицій в судових органах щодо заявленої проблематики з іншої, потребують нового наукового аналізу в цій сфері.

Насамперед, варто зупинитись на визначенні «процесуального рішення детектива» як такого. Беручи до уваги те, що поняття «детектив» у розумінні Кримінального процесуального закону ми прирівнюємо до поняття «слідчий», то і процесуальні рішення детектива розглядатимемо крізь призму процесуальних рішень слідчого, проте з урахуванням особливих правомочностей детектива як суб'єкта кримінальної процесуальної діяльності.

У статті 110 КПК сформульоване поняття «*процесуальні рішення*», якими вважаються усі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду (ч. 1). При цьому в частині 3 цієї ж статті законодавець вже вказує, що рішення слідчого, дізнавача, прокурора приймається у формі постанови.

Постанова виноситься у передбачених КПК випадках, а також коли слідчий, дізнавач, прокурор визнає це необхідним [64]. Як схильна вважати І. В. Басиста, з таким розумінням погодитись не можна, виходячи із детального аналізу норм КПК. Науковець сформулювала власне визначення процесуального рішення слідчого, яким пропонує вважати оформлену згідно з вимогами КПК всебічно обґрунтовану, своєчасну, змістовну, владну, узгоджену з раніше прийнятими та реальну для виконання програму дій, яка вимагає глибоких психологічних знань суб'єкта – слідчого та отримує своє закріплення у процесуальному документі [8, с. 52]. На наш погляд, позиція законодавця в частині того, що рішення слідчого приймаються виключно у формі постанови є обмеженою. Дійсно, під час досудового розслідування слідчий приймає чимало процесуальних рішень, що не виражаються у вигляді постанови. До прикладу, слідчий приймає рішення ініціювати питання обрання запобіжного заходу та обволікає своє рішення у відповідному клопотанні, що теж є певною програмою дій [8, с. 44]. Комплексний аналіз КПК підтверджує, процесуальною формою вираження процесуального рішення слідчого може бути також клопотання, повістка, повідомлення про підозру, обвинувальний акт тощо [8, с. 72].

А. Я. Дубинський, як основоположник вчення про процесуальні рішення у кримінальній процесуальній доктрині, свого часу визначив процесуальне рішення як правовий акт, у якому слідчий у встановленому КПК порядку та в межах своєї компетенції виражає у вигляді державо-владного веління висновки про вчинення чи невчинення конкретних процесуальних дій, що обумовлене потребою виконання завдань кримінального провадження і вимогами закону відносно ситуації, що фактично склалася [37, с. 12]. Думки цього вченого були продовжені його послідовниками, адаптовані до сучасних реалій та вимог чинного кримінального процесуального законодавства. Так, Н. В. Глинська визначає кримінальне процесуальне рішення як виражений у встановленій формі індивідуальний правозастосовний акт, згідно якого компетентні державні органи та посадові особи у визначеному законом порядку задля вирішення правових і кримінологічних завдань надають відповіді на питання, що виникли по справі, та

відображають владне волевиявлення про дії або бездіяльність відповідно до встановлених на момент прийняття рішення фактичних обставин та чинного законодавства [22, с. 24].

На думку Д. Є. Крикливця, рішення слідчого – це правовий документ слідчого, що прийнятий (здійснений та складений) ним у передбаченій законом процесуальній формі із дотриманням відповідних реквізитів в межах його компетенції з метою вирішення процесуальних питань, і є мотивованим та обґрунтованим [60, с. 80].

Ю. П. Аленін, В. Г. Пожар та О. О. Торбас під *процесуальними рішеннями* розуміють правозастосовні акти владно-розпорядчого характеру, виражені у формі, передбаченій законом, що стосуються вирішення правових питань, які виникають у ході кримінального провадження, та містять владні приписи щодо здійснення певних правових дій чи настання відповідних правових наслідків [2, с. 7].

О. І. Марочкін, критикуючи погляди інших учених щодо визначення поняття «процесуальне рішення», як на ключовий недолік таких покликань на те, що більшість дослідників намагаються вмістити в цю дефініцію завдання, функції, форму та юридичні властивості. Як наслідок, визначення поняття «процесуальне рішення» через аспекти та ознаки останнього розмивають саму сутність цього феномену. На думку вченого, вдалим є таке формулювання процесуального рішення слідчого – це правозастосовний акт, виражений у передбаченій законом процесуальній формі, який спрямований на виконання завдань кримінального провадження, в межах якого слідчий, здійснюючи свої повноваження, формулює вмотивовані висновки щодо фактичних, правових та етичних питань, що потребують вирішення [79, с. 34].

Попри суттєві напрацювання вчених-процесуалістів у цій царині, наведені вище визначення часто ускладнені певними ознаками, на кшталт «у встановленій законом формі», «для досягнення завдань кримінального провадження», «є мотивованими, обґрунтованими». Безумовно, вимога щодо обґрунтованості чи вмотивованості процесуального рішення є наскрізною впродовж усього

кримінального провадження, і очікується, що всі рішення та дії детективів будуть зумовлені виконанням завдань кримінального провадження. Поряд з тим, якщо те чи інше процесуальне рішення детектива не є вмотивованим – чи скасовує це його правову природу; чи перестає таке рішення породжувати відповідні правові наслідки; чи дозволяє іншим учасникам кримінального провадження та суб'єктам кримінальної процесуальної діяльності не брати його до уваги? Очевидно, що ні. Як невмотивованість, так і не дотримання певної процесуальної форми в окремих випадках може бути підставою для скасування такого процесуального рішення детектива слідчим суддею в порядку статті 303 КПК [64]. Проте з наведених міркувань не вбачаємо доцільним виділяти зазначені вище ознаки у визначенні поняття процесуального рішення.

Резюмуючи опрацьовані судові рішення, можемо констатувати, що у судовій практиці процесуальне рішення характеризується як правовий акт, у котрому слідчий, прокурор у межах своєї компетенції та у встановленому КПК порядку висловлює своє веління вчинити чи не вчинити відповідні процесуальні дії, що зумовлене необхідністю досягнення завдань кримінального провадження з однієї сторони, та вимогами закону відносно ситуації, що склалась, з іншої [183; 212].

При цьому не кожне процесуальне рішення підлягає втіленню у процесуальний документ (особливо у випадку веління не вчиняти ту чи іншу процесуальну дію), як і не кожен процесуальний документ є за своєю правовою природою процесуальним рішенням. Понад це, окремі процесуальні рішення детектива лише в ході реалізації обволікаються у процесуальні документи. Так, протокол огляду місця події складається в ході реалізації процесуального рішення детектива про проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

В ході дослідження співвідношення понять «процесуальне рішення» та «процесуальний документ» нами зроблено висновок, що вказані поняття можуть співвідноситися між собою у такий спосіб: а) процесуальне рішення є процесуальним документом (постанова про визнання речовим доказом та ін.); б) процесуальне рішення є підставою для складення процесуального документа

(«невідкладний» обшук, огляд місця події до внесення відомостей в ЄРДР); в) процесуальне рішення не обволікається у процесуальний документ та не слугує підставою для його складення (детектив не ініціює питання обрання запобіжного заходу підозрюваному) [71, с. 93].

Відтак, у межах цього дисертаційного дослідження **процесуальне рішення детектива** розглядатиметься як *владне волевиявлення детектива, спрямоване на здійснення досудового розслідування та/або встановлення, зміну або припинення (скасування) кримінальних процесуальних відносин, що обволікається (виражається) у процесуальному документі, або є підставою для складання процесуального документа та/або вчинення процесуальної дії, та/або не обволікається у процесуальному документі та не є підставою для їх складання.*

Станом на сьогодні КПК не встановлює окремих вимог до процесуальних рішень детективів. Кримінальний процесуальний закон, не визначаючи загальних вимог до процесуальних рішень детективів, визначає вимоги до окремих з них (постанов, обвинувального акта, повідомлення про підозру, клопотання тощо).

Втім, погоджуємось з думкою таких науковців, як Р. І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю. В. Гуцуляк та ін., що, враховуючи приписи ст. 9 КПК щодо аналогії права, вимоги, яким повинні відповідати судові рішення (щодо їх законності, обґрунтованості, вмотивованості), мають і повинні бути застосовані і до процесуальних документів детектива. Такий підхід ґрунтується на тому, що саме матеріали досудового розслідування є підставою для подальшого судового розгляду кримінального провадження. Водночас, допущені в ході досудового розслідування недоліки можуть не тільки ускладнити судовий процес, але й інколи завадити винесенню судового рішення. Науковці доходять висновку, з яким погоджуємось і ми, що оскільки під час досудового розслідування створюються передумови для подальшого розгляду кримінального провадження судом та можливості постановлення законного і справедливого судового рішення, відтак, усі процесуальні документи в ході досудового розслідування повинні бути законними, обґрунтованими та вмотивованими. Розглядаючи

процесуальні документи як вид кримінальних процесуальних актів, вказані автори наголошують, що процесуальні документи мають відповідати загальним вимогам, які стосуються будь-яких індивідуально-правових актів застосування норм права, а саме: 1) законність; 2) обґрунтованість; 3) мотивованість; 4) переконливість; 5) логічність; 6) належність оформлення (грамотність, чіткість, ясність тощо); 7) ефективність [14, с. 13].

Як вказують М. А. Погорецький та О. П. Кучинська, усі процесуальні документи, незалежно від повноти регламентації їх змісту в КПК, повинні відповідати певним загальним вимогам, адже вони фіксують слідчі (розшукові) дії, негласні (розшукові) дії, які здійснюються у певній, визначеній КПК, формі. До таких вимог науковці відносять: 1) відповідність процесуального документа за формою та за змістом нормі закону, що передбачає його складання; 2) відповідність змісту процесуального документа фактичним обставинам, встановленим матеріалами кримінального провадження; 3) логічність, лаконічність, зрозумілість та ясність процесуального документа; 4) грамотність і культура процесуального документа [92, с. 4].

У доктрині існує різне розуміння видів вимог, що висуваються до процесуальних рішень слідчого. А. Г. Шиян виділяє три групи вимог, що висуваються до процесуальних актів досудового розслідування:

1) вимоги, що безпосередньо визначені законом: законність, обґрунтованість, мотивованість та справедливність;

2) вимоги, що прямо не зазначені у КПК у якості певних правил, проте витікають із засад кримінального провадження: повнота, всебічність та об'єктивність;

3) вимоги, що визначені слідчою практикою та кримінально-процесуальною теорією: визначеність, логічність, грамотність, висока культура оформлення [55, с. 14].

Окрім того, у науці кримінального процесу вимоги до процесуальних рішень, що складаються під час розслідування, поділяються на такі, що стосуються:

а) *форми* (письмова та стандартна; структурна її упорядкованість, лаконізм, офіційність);

б) *змісту* (істинність, обґрунтованість, вмотивованість, логічність, переконливість, справедливість);

в) *форми та змісту* (законність, індивідуальність, здійсненність, культура) [14, с. 14].

Аналізуючи наукові досягнення в царині класифікації вимог до процесуального рішення, беручи за основу підхід А. Г. Шияна, пропонуємо класифікувати вимоги до процесуальних рішень детективів за такими критеріями:

1. За способом законодавчого закріплення вимог:

а) вимоги, що безпосередньо визначені у КПК для всіх процесуальних рішень детектива;

б) вимоги, що безпосередньо визначені у КПК щодо окремого процесуального рішення детектива;

в) вимоги, які прямо не визначені у КПК для усіх чи конкретного процесуального рішення, але які витікають із загальних засад кримінального провадження.

2. За спрямованістю вимог:

а) *вимоги до процесуальної форми викладу процесуального рішення*: вимога (п. 3 ч. 7 ст. 42 КПК), доручення (п. 3 ч. 2 ст. 40, ч. 1 ст. 69 КПК), повідомлення (ст. 111 КПК), постанова (ч. 3 ст. 110 КПК), обвинувальний акт (ст. 291 КПК), клопотання (п. 5 ч. 2 ст. 40, ч. 4 ст. 176, ст. 292 КПК) тощо.

б) *вимоги до способу словесно-документального вираження (зовнішньої форми) процесуального рішення*: письмова форма, усна форма, виготовлення процесуальних рішень в електронній формі.

Тут варто окреслити проблемні аспекти, що пов'язані з формою вираження процесуальних рішень.

Окремо звернемо увагу на можливість детективів приймати процесуальні рішення в електронній формі та способи виготовлення процесуальних

документів, у яких такі процесуальні рішення знаходять вираження. Важливим кроком у напрямі цифровізації кримінального провадження стало впровадження 30.04.2020 пілотного проєкту системи електронного кримінального провадження eCase Management System (далі – iКейс) з метою автоматизувати досудове розслідування та оптимізувати взаємодію між детективами НАБУ, прокурорами САП та слідчими судьями ВАКС [20]. Система iКейс покликана не лише підвищити ефективність досудового розслідування шляхом удосконалення комунікації між вказаними вище суб'єктами, але й забезпечити технічну можливість створювати процесуальні документи, погоджувати такі дистанційно та подавати до суду завдяки інтеграції між відповідними інформаційно-телекомунікаційними системами. Водночас, лише в червні 2021 року відбулась легалізація використання зазначеної системи на законодавчому рівні – внаслідок прийняття ЗУ №1498-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування» (далі – Закон №1498-IX) [131].

Своєю чергою, 15.12.2021 було введено в дію Закон №1498-IX, яким КПК доповнено статтею 106-1, якою запроваджено нову інформаційну систему в кримінальному провадженні – інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування (далі – ІТСДР). Водночас, недоліки законодавчої техніки зумовили наявність не узгоджених між собою норм щодо реалізації детективами права на прийняття процесуальних рішень в електронній формі та способу виготовлення процесуальних документів, у яких такі процесуальні рішення знаходять вираження. КПК також не містить прямої вказівки на допустимість складання таких процесуальних рішень, як протоколу затримання особи, повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та обвинувального акту лише в електронній формі.

Законом №1498-IX було доповнено КПК статтею 106-1, що встановлює правові засади використання ІТСДР, що визначена як засіб створення, зберігання, обробки і передачі матеріалів кримінального провадження. Відтак, прийняття Закону №1498-IX створило правову підставу для використання iКейс. Положення

про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс» було затверджене спільним НАБУ, Офісу Генерального прокурора, Ради суддів України та ВАКС №175/390/57/72 від 15.12.2021. Вже наступного дня в системі іКейс було зареєстровано перше кримінальне провадження [80].

Детективи НАБУ під час використання іКейс можуть створювати, збирати, зберігати, здійснювати пошук, обробляти і передавати матеріали та інформацію (відомості) у кримінальному провадженні, однак, положення ч. 4 ст. 106-1 КПК викликає низку зауважень (*«документи, підписані, погоджені в ІТСДР з використанням кваліфікованого електронного підпису (далі – КЕП), їх примірники в електронній та паперовій формах визнаються оригіналами документів»*) [64].

Перше. Законодавець в КПК одночасно оперує такими термінами як «процесуальні документи» (як-то скарги, заяви, клопотання тощо) та «документи» як вид речових доказів. При цьому детективи складають лише перші (в яких відображають прийняті ними процесуальні рішення). Тому, доречніше замінити у ч. 4 ст. 106-1 КПК термін «документи» поняттям «процесуальні документи».

Друге. Вказане положення ототожнює паперові та електронні примірники документів з ІТСДР із їх оригіналами, що суперечить ч. 3 ст. 99 КПК, згідно якої оригіналом електронного документа є його *відображення* [64]. Як вказує А. В. Скрипник, якщо під «відображенням» розуміти форму представлення цифрової інформації, яка забезпечує сприйняття її змісту людиною, то впливає, що оригінал електронного документа має аналогову природу і при цьому не є єдиним. Така концептуальна неузгодженість, на думку автора, ставить під сумнів доцільність запровадження поняття «оригінал електронного документа» у вказаному вигляді [147, с. 114]. У цьому контексті заслуговують на увагу висновки А. В. Гутника та А. Я. Хитри, які наголошують, що визначення електронного документа, закріпленого в ЗУ №851-IV, не може бути використано у кримінальному процесі. Це пов'язано з тим, що електронним документам притаманна наявність певних реквізитів, але вона не є обов'язковою для усіх

них [35, с. 34]. Такий підхід видається обґрунтованим у межах дослідження електронного документа як джерела доказів у кримінальному провадженні. Водночас, згідно з пунктом 2 частини другої статті 109 КПК, процесуальні документи мають містити відповідні реквізити, що підлягають обов'язковому внесенню до реєстру матеріалів досудового розслідування [64].

Третє. Вжите законодавцем у вказаній статті слово «погоджені» варто виключити, адже не всі процесуальні документи детектива підлягають погодженню прокурором.

У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до ч. 4 ст. 106-1 КПК, замінивши терміни та усунувши окреслені суперечності:

«4. Оригіналами процесуальних документів, що підписані в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування з використанням кваліфікованого електронного підпису, визнаються їх примірники в електронній формі.

У разі створення ідентичного за документарною інформацією та реквізитами процесуального документа в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування з використанням кваліфікованого електронного підпису та процесуального документа на папері, кожен з процесуальних документів є оригіналом і має однакову юридичну силу».

У свою чергу, Законом №2137-IX частину 6 статті 110 КПК було доповнено абзацом другим, згідно якого *в разі необхідності постанова слідчого, прокурора виготовляється в електронній формі з використанням КЕП службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, або створюється з використанням ІТСДР відповідно до статті 106-1 КПК* [130]. Фактично, вказана законодавча новела визначила два можливі способи виготовлення детективами постанов в електронній формі із використанням КЕП, а саме: в ІТСДР або за її межами.

Однак, формулювання ч. 6 ст. 110 КПК формулювання є недосконалим з кількох причин. **По-перше**, законодавець із не зовсім зрозумілих причин поставив можливість виготовлення детективом постанови в електронній формі у залежність від наявності певної «необхідності». Водночас, вольове рішення

детектива щодо виготовлення постанови саме в електронному вигляді не супроводжується окремим письмовим документом, і якому були б викладені мотиви прийняття такого рішення. За таких умов, учасники кримінального провадження, зокрема сторона захисту, можуть ставитись під сумнів правомірність складання тієї чи іншої постанови виключно в електронному вигляді, аргументуючи це відсутністю обґрунтованої необхідності. Використання законодавцем цього оцінного поняття породжує ризики довільного та суб'єктивного тлумачення означеної норми права. Відтак, на детектива в межах досудового розслідування та на прокурора під час судового розгляду покладатиметься необґрунтований тягар доведення вказаної необхідності, що, з огляду на цифровізацію більшості сфер суспільного життя, не видається потрібним. У цьому контексті вважаємо доцільно виключити словосполучення «в разі необхідності» з коментованої статті. **По-друге**, чинна редакція ч. 6 ст. 110 КПК суттєво звужує повноваження детектива приймати *інші* процесуальні рішення, якщо вони викладені *не у формі постанови*, але в електронному вигляді шляхом накладення КЕП чи створення в ІТСДР.

Понад це, аналіз положень КПК у чинній редакції свідчить про недостатню нормативну врегульованість питання використання детективом КЕП у випадках, коли процесуальний документ не створюється в ІТДСР. Натомість КПК прямо визначає право детектива використовувати КЕП в таких випадках: 1) для виготовлення документів, що підписуються або погоджуються в ІТСДР (ч. 4 ст. 106-1 КПК); 2) для складання *постанов*, як створених в ІТСДР, так і виготовлених поза її межами (абз.2 ч. 6 ст. 110 КПК); 3) для засвідчення документів або їх копій, які додаються до клопотання про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану (ч. 4 ст. 615-1 КПК); 4) для подання до суду матеріалів в паперовій формі та в електронній формі з використанням КЕП, якщо відсутня інтеграція Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС) з ІТСДР (п. 20-6 Розділу XI КПК) [64].

Інших правових підстав для підписання детективом електронних процесуальних документів із використанням КЕП кримінальний процесуальний закон не передбачає.

Понад це, проблемним залишається питання легітимності складення в ІТСДР процесуальних документів, із врученням яких пов'язане виникнення в особи процесуального статусу підозрюваного чи обвинуваченого у кримінальному провадженні, а саме: протоколу затримання, повідомлення про підозру, обвинувального акту. Відповідно до Положенням про іКейс, у системі створюються *матеріали кримінального провадження, зокрема: клопотання, постанови, протоколи, доручення тощо* [94]. Водночас, чинник КПК встановлює, що підпис детектива є обов'язковим реквізитом таких процесуальних документів, як: повідомлення (ч. 1 ст. 112 КПК); письмове повідомлення про підозру (п. 8 ч. 1 ст. 277 КПК); обвинувальний акт (ч. 3 ст. 291 КПК); документи для забезпечення виконання запиту про міжнародну правову допомогу (ч. 3 ст. 558 КПК); клопотання про видачу особи в Україну (ст. 575 КПК); протокол затримання (ч. 5 ст. 208 КПК) [64]. Вважаємо за необхідне чітко розмежовувати: 1) процесуальні документи, що можуть складатися та підписуватись виключно *в електронній формі* з накладенням КЕП; 2) процесуальні документи, що потребують обов'язкового складання *в паперовій формі*. До останніх, на наш погляд, варто віднести: протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, пам'ятку про процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, інші процесуальні документи, які мають бути підписані іншими, окрім сторони обвинувачення, учасникам кримінального провадження у випадках, визначених КПК. Відповідно, до процесуальних документів, що можуть бути складені та підписані лише *в електронній формі* з накладенням КЕП (без обов'язкового їх дублювання в паперовому вигляді) доцільно віднести: повістки, повідомлення, повідомлення про підозру, повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри, обвинувальний акт та реєстр до обвинувального акта. Доцільність надання детективу права складати такі процесуальні документи в електронній формі

зумовлена як потребою оперативності кримінального провадження та своєчасності здійснення процесуальних дій, так і необхідністю запобігти фальсифікаціям процесуальних документів. Процесуальні рішення детектива, що потребують погодження прокурора, слід розглядати з огляду на взаємодію цих суб'єктів, яка потребує максимальної швидкості реагування. Тому, виходячи із засад процесуальної економії, використання можливостей електронно-технічного процесу в умовах сучасності є не лише виправданим, але й необхідним.

Дискусійним може видатись питання порядку вручення особі повідомлення про підозру чи обвинувального акту, що були складені в електронній формі. Актуальна судова практика пов'язує виникнення процесуального статусу підозрюваного в особи не лише із фактом складення повідомлення про підозру, але й з його належним врученням. Порушення такого порядку є підставою вважати, що особа не набула процесуального статусу підозрюваного у встановленому законом порядку. Свого часу А. Я. Хитра та І. І. Татарин звертали увагу на те, що питання надсилання повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку залишається недостатньо врегульованим у КПК, адже потрібно чітко визначити конкретний момент набуття статусу підозрюваного особою: 1) з моменту направлення особі поштою повідомлення про підозру, чи 2) з моменту фактичного вручення особі такого поштового відправлення з повідомленням про підозру [245, с. 10].

Понад це, положення Глави 22 КПК не містять чіткої вказівки на те, що підлягає врученню особі – оригінал такого повідомлення чи його примірник. Водночас, інші норми КПК демонструють неоднозначний підхід до цього питання. Так, у деяких випадках йдеться про вручення *примірника* процесуального документа (наприклад, вручення другого примірника протоколу обшуку відповідно до ч. 9 ст. 236 КПК), в інших – про вручення *копії* документа (наприклад, копії ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів за ч. 2 ст. 165 КПК, а також копії обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування згідно із ч. 1 ст. 293 КПК) [64].

За таких умов повідомлення про підозру залишається чи не єдиним процесуальним рішенням, щодо якого законодавець не визначив, у якій саме формі воно підлягає врученню – оригінал, копія чи другий примірник. Відстоюючи позицію щодо допустимості та законності складення повідомлення про підозру лише в електронній формі з накладенням КЕП, пропонуємо внести зміни до частини першої статті 278 КПК, виклавши її в такій редакції:

«1. Копія письмового повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. У разі складення повідомлення про підозру в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису слідчого, прокурора, або його виготовлення з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 цього Кодексу, електронний примірник повідомлення про підозру, а за необхідності – його примірник в паперовій формі, вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень».

Таке правове регулювання дозволить детективу вручати повідомлення про підозру як в електронній формі шляхом надіслання електронною поштою, так і в паперовій шляхом надіслання поштою (ч. 1 ст. 135 КПК) [64].

Попри це, у зв'язку із запропонованими змінами та з метою забезпечення реалізації права на захист затриманій особі, яка об'єктивно позбавлена технічної можливості отримання документів в електронній формі у зв'язку зі своїм фактичним затриманням, доцільним є конкретизувати частину другу статті 278 КПК, виклавши її в такій редакції:

«2. Копію письмового повідомлення про підозру, а в разі складення повідомлення про підозру в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису слідчого, прокурора, або його виготовлення з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 цього Кодексу, – примірник

повідомлення про підозру в паперовій формі затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання.»

Резюмуючи наведене, застосовуючи комплексний підхід для вирішення окресленої проблематики, пропонуємо внести зміни до частини шостої статті 110 КПК, виклавши її в такій редакції:

«6. Постанова та інші процесуальні документи, у котрих знаходять вираження процесуальні рішення слідчого, дізнавача, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписуються службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення.

Процесуальні документи, у котрих знаходять вираження процесуальні рішення слідчого, прокурора можуть виготовлятися в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, або створюватися з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 цього Кодексу, крім випадків, якщо цим Кодексом передбачене підписання такого процесуального документа іншим учасником кримінального провадження, який не є стороною обвинувачення» [66, с. 61].

Досліджуючи вимоги щодо прийняття процесуальних рішень детективами, не можемо не згадати прийняті в КПК зміни, зумовлені повномасштабним вторгненням держави-агресора на територію України.

По-перше, в умовах воєнного стану діють *вимоги щодо фіксації прийнятих процесуальних рішень детективів*: КПК зобов'язує детектива фіксувати вчинені в ході досудового розслідування процесуальні дії не лише у відповідних процесуальних документах, але й за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, за винятком неможливості такої фіксації з технічних причин. У тому разі, коли можливість скласти відповідні процесуальні документи відсутня, детектив повинен здійснювати фіксацію таких дій доступними технічними засобами та не пізніше 72 годин з моменту їх завершення скласти відповідний протокол [64]. Однак, КПК не містить конкретизації форми такого фіксування (фото-, аудіо-, відео- фіксація тощо), натомість, ключовим у

цьому питанні є доступність технічних засобів, котрі створюють умови для збереження інформації, що має значення для кримінального провадження [33, с. 13].

По-друге, в умовах воєнного стану допускається *відкладення строку прийняття окремих процесуальних рішень детектива*, зокрема, якщо відсутня об'єктивна можливість: 1) розглянути клопотання про виконання будь-яких процесуальних дій під час досудового розслідування в порядку статті 220 КПК в строк не більше трьох днів; 2) надати для ознайомлення матеріали досудового розслідування в порядку статті 221 КПК; то такі процесуальні дії мають бути проведені детективом невідкладно за наявності можливості, але не пізніше ніж через 15 днів після припинення чи скасування воєнного стану (п. 5 ч. 1 ст. 615 КПК) [64].

По-третє, в умовах воєнного стану детектив додатково наділений правом прийняти *процесуальне рішення про зупинення досудового розслідування* після повідомлення особі про підозру у разі, якщо наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше його проведення (п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК) [64].

З однієї сторони, ряд об'єктивних факторів в умовах воєнного стану (ракетні обстріли, тимчасова окупація місця здійснення досудового розслідування, знаходження підозрюваного на тимчасово окупованій території тощо) справді унеможливають проведення досудового розслідування та його завершення у визначений КПК строк, закінчення якого слугує підставою для закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК. А відтак, доповнення КПК такою підставою для зупинення строку досудового розслідування є виправданим та вкрай необхідним для забезпечення досягнення завдань кримінального провадження. Водночас, виходячи з закріпленої у ч. 5 ст. 110 КПК вимоги щодо вмотивованості постанови, процесуальне рішення детектива про зупинення строку досудового розслідування має містити зміст обставин, що зумовили його прийняття, мотиви прийняття цього процесуального рішення та їх обґрунтування [66, с. 185]. Аналіз судової практики дозволяє навести такі обставини, що унеможливають подальше здійснення досудового

розслідування в умовах воєнного стану: 1) перебування підозрюваних на військовій службі у військовій частині на значній відстані від місця проведення досудового розслідування [219]; 2) окремі складнощі, що виникають із повноцінною реалізацією положень КПК в умовах воєнного стану та збройної агресії, унеможливлення подальшого збору доказів в провадженні [242]; 3) неможливість скасування грифів секретності, що містяться на матеріальних носіях відповідної інформації, відсутність можливості скерування обвинувального акта до суду [211]; 4) перебування підозрюваного на окупованій території та неможливість його переміщення країною без загрози для життя [169].

У разі зупинення досудового розслідування на цій підставі існує значна доля ризику порушення конституційних, процесуальних та конвенційних прав учасників провадження. Поряд з тим, таке зупинення може бути не завжди зумовлене об'єктивною неможливістю проводити досудове розслідування. Однак, строк із дня винесення постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування слідчим суддею не зараховується до строку досудового розслідування, що витікає з ч. 5 ст. 219 КПК [64]. А тому, стороні захисту слід ретельно аналізувати вказане процесуальне рішення детектива та оскаржувати його в разі необґрунтованості такого.

1.3 Зарубіжний досвід правової регламентації виконання та оскарження процесуальних рішень підрозділів детективів

Питання створення та функціонування антикорупційних спеціалізованих органів іноземних держав було предметом наукового пошуку таких науковців, як Р. В. Войтюк (який розглянув вказане питання на прикладі Гонконгу, Сінгапуру, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії, Республіки Польща, Французької республіки, Республіки Албанії [19, с. 56–68]), О. І. Пархоменко-Куцевіла (який дослідив особливості формування антикорупційних органів державної влади у Франції, Нідерландах, Ізраїлі, Британії, Італії, Данії, Іспанії, Фінляндії, Хорватії, Німеччині, Румунії, Угорщині, Норвегії, Японії, Сінгапурі, Південній Кореї, Китаю, Гонконгу та США [91, с. 67–144]), В. Я. Цитряк та В. В. Кондрич (які зосередили свою увагу на законодавчому та практичному впровадженні спеціалізованих антикорупційних судів [54, с.171–175]) та інші. Однак, вітчизняні дослідники не приділяли достатньо уваги процесуальним рішенням підрозділів детективів подібних структур іноземних держав. Водночас, дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання виконання та оскарження процесуальних рішень детективів має важливе значення не лише для української науки, але й для правотворчої діяльності, з огляду на можливість імплементувати ті чи інші правові механізми у національне законодавство.

Transparency International (антикорупційна неурядова міжнародна організація, що присутня у понад 110 світових державах) щорічно оприлюднює рейтинг Індексу сприйняття корупції, що розраховується на основі тринадцяти різних досліджень, які проводяться міжнародними установами та дослідницькими центрами. У 2024 році до десяти перших держав в рейтингу за кількістю отриманих балів увійшли: Данія, Фінляндія, Сінгапур, Нова Зеландія, Люксембург, Норвегія, Швейцарія, Швеція, Нідерланди, та Австралія [255]. На жаль, Україна у вказаному рейтингу зайняла 105 місце із 180 можливих, набравши таку ж кількість балів, як Сербія. Варто зазначити, що серед названих

держав лише Сінгапур та Нова Зеландія мають спеціалізовані антикорупційні органи на кшталт НАБУ. Вважаємо за необхідне висвітлити позитивний досвід вказаних держав, адже такі стабільно займають провідні позиції в рейтингу країн за Індексом сприйняття корупції.

Сінгапур. Перекладом текстів, що зазначені у списку використаних джерел під номерами 253, 254, 256-260, який здійснено авторкою цієї дисертації, встановлено, що починаючи з 1952 року у Сінгапурі функціонує спеціалізований антикорупційний орган – Бюро розслідувань корупційних дій (The Corrupt Practices Investigation Bureau, далі – Бюро Бюро). Означене Бюро є одним з найстаріших антикорупційних державних органів у світі, що станом на цей час залишається єдиним органом, уповноваженим розслідувати корупційні правопорушення відповідно до Закону «Про запобігання корупції» 1960 року та інших, пов'язаних з ними злочинів [259]. Бюро є урядовою установою при Офісі Прем'єр-міністра, що працює з функціональною незалежністю та очолюється директором, який підпорядковується Прем'єр-міністру. Бюро розслідує будь-які корупційні діяння в державному та приватному секторах Сінгапуру, а також у ході цього — будь-яких інших правопорушень згідно з будь-яким писаним законом. Під час своїх розслідувань Бюро може натрапити на випадки, які викривають схильні до корупції сфери або лазівки в процедурах державних відомств. На основі своїх висновків, Бюро перевіряє відповідне відомство, вказує на слабкі місця та рекомендує зміни в його процедурах [254].

Очолюване директором, Бюро розслідувань корупційних дій має три основні відділи – розслідування, операцій та корпоративних справ. Особливістю Закону «Про запобігання корупції» 1960 року є те, що він є основним антикорупційним законом Сінгапуру та застосовується поряд з Кримінальним кодексом Сінгапуру 1871 року, а також передбачає:

– екстериторіальну дію Закону, а відтак – і повноважень Бюро щодо боротьби з корупційними діями, вчиненими громадянами Сінгапуру за його межами так, наче такі злочини вчинені на території Сінгапуру (стаття 37);

– закріплення презумпції корупційності – будь-яка неправомірна вигода, що сплачена, надана чи отримана державним службовцем особою чи агентом такої особи, яка має або прагне мати будь-які справи з урядом чи державним органом, вважається сплаченою, наданою або отриманою корупційно як заохочення чи винагорода, якщо не буде доведено протилежне (стаття 8);

– встановлення однакової відповідальності за вчинення корупційного діяння та спроби вчинити таке;

– встановлення відповідальності слідчого у разі, якщо він без поважних причин не затримає та не доставить до найближчого відділу поліції особу, яка надала або пропонувала надати йому неправомірну вигоду (стаття 32) [259].

Згаданий закон виділяє такого суб'єкта Бюро як «спеціальний слідчий», що наділений повноваженнями проводити розслідування. До повноважень спеціального слідчого, визначених Законом «Про запобігання корупції» 1960 року, належать, зокрема:

– право арештувати без ордеру будь-яку особу, яка була причетна до будь-якого кримінального правопорушення згідно з Законом «Про запобігання корупції», або щодо якої була подана обґрунтована скарга або отримана достовірна інформація чи існує обґрунтована підозра вважати таку особу причетною до кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 15);

– під час арешту особи відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону спеціальний слідчий має право обшукати таку особу та вилучити всі знайдені в неї речі, щодо яких є підстави вважати, що такі речі є плодами чи іншими доказами злочину, за умови, що обшукати особу жіночої статті може лише особа жіночої статті (ч. 1 ст. 15);

– у будь-якій справі, що стосується вчинення: (а) злочину, передбаченого розділом 165 або розділами 213-215 Кримінального кодексу 1871 року, або змови у вчиненні злочину, або замаху на вчинення злочину чи будь-якого сприяння такому злочину; (б) правопорушення згідно з цим Законом; або (с) будь-якого правопорушення, за яке застосовується арешт згідно з будь-яким письмовим законом, котре може бути розкрито в ході розслідування згідно з цим Законом –

спеціальний слідчий може без ухвали прокурора здійснювати всі або будь-які повноваження щодо поліцейського розслідування будь-якого правопорушення, передбаченого Кримінально-процесуальним кодексом 2010 року [259].

Крім цього, прокурор може уповноважити слідчого перевіряти будь-який банківський рахунок, будь-яку депозитну скриньку в будь-якому банку, а слідчий має право отримання розкриття інформації про рахунки чи документи в будь-якої особи. Гарантією реалізації таких повноважень слідчим є, з-поміж іншого, є встановлення відповідальності за нерозкриття такої інформації чи ненадання доступу до рахунків чи документів уповноважені особі, що карається накладенням штрафу у розмірі до 2000 доларів США, або позбавленням волі на строк не більше одного року, або застосуванням обох видів покарання (стаття 18 Закону) [259].

Статтею 20 означеного Закону закріплено право слідчого за ордером прокурора перевіряти банківські книжки державних службовців, їх дружин, дітей, довірених осіб чи агентів, а також робити копії таких. За наявності ордеру спеціальний слідчий може проникнути в приміщення (щодо якого існують підстави вважати, що в ньому знаходиться документ, предмет чи майно, що стосуються вчиненого злочину) з використанням сили, якщо це необхідно, обшукати, арештувати та вилучити будь-який такий документ, предмет або майно. Між тим, слідчий наділений правом проводити невідкладний обшук за відсутності ордеру в тому разі, якщо в нього існують достатні підстави вважати, що через затримку з отриманням ордеру на обшук об'єкт обшуку може бути знищений (стаття 22 Закону) [259].

Окрім цього, Законом передбачена відповідальність особи, яка усвідомлено надає або спричиняє надання слідчому неправдивої або оманливої інформації, що карається накладенням штрафу у розмірі до 10 000 доларів США (стаття 28 Закону) [259].

Разом з тим, законодавством Сінгапуру не визначено поняття рішень чи процесуальних рішень слідчих, як і не регламентовано вимог до таких. Незважаючи на це, Кримінально-процесуальний кодекс 2010 року наділяє

спеціального слідчого (який користується повноваженнями поліцейського щодо розслідування) широким розсудом у прийнятті тих чи інших рішень. При цьому від слідчого вимагається вказати у своєму звіті причини прийняття саме такого рішення. До прикладу, слідчий повинен записати причини, на підставі яких він: вирішує не розслідувати будь-яку справу, яка не передбачає арешту (ч. 5 ст. 16); дійшов висновку про відсутність потреби вирушати на місце злочину для розслідування фактів та обставин справи, якщо справа не є серйозною та/або відсутні достатні підстави для продовження справи (ч. 2,3 ст. 17). До того ж, Кримінально-процесуальний кодекс 2010 року Сінгапуру покладає на спеціального слідчого вести щоденник свого прогресу (ст. 19) [256].

Як зазначає Л. М. Шмаль, система протидії корупції у Сінгапурі ґрунтується на принципах послідовності, строгості та логічності. Основним інструментом боротьби є швидка, рішуча, тверда і справедлива дія. У Бюро категорично дотримуються принципів цілісності, ефективного управління, здатності працювати в команді, а також відданості та ретельності у виконанні службових обов'язків [247, с. 111].

Варто зауважити, що чимало прав слідчих Бюро передбачені й для детективів за законодавством України (до прикладу, право обшуку особи під час її затримання, моніторингу банківських рахунків, обшуку на підставі ордеру та невідкладного обшуку [64]). Окрім цього, вартими уваги з точки зору «запозичення» в законодавство України є посилення кримінальної відповідальності за введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (до порівняння: 10 000 доларів США штрафу або позбавлення волі на строк не більше одного року, або застосування обох видів покарання за законодавством Сінгапуру [259]; та виправні роботи на строк до двох років або пробаційний наглядом на строк до двох років, або обмеження волі на той самий строк за законодавством України [64]).

Впродовж багатьох років Бюро залишається успішним прикладом зосередження в одному органі не лише функції розслідування кримінальних правопорушень, а й функцій запобігання та протидії корупції, таких як

аналітична діяльність, інформування, моніторинг та допомога з питань попередження корупційних діянь.

Стрімкий розвиток технологій та всеохоплююче впровадження штучного інтелекту (далі – ШІ) в чи не кожній сфері людського існування не могло не вплинути на використання ШІ у кримінальному провадженні. Сінгапур є одним із найвидатніших інноваційних центрів у царині ШІ, де правова система базується на кількох основних законах та стратегічних документах, зокрема: *Цифровій стратегії Сінгапуру* (Digital Singapore Strategy), покликаний перетворити державу на «сучасне цифрове суспільство», використовуючи технології для покращення зручності, підвищення продуктивності та якості життя громадян; *Законі про захист персональних даних* (Personal Data Protection Act); а також *Кодексі етики з використання штучного інтелекту та автоматизованих систем* (Ethics in AI and Automated Systems Code of Practice). Як зазначає С. Р. Асірян, законодавство Сінгапуру щодо використання ШІ отримало схвальні відгуки від правознавців у всьому світі, виходячи з його фокусу на етичні принципи та прозорість. Автор вказує, що досвід і найкращі практики Сінгапуру можуть стати підґрунтям для вдосконалення національного правового регулювання цієї сфери [6, с. 317].

В свою чергу, М. В. Белова та Д. М. Белов визначають Сінгапур лідером у впровадженні ШІ в правоохоронну діяльність, враховуючи прийняття Етичного кодексу ШІ для правоохоронних органів задля забезпечення етичного використання технологій [12, с. 452].

У 2019 році Сінгапур став однією з перших країн, яка опублікувала свою Національну стратегію ШІ. Після цього в 2020 році було випущено оновлену версію Модель рамоквих принципів управління штучним інтелектом (Model AI Governance Framework). Ці основоположні документи мали на меті надати рекомендації щодо етичного та відповідального розгортання та розвитку технологій AI у різних галузях. Опубліковані в Сінгапурі 30 травня 2024 року Модель рамоквих принципів управління штучним інтелектом (Model AI Governance Framework for Generative AI, GenAI Framework) встановила новий

стандарт для управління ШІ. Документ охоплює дев'ять ключових параметрів, які необхідно комплексно оцінити, щоб побудувати надійну екосистему. Він закликає до колективних зусиль найважливіших зацікавлених сторін, включаючи політиків, лідерів галузі, дослідників і громадськість, щоб співпрацювати в цій справі. Завдяки цьому підходу Сінгапур прагне забезпечити, щоб розробка та впровадження генеративних технологій штучного інтелекту підтримували такі основні принципи, як прозорість, підзвітність, безпеку та справедливість [260].

Модель Рамкових принципів управління штучним інтелектом передбачає три основних підходи щодо рівня участі людини в ухваленні рішень, які забезпечуються системами RAI (роботизовані системи та системи штучного інтелекту):

(а) **Людина у циклі (Human-in-the-loop «HITL»)**. Підхід HITL передбачає, що людина приймає остаточне рішення після того, як система запропонує один або кілька можливих варіантів. Людина залишається ключовою частиною процесу ухвалення рішень, людський нагляд є активним і залученим, при цьому саме людина зберігає повний контроль, а ШІ лише надає рекомендації або вихідні дані. Рішення не можуть бути виконані без позитивних дій з боку людини, як-от наказ людини продовжувати із запропонованим рішенням. Наприклад, лікар може використовувати ШІ для визначення можливих діагнозів і лікування невідомого захворювання. Однак, саме лікар прийматиме остаточне рішення щодо діагнозу та відповідного лікування. Ця модель вимагає, щоб ШІ надавав людині достатньо інформації для прийняття обґрунтованого рішення.

(б) **Людина над циклом (Human-over-the-loop, «HOVTL»)**. У HOVTL-системі людина не бере безпосередньої участі в ухваленні або реалізації рішень, але зберігає контроль над процесом ухвалення рішень і може впливати на параметри його роботи. Цей підхід дозволяє людині регулювати параметри під час роботи алгоритму. Наприклад, навігаційна система GPS планує маршрут від пункту А до пункту В, пропонуючи водію кілька можливих маршрутів на вибір. Водій може змінити параметри (наприклад, через непередбачувані затори на дорозі) під час поїздки, при цьому йому не потрібно перепрограмувати маршрут.

(с) **Людина поза циклом (Human-out-of-the-loop, «HOOTL»)**. У підході HOOTL система самостійно ухвалює та реалізує рішення в межах визначених параметрів без будь-якої участі людини та її контролю виконання рішення. Наприклад, рішення щодо рекомендації продукту може автоматично пропонувати продукти і послуги для окремих осіб на основі заздалегідь визначених демографічних показників і поведінкових профілів. ШІ також може динамічно створювати нові профілі, після чого пропонувати продукти та послуги, а не покладатися на заздалегідь визначені категорії. Модель машинного навчання також може використовуватися авіакомпанією для прогнозування попиту або ймовірних збоїв, а результати цієї моделі використовуються для оптимізації розкладу авіакомпанії без участі людини у циклі [257].

Бюро активно використовує аналітику на основі ШІ для аналізу фінансових даних і виявлення потенційних випадків корупції. Шляхом автоматизації процесів розслідування та виявлення моделей корупційної поведінки ШІ прискорює виявлення та переслідування корупційних дій, забезпечуючи доброчесність у державних установах.

Більше того, не так давно Верховний Суд Сінгапуру опублікував Інструкцію щодо використання інструментів генеративного штучного інтелекту (Gen AI) учасниками процесу (Примітка. *Вжите в Інструкції словосполучення «Court User», що дослівно перекладається «Користувач суду» свідомо замінене автором на «Учасник судового процесу», адаптуючи його до вітчизняної термінології*) – будь-якими особами, залученими у судовий процес, включаючи прокурорів, юристів, осіб, що представляють себе самостійно чи свідків. Вказана інструкція, що запроваджена з 01 жовтня 2024 року, містить загальні принципи та вказівки щодо використання інструментів Gen AI при розгляді справ у Верховному Суді, Державних судах та Сімейних судах Сінгапуру [253].

Цим документом визначено, що суд не забороняє використання інструментів ШІ для підготовки суду документів за умови дотримання вказаної Інструкції. Понад це, Інструкція не змінює обов'язку для користувачів суду продовжувати дотримуватись відповідного законодавства, правил, кодексів

поведінки та практичних вказівок. Ключові положення, що стосуються власне використання ІІІ інструментів, розкриті у п. 5 Інструкції, зокрема:

- учасник процесу залишається повністю відповідальним за зміст усіх його судових документів; в разі використання ІІІ інструментів учасник процесу повинен оцінити, чи запропонований ІІІ результат підходить у конкретній ситуації; учасник процесу повинен переконатись, що згенеровані ІІІ документи є точними, актуальними і не порушують прав інтелектуальної власності;
- використання ІІІ для створення доказів, на які учасник бажає покликатись, не допускається;
- учасник процесу повинен перевірити факти та вичитувати будь-який контент, створений ІІІ перед його використанням в суді, адаптувати його відповідно до конкретного випадку та обставин, перевірити усі посилання на законодавство, судові рішення, підручники чи статті;
- учасник процесу повинен бути готовий вказати на вимогу суду конкретну частину документу, що була виготовлена ним за допомогою ІІІ та пояснити, як він здійснював перевірку цього документу [253].

Не дотримання цих правил може мати наслідком: а) покладення на особу судових витрат окремо від інших стягнутих судом сум; б) документ може не прийматись до уваги судом; в) притягнення до дисциплінарної відповідальності особи, якщо вона є адвокатом; г) вжиття заходів відповідно до чинного законодавства щодо права інтелектуальної власності, захисту персональних даних, захисту від неповаги до суду [253].

На наше переконання, переваги від використання ІІІ переважають над потенційними ризиками, що зумовлює нагальність врегулювання «всього життєвого циклу ІІІ», встановивши чітко визначені правила та засади, а ключове – відповідальність за порушення останніх та за спричинену шкоду [10, с. 32].

Вважаємо, що досвід Сінгапуру щодо нормативного врегулювання використання ІІІ учасниками справи слід перейняти та імплементувати відповідні норми й у законодавство України. Чат-боти з генеративним штучним інтелектом вже активно використовуються у різних сферах, а як показує

іноземний досвід – у тому числі й судочинстві (написання документів адвокатами з використанням ШІ). Ба більше, вже відомі випадки притягнення осіб до відповідальності за «якість» документів, згенерованих ШІ (як приклад, накладення штрафу на адвокатів у США за використання створених нейромережею документів, які містили посилання на неіснуючі судові рішення із наведенням цитат та реквізитів цих рішень [258]). На наш погляд, прийнята в Сінгапурі Інструкція щодо використання інструментів генеративного штучного інтелекту (Gen AI) учасниками процесу є прогресивним кроком щодо встановлення своєрідних правил та меж використання ШІ. Тож для легалізації використання інструментів генеративного штучного інтелекту у кримінальному провадженні доцільно взяти за основу такі ключові аспекти, впроваджені в Сінгапурі: а) відповідальність за зміст документів покладається на особу, яка їх подає; б) заборона на створення доказів із використанням ШІ.

Нова Зеландія. Перекладом текстів, що зазначені у списку використаних джерел під номерами 261-264, який здійснено авторкою цієї дисертації, встановлено, що основним незалежним правоохоронним органом, який здійснює боротьбу із корупцією у Новій Зеландії, є SFO (the Serious Fraud Office – Служба боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах, надалі – Служба). Це провідний правоохоронний орган для здійснення розслідування та обвинувачення у серйозних фінансових злочинах, включаючи хабарництво та корупцію. Служба також працює над запобіганням фінансовим злочинам і корупції в державному секторі Нової Зеландії, надаючи рекомендації та підвищуючи обізнаність [263].

Прикметно, що Служба визначає своєю метою захист економіки Нової Зеландії та її фінансове благополуччя, при цьому фокусуючись на відносно малій кількості справ, що мають непропорційно великий вплив на економіку та фінансовий добробут новозеландців [261].

Окремим законом – Законом «Про Службу боротьби із серйозним шахрайством» (далі – Закон про SFO) 1990 року врегульовано повноваження та сферу діяльності органу, що відповідає за виявлення та розслідування

фінансових злочинів, які мають особливу складність або вчиняються в особливо великих розмірах [262]. Згідно із Законом, Служба має вузькі повноваження щодо виявлення, розслідування та судового переслідування вчинення правопорушень, які підпадають під визначення «серйозне або складне шахрайство». Хоча такого кримінального правопорушення як «шахрайство» не існує (самого визначення цього поняття), але є ряд кримінальних правопорушень, які можуть підпадати під визначення шахрайства. Щоб допомогти Директору визначити, чи підпадає розслідуваний злочин під визначення «серйозне або складне шахрайство», Закон про Службу містить набір критеріїв, перелічених у Розділі 8, які Директор може враховувати. Ці критерії включають: (а) передбачуваний характер і наслідки шахрайства; (б) ймовірний масштаб шахрайства; (в) юридичну, фактичну та доказову складність справи; (г) будь-які відповідні суспільні інтереси [262].

Служба складається із двох оперативних груп: групи оцінки та розвідки (Evaluation and Intelligence team) і групи розслідувань (Investigations team). Перша група займається проведенням первинної оцінки поданих позовів і, у разі їх невідповідності встановленим критеріям, перенаправляє їх до інших відомств. Цей підрозділ також відповідає за координацію внутрішньої та зовнішньої розвідки, а також за підготовку пропозицій Служби щодо Стратегій запобігання фінансовим злочинам. До таких злочинів належать: загальне шахрайство, іпотечне шахрайство, шахрайство з державними закупівлями, шахрайство на фінансових ринках, підкуп та корупція. Директор Служби має статутні повноваження вимагати надання інформації та зобов'язувати свідків і підозрюваних відповідати на будь-які поставлені їм запитання, не застосовуючи право зберігати мовчання [261].

Рішення про порушення кримінальної справи щодо особи приймає Директор Служби, керуючись Загальними вказівками Генерального соліситора щодо порушення кримінальних справ і політикою Служби щодо переслідувань. Закон про Службу передбачає створення панелі спеціалізованих юристів, яких призначає Генеральний соліситор для ведення справ Служби. Судові розгляди у справах про серйозне або складне шахрайство ведуться від імені Директора та

під його наглядом, допоки відповідальність за переслідування не перейде до Генерального соліситора відповідно до Правил про державне обвинувачення 2013 року. Для справ, пов'язаних із корупцією, перед початком провадження Службі необхідно отримати дозвіл Генерального прокурора [263].

Закон про Службу наділяє його Директора широким колом повноважень, зокрема:

- шляхом письмового повідомлення, право вимагати від будь-якої особи, у вказаний у повідомленні час і місці: (б) надати для огляду будь-які документи, які вказані в повідомленні і щодо яких Директор має підстави вважати, що вони можуть бути релевантними до будь-якого випадку серйозного або складного шахрайства; (б) відповісти, наскільки це можливо, на запитання щодо місцезнаходження або існування будь-яких інших документів, які можуть бути релевантними для розслідування (Розділ 5);

- на підставі письмового клопотання, поданого під присягою, звернутися за ордером на обшук будь-якого місця, вказаного в клопотанні. У цьому разі будь-який суддя може видати ордер у встановленій формі, якщо за результатом розгляду клопотання він дійде висновку про те, що: (1) існують обґрунтовані підстави вважати, що: (а) особа не надала всі документи, вказані в повідомленні, наданому відповідно до Розділу 5; або (б) особа не відповіла на будь-яке питання, поставлене відповідно до Розділу 5, або що будь-яка відповідь на таке питання є неправдивою чи вводить в оману в суттєвому аспекті або є неповною; або (в) неможливо вручити повідомлення відповідно до Розділу 5 через те, що особу не вдається знайти або вона відсутня в Новій Зеландії, або з інших вагомих причин; і (2) існують обґрунтовані підстави вважати, що в місці, вказаному в клопотанні, можуть бути документи або інші речі, які можуть бути релевантними до розслідування, або можуть бути доказами будь-якого правопорушення, що стосується серйозного або складного шахрайства (Розділ 6).

- шляхом письмового повідомлення, вимагати: (а) від будь-якої особи, чії справи розслідуються; або (б) від будь-якої іншої особи, щодо якої Директор має підстави вважати, що вона може мати інформацію або документи, релевантні для

розслідування, у вказаний у повідомленні час і місці виконати одну або кілька з наступних дій: прибути на вимогу Директора; відповісти на запитання щодо будь-якого питання, яке, на думку Директора, може бути релевантним для розслідування; надати будь-яку інформацію, вказану в повідомленні, стосовно будь-якого питання, яке, на думку Директора, може бути релевантним для розслідування; надати для огляду будь-які документи, які вказані в повідомленні і щодо яких Директор має підстави вважати, що вони можуть бути релевантними для розслідування. При цьому будь-яка особа, яка зобов'язана з'явитися перед Директором, повинна отримати розумну можливість організувати, щоб її супроводжував адвокат або юрист, перед виконанням будь-яких вимог, що накладаються відповідно до цього розділу (Розділ 7).

– шляхом письмового повідомлення Комісару поліції взяти на себе відповідальність за розслідування будь-якої справи, яку Директор на підставі обґрунтованих підстав вважає серйозним або складним шахрайством; вимагати від Комісара поліції надати, якнайшвидше, будь-яку інформацію, включаючи поліцейські записи, які знаходяться у володінні Комісара поліції і які є релевантними для розслідування будь-якого випадку, за який Директор взяв на себе відповідальність відповідно до цього розділу (Розділ 11) [262].

Законом про Службу визначені вимоги до згаданих вище повідомлень згідно з Розділом 5, зокрема таке повідомлення: 1) має бути визначеної форми; 2) має містити конкретизацію інформації чи документа; 3) має містити конкретизацію щодо часу вчинення відповідної дії; 4) повинне містити роз'яснення щодо права особи прибути за викликом до Директора у супроводі адвоката або юриста; 5) повинне інформувати про відповідні обставини, за яких Директор може подати клопотання на отримання ордера на обшук відповідно до Розділу 6 або Розділу 10, а також про будь-які відповідні правопорушення, які зазначені в Розділі 45 або Розділі 46 (Розділ 18) [262].

Як визначено Розділом 49 Законом про Службу, ніщо в цьому Законі не може вважатися таким, що накладає на Директора або будь-яку іншу особу будь-який обов'язок чи зобов'язання: (а) розслідувати будь-який конкретний випадок

шахрайства; або (б) розпочинати провадження у зв'язку з будь-яким конкретним випадком шахрайства; або (в) інакше здійснювати будь-які повноваження, надані цим Законом, щодо будь-якого конкретного випадку шахрайства. Понад це, згідно з Розділом 50 Директор може здійснювати будь-які повноваження, надані цим Законом, незважаючи на те, що: (а) поліція або будь-яка інша особа також можуть розслідувати підозрюване правопорушення; (б) щодо будь-якого питання, пов'язаного з розслідуванням, були розпочаті будь-які кримінальні чи інші провадження; (в) підозрюване правопорушення сталося до дати, коли була створена Служба боротьби з серйозним шахрайством, або до дати, коли цей Закон набирає чинності [262].

Більше того, не можуть бути оскаржені, переглянуті, скасовані або поставлені під сумнів у будь-якому суді такі рішення Директора: 1) розслідувати будь-яку справу, яка, на думку Директора, може бути пов'язана із серйозним або складним шахрайством; або 2) вжити заходів, що стосуються будь-якої такої справи; або 3) розпочати провадження щодо будь-якого правопорушення, яке, на думку Директора, могло бути скоєно проти Закону про Службу (Розділ 20) [262].

Розділом 27 Закону про Службу визначено, що жодна особа не може бути звільнена від відповіді на будь-яке питання, надання будь-якої інформації, подання будь-якого документа або надання будь-якого пояснення відповідно до Розділу 5 або Розділу 9 на тій підставі, що це може або могло б обвинувачувати цю особу або сприяти її обвинуваченню [262].

Служба прагне присвятити свій спеціальний досвід справам, які мають найбільший потенційний вплив на припинення та запобігання серйозному шахрайству. Щоб допомогти зацікавленим сторонам зрозуміти, куди пріоритетно використовуються ресурси, Службою було розроблено перелік стратегічних напрямків фокусування. При цьому вказаний орган має на меті, щоб принаймні 40% їх розслідувань і судових переслідувань входили до цих напрямків, котрі підлягають перегляду та оновленню кожних 12–18 місяців. Звісно, такий список не враховує всю кількість справ Служби, і цей орган продовжує заохочувати та отримувати всі скарги та звернення, пов'язані з підозрою у серйозному чи

складному шахрайстві. Будь-які скарги чи звернення, які отримує Служба, будуть оцінюватися за законодавчими критеріями, включаючи масштаб передбачуваного злочину, його вплив на жертв, його складність і ступінь суспільного інтересу. Згідно оприлюднених у липні 2023 року стратегічних напрямів фокусування до них відносяться:

- корпоративне та комерційне шахрайство, що загрожує репутації Нової Зеландії як безпечному місцю для ведення бізнесу;
- привласнення цільового державного фінансування (в т.ч на аварійне відновлення або реконструкцію);
- іноземне хабарництво або звинувачення в іноземному впливі;
- шахрайство, що спрямоване на або завдає непропорційної шкоди особливо вразливій спільноті чи групі;
- корупція державних службовців, що компрометує здоров'я та безпеку;
- шахрайство, що вчинене чи якому сприяють довірені професіонали або професійні спеціалісти [264].

Як бачимо, як Бюро розслідувань корупційних дій у Сінгапурі, так і Служба боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах у Новій Зеландії наділені широким колом повноважень щодо здійснення розслідування. Водночас, КПК наділяє захист більшими повноваженнями щодо оскарження процесуальних рішень детективів, а також встановлює вимоги щодо змісту, форми та порядку прийняття і погодження останніх, що в цілому дозволяє вважати вітчизняне законодавство більш «зарегульованим». Втім, таке детальне регулювання, на наш погляд, є виправданим та має на меті забезпечити принцип верховенства права. Детальне врегулювання процедурних аспектів сприяє більшій передбачуваності та прозорості кримінального процесу як такого, що, у свою чергу, знижує ризики свавільного використання владних повноважень. Крім того, така деталізація правових норм вкрай необхідна в умовах постійного реформування правоохоронної системи України.

Висновки до розділу I

1. З'ясовано, що необхідність створення НАБУ була зумовлена міжнародними зобов'язаннями України (ратифікацією Конвенції ООН проти корупції, вимогами Міжнародного валютного фонду та Європейської комісії щодо лібералізації візового режиму України з ЄС), а також неефективністю наявного механізму протидії корупційним проявам в Україні. Зауважено, що як і НАБУ, створення БЕБ було зумовлене міжнародними зобов'язаннями України, зокрема, Меморандумом про економічну та фінансову політику з МВФ та Меморандумом про взаєморозуміння між Україною, як Позичальником та ЄС – як Кредитором.

2. Аргументовано, що інститут детектива вперше на законодавчому рівні було запроваджено Законом №198-VIII від 12.02.2015, який наділив цього суб'єкта і оперативно-розшуковими, і слідчими повноваженнями. Зауважено, що у КПК поняття «слідчий» та «детектив» ототожнені, проте, на наш погляд, вказані поняття слід розглядати як загальне та спеціальне.

3. Доведено, що до суб'єктів, які здійснюють функцію захисту, належать: підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особа, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також захисники та законні представники вказаних осіб.

4. Сформульовано визначення поняття процесуального рішення детектива як владного волевиявлення детектива, спрямованого на здійснення досудового розслідування та/або встановлення, зміну або припинення (скасування) кримінальних процесуальних відносин, що обволікається (виражається) у процесуальному документі, або є підставою для складання процесуального документа та/або вчинення процесуальної дії, та/або не обволікається у процесуальному документі та не є підставою для їх складання.

5. Обґрунтовано, що до процесуальних документів детектива, що підлягають складенню та підписанню виключно *в паперовій формі*, належать: протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, пам'ятка про процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, а також усі інші процесуальні документи, що підлягають підписанню іншими, окрім сторони обвинувачення, учасниками кримінального провадження.

6. З'ясовано, що до процесуальних документів детектива, що можуть складатися та підписуватись лише *в електронній формі* за допомогою КЕП (без необхідності їх складання у паперовій формі) належать: повістки, повідомлення, повідомлення про підозру, повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри, обвинувальний акт та реєстр до обвинувального акта.

7. Аргументовано, що процесуальне рішення детектива про зупинення строку досудового розслідування на підставі п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК має містити зміст обставин, які зумовили його прийняття, мотиви прийняття цього процесуального рішення та їх обґрунтування. Акцентовано, що таке зупинення не завжди зумовлене об'єктивною неможливістю проводити досудове розслідування, водночас, строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею не зараховується до строку досудового розслідування. Наголошено, що стороні захисту слід ретельно аналізувати вказане процесуальне рішення детектива та оскаржувати його в разі необґрунтованості такого.

8. На основі аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання виконання та оскарження процесуальних рішень детективів на прикладі Сінгапуру (Бюро розслідувань корупційних дій) та Нової Зеландії (Служба боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах) констатовано про широке коло повноважень вказаних органів. Водночас, зауважено, що КПК наділяє захист більшими повноваженнями щодо оскарження процесуальних рішень детективів, а також встановлює вимоги щодо змісту, форми та порядку прийняття і погодження останніх, що в цілому дозволяє вважати вітчизняне законодавство більш «зарегульованим».

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ ПРИ ВИКОНАННІ ПОЧАТКОВИХ ТА ПРИЙНЯТИХ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕТЕКТИВІВ

2.1 Функція захисту при реалізації початкових процесуальних рішень детективів

Аналізуючи кримінальні процесуальні норми в ключі алгоритмів прийняття рішень і дій детектива в ході досудового розслідування, залежно від етапу досудового розслідування процесуальні рішення детектива можна поділити на такі: а) рішення, що визначають початок досудового розслідування (*початкові*) (ст. 214 КПК); б) рішення, що спрямовують досудове розслідування (*проміжні*) (ст. 223 КПК), які можна поділити на ті, що приймаються до повідомлення про підозру (спрямовані на виявлення особи, що вчинила злочин), та ті, що приймаються після такого повідомлення; в) рішення, що визначають закінчення досудового розслідування (*кінцеві*) (ст. 284 КПК) [79, с. 37].

Безумовно, перший різновид процесуального рішення, яке приймає детектив на початковому етапі досудового розслідування, – це *рішення про початок досудового розслідування*. Чинний КПК не визначає процесуальну форму окремого рішення про початок досудового розслідування, на відміну від КПК 1960 року, який прямо передбачав прийняття рішення про порушення чи відмову в порушенні кримінальної справи, що фіксувалося в постанові. Таким чином, законодавець змінив алгоритм початку досудового розслідування, пов'язавши його не з процесуальним рішенням (як це було раніше), а з процесуальною дією – внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР [145, с. 832].

Водночас, на практиці слідчий чи прокурор все ж приймає процесуальне рішення про початок досудового розслідування, але це рішення отримує втілення (обволікається) не у процесуальному документі, а в процесуальній дії – внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення [67, с. 73].

Такий підхід знайшов підтримку і серед інших науковців, зокрема, С. О. Шульгін відносить внесення відомостей до ЄРДР до процесуальних рішень слідчого і прокурора [250, с. 32]. Обстоюючи таку ж позицію, А. В. Коваленко вказує, що таке рішення є правозастосовним, адже дає старт усьому кримінальному провадженні та запускає ланцюжок кримінальних процесуальних правовідносин [49, с. 89]. В свою чергу, А. А. Донченко вказує, що факту реєстрації відомостей про кримінальне правопорушення передую розумова діяльність слідчого щодо можливості внесення цих відомостей до реєстру, наслідком якої є прийняття вольового акту-дії – власне реєстрації відповідних відомостей в Реєстрі [36, с. 34].

На користь цієї позиції свідчать і прийняті зміни до КПК, зокрема до статті 615 КПК, якою визначено особливості здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану. Так, у разі введення воєнного стану та відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР детектив приймає рішення про початок досудового розслідування, котре оформляється постановою. Остання повинна містити всі ті ж відомості, які повинні бути внесені до ЄРДР за звичних умов, перелік котрих визначений у ч. 5 ст. 214 КПК. Разом з тим, детектив повинен внести відповідні відомості до ЄРДР за першої можливості (п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК) [64].

Стаття 214 КПК покладає на детектива обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин, внести до ЄРДР відповідні відомості, розпочати розслідування та через 24 години після їх внесення надати заявнику витяг з ЄРДР, після: а) подання заяви (повідомлення) про вчинене кримінальне правопорушення; б) самостійного виявлення ним з будь-яких джерел обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [64].

У п. 1 ч. 2 ст. 40 КПК визначено, що слідчий уповноважений починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК [64].

Також, повноваження щодо визначення детектива (детективів), який буде здійснюватиме досудове розслідування, належать керівнику органу досудового розслідування (п. 1 ч. 2 ст. 39 КПК). Ця норма дублюється і в статті 214 КПК,

відповідно до частини 1 якої детектив, що здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування [64].

Між тим, частиною 6 ст. 214 КПК на детектива покладений обов'язок невідкладно у письмовій формі повідомити керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу його початку та інші відомості, що передбачені у частиною 5 означеної статті [64].

Аналіз зазначених норм дає підстави виснувати, що згідно із вимогами ст. 214 КПК детектив з одного боку має обов'язок внести відомості до ЄРДР за наявності відповідних підстав, а з іншого боку, обмежений у своїх повноваженнях щодо здійснення досудового розслідування до прийняття керівником органу досудового розслідування процесуального рішення щодо визначення детектива (детективів), який здійснюватиме таке досудове розслідування [145, с. 833].

Відтак, на перший погляд саме детектив повинен внести відомості до ЄРДР про кримінальне правопорушення (в разі самостійного виявлення ним про можливе вчинення такого) та повідомити про це керівника органу прокуратури, але не може здійснювати досудове розслідування до його визначення детективом у конкретному кримінальному провадженні.

Проте чи може детектив реалізувати таку свою процесуальну компетентність, що прямо передбачена у КПК? Для цього спершу проаналізуємо порядок формування та ведення ЄРДР, після чого – відомчі акти НАБУ та БЕБ України окремо, в розрізі підстав початку досудового розслідування.

Порядок формування та ведення ЄРДР, що визначається Положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, що затверджене Наказом Генерального прокурора 30.06.2020 №298 (далі – Положення про ЄРДР) [93].

Згідно з п. 1 підрозділу 3 розділу II Положення по ЄРДР слідує, що формування ЄРДР розпочинається з моменту внесення *Реєстратором* відповідних відомостей про кримінальне правопорушення, отриманих із *заяви чи*

повідомлення про його вчинення або *самостійно виявлених ним з будь-якого джерела* [93].

У п. 1 підрозділу 1 розділу 2 Положення про ЄРДР визначені відомості, котрі заносяться до Реєстру. Наведені вимоги повністю узгоджуються з частиною 5 ст. 214 КПК. Поряд з тим, Додатком 7 до Положення про ЄРДР затверджено Довідники для заповнення електронних карток про кримінальні правопорушення, осіб, що їх вчинили, рух кримінальних проваджень. Довідником 1 визначено Перелік інших джерел, з яких виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, серед виділено матеріали правоохоронних органів про виявлення фактів вчинення чи підготовки до вчинення кримінальних правопорушень та самостійне виявлення детективом кримінального правопорушення як два самостійні джерела, що зумовлюють підстави для початку досудового розслідування [93].

Надалі розглянемо особливості щодо внесення відомостей до ЄРДР у такому порядку:

1) Порядок внесення відомостей до ЄРДР **детективами БЕБ** у разі:

а) подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення;
б) самостійного виявлення детективом обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

2) Порядок внесення відомостей до ЄРДР **детективами НАБУ** у разі:

а) подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення;
б) самостійного виявлення детективом обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

1 а). Внесення відомостей до ЄРДР детективами БЕБ у разі подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення.

Наказом БЕБ України від 23.03.2022 №58 затверджено *Інструкцію про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України* (далі – Інструкція БЕБ №58).

Як слідує з Інструкції БЕБ №58 у разі надходження до БЕБ заяви про вчинення злочину у письмовому вигляді, така має бути зареєстрована, після чого передана керівнику відповідного підрозділу детективів для розгляду. Останній, в свою чергу, визначає детектива для розгляду такої заяви. Одночасно з цим, копію цієї ж заяви опрацьовує інформаційно-аналітичний підрозділ, аналітик якого, у разі підтвердження викладеної в ній інформації, готує та надсилає до підрозділу детективів БЕБ відповідний аналітичний продукт та/або інформаційний документ. У разі встановлення обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, детектив зобов'язаний невідкладно, але не пізніше ніж протягом 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, внести відомості до ЄРДР. Якщо подана заява не віднесена до компетенції БЕБ, то така протягом трьох робочих днів пересилається за належністю відповідному органу. При цьому в Інструкції БЕБ №58 не визначено, хто саме здійснює перевірку заяви чи повідомлення на предмет компетенції БЕБ, у тому числі підслідності. Водночас, якщо заява чи повідомлення не містить даних для прийняття обґрунтованого рішення про внесення відомостей до ЄРДР, БЕБ в той самий строк повертає заявнику відповідну заяву або повідомлення із письмовими роз'ясненнями [45].

1 б). Внесення відомостей до ЄРДР детективами БЕБ у разі самостійного виявлення ними обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Згідно п. 6 розділу II Інструкції БЕБ №58 визначено, що у разі, якщо детектив самостійно виявить такі обставини, то ним складається *повідомлення (рапорт) про виявлене кримінальне правопорушення*. Останнє реєструється діловодом структурного підрозділу БЕБ, який здійснює досудове розслідування, та невідкладно передається керівнику відповідного підрозділу детективів для розгляду згідно з розподілом функціональних обов'язків. До повідомлення (рапорту) можуть додаватися матеріали, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, які формуються у справу...» [45].

Інших окремих положень, котрі б регулювали порядок внесення відомостей в ЄРДР детективами БЕБ у разі самотійного виявлення ними ознак кримінального правопорушення немає. А отже, знов-таки, керівник підрозділу детективів визначає детектива, уповноваженого на розгляд повідомлення (рапорту) про вчинення кримінального правопорушення.

Вбачаємо у цьому невідповідність Інструкції БЕБ №58 та ст. 214 КПК, адже детектив не наділений правомочністю *самотійно* вносити відомості у ЄРДР у випадку самотійного виявлення ним ознак вчинення кримінального правопорушення.

2 а). Внесення відомостей до ЄРДР детективами НАБУ у разі подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення.

Наказом Директора НАБУ від 29.12.2020 №141 затверджено *Інструкцію про порядок розгляду звернень громадян, повідомлень, поданих в порядку законів України «Про запобігання корупції» та «Про Національне антикорупційне бюро України», заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення або необґрунтовані активи, депутатських запитів, звернень і вимог народних депутатів України, адвокатських запитів у Національному антикорупційному бюро України та його територіальних управліннях* (далі – Інструкція НАБУ №141) [84].

Згідно п. 1 Підрозділу 3 Розділу 3 Інструкції НАБУ №141 заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, віднесені до підслідності НАБУ, невідкладно скеровуються через відповідну резолюцію Директора, Першого заступника Директора НАБУ або осіб, які виконують їх обов'язки, до Головного підрозділу детективів або Управління внутрішнього контролю, відповідно до розподілу обов'язків [84]. Детективи останніх розглядають заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення та приймають рішення за результатами їх розгляду відповідно до вимог законодавства України [84].

Відтак, рішення про внесення відомостей до ЄРДР приймається відповідними уповноваженими особами Головного підрозділу детективів та/або Управління внутрішнього контролю НАБУ. При цьому крізь призму

статті 39 КПК така уповноважена особа визначається керівником органу досудового розслідування – Головного підрозділу детективів чи Управління внутрішнього контролю відповідно.

2 б). Внесення відомостей до ЄРДР детективами НАБУ у разі самотійного виявлення ними обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Аналіз вказаної вище Інструкції НАБУ №141 свідчить, що така не визначає окремого порядку звернення детективів з повідомленнями, рапортами тощо у разі самотійного виявлення ними ознак кримінального правопорушення.

Виходячи з власного практичного досвіду зауважимо, що у цій ситуації детективи звертаються до керівників своїх підрозділів із службовими записками стосовно реєстрації в ЄРДР інформації про кримінальні правопорушення. При цьому керівник відповідного підрозділу детективів шляхом проставлення резолюції на такій службовій записці доручає визначеному ним детективу прийняти рішення в порядку ст. 214 КПК.

Таким чином, згідно із вимогами ст. 214 КПК детектив з одного боку зобов'язаний внести відомості до ЄРДР за наявності достатніх підстав для цього, а з іншого – обмежений в можливості вносити такі відомості самотійно – без участі і доручення керівника відповідного підрозділу детективів.

Крім того, на нашу думку, чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо чіткого та узгодженого алгоритму дій детектива і керівника органу досудового розслідування на початковому етапі досудового розслідування. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 39 КПК, саме керівник органу досудового розслідування уповноважений визначати детектива (детективів), який здійснюватиме досудове розслідування, тоді як п. 1 ч. 2 ст. 40 покладає на детектива повноваження щодо початку досудового розслідування за наявності передбачених законом підстав. При цьому в силу частини 6 цієї статті детектив зобов'язаний невідкладно у письмовій формі повідомити керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, зазначити його підставу, а також надати інші відомості, передбачені частиною п'ятою статті 214 КПК [64].

В той же час, І. В. Гловюк І., О. М. Дроздов, В. А. Завтур, О. В. Дроздова обов'язок слідчого розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення розглядають під кутом позитивного зобов'язання держави у кримінальному провадженні, адже слідчий діє *ex officio* від імені держави і наділений для цього відповідним повноваженням [32, с. 165].

Своєю чергою, у частині 5 статті 40 КПК встановлено, що детектив, реалізуючи свої повноваження відповідно до вимог КПК, діє самостійно у межах своєї процесуальної діяльності.

Видається логічним поставити запитання щодо застосування цих норм на стадії прийняття детективом процесуального рішення про початок досудового розслідування (котре обволікається у процесуальній дії – внесенні відомостей до ЄРДР) у разі самостійного виявлення ознак кримінального правопорушення. Законодавець не визначив із достатньою чіткістю порядок та черговість дій детектива та керівника органу досудового розслідування саме в розрізі внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення. Така правова прогалина дозволяє припускати два можливі алгоритми процесуальної поведінки детектива у разі самостійного виявлення ним кримінального правопорушення:

1) Детектив самостійно вносить відомості до ЄРДР (відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК) та невідкладно письмово повідомляє керівника органу прокуратури згідно із вимогами ч. 6 ст. 214 КПК.

2) Детектив повідомляє керівника свого підрозділу (рапортом, службовою запискою, повідомленням тощо) про самостійне виявлення ознак кримінального правопорушення, але самостійно відомостей до ЄРДР не вносить. Таке внесення здійснюється уповноваженою особою, визначеною керівником відповідного підрозділу детективів. При цьому сам керівник може уповноважити того ж самого детектива на прийняття рішення відповідно до ст. 214 КПК [145, с. 833].

Понад це, як слідує з п. 3 підрозділу 4 Розділу II Положення про ЄРДР, керівник органу досудового розслідування після перевірки внесених до ЄРДР відомостей *реєструє* кримінальне провадження. Сам факт реєстрації

кримінального провадження настає з моменту підтвердження ним таких відомостей [93].

А. В. Лапкін слушно зауважив, що Положення про ЄДРР передбачає два окремих моменти щодо внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄДРР: 1) момент їх фактичного внесення Реєстратором; 2) момент підтвердження цих відомостей керівником прокуратури або органу досудового розслідування. Як справедливо вказує автор, це породжує суперечність із КПК, який пов'язує початок досудового розслідування саме з моментом «внесення відомостей до ЄДРР», а не з їх підтвердження [73, с. 242].

Щодо першого з описаних варіантів, зазначимо, що у власній практиці подібні приклади самостійного внесення детективом відомостей до ЄДРР без попереднього інформування керівника підрозділу нами не зафіксовані. Натомість, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду (далі – ККС ВС) у постанові від 26.10.2022 дійшов висновку, що слідчий у разі самостійного виявлення кримінального правопорушення не є уповноваженою особою ані для внесення відомостей до ЄДРР за власним рапортом, ані для їх реєстрації у журналі єдиного обліку [116]. Поділяємо зазначений підхід в повній мірі, оскільки керівник відповідного підрозділу детективів здійснює контроль за дотриманням законодавства при розгляді заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення. Водночас, внесення відомостей до ЄДРР без попереднього повідомлення керівника нівелює його повноваження з організації досудового розслідування, визначене ч. 1 ст. 39 КПК [64].

Опитування респондентів засвідчило неоднозначні результати: 58,42% (118 осіб) вважають, що детектив у цій ситуації повинен повідомити керівника органу досудового розслідування про виявлення ним ознак кримінального правопорушення та без доручення керівника самостійно такі відомості не вносити, тоді як 41,58% (84 особи) переконані, що детектив повинен самостійно внести відповідні відомості та розпочати досудове розслідування (додаток Б).

За таких умов, обґрунтованим варіантом процесуальної поведінки детектива у разі самостійного виявлення кримінального правопорушення є

письмове інформування керівника підрозділу детективів про відповідно обставину.

У зв'язку з цим, фактично процес прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування та його реалізація у вигляді внесення відомостей до ЄРДР охоплює такі основні етапи:

1) Надання керівником підрозділу детективів доручення на прийняття рішення в порядку ст. 214 КПК (якщо відомості не були внесені іншим реєстратором);

2) Ознайомлення детектива із заявою, повідомленням про вчинення кримінального правопорушення (рапортом, службовою запискою тощо) та прийняття ним процесуального рішення за результатом розгляду – про наявність або відсутність підстав для внесення відомостей в ЄРДР;

3) Безпосереднє внесення відомостей до ЄРДР або оформлення процесуального рішення про відмову у внесенні таких відомостей;

4) Після внесення відомостей – надання керівником підрозділу детективів доручення конкретному детективу на здійснення досудового розслідування або винесення постанови про створення групи детективів.

Відповідно, частину другу статей 39 та 40 КПК доцільно доповнити нормою, що прямо надає *керівнику органу досудового розслідування та керівнику органу дізнання відповідно повноваження визначати слідчого, дізнавача для розгляду заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення в порядку, передбаченому ст. 214 КПК.*

Слід вказати, що думки респондентів в ході опитування з цього питання розділились: 47,52% (96 осіб) вважають, що таке повноваження варто передбачити у КПК, тоді як 52,48% (106 осіб) займають протилежну позицію (додаток Б).

Стороні захисту слід детально аналізувати як підставу внесення відомостей в ЄРДР, так і встановлювати, чи було визначено особу, що вносила такі відомості, у встановленому порядку. В разі недотримання цього порядку захиснику доцільно в ході судового розгляду подавати клопотання про визнання

недопустимими доказів, що зібрані у кримінальному провадженні, у зв'язку з недотриманням порядку прийняття рішення про його початок.

Іншою важливою проблематикою, що виникає внаслідок буквального аналізу змісту частини 1 статті 214 КПК є те, що законодавець пов'язав обов'язок детектива внести відомості до ЄРДР саме з *фактом подання заяви*, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, не зважаючи на їх зміст. Попри те, що КПК набрав чинності понад 12 років тому, на сьогодні в судовій практиці щодо цього питання можна виділити три основні підходи:

1) КПК не передбачає винятків щодо права у слідчого, прокурора відмовити у внесенні до ЄРДР заяви про вчинення кримінального правопорушення, і оцінка заяви (повідомлення) на предмет наявності ознак складу кримінального правопорушення здійснюється після внесення відомостей до ЄРДР [236; 233; 229].

2) Вимогами КПК не передбачено жодної підстави для невнесення відомостей до ЄРДР, якщо подано *належно оформлену заяву*, що містить короткий виклад обставин вчинення кримінального правопорушення та попередню правову кваліфікацію, зокрема, статтю закону України про кримінальну відповідальність [230; 226; 199].

3) Стаття 214 КПК встановлює обов'язок детектива вносити відомості до ЄРДР за не за *будь-якою* заявою, а лише за тією, яка містить відомості про вчинення кримінального правопорушення – об'єктивні дані, що дійсно свідчать про ознаки кримінального правопорушення, підтверджують реальність конкретної події кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення). А тому, реєстрації в ЄРДР підлягають не будь-які заяви чи повідомлення, а лише ті, які містять достатні відомості про кримінальне правопорушення та можуть об'єктивно свідчити про вчинення такого кримінального правопорушення [178; 197; 228].

Автори науково-практичного посібника «Стандарти досудового розслідування» вважають, що детектив, розглядаючи заяву чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, має оцінити зміст цієї інформації і

переконатись, що вона відповідає принаймні ключовим об'єктивним ознакам відповідного кримінального правопорушення. Відповідно до поглядів практиків і науковців, які є співавторами згаданого вище науково-практичного видання, детектив не зобов'язаний розпочинати досудове розслідування за кожною заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення. Якщо заява чи повідомлення не містять містять мінімального обсягу щодо конкретної події, або якщо ці дані не відповідають основним ознакам правопорушення, детектив не має підстав для початку досудового розслідування. Автори «Стандартів досудового розслідування» не згодні з більшістю практиків, які трактують зміст ст. 214 КПК лише через її першу частину. Вони зазначають, що стаття 214 КПК повинна розглядатися в комплексі, у взаємозв'язку усіх її частин, зокрема першої, третьої та п'ятої [13, с. 102].

Такий підхід дозволяє зробити висновок, що підставою для початку досудового розслідування стаття 214 КПК визначає обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення або про ознаки кримінального правопорушення. Таким чином, підставою для початку досудового розслідування є зміст (відомості про конкретну подію), а не форма (заяв чи повідомлення про таку подію) [64].

Більше того, характер повноважень детектива, що визначений у ст. 214 КПК, є дискреційним, адже рішення про початок або відмову розпочати досудове розслідування залежить від оцінки детективом отриманих (чи виявлених ним самостійно) відомостей про конкретну подію.

Повертаючись до *мінімального обсягу даних про конкретну подію*, автори пропонують розуміти під останніми такі:

- 1) Точний або приблизний день та час;
- 2) Місце події (квартира, вулиця, місцевість тощо);
- 3) Характер (спосіб) конкретних дій чи бездіяльності правопорушника;
- 4) Потенційний чи реальний характер наслідку дій чи бездіяльності правопорушника (тілесні ушкодження, майнова шкода тощо), або наявність у нього забороненого чи обмеженого в обігу предмета;

5) Відомості про правопорушника та/або очевидців конкретної події (якщо вони відомі заявнику чи потерпілому) [13, с. 104–105].

Як наголошують В.Т. Нор та Х. Р. Слюсарчук, викладене законодавцем формулювання «...обставини, що можуть свідчити...» не є «обставинами, що свідчать», а отже, тут необхідно застосовувати стандарт доказування «ймовірне припущення» – наведені обставини повинні свідчити про вчинення кримінального правопорушення лише на перший погляд [85, с. 149].

Проаналізувавши підходи науковців та практиків щодо (не)внесення відомостей до ЄРДР, з урахуванням завдань кримінального провадження, вважаємо, що не будь-яка заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР. Такою підставою є лише заява або повідомлення, що містять короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Однак, на наш погляд, дещо спірним є підхід, що вимагає зазначення попередньої кваліфікації кримінального правопорушення у заяві. Звісно, якщо заявник чи потерпілий звертається за допомогою до адвоката під час складення заяви, вказівка на статтю Кримінального закону, за якою подано заяву, не стане проблемою. Проте, якщо особа, яка звертається до правоохоронних органів, не володіє належним обсягом знань у галузі кримінального права, самостійне визначення правової кваліфікації злочину за відповідною статтею КК України видаватиметься завданням подекуди нездійсненним. При цьому право потерпілого на звернення до органів досудового розслідування та на захист в межах кримінального провадження не може бути ілюзорним чи поставленим в залежність від власної обізнаності з нормами матеріального чи процесуального права. Тому, на наш погляд, достатнім для прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування є зазначення у заяві про вчинення кримінального правопорушення лише короткого викладу обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

При цьому не можна залишити без уваги той факт, що детектив наділений певною дискрецією під час розгляду заяви про вчинення кримінального

правопорушення, оскільки процесуальне рішення про початок досудового розслідування чи відмову в його початку залежить насамперед від його оцінки відомостей про конкретну подію. В цьому контексті отримання таких відомостей не з письмової заяви про вчинене кримінального правопорушення, а в ході усного повідомлення таких відомостей від заявника чи потерпілого (за результатом чого детектив, прокурор складає протокол прийняття заяви про вчинене кримінальне правопорушення або таке, що готується) дозволяє детективу отримати більш детальний виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення або про таке кримінальне правопорушення, яке готується. Так, ставлячи конкретизуючі питання щодо часу, місця, способу, особи правопорушника тощо, детектив у такий спосіб отримує більш повне розуміння події, котра відбулася, що дозволяє здійснити більш точну кримінально-правову кваліфікацію відповідного діяння.

Більше того, серед науковців висловлюється позиція, що шляхом встановлення строку внесення відомостей до ЄРДР та визначення переліку процесуальних дій, які дозволяється проводити до внесення відповідних відомостей, законодавець в такий спосіб опосередковано передбачив наявність попередньої перевірки заяв про вчинення кримінального правопорушення [61, с. 320].

Таким чином, пропонуємо змінити частину першу статті 214 КПК та викласти її в новій редакції такого змісту:

«1. Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, що містить короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а

дознавач – керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування.

Слідчий, дознавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після самотійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний письмово повідомити про них керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання або керівника органу прокуратури відповідно. Розгляд такого повідомлення здійснюється уповноваженим слідчим, дознавачем, прокурором у порядку, визначеному в абзаці першому цієї частини».

Власне, кваліфікація кримінального правопорушення під час прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування, як і зазначення короткого викладу обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, що *наведені потерпілим, заявником чи виявлені з іншого джерела*, на наше переконання, мають вкрай важливе значення для його перебігу і в розрізі подальшої реалізації функції захисту.

Так, в силу вимог п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК до ЄРДР вносяться такі відомості, зокрема: короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, *наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела* (п. 4); попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність (п. 5) [64].

Вказані вище відомості мають чи не найважливіше значення для всього перебігу досудового розслідування. Зовсім не випадково у тексті вище акцентовано за допомогою курсиву на тому, що короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, має відповідати тим обставинам, що наведені потерпілим, заявником у заяві(повідомлені) про вчинення кримінального правопорушення, або тим обставинам, що були виявлені детективом з іншого джерела. Іншими словами так звана «фабула» кримінального провадження у ЄРДР має відповідати тим відомостям про подію, котрі зазначені заявником, потерпілим, або ж були виявлені з інших джерел. В

свою чергу, отримавши заяву про вчинене кримінальне правопорушення, детектив зобов'язаний здійснити внесення у ЄРДР лише тих відомостей, які містяться у заяві. Короткий виклад обставин передбачає процес оброблення, аналізу та юридично коректного викладення обставин без зміни самої суті кримінального правопорушення, про яке вказує заявник чи потерпілий.

В постанові від 14.12.2022 у справі №754/10882/17 ККС ВС підтримав висновки судів першої та апеляційної інстанції про те, що недослівне співпадіння інформації, наведеної в заяві про вчинення злочину та у витягу з ЄРДР не призвело до прийняття незаконного чи необґрунтованого рішення, а тому відхилив доводи сторони захисту щодо порушення порядку внесення відомостей до ЄРДР [105]. Тобто, суд дійшов висновку, що якщо в заяві (повідомленні) про вчинення кримінального правопорушення та у витязі з ЄРДР не повністю збігається інформація, надана заявником чи потерпілим, то це не є істотним порушенням вимог КПК.

Однак, як бути у ситуації, коли детектив вносить до ЄРДР відомості, які взагалі не відповідають за своїм змістом викладеним у заяві (повідомленні) про вчинене кримінальне правопорушення обставинам? Або ж у разі, якщо внесені відомості не містять жодної конкретизації будь-яких обставин, які зазначені у заяві про вчинення кримінального правопорушення (до прикладу, в заяві зазначені анкетні дані чи посада особи, яка, на думку потерпілого, вчинила злочин), чи такі відомості настільки узагальнені, що з витягу з ЄРДР не можливо встановити, щодо якого саме кримінального правопорушення здійснюється досудове розслідування?

У своїй практиці ми зустрічали випадки, коли згідно первинного витягу з ЄРДР за ч. 2 ст. 364 КК України короткий виклад обставин вчиненого кримінального правопорушення виглядав таким чином: *«службові особи 1, зловживаючи своїм службовим становищем, з метою одержання неправомірної вигоди, вступили у злочинну змову з невідомими особами, на початку липня 2016 року та організували схему викрадення продукції 2.»*. При цьому у заяві про вчинення кримінального правопорушення заявником були вказані: ППІ та посада

службової особи, яка, на думку заявника, організувала схему викрадення продукції, було зазначено, яка саме це продукція та хто є її власником. Однак, за згаданою вище фавбулою орган досудового розслідування мав змогу здійснювати досудове розслідування щодо будь-якої особи, яка за будь-яких обставин могла б зловживати своїм службовим становищем, організувавши схему викрадення будь-якої продукції. При цьому відповідно до п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК реєстратор ЄРДР повинен був внести відомості про фавбулу кримінального правопорушення, в якій зазначити відомості про особу (ППП або конспіративно: посадовою особою відповідного державного органу тощо), про час та місце вчинення кримінального правопорушення, власника продукції, щодо якої здійснювалося викрадення, та самої продукції.

За таких обставин, ні сторона захисту, ні суд на стадії судового розгляду не мали б жодного сумніву, що досудове розслідування здійснювалося саме щодо кримінального правопорушення, відносно якого було подано заяву про злочин. Відтак, слід розмежовувати випадки, коли інформація у заяві про кримінальне правопорушення та у витязі з ЄРДР «не повністю збігається», та коли така «взагалі не збігається», або ж внаслідок її надмірного узагальнення чи знеособлення втрачається можливість встановити зв'язок між вказаними заявою та витягом. Таким чином, стороні захисту доцільно ретельно перевіряти відповідність таких відомостей, а разі їх істотних розбіжностей – на стадії судового розгляду ставити питання щодо допустимості усіх доказів, зібраних у кримінальному провадженні.

У свою чергу, **первинна правова кваліфікація** злочину, який вчинено або який перебуває на стадії готування чи замаху, має суттєве значення і для подальшого здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, адже законодавець у ст. 246 КПК встановив право здійснювати такі дії у формі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, спостереження за особою лише у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів.

У коментованому вище прикладі, передбачений ч. 2 ст. 364 КК України злочин є кваліфікованим складом злочину, обов'язковою ознакою якого є

спричинення тяжких наслідків. При цьому заявник у заяві про вчинення злочину взагалі не зазначав про заподіяння злочином тяжких наслідків, як і не вказував про вартість викраденої продукції. Необґрунтоване внесення відомостей до ЄРДР за правовою кваліфікацією ч. 2 ст. 364 КК України щодо невизначеного кола службових осіб, де факто, дозволяло проводити за такою кваліфікацією будь-які негласні слідчі (розшукові) дії відносно будь-яких службових осіб.

Кримінальним процесуальним законом прямо не визначені наслідки внесення органом досудового розслідування відомостей до ЄРДР за більш тяжкою статтею, коли на стадії прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування відсутні відомості чи об'єктивні підстави вважати склад того чи іншого злочину кваліфікованим. При цьому, якщо в подальшому буде змінено кваліфікацію злочину на менш тяжкий злочин (скажімо, із тяжкого на нетяжкий злочин), очевидно, може виникати питання щодо допустимості зібраних стороною обвинувачення доказів.

Між тим, сторона захисту наполягатиме на необхідності визнати ряд зібраних у справі доказів (насамперед тих, що здобуті за результатом проведення НСРД) недопустимими, адже, якщо в органу досудового розслідування не було підстав вносити до ЄРДР відомості за тяжким чи особливо тяжким злочином, то, відповідно, і не було законних підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

ККС ВС в постанові від 28.03.2024 у справі №127/9259/21 дійшов висновку, що дії органу досудового розслідування щодо зміни правової кваліфікації діяння особи не суперечать вимогам закону та є цілком правомірними, адже спочатку до ЄРДР вносяться відомості лише щодо *попередньої* кваліфікації вчиненого діяння і лише потім, після проведення комплексу необхідних слідчих (розшукових) дій та зібраних у провадженні доказів, можна буде визначитися з його *остаточною* правовою кваліфікацією [117]. У зазначеній справі органом досудового розслідування були внесені відомості до ЄРДР за ч. 3 ст. 368 КК України, виходячи із кваліфікуючої ознаки «вимагання неправомірної вигоди службовою особою», що повністю узгоджувалось із тими відомостями, котрі були зазначені

заявником та відображені у протоколі прийняття заяви про вчинення кримінального правопорушення (заявник вказав про вимагання у нього начальником відділу по роботі з персоналом ДУ «Вінницька виправна колонія (№1)» неправомірної вигоди за працевлаштування у вказаній установі та сприяння у проходженні заявником військово-лікарської комісії). Така ж попередня кваліфікація вказана і в постанові прокурора про здійснення контролю за вчиненням злочину, адже таке діяння було попередньо кваліфіковане органом досудового розслідування як вимагання неправомірної вигоди службовою особою. Виходячи з цього, суд касаційної інстанції дійшов висновку, що відомості про вчинення кримінального правопорушення були внесені до ЄРДР з урахуванням інформації, вказаної заявником. Оскільки від початку досудового розслідування кваліфікація діянь особи є попередньою, а в розглядуваному кримінальному провадженні повідомлені відомості охоплювалися складом тяжкого злочину, то й заходи НСРД проводились з урахуванням тяжкості кримінального правопорушення. Тому, на переконання суду касаційної інстанції, порушень ч. 2 ст. 246 КПК органом досудового розслідування не було. В подальшому, правову кваліфікацію дій обвинуваченого було змінено із ч. 3 ст. 368 на ч. 1 ст. 190 КК України. Покликаючись на послідовну позицію Касаційного кримінального суду Верховного Суду щодо попередньої правової кваліфікації діянь особи під час внесення відомостей до ЄРДР, суд вважав правомірними дії органу досудового розслідування щодо зміни правової кваліфікації.

З такою позицією Касаційного кримінального суду Верховного Суду з урахуванням наведених обставин справи погоджуємось в повній мірі. В той же час, вважаємо за необхідне наголосити, що попередня правова кваліфікація діяння особи не може бути штучно обтяженою кваліфікуючими ознаками, якщо такі відомості не відображені у відповідній заяві про вчинення кримінального правопорушення, матеріалах правоохоронних органів тощо. Якщо ж первинна кваліфікація не відповідає тим відомостям, що викладені у заяві про вчинення кримінального правопорушення, що призвело до безпідставного внесення

відомостей до ЄРДР про вчинення тяжкого або особливого тяжкого злочину, то це може слугувати підставою для визнання недопустимими доказів, що зібрані за результатами здійснення НСРД, визначених у ч. 2 ст. 246 КПК. Відповідно, роль захисника полягає у тому, щоб як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду, спрямовувати свою діяльність на доведення обставини такого штучного обтяження, за наслідком чого клопотати перед судом про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.

Як зазначено Я. П. Зейканом, незаконне внесення відомостей до ЄРДР тягне за собою визнання незаконними всіх слідчих дій, що проведені в межах кримінального провадження, а отже, й визнання очевидно недопустимими даних, що отримані у результаті проведення таких слідчих дій [43, 39].

Говорячи про реалізацію початкових процесуальних рішень детективів не можна не згадати про «болюче» для захисників питання (не)підслідності кримінального провадження детективам НАБУ та БЕБ. І хоча ця проблематика може бути наскрізною впродовж усього досудового розслідування, слід зосередитись на ній і на стадії прийняття процесуального рішення детективом про початок досудового розслідування.

З моменту прийняття КПК частина 2 статті 218 КПК була викладена у редакції, що передбачала обов'язок слідчого проводити досудове розслідування, навіть якщо йому відомо про непідслідність кримінального правопорушення, *доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність*». Водночас, кримінальний процесуальний закон не визначав алгоритму дій слідчого, дізнавача чи детектива у ситуації, коли їм стало відомо про непідслідність відповідного кримінального правопорушення [64].

Лише Законом України №1888-IX від 17.11.2021 частину другу статті 218 КПК було викладено у новій редакції, якою за цих обставин на слідчого покладений обов'язок повідомити прокурора протягом п'яти днів з дня встановлення таких обставин (котрі свідчать про кримінальне правопорушення, розслідування якого не віднесене до компетенції слідчого), при цьому проводити розслідування доти, доки прокурором не буде визначено іншу підслідність [64].

Однак, стаття 214 КПК не містить винятків щодо права не вносити відомості до ЄРДР, якщо відповідне кримінальне правопорушення невідслідковує саме цьому органу досудового розслідування. Більше того, в силу ч. 4 ст. 214 КПК не допускається відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення [64]. Тобто, буквально трактування статті 214 у взаємозв'язку зі статтею 218 КПК дає підстави висувати, що у разі надходження на розгляд детектива БЕБ/НАБУ заяви про вчинення кримінального правопорушення, котре не відслідковує БЕБ/НАБУ, детектив повинен невідкладно, але не пізніше 24 годин внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати досудове розслідування, при цьому, повідомивши у п'ятиденний строк прокурора про невідслідкованість кримінального правопорушення.

У постанові від 06.07.2022 у справі №454/2576/17 ККС ВС дійшов правового висновку, що КПК не встановлює обов'язкову вимогу щодо дотримання правил відслідкованості при внесенні відомостей до ЄРДР. Стаття 214 КПК не містить жодних вказівок на те, що відомості не повинні бути внесені, якщо кримінальне правопорушення не відслідковує відповідному органу досудового розслідування [100].

В свою чергу, вже згадана вище Інструкція БЕБ №58 (а саме п. 10 розділу II) визначає, що за наявності обставин невідслідкованості такі заяви чи повідомлення пересилаються за належністю відповідному органу протягом трьох робочих днів [45]. За таких умов, Інструкцію БЕБ №58 необхідно привести у відповідність до норм КПК.

Ведучи мову про рішення про початок досудового розслідування не можемо оминати питання *витягу з ЄРДР як форми його фіксації*.

Автори навчального посібника «Складання кримінальних процесуальних документів на стадії досудового розслідування» відносять витяг з ЄРДР до документів, що стосуються початку досудового розслідування, поряд із заявою, протоколом про прийняття заяви та іншими повідомленнями про вчинення кримінального правопорушення, дорученням про проведення досудового

розслідування, а також повідомленням про початок досудового розслідування [14, с. 38].

Поряд з тим, Верховний Суд у низці постанов висловив власну позицію щодо правової природи витягу з ЄРДР, аналіз яких дозволяє виокремити такі концептуальні підходи:

1. Витяг з ЄРДР *не можна вважати процесуальним джерелом доказів*, оскільки *реєстр являє собою лише електронну базу даних* для збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку, узагальнення відомостей, які використовуються для формування звітності та надання інформації про внесені до ЄРДР дані [101].

2. Витяг з ЄРДР *не є процесуальним рішенням*, а отже, *не породжує правових наслідків* щодо визначення групи слідчих, які будуть здійснювати досудове розслідування [123].

3. Витяг з ЄРДР *не є процесуальним рішенням*, і він *відображає лише актуальні дані* на момент його формування [112].

4. Витяг з ЄРДР *не є процесуальним джерелом доказів* згідно зі ст. 84 КПК, а лише *підтверджує факт фіксації правоохоронним органом обставин* вчинення або підготовки до вчинення кримінального правопорушення [108]. У коментованій справі Верховний Суд надавав оцінку доводам касаційної скарги стосовно відсутності підтвердження внесення відомостей до ЄРДР, з огляду на що захист вказував на недопустимість усіх доказів, зібраних у кримінальному провадженні. Втім, суд касаційної інстанції, покликаючись на вже усталену позицію (витяг з ЄРДР є електронною базою даних та не є процесуальним джерелом доказів), відхилив такі доводи з формальних підстав – стороною захисту не ставилось питання про дослідження витягу з ЄРДР судами попередніх інстанцій.

Як бачимо, Верховний Суд не розглядає витяг з ЄРДР ні як процесуальне рішення, ні як процесуальне джерело доказів. Однак, чи застосовний такий підхід у всіх випадках?

На наш погляд, висвітлена позиція суду касаційної інстанції безумовно релевантна у тому разі, коли витяг з ЄРДР не може замінити процесуальне рішення, прийняття якого передбачено КПК. Так, витяг з ЄРДР самотійно не може підтверджувати повноваження детективів чи прокурорів, які в ньому вказані, за відсутності постанов про створення групи детективів та про визначення групи прокурорів. У цьому разі витяг з ЄРДР не може замінювати процесуальні рішення про визначення детективів, групи детективів та про визначення групи прокурорів у кримінальному провадженні, прийняття яких витікає з п. 1 ч. 2 ст. 39 та ч. 1 ст. 37 КПК відповідно [64]. Внесення ж даних щодо конкретних слідчих та прокурорів до ЄРДР відбувається саме на підставі вже прийнятих процесуальних рішень, а не навпаки.

Іншим прикладом застосовності означених позицій Верховного Суду може бути ситуація, за якої за даними ЄРДР матеріали досудових розслідувань були об'єднані, проте постанова про їх об'єднання у матеріалах кримінального провадження відсутня. Знов-таки, необхідність оформлення постановою прийнятого рішення про об'єднання матеріалів досудових розслідувань прямо передбачена у ч. 5 ст. 217 КПК [64].

Втім, чи можна враховувати означений підхід у випадку, коли йде мова про початок досудового розслідування, котрий в силу частин 1 та 2 статті 214 КПК пов'язаний саме із внесенням відомостей до ЄРДР?

Вище нами обґрунтовано, що детектив все ж приймає процесуальне рішення про початок досудового розслідування, котре отримує втілення в процесуальній дії – внесенні до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення.

Судова практика переповнена ухвалами слідчих суддів за результатом розгляду скарг на бездіяльність слідчих, детективів та прокурорів, що полягає у невнесенні до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Не рідко слідчі судді відмовляють у задоволенні означених скарг з тих підстав, що:

- 1) обставини, зазначені у заяві про вчинення кримінального правопорушення, не

є такими, що зумовлюють початок досудового розслідування, а це позбавляє орган досудового розслідування можливості провести перевірку конкретних фактів на предмет наявності (відсутності) у діях або бездіяльності особи складу злочину [191]; 2) після прийняття та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення слідчий, прокурор, оцінюючи їх зміст, повинен перевірити наявність достатніх даних, котрі можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, внаслідок чого слідчий чи прокурор приймає рішення про початок досудового розслідування шляхом внесення відповідних відомостей до ЄРДР [185].

Така позиція простежується і в постановах Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30.09.2021 у справі №556/450/18 та від 02.02.2023 у справі №347/1400/18 [118, 99]. Наведене дозволяє виснувати, що перед внесенням відомостей до ЄРДР детектив у кожному конкретному випадку надає оцінку змісту заяви чи повідомленню про вчинення кримінального правопорушення, що в подальшому слугує підставою для прийняття процесуального рішення детективом про початок досудового розслідування. В той же час, первинний витяг з ЄРДР є не лише способом фіксації прийнятого процесуального рішення та вчиненої процесуальної дії, але породжує правові наслідки – надає законну підставу здійснювати досудове розслідування.

Поряд з тим, як зазначалось вище, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК, якщо в разі введення воєнного стану немає технічної можливості доступу до ЄРДР, слідчий, прокурор приймають рішення про початок досудового розслідування, про що виносять постанову [64]. А отже, така постанова є і способом фіксації прийнятого процесуального рішення, і створює альтернативу процесуальній дії (внесенню відомостей до ЄРДР), проте така альтернатива буде законною до моменту настання першої можливості для внесення відомостей до ЄРДР.

Отже, за загальним правилом витяг з ЄРДР не є ні процесуальним рішенням, ні процесуальним джерелом доказів. Водночас, первинний витяг з ЄРДР, сформований внаслідок внесення відомостей до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення згідно зі ст. 214 КПК має подвійну правову

природу, адже є не лише фіксацією прийнятого процесуального рішення, але й породжує правові наслідки, позаяк є єдиною законною передумовою для початку здійснення досудового розслідування [67]. А тому, в разі покликання стороною захисту на допущені детективом порушення норм КПК при внесенні відомостей до ЄРДР (до прикладу, якщо фабула у ЄРДР суперечить заяві про кримінальне правопорушення), вважаємо, що первинний витяг з ЄРДР має враховуватись судом при вирішенні питання (не)допустимості тих чи інших доказів.

На думку Д. В. Пономаренка, пропущений строк внесення відомостей до ЄРДР, що визначений статтею 214 КПК, може бути поновлений на підставі ухвали слідчого судді за наявності поважних підстав. Наведена позиція обґрунтовується положеннями ч. 1 ст. 177 КПК, що передбачає поновлення процесуального строку [9, с. 7]. В доктрині прийнято вважати, що поважними причинами пропуску процесуального строку можуть бути визнані такі обставини: відрядження, стихійне лихо, тяжка хвороба, незаконне позбавлення волі, а також інші обставини, які позбавили особу реальної можливості подати скаргу чи інший документ у встановлений строк [62, с. 254]. Втім, з таким підходом Д. В. Пономаренка погодитись не можемо. На наше переконання, поновлення процесуального строку здійснюється судом, у якому належить вчинити відповідну процесуальну дію, щодо якої пропущено строк (як-то подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді). Більше того, логіка законодавця щодо поновлення процесуального строку полягає в тому, що одночасно із поданням клопотання про поновлення процесуального строку має бути вчинена і процесуальна дія, щодо якої цей строк пропущено.

Пояснюючи, чому рішення про початок досудового розслідування та його фіксації присвячено стільки уваги, зауважимо, що окреслені аспекти мають суттєве значення для реалізації функції захисту на подальших стадіях кримінального провадження, а найбільше – під час судового розгляду. З однієї сторони, захист не наділений повноваженнями оскаржувати рішення про початок досудового розслідування, витяг з ЄРДР чи попередню кваліфікацію вчиненого кримінального правопорушення. Однак, сторона захисту може вказувати про ті

чи інші порушення, заявляючи в ході судового розгляду клопотання про визнання недопустимими доказів, у тому числі як таких, які були отримані стороною обвинувачення після початку кримінального провадження шляхом реалізації її повноважень, не передбачених КПК, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК). Таким чином, стороні захисту слід детально аналізувати як підставу внесення відомостей в ЄРДР, так і встановлювати, чи було визначено особу, що вносила такі відомості, у встановленому порядку. В разі недотримання цього порядку захиснику доцільно в ході судового розгляду подавати клопотання про визнання недопустимими доказів, що зібрані у кримінальному провадженні, у зв'язку з недотриманням порядку прийняття рішення про його початок.

Іншим видом початкового процесуального рішення детектива, є рішення про проведення огляду місця події у невідкладних випадках до внесення відомостей в ЄРДР. Таке процесуальне рішення не має самостійної форми відображення, проте реалізується в ході проведення огляду та фіксується у протоколі огляду.

2.2 Процесуальні рішення підрозділів детективів під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень та виконання захистом власних повноважень щодо таких рішень

Як вказує І. В. Гловюк, діяльність слідчого є поліфункціональною, що полягає у таких функціях: 1) кримінальне переслідування у формі підозри; 2) розслідування; 3) забезпечення відшкодування шкоди, що завдана кримінальним правопорушенням; 4) міжнародне співробітництво; 5) реабілітаційна функція [27 с. 217].

І. В. Басиста зазначає, що в ході досудового розслідування слідчий приймає значну кількість процесуальних рішень, як правило, таких, що обмежують конституційні права громадян, визначають припинення чи відновлення розслідування, забезпечують явку учасників процесу тощо. Всі рішення слідчого втілюються у певну процесуальну форму – процесуальний документ [8, с. 167].

Раніше нами вже висловлювалась позиція, що не кожне процесуальне рішення підлягає втіленню у процесуальний документ (особливо у випадку веління не вчиняти ту чи іншу процесуальну дію), як і не кожен процесуальний документ є за своєю правовою природою процесуальним рішенням. Понад це, окремі процесуальні рішення детектива, прокурора лише в ході реалізації обволікаються у процесуальні документи (до прикладу, протокол огляду місця події складається в ході реалізації процесуального рішення детектива, прокурора про проведення цієї слідчої (розшукової) дії) [71].

Беручи до увагу поставлені для дисертаційного дослідження завдання, у цьому розділі процесуальні рішення підрозділів детективів під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень розглядатимуться в розрізі реалізації функцій детектива щодо розслідування та кримінального переслідування у формі підозри. Оскільки, на наш погляд, поняття «процесуальне рішення» та «процесуальний документа» можуть співвідноситись у трьох формах, то надалі досліджуємо процесуальні рішення під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень, виходячи з таких критеріїв

(класифікацій): 1) процесуальні рішення детектива, що є процесуальними документами; 2) процесуальні рішення детектива, що є підставою для складання процесуальних документів *та/або вчинення процесуальних дій*; 3) процесуальні рішення детектива, що не обволікаються у процесуальні документи та не слугують підставою для їх складання.

Процесуальні рішення детектива, що є процесуальними документами.

Як визначено у ч. 1 ст. 110 КПК усі рішення органу досудового розслідування є процесуальними рішеннями, а згідно із частиною 3 цієї статті – детектив приймає рішення у формі постанови. Остання виноситься у випадках, якщо це передбачено у КПК, або ж якщо детектив визнає необхідним винести таку постанову [64]. Отож, перелік підстав, за яких детектив може виносити постанову, не є вичерпним. Втім, таке викладення законодавцем коментованої норми не можна вважати вдалим, адже останнє з моменту набрання чинності КПК піддається гострій критиці як серед представників наукової спільноти, так і серед практиків. Буквальне трактування ч. 1 ст. 110 КПК у взаємозв'язку із ч. 3 цієї ж статті та ст. 19 Конституції України нашоєхує на думку, що усі процесуальні рішення детектива мають бути викладені у формі постанови, що, в свою чергу, суперечить іншим нормам КПК. Так, у ч. 4 ст. 110 КПК закріплено таку окрему форму викладення процесуального рішення, як обвинувальний акт. Більше того, за змістом ч. 1 ст. 304 КПК, *якщо* детектив оформив рішення постановою, то строк подання скарги розпочинається з дня, коли особа отримала копію такої постанови, тобто сам законодавець визнає можливість оформлення процесуального рішення детектива не лише у формі постанови [64].

Під **постановою** прийнято розуміти процесуальний документ, у якому обґрунтовуються та викладаються рішення слідчого, прокурора, прийняті під час кримінального провадження [153, с. 11].

Аналіз норм КПК дозволяє виокремити 19 випадків, коли винесення постанови детективом прямо передбачено КПК, котрі, залежно від необхідності отримання погодження, можна поділити на:

а) *постанови, що приймаються детективом самостійно та не потребують жодних погоджень* (про заборону застосовування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження (п. 11 ч. 3 ст. 42; п. 12 ч. 1 ст. 56; п. 6 ч. 3 ст. 64-1 КПК); про залучення законного представника (ч. 3 ст. 44 КПК); про доручення призначити адвоката (ч. 2 ст. 49 КПК); про відмову у визнанні потерпілим (ч. 5 ст. 55 КПК); про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД (ч. 3 ст. 93 КПК); про доручення проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД іншому органу досудового розслідування (ч. 6 ст. 218 КПК); про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання про виконання будь-яких процесуальних дій (ч. 2 ст. 220 КПК); про доручення проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ч. 2,6 ст. 232 КПК); про освідування особи (ч. 2 ст. 241 КПК); про зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (ч. 4 ст. 245-1 КПК); про проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ч. 1 ст. 251 КПК); про установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ч. 4 ст. 268 КПК); про спостереження за особою (ч. 3 ст. 269 КПК); про оголошення розшуку (ч. 2 ст. 281 КПК); про відновлення досудового розслідування (ч. 1 ст. 282 КПК); про закриття кримінального провадження (ч. 4 ст. 284 КПК); про початок досудового розслідування у разі введення воєнного стану та, якщо відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР (ч. 1 ст. 615 КПК));

б) *постанови, що погоджуються прокурором* (про зупинення досудового розслідування (ч. 4 ст. 280 КПК));

в) *постанови, що погоджуються керівником органу досудового розслідування* (про виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ч. 2 ст. 272 КПК)) [64].

Як бачимо, сфера реалізації самостійних (власних) повноважень детектива щодо прийняття процесуальних рішень у формі постанов є доволі широкою.

Понад це, окремо варто звернути увагу на ті випадки, коли оформлення процесуального рішення детективом у вигляді постанови прямо не визначено в КПК, проте саме таке оформлення переважає під час досудового розслідування. Для цього розглянемо найбільш поширені ситуації, за яких детектив обволікає своє процесуальне рішення у вигляді постанови, а саме:

А) постанова про визнання речовими доказами. В частині 1 ст. 79 КПК 1960 року містилась імперативна вказівка щодо приєднання речових доказів до справи саме постановою, тоді як чинний КПК таких вимог не містить. На думку І. Ю. Кайло, відсутність зазначеної вимоги не можна вважати випадковою, адже автор вбачає в цьому органічний складник цілісної концепції: визнання доказами зібраних матеріалів за результатом їх інтерпретації може відбуватись лише судом. Автор вказує, що хоч винесення постанови про визнання того чи іншого предмета речовим доказом формально і не суперечить КПК, проте така практика не узгоджується із сучасною концепцією розуміння доказів в цілому [46, с.107–108]. Втім, погодитись із такою позицією ми не можемо, адже поділяємо думку щодо необхідності винесення саме постанови як форми відображення процесуального рішення детектива про встановлення ним відповідності матеріальних об'єктів ознакам, що вказані у ч. 1 ст. 98 КПК. Ключовим у цьому контексті є не складання формального переліку матеріальних об'єктів, а саме зазначення мотивів та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів із вказівкою про те, якій саме ознаці речового доказу він відповідає на переконання детектива. При цьому наша позиція не зводиться до надмірної деталізації такого обґрунтування щодо кожного матеріального об'єкта окремо (вважаємо цілком допустимим групувати такі об'єкти за спільними ознаками). В той же час, як власник чи володілець майна, щодо якого вирішуватиметься питання про арешт вилученого майна для забезпечення збереження речових доказів, так і слідчий суддя при розгляді відповідного клопотання повинні розуміти мотиви і підстави, з яких детектив дійшов переконання про відповідність того чи іншого предмета ознакам речових доказів. Іншого способу відображення такого переконання, а отже і оформлення прийнятого детективом процесуального рішення щодо

відповідності конкретного матеріального об'єкта відповідній ознаці речового доказу, на наш погляд, немає.

Серед науковців обстоюється і протилежна позиція, яка полягає в тому, що питання щодо визнання матеріального об'єкта речовим доказом має здійснюватися не шляхом винесення відповідної постанови, а безпосередньо під час його виявлення, огляду чи дослідження, у тому числі завдяки використанню спеціальних знань [25, с. 211]. Однак, такий підхід не завжди співвідноситься із реаліями діяльності уповноважених осіб щодо отримання та виявлення потенційних речових доказів. Найбільш яскраво це простежується в ході проведення обшуку та тимчасового вилучення майна, коли: а) під час одночасного проведення кількох обшуків за різними адресами до цієї слідчої дії залучаються детективи, котрі не входили до групи детективів раніше (до проведення обшуку) та не володіють вже встановленими обставинами кримінального правопорушення, тож рішення про тимчасове вилучення майна не завжди містить раціональне підґрунтя, а є наслідком загального уявлення детектива щодо поняття речових доказів; б) детективом вилучається величезна кількість документів (ба більше, доцільніше сказати «папок із документами», адже саме таке формулювання часто фігурує в описі вилученого майна), кожен з яких окремо не оглядається та не аналізується на предмет відповідності тій чи іншій ознаці речового доказу; в) після закінчення слідчої дії детектив не проводить огляду вилучених матеріальних об'єктів, тоді як за замовчуванням перелічує їх усіх у своєму клопотанні про накладення арешту у разі його подання.

Як зазначає О. С. Котова, у правозастосуванні наявна відносно стабільна тенденція: слідчі судді вважають постанову сторони обвинувачення про визнання предмета речовим доказом необхідною умовою для накладення арешту на нього [58, с. 180]. Водночас, проаналізована нами актуальна судова практика свідчить, що такий підхід хоча і є переважаючим, проте не єдиним, адже все ще відсутня єдність підходів слідчих суддів, слідчих, детективів та прокурорів щодо необхідності винесення постанови про визнання та приєднання до матеріалів кримінального провадження речових доказів.

При вирішенні питання про накладення арешту на майно вкрай часто слідчі судді вказують, що майно, котре відповідає одній або кільком ознакам, передбаченим статтею 98 КПК, може отримати статус речового доказу за рішенням слідчого або прокурора, що оформлюється постановою відповідно до ч. 3 ст. 110 КПК [189; 239]. Розвиваючи цю тезу, слідчий суддя Носівського районного суду Чернігівської області в ухвалі від 05.02.2024, відмовляючи у задоволенні клопотання про арешт майна, виходив з того, що визначення органом досудового розслідування відповідності майна, зазначеного в клопотанні, ознаками, котрі визначені статтею 98 КПК, можливе виключно шляхом прийняття відповідної *постанови*, що має містити мотиви прийнятого рішення. Більш того, відсутність такої постанови як процесуального документа, котрим фіксується висновок слідчого про набуття майном статусу речового доказу та зазначення мотивів, з яких слідчий дійшов такого переконання, позбавляє слідчого суддю можливості зробити власний висновок щодо наявності чи відсутності підстав для арешту майна саме з метою його збереження як речового доказу. Це зумовлено тим, що слідчий суддя не наділений повноваженням самостійно визначати підстави, передбачені ст. 98 КПК, тоді як повинен контролювати правильність прийнятого слідчим рішення [223]. Такий підхід простежується і в інших судових рішеннях [168; 163; 162]. Більш того, деякі слідчі судді, вирішуючи питання арешту майна, вдаються і до оцінки змісту постанови про визнання речовими доказами. Так, в ухвалі від 31.05.2024 у справі №991/4045/24 Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, надаючи оцінку постанові детектива про визнання речовими доказами, зауважила, що така містить відомості про: зміст обставин, котрі слугують підставами для винесення постанови; мотиви її прийняття та покликання на КПК [157]. В свою чергу, в ухвалі Дніпровського районного суду м. Києва від 17.06.2024 у справі №755/9530/24 слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про накладення арешту виходячи з того, що у постанові про визнання майна речовими доказами слідчий не навів сукупність підстав чи обґрунтованих підозр вважати, що майно має відповідати визначеним у ст. 98 КПК ознакам, і є доказом злочину, що

розслідується за ч. 4 ст. 185 КК України (тоді як у клопотанні про арешт тимчасово вилученого майна було формально, без належного обґрунтування, зазначено, що вилучене в ході обшуку майно має значення речових доказів на підставі ст. 98 КПК) [203]. Втім, все ж існує протилежний підхід щодо того, що обов'язок детектива приймати рішення про визнання речовими доказами у формі постанови не передбачений КПК, а отже наявність такої постанови не є обов'язковою передумовою для накладення арешту на майно [155; 160].

У разі відсутності постанови про визнання речовими доказами чи в разі відсутності в такій мотивів та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів із вказівкою про те, якій саме ознаці речового доказу він відповідає на переконання детектива, сторона захисту має вагомі підстави покликатись на цю обставину при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення речових доказів як на підставу для відмови в такому.

Б) постанова про призначення експертизи. Чинний КПК не містить вимог щодо оформлення процесуального рішення детектива про призначення. Натомість, у ч. 1 ст. 243 КПК міститься згадка про те, що експерт залучається «за дорученням сторони кримінального провадження» [64]. Як визначено частиною 1 ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу» підставою для проведення судової експертизи є відповідне рішення суду чи органу досудового розслідування, а також договір з експертом чи експертною установою, якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб [139].

О. В. Кравчук, Ю. В. Циганюк, Я. Ю. Конюшенко та інші зазначають, що з метою забезпечення єдності кримінальної процесуальної термінології, можна дійти висновку, що юридичною підставою для залучення експерта у цій ситуації повинна бути постанова слідчого [59, с. 41; 57, с. 51].

Погоджуємось із вказаною вище тезою і вважаємо, що підхід детективів щодо оформлення процесуального рішення про призначення експертизи у формі постанови є правильним. У той же час, не можемо не зауважити, що практична проблематика із цього питання як така відсутня з огляду на більш вагомі виклики для сторони захисту – визнання недопустимими висновків судових експертів за

результатом проведення відповідних експертиз. В цьому контексті Касаційним кримінальним судом Верховного Суду зроблено два важливі висновки, котрі гостро критикуються адвокатами:

1) відсутність постанови про призначення експертизи в матеріалах кримінального провадження не ставить під сумнів законність отримання висновку експертизи органом досудового розслідування та його допустимість, якщо висновок експерта містить покликання на дату винесення такої постанови слідчим, номер кримінального провадження, а також містить перелік конкретних питань, які були поставлені слідчим на вирішення експертів (постанова ККС ВС від 19.11.2019 у справі №565/1725/16-к) [110];

2) у разі, якщо експертизу було призначено слідчим, що не входив до складу слідчої групи, визначеної у кримінальному провадженні, суд, розглядаючи питання про допустимість висновку експерта як доказу, повинен перевірити, чи призвів такий спосіб призначення експертизи до порушення прав і свобод людини, передбачених Конвенцією та/або Конституцією України (постанова Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС) від 31.08.2022 у справі №756/10060/17 та постанова ККС ВС від 25.06.2024 у цій же справі) [97; 115].

Говорячи про цю проблематику, не можемо не згадати окрему думку, висловлену суддями в межах розгляду справи №756/10060/17 від 31.08.2022, згідно якої окремі судді ВП ВС не погодились із сформованими висновками щодо застосування норми права, що, на їх переконання, не відповідають завданню та засадам кримінального провадження. Всупереч позиції Великої Палати Верховного Суду, окрема думка базується на більш раціональному, на наш погляд, підході: виключно включені до складу групи слідчих у відповідному провадженні процесуальні суб'єкти (слідчі) наділені законними повноваженнями щодо прийняття конкретних рішень під час проведення досудового розслідування; якщо слідчий, не будучи визначеним відповідно до вимог КПК як такий, що проводить досудове розслідування (входить до групи слідчих), вчиняє визначені ст. 40 КПК дії, то такі дії необхідно кваліфікувати як такі, що здійснюються неналежним суб'єктом. В свою чергу, здійснення досудового

розслідування неуповноваженими на те особами є істотним порушенням прав та свобод людини (за замовчуванням) незалежно від інших обставин конкретної справи [88].

В) постанова про визнання особи потерпілим. На противагу ч. 5 ст. 55 КПК, котра імперативно покладає на детектива обов'язок винести мотивовану постанову про відмову у визнанні потерпілим, якщо є очевидні та достатні підстави вважати, що заява чи повідомлення про кримінальне правопорушення, або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, інші норми кримінального процесуального закону не передбачають винесення детективом постанови про визнання потерпілим [64]. Тобто, особа набуває прав потерпілого незалежно від прийняття про це процесуального рішення детективом чи прокурором.

Безперечно, КПК визначає три самостійні моменти, з яких виникають права потерпілого та його обов'язки: (1) з моменту подання особою заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення; або (2) з моменту подання особою заяви про залучення її до провадження як потерпілого; або (3) з моменту визнання особи потерпілою детективом, прокурором, судом за її письмовою згодою у тому разі, якщо такою особою не було подано ні заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, ні заяви про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 2, ч. 7 ст. 55 КПК) [64]. Тобто, законодавець встановив, що набуття статусу потерпілого відбувається або за власної ініціативи особи (наведені вище (1) та (2)), або за рішенням детектива, прокурора чи суду та лише за письмовою згодою особи (наведена вище ситуація (3)).

Однак, як слушно зауважує О. В. Дубович, виникнення в особи прав та обов'язків потерпілого ще не свідчить про набуття нею статусу потерпілого, адже набуття процесуального статусу потерпілого повинно відбуватися в межах кримінального провадження, а не поза ним. А відтак, особа набуває передбачені законом права учасника процесу лише після прийняття відповідного процесуального рішення. Автор влучно підкреслює, що момент визнання особи потерпілою не може випереджувати початок досудового

розслідування [38, с. 247]. Дійсно, особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, може звернутися до органу досудового розслідування із письмовою заявою при вчинення кримінального правопорушення. З урахуванням часу, необхідного для пересилання поштового відправлення, реєстрації заяви за правилами ведення діловодства органу досудового розслідування та прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування з подальшим внесенням відомостей в ЄРДР, між датою подання заяви та датою реєстрації кримінального провадження може існувати значний розрив у часі.

В свою чергу, як вказує О. Є. Соловйова, визнання особи потерпілим відбувається без проведення спеціальної перевірки та без офіційного рішення слідчого чи прокурора, що не узгоджується із теорією кримінального процесуального права. Відтак, визнання особи потерпілим може бути здійснено виключно шляхом прийняття відповідної постанови [149, с. 174].

Натомість, частина науковців наполягають на тому, що статус потерпілого в особи виникає «автоматично» без прийняття процесуального рішення про надання особі цього статусу [76, с. 122]; визнання особи потерпілим не повинно залежати від рішення особи, яка проводить розслідування, а передумовою для цього є сам факт завдання шкоди особі, незалежно від її виду та розміру, а також подання особою заяви про вчинення кримінального правопорушення або заяви про залучення її як потерпілого [1, с. 18].

Зваживши існуючі в доктрині підходи, вважаємо, що не можна вважати послідовною і логічною позицією законодавця вимогу виносити постанову лише про відмову у визнанні потерпілим, тоді як рішення про визнання особи потерпілим не обволікати у відповідний процесуальний документ (а мова йде про підтвердження наявності в особи відповідного процесуального статусу у конкретному кримінальному провадженні). За такою логікою отримання процесуального статусу потерпілого особою здійснюється за принципом мовчазної згоди: якщо на підставі поданої заяви про злочин чи про залучення до провадження як потерпілого особа не отримала вмотивованої постанови

детектива про відмову у визнанні потерпілим, її процесуальний статус вважається підтвердженим. Наведене йде в розріз із завданнями кримінального провадження та концепцією «якості закону» в цілому.

Відтак, підтримуємо думку тих науковців, що обстоюють необхідність винесення детективами постанови про визнання особи потерпілим, а також внесення відповідних змін до КПК.

Іншою формою обволікання процесуального рішення детектива є **клопотання**, під яким розуміється процесуальний документ, у якому сторони кримінального провадження (у тому числі детектив) звертаються з офіційним проханням провести процесуальні дії чи прийняти процесуальні рішення [153, с. 11].

Як вірно стверджує І. В. Басиста, значна кількість процесуальних рішень слідчого виражається саме у формі клопотання (що є своєрідною програмою дій) [8, с. 43, 185]. На переконання С. О. Шульгіна, клопотання слідчого, адресоване слідчому судді, є особливим видом процесуального рішення з відповідними ознаками та елементами, яке має ініціативний характер щодо подальшого проведення досудового розслідування [249, с. 211].

Кримінальний процесуальний закон окремо виділяє такі види клопотань, що подаються детективом слідчому судді, із конкретизацією вимог до їх змісту, котрі, залежно від необхідності їх погодження, можна поділити на:

а) *клопотання, що погоджуються прокурором*: про застосування, зміну або скасування заходів забезпечення кримінального провадження (п. 5 ч. 2 ст. 40 КПК, ч. 7 ст. 132 КПК); про проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД (п. 5 ч. 2 ст. 40 КПК); про передачу Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення заходів з управління речовими доказами з метою забезпечення їх збереження або збереження їхньої економічної вартості, або для їх реалізації (ч. 6,7 ст. 100 КПК); про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ст. 150 КПК); про відсторонення від посади (ст. 155 КПК); про арешт майна (ст. 171 КПК); про застосування запобіжних заходів (ч. 4

ст. 176 КПК); про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. 188 КПК); про застосування запобіжного заходу після затримання особи без ухвали про дозвіл на затримання (ст. 192 КПК); про продовження строку тримання під вартою (ст. 199 КПК); про зміну запобіжного заходу (ст. 200 КПК); про проведення обшуку (ст. 234 КПК); про проведення слідчого експерименту (ст. 240 КПК); про проведення НСРД (ч. 3 ст. 246. ст. 248 КПК), зокрема, про дозвіл на втручання у приватне спілкування (ст. 258 КПК), про негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК); про продовження строку досудового розслідування до шести місяців (за погодженням з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора), а також до дванадцяти місяців (за погодженням із Генеральним прокурором чи його заступниками, ст. 294, ст. 295 КПК); про здійснення спеціального досудового розслідування (ст. 297- 2 КПК));

б) клопотання, що подаються детективом самостійно та не потребують жодних погоджень: про здійснення приводу (ч. 2 ст. 140 КПК); про накладення грошового стягнення (ч. 2 ст. 144, ст. 145 КПК); про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 160 КПК); про проведення допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК); про продовження строку досудового розслідування до трьох місяців (ст. 294, ст. 295 КПК) [64].

Не ставлячи за ціль детально досліджувати законодавчі вимоги щодо змісту клопотань детектива, розглянемо цей вид процесуального рішення в розрізі виконання стороною захисту своїх повноважень щодо таких, а також окреслимо питання, щодо яких у судовій практиці не сформовано єдиного вирішення.

Подання того чи іншого клопотання детективом є наслідком прийняття ним певного процесуального рішення щодо доцільності та/або потреби провести слідчу (розшукову) чи негласну слідчу (розшукову) дію, обрати, продовжити чи змінити запобіжний захід, чи вжити інші заходи забезпечення кримінального провадження, що здійснюються на підставі ухвали слідчого судді. Водночас, саме в ході розгляду відповідного клопотання слідчим суддею найбільш повно

реалізується (чи правильніше сказати «може реалізуватись») принцип змагальності сторін, адже сторона захисту: а) може процесуально реагувати на таке клопотання шляхом подання письмових заперечень чи їх усного висловлення в судовому засіданні; б) наділена свободою в поданні слідчому судді своїх доказів і у доведенні їх переконливості в заперечення вимог клопотання детектива. Звісно, це стосується лише тих випадків, коли розгляд клопотання повинен здійснюватися за участі підозрюваного, його захисника та інших суб'єктів захисту (як-то про обрання запобіжного заходу, відсторонення від посади тощо).

Однак, ряд доводів, на котрі часто покликається сторона захисту під час розгляду клопотань детектива, породжують дискусії як серед практиків, так і науковців.

Насамперед такі доводи зводяться до недотримання детективом вимог щодо порядку подання клопотання та його змісту, а також строку його подання. Для цього розглянемо найбільш поширені доводи сторони захисту в обґрунтування своїх заперечень на клопотання детектива:

(1) *порушення детективом строку подання клопотання про накладення арешту на майно, вилученого під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді.* Як слідує з вимог ч. 5 ст. 171 КПК таке клопотання має бути поданим детективом протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено[64]. В той же час, законодавець не визначив процесуальні наслідки пропуску детективом означеного строку, що призводить до формування взаємовиключних підходів серед слідчих суддів:

а) вказана норма не передбачає неможливості розгляду слідчим суддею клопотання про арешт майна в разі порушення строку звернення з таким клопотанням, а лише регулює дії слідчого, прокурора у випадку недотримання цієї норми; факт порушення вказаного строку сам по собі не може вважатись достатньою підставою для відмови у задоволенні клопотання про арешт майна [161]. Деякі слідчі судді вказують, що факт дотримання вказаного строку

взагалі не належить до кола обставин, що мають оцінюватися слідчим суддею під час розгляду клопотання про арешт майна, а його недотримання не є підставою для відмови у задоволенні клопотання, адже не нівелює потребу у запобіганні ризику знищення чи пошкодження такого майна [186];

б) пропуск визначеного у ч. 5 ст. 171 КПК строку, за відсутності клопотання детектива про його поновлення, є підставою для повернення детективу такого клопотання для усунення недоліків та його приведення у відповідність до вимог ст. 171 КПК, надавши детективу 72-годинний строк з моменту постановлення ухвали [192];

в) поновлення строку для звернення до суду з клопотанням про накладення арешту на майно порушує приписи ст. 171 КПК, оскільки за змістом цієї норми означений строк є присічним, і, відповідно, не підлягає поновленню; наслідки пропуску означеного строку – постановлення ухвали про відмову у задоволенні клопотання [227].

Своєю чергою, автори Науково-практичного коментаря до Розділу II Кримінального процесуального кодексу України «Заходи забезпечення кримінального провадження» вважають, порушення строку звернення до слідчого судді із відповідним клопотанням має мати наслідком повернення клопотання прокурору, цивільному позивачу для усунення недоліків. Понад це, якщо одночасно із клопотанням про арешт майна подано клопотання про поновлення процесуального строку на його подання, слідчий суддя, надавши оцінку причинам такого пропуску як поважним, своєю ухвалою поновлює вказаний строк і здійснює розгляд клопотання про арешт майна по суті [82, с. 172].

Досліджуючи правову конструкцію частини 5 ст. 171 КПК, деякі слідчі судді, акцентуючи на формулюванні «клопотання про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано» роблять висновок, що за своєю конструкцією зазначена норма має зобов'язальний, а не уповноважуючий (дозволяючий) характер, а передбачений нею строк є строком виконання зобов'язання, а не строком реалізації права [194]. Відповідно, наслідком пропуску

цього строку не може бути позбавлення детектива можливості звернутися з відповідним клопотанням. Однак, із таким трактуванням погодитись не можемо. Дійсно, зазначена норма містить чіткий та однозначний обов'язок детектива негайно повернути вилучене майно особі в разі подання клопотання про його арешт протягом 48 годин. Неповорнення тимчасово вилученого майна особі після спливу 48 годин з моменту його вилучення (за умови не звернення детектива з клопотанням про арешт цього майна) є порушенням засади законності, а також свідченням того, що таке майно продовжує незаконно (за відсутності правової та процесуальної підстави) знаходитись у розпорядженні детектива.

Між тим, наведений вище підхід робить ілюзорним право власника тимчасово вилученого майна звертатися зі скаргою до слідчого судді на бездіяльність детектива щодо неповорнення цього майна в порядку статті 303 КПК, адже детектив, не будучи обмеженим жодним строком у реалізації свого права, до моменту розгляду скарги власника майна може паралельно звернутись із клопотанням про накладення арешту на таке майно. Підсумовуючи нашу позицію, порушення детективом строку звернення із вказаним клопотанням має мати наслідком відмову у його задоволенні, тоді як саме майно має бути невідкладно повернуте його володільцю. Зазначимо, що в ході опитування 72,25% (152 особи) респондентів погодились із тим, що в разі пропуску визначеного ч. 5 ст. 171 КПК строку слідчому судді слід відмовити у задоволенні клопотання з цієї підстави (додаток Б). Беручи участь в судовому засіданні під час розгляду слідчим суддею клопотання про арешт майна, а в разі, якщо такий розгляд відбувається без участі власника цього майна – при поданні апеляційної скарги та її розгляді, стороні захисту слід ретельно перевіряти дотримання означеного строку, а в разі його пропуску – наполягати на неможливості його поновлення і наявності підстав для відмови у задоволенні клопотання.

Більше того, в своїй практиці ми зустрічали випадки, коли щодо тимчасово вилученого майна до моменту вирішення питання про арешт слідчим суддею було призначено проведення експертизи. Звідси випливає закономірне питання:

якщо в цій ситуації слідчий суддя відмовить у накладенні арешту на вказане майно, скажімо, з підстав його невідповідності ознакам речових доказів, яка подальша «доля» висновку за результатом проведення експертизи щодо майна, котре, де факто, було безпідставно вилучене та збережене детективом?

(2) *відсутність у детектива процесуального права звертатися до слідчого судді із клопотанням про накладення арешту на майно третьої особи.* Як слідує з дослівного формулювання ч. 2 ст. 64-2 КПК права та обов'язки третьої особи виникають з моменту звернення *прокурора* до суду із клопотанням про арешт майна [64]. Наведене дозволяє висувати, що саме прокурор в розумінні Кримінального процесуального закону наділений повноваженням на звернення до слідчого судді із клопотанням щодо накладення арешту на майно фізичної особи, котра не є підозрюваною, а знаходиться у процесуальному статусі третьої особи. В продовження закономірності існування протилежних за змістом ухвал слідчих суддів, окреслимо позиції щодо права детектива звертатися із вказаним клопотанням:

1) враховуючи приписи ч. 2 ст. 64-2 КПК, до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на майно, яке належить третій особі, може звернутись виключно прокурор. Наслідком подання клопотання неуповноваженою особою є його повернення: а) прокурору із встановленням строку в 72 години для усунення недоліків [231; 201; 206]; б) детективу як особі, яка подала клопотання [181; 188].

2) частина 2 ст. 64-2 КПК визначає лише права та обов'язки третьої особи щодо майна якої вирішується питання про арешт, при цьому вказана стаття перебуває у Главі 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження», котра не встановлює порядку звернення з клопотанням про накладення арешту на майно на противагу приписам ч. 1 ст. 171 КПК. А тому, детектив є належною процесуальною особою для звернення до слідчого судді за погодженням з прокурором [167; 159; 154].

69,31% (140 осіб) респондентів, що прийняли участь в опитуванні, вважають, що лише прокурор уповноважений звертатись до слідчого судді із клопотанням про арешт майна третьої особи, тоді як детектив таким правом не

наділений (додаток Б). Обстоюючи підхід, що саме прокурор уповноважений звертатись із таким клопотанням зауважимо, що саме на прокурора під час проведення досудового розслідування покладений обов'язок здійснювати нагляд за дотриманням законів, тоді як детектив такими повноваженнями не наділений. Поряд з тим, із поданням клопотання про арешт майна третьої особи пов'язується виникнення у неї відповідного процесуального статусу у кримінальному провадженні, що завжди пов'язаний із обмеженням прав (накладення арешту, заборона користування тощо). Тому саме прокурор, здійснюючи процесуальний нагляд, повинен пересвідчитись, що існують вагомі підстави для тимчасового обмеження прав такої особи. В той же час, стороні захисту, виходячи із обраної нею тактики, слід покликатись на обставину подання клопотання про арешт майна неуповноваженою особою: а) під час розгляду цього клопотання слідчим суддею чи судом апеляційної інстанції в разі оскарження ухвали слідчого судді про арешт майна (враховуючи той фактор, що як слідчий суддя, так і суд апеляційної інстанції можуть повернути клопотання про арешт майна детективу, прокурору для усунення зазначеного недоліку); б) покликатись на цю обставину вже на стадії судового розгляду.

Наступною формою вираження процесуального рішення детектива є **доручення**.

КПК визначає такі види доручень, що складаються детективом:

- на проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД в кримінальному провадженні оперативним підрозділам, підрозділам детективів, оперативно-технічним підрозділам та підрозділу внутрішнього контролю НАБУ (ч. п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 41, ч. 6 ст. 246 КПК);
- спеціалісту під час огляду на проведення вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, складання планів і схем, виготовлення графічних зображень оглянутого місця чи окремих речей, виготовлення відбитків та зліпків, огляд і вилучення речей і документів, що мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК) [64].

Як наголошує М.П. Климчук, КПК не передбачає чітко визначених форм взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, натомість, вказує лише на один вид взаємодії шляхом виконання. Крім цього, КПК не наділяє слідчого правом надавати вказівки оперативним працівникам (що є виключною компетенцією прокурора та суду). Автор звертає увагу на те, що ключовим у ході складання доручення є висловлення того, *що* повинен встановити оперативний працівник у кримінальному провадженні, а не яких заходів йому потрібно для цього вжити [48, с. 55].

У постанові від 21.08.2024 у справі №520/7684/17 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду, заперечуючи висновок суду першої інстанції про недопустимість доказів, отриманих під час проведення НСРД за відсутності доручення слідчого на проведення НСРД, вказав таке: «Закон не виключає можливості доручення проведення певної НСРД, крім слідчого, й уповноваженим прокурором і не вимагає обов'язкового доручення на проведення НСРД саме конкретному працівникові певного оперативного підрозділу, вказуючи, що таке доручення видається уповноваженому оперативному підрозділу як структурній одиниці певного органу чи установи». Відтак, суд взяв до уваги долучене прокурором на стадії апеляційного оскарження доручення прокурора начальнику УЗЕ в Одеській області ДЗЕ НП України про проведення НСРД [111].

Проте погодитись із таким висновком у повній мірі не можемо. Обґрунтування нашої позиції витікає із аналізу порядку надання доручень на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, що встановлюється Інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», що затверджена спільним наказом №114/1042/516/1199/936/1687/5/ від 16.11.2012 (далі – Інструкція про НСРД).

Так, Інструкцією про НСРД визначено, що детектив надсилає доручення керівнику відповідного оперативного підрозділу разом із ухвалою слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи постановою

слідчого, прокурора про її проведення. Саме доручення повинне містити, зокрема, чітко поставлені завдання та строки їх виконання. При цьому оперативний співробітник залучається для проведення чи участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії за рішенням керівника. Ба більше, керівник оперативного підрозділу визначає конкретного виконавця для складення протоколу за результатом негласної слідчої (розшукової) дії. Оперативні співробітники не наділені правом здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою, як і правом звертатися з відповідними клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (п. п. 3.3, 3.4.2, 1.7.2, 4.5, 1.8 Інструкції про НСРД) [42].

За таких умов, погоджуємось, що доручення детектива відповідному оперативному підрозділу провести слідчі (розшукові) дії чи НСРД не повинно містити даних конкретних працівників оперативного підрозділу (адже детектив і не наділений компетентністю володіти такими даними). В той же час, матеріали кримінального провадження повинні містити рішення керівника відповідного оперативного підрозділу про залучення конкретного працівника цього підрозділу, що, відповідно до вказаних вище норм закону, буде підтверджувати, що саме цей конкретний співробітник оперативного підрозділу є уповноваженою особою щодо виконання доручення слідчого у цьому кримінальному провадженні. В свою чергу, на наш погляд, саме детектив у разі надання доручення оперативному підрозділу повинен пересвідчитись у тому, що таке рішення керівника відповідного оперативного підрозділу: 1) було прийняте; 2) долучено до матеріалів кримінального провадження разом із матеріалами за результатами проведення НСРД.

Такий підхід є застосовним щодо доручень, котрі надаються детективами БЕБ у разі залучення оперативних працівників. В той же час, потрібно врахувати особливі повноважень детективів НАБУ, адже за змістом вже згаданої ч. 2 ст. 41 КПК слідує, що лише підрозділи детективів, підрозділи внутрішнього контролю НАБУ (як співробітники оперативних підрозділів) наділені правом за

власною ініціативою вчиняти процесуальні дії у кримінальному провадженні, а також звертатися з відповідними клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

В цьому вбачаємо певну невідповідність із механізмом залучення конкретного детектива до кримінального провадження – на підставі відповідного рішення керівника підрозділу детективів. Таке регулювання дозволяє не дотримуватись вказаного механізму, обґрунтовуючи це тим, що проводячи ту чи іншу процесуальну дію з власної ініціативи детектив діяв не в розрізі своїх повноважень детектив-слідчий, а саме як співробітник оперативного підрозділу.

У контексті складання доручення детектива хочемо зауважити і про сформований Касаційним кримінальним судом Верховного Суду висновок, згідно якого рішення керівника органу досудового розслідування доручити розслідування конкретному слідчому у формі доручення, зміст якого відповідає вимогам до процесуального рішення у формі постанови, не вважається істотним порушенням КПК [113]. Тобто, суд касаційної інстанції дійшов висновку, що невідповідність самої лише назви документа («доручення» замість «постанова») не змінила його суті. Такий підхід дозволяє припускати, що викладення детективом свого процесуального рішення у формі доручення замість постанови у певних випадках може трактуватись судом як не істотне порушення вимог КПК.

Аналізуючи повноваження захисника щодо доручень детективів зауважимо, що КПК не передбачає ні право сторони захисту їх оскаржити, ні можливості процесуально реагувати на такі. Звісно, якщо слідча (розшукова) дія проводиться співробітником оперативного підрозділу та за участі сторони захисту остання має право вимагати надання таким співробітником документа, що підтверджує його повноваження (як доручення детектива, так і рішення керівника відповідного оперативного підрозділу). Водночас, про здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі оперативними підрозділами, сторона захисту дізнається вже після оформлення матеріалів за результатами їх проведення та після розсекречення таких у встановленому порядку. Відтак, лише на стадії судового розгляду сторона захисту може заявляти клопотання про визнання недопустимими доказів, зібраних в ході НСРД оперативними

підрозділами, за відсутності у матеріалах кримінального провадження доручення на таке проведення.

Станом на цей день відкритим залишається питання *легітимності оформлення детективами процесуальних рішень у формі листа* в тих випадках, коли винесення постанови у конкретних випадках прямо не передбачено у КПК.

У судовій практиці впродовж тривалого часу співіснують різні підходи щодо питання, чи всі процесуальні рішення, прийняті детективом та прокурором, мають викладатись виключно у формі постанови, або можуть бути викладені, наприклад, у формі листа. Аналіз судових рішень, ухвалених слідчими суддями та суддями апеляційних судів дозволяє виокремити три основні правові позиції:

1. Відповідно до першого підходу, *незалежно від вмотивованості, лист не вважається процесуальним рішенням. Не винесення постанови може бути підставою для оскарження бездіяльності детектива в порядку статті 303 КПК*. Деякі слідчі судді, розглядаючи такі скарги, наголошують на необхідності оформлення процесуального рішення стороною обвинувачення саме у вигляді постанови. Наприклад, якщо детектив відмовляє стороні захисту в наданні для ознайомлення матеріалів кримінального провадження, та викладає своє рішення не у формі мотивованої постанови, а у вигляді листа, слідчий суддя може задоволити скаргу та зобов'язати відповідного прокурора або детектива розглянути клопотання (по суті, повторно) [240], або з імперативним приписом розглянути його «у формі постанови» [214; 204].

2. Другий підхід передбачає, що *у разі належної вмотивованості, лист може вважатися процесуальним рішенням. Не винесення постанови не є підставою для оскарження бездіяльності детектива в порядку статті 303 КПК*. Частина слідчих суддів, покликаючись на ч. 1 ст. 110 КПК (всі рішення детектива є процесуальними рішеннями), не вбачає порушень норм КПК, якщо процесуальне рішення детектива, прокурора відображене у листі, а не в постанові, а складення постанови у такому випадку прямо не передбачене у КПК. Як наслідок, скарги на бездіяльність детектива з підстав не винесення постанови залишаються без задоволення [176].

3. Відповідно до третього підходу, незалежно від вмотивованості, лист не є процесуальним рішенням і свідчить про відсутність відповідного процесуального рішення та підстав для оскарження в порядку статті 303 КПК. Окремі судді, різко критикуючи лист як форму відображення процесуального рішення детектива та прокурора, доходять висновку, що такий лист юридично не являється процесуальним рішенням та носить інформаційний характер позиції прокурора чи детектива, а тому, зазначений документ не може бути скасовано. В цьому випадку слідчі судді відмовляють у задоволенні скарги [209; 213].

Варто наголосити, що з незрозумілих причин законодавець у ч. 5,6 ст. 110 КПК закріпив вимоги лише щодо такого процесуального рішення детектива, як постанова, обмеживши можливість застосування цих вимог до інших форм відображення процесуальних рішень, як-то листів. Усуваючи цю прогалину під час здійснення правосуддя, ряд слідчих суддів (котрі обстоюють можливість прийняття процесуального рішення у формі листа) наголошують, що незалежно від того, як оформлене процесуальне рішення, останнє повинне відповідати загальним вимогам ч. 5 ст. 110 КПК щодо: зазначення в ньому змісту обставин, котрі є підставами для його прийняття; наведення і обґрунтування мотивів прийняття рішення з посиланням на відповідні норми КПК [190]. В підтримку цієї позиції відзначимо, що хоча ч. 5 ст. 110 КПК в буквальному трактуванні стосується лише постанов, все ж, враховуючи зміст ч. 6 ст. 9 КПК, ця норма підлягає застосуванню і до всіх інших процесуальних рішень детектива, викладених не у формі постанови. Як зазначає, О. І. Марочкін мотивування є процесом формулювання слідчим у рішенні сукупності належних і достатніх фактичних, правових та етичних мотивів, а також підстав прийняття такого рішення. Вмотивованим слід вважати рішення, у котрому виконане його процесуальне завдання та досягнута його процесуальна мета [79, с. 189].

На нашу думку, оформлення процесуального рішення детективом за певних ситуацій у формі листа є допустимим та не суперечить вимогам КПК, проте лише в разі одночасного дотримання двох умов: 1) оформлення процесуального рішення у формі постанови в конкретному випадку прямо не

передбачене КПК; 2) лист, яким оформлене процесуальне рішення детектива, є вмотивованим та відповідає вимогам ч. 5 ст. 110 КПК. Така позиція насамперед стосується випадків, коли лист детектива є формою відображення його процесуального рішення за наслідком розгляду клопотання учасника кримінального провадження, якщо КПК не передбачає винесення постанови в цьому разі [72; с. 309].

Говорячи про виконання захистом своїх повноважень щодо процесуального рішення детектива, викладеного у формі листа, слід виходити зі змісту процесуального документа, результат розгляду якого детективом оформлений листом, а також із обраної тактики захисту у конкретному кримінальному провадженні. До прикладу, якщо захисник подав детективу клопотання про надання для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, а відповідь про відмову в такому наданні було викладено детективом у формі листа, звернення до слідчого судді із скаргою на бездіяльність детектива в порядку ст. 303 КПК (щодо порушення детективом вимог ст. 220 КПК) може мати наслідком зобов'язання детектива слідчим суддею повторно розглянути подане захисником клопотання (у формі постанови).

Повістка як процесуальне рішення детектива є наслідком його волевиявлення здійснити виклик особи в кримінальному провадженні для її участі у проведенні процесуальної дії. В той же час, дотримання детективом порядку складення повістки та її вручення є вкрай важливим з точки зору можливості застосування в майбутньому відповідних процесуальних наслідків у разі нез'явлення особи на виклик детектива. Такими наслідками, залежно від процесуального статусу особи, можуть бути, зокрема звернення до слідчого судді із клопотанням про: надання дозволу на затримання з метою приводу підозрюваного для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; привід свідка у кримінальному провадженні; накладення грошового стягнення на свідка тощо [64].

Частиною 1 ст. 137 КПК визначені відомості, які мають бути зазначені у повістці про виклик, у тому числі процесуальний статус, у якому перебуває

викликана особа та процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа [64]. Одне з доволі дискусійних питань серед правників стосується складання та вручення повістки про виклик для прибуття до детектива з метою подальшого вручення повідомлення про підозру, адже доволі часто особа отримує повістку про виклик для проведення слідчих дій чи допиту в якості свідка, тоді як після прибуття до детектива відбувається процедура вручення повідомлення про підозру. Крім цього, практики звертають увагу на проблему визначення процесуального статусу особи, яка викликається для вручення повідомлення про підозру, адже сам статус «підозрюваний» особа отримує вже після вручення їй повідомлення про підозру [41]. Варто зазначити, що невручення повістки про виклик із вказівкою про те, що особа викликається для вручення повідомлення про підозру, може мати наслідком скасування такого повідомлення про підозру [232]. В свою чергу, на офіційному веб-сайті Офісу генерального прокурора опубліковано низку повісток про виклик саме для вручення підозри у скоєнні кримінального правопорушення [90].

Дотримання порядку вручення повістки має не менш вагоме значення, ніж її відповідність вимогам КПК. Як передбачено у ст. 135 КПК, способами виклику особи є:

1) надіслання повістки: поштою; електронною поштою; факсимільним зв'язком;

2) здійснення виклику: по телефону; телеграмою; з використанням ЄСІТС чи її окремої підсистеми (за умови подання особою письмової згоди про це та наявності технічної можливості);

3) в разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання – вручення повістки під розписку дорослому члену сім'ї особи або іншій особі, котра з нею проживає; житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи; адміністрації за місцем роботи особи;

4) вручення повістки про виклик: а) неповнолітньої особи – її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику, іншим особам, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження; б) обмежено

дієздатної особи – піклувальнику; в) особи, яка проживає за кордоном – у порядку, передбаченому ратифікованим міжнародним договором про правову допомогу, а в разі його відсутності – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва;

5) публікація в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, а також на офіційному веб-сайті Офісу Генерального прокурора повістки про виклик особи у разі обґрунтованої неможливості вручити їй таку повістку згідно з ч. ч. 1,2,4-7 ст. 135 КПК, якщо щодо цієї особи наявні достатні підстави вважати, що вона виїхала чи перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором. [64].

Як бачимо, на законодавчому рівні досі не вирішеним залишається питання законності надіслання повістки у месенджер особи, що є доволі поширеним явищем на практиці. Частина слідчих суддів вважає належним порядком вручення повістки особи про виклик шляхом скерування в месенджери (як-то Viber, WhatsApp, Telegram) [243; 208; 184], частина акцентує на тому, що цей спосіб вручення застосовується у випадку неможливості вручення повістки особисто [221], тоді як третя частина вважає направлення повістки про виклик у месенджер неналежним повідомленням особи відносно вимог КПК [220].

Тут можна провести певну аналогію із порядком вручення судових повісток у вигляді SMS, коли текст такої повістки може бути надісланий учаснику SMS-повідомленням виключно за умови подання цим учасником відповідної заяви до суду про бажання отримувати повістки в електронному вигляді шляхом SMS-повідомлення. У разі відсутності такої заяви від учасника справи довідки про доставлення SMS-повідомлення не можуть вважатися доказом належного повідомлення особи про дату, час та місце судового засідання [82, с. 40–41].

На наш погляд, направлення повісток при виклик особи в месенджери може бути додатковим способом їх вручення, але аж ніяк не основним (тобто застосовуватись одночасно з передбаченим КПК порядком вручення, а не замість нього). Звісно, цей спосіб дозволяє оперативніше комунікувати з учасниками

кримінального провадження та за допомогою скрін-шотів фіксувати зміст відправленого документа, тоді як підтвердити зміст телефонної розмови в такий спосіб неможливо. Поряд з тим, варто враховувати специфіку роботи кожного з месенджерів, його технічні можливості та особливості реєстрації облікових записів (до прикладу, месенджер Telegram дозволяє користувачам видаляти як повідомлення, що надіслані ними самими, так і отримані від інших користувачів). Додаткова складність у підтвердженні надіслання та отримання повісток про виклик за допомогою застосунків зумовлюється такими факторами: 1) необхідність встановлення, що відповідне повідомлення надсилається саме на номер телефону, яким користується особа, виклик якої здійснюється; 2) складність підтвердження надіслання відповідного повідомлення на конкретний абонентський номер мобільного телефону (в скрін-шотах листування в месенджерах може відображатися лише ім'я користувача, вказане ним самостійно, або ті дані, що збережені відправником в своїх контактах, без прив'язки до номеру телефону); 3) складність підтвердження належності номеру мобільного телефону, з якого здійснено листування тощо.

Здійснення детективом виклику особи лише за допомогою месенджерів є підставою для сторони захисту наполягати на порушенні порядку вручення повістки, а відтак, заперечувати наявність підстав для вжиття заходів процесуального примусу у разі нез'явлення за такою повісткою.

Частиною 1 ст. 136 КПК визначено, *що* може бути належним підтвердженням того, що особа отримала повістку або ознайомилась зі змістом останньої іншим шляхом, а саме: а) розпис особи про отримання повістки, у тому числі на поштовому повідомленні; б) відеозапис вручення особі повістки; б) будь-які інші дані, котрі підтверджують факт вручення особі повістки про виклик чи ознайомлення зі змістом останньої [64]. Якщо перші два види підтвердження не викликають питань, то з третім на практиці часто виникають непорозуміння.

Приклад №1. Направлені особі рекомендованим поштовим відправленням повістки про виклик на допит у якості свідка повернулись не врученими

відправнику. З долучених рапортів оперуповноважених слідує, що в ході телефонної розмови свідок повідомив, що з'являтися до органу досудового розслідування бажання не має. Незважаючи на зміст згаданих рапортів, слідчим суддею було відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про привід свідка з огляду на відсутність підтвердження отримання свідком повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом [215].

Приклад №2. Особа відмовилась отримати повістку про виклик, тож повістку було залишено працівником оперативного підрозділу на хвіртці при вході в домогосподарство. Вказане підтверджувалось рапортом, до якого було долучено фототаблицю із зображенням повістки на воротах. Слідчий суддя не прийняв до уваги вказаний рапорт, як і твердження слідчого про те, що ним здійснювався виклик шляхом здійснення телефонних дзвінків на абонентський номер особи, оскільки не було надано доказів здійснення дзвінків слідчим із свого номера телефону. Як наслідок, слідчим суддею було відмовлено у задоволенні клопотання про накладення грошового стягнення на свідка [200].

Окремо виділимо такий вид процесуального рішення детектива як **повідомлення**. За визначенням законодавця, що закріплене у ч. 2 ст. 111 КПК, повідомлення є процесуальною дією, за допомогою якої детектив повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію [64]. Розділяємо погляд І. В. Приймак про те, що особливою формою повідомлення є повідомлення про підозру, адже з одного боку, таке є процесуальною дією, а з іншого – процесуальним рішенням [126, с. 74].

Процесуальні рішення детектива, що є підставою для складання процесуальних документів та/або вчинення процесуальних дій.

Не усі прийняті детективом процесуальні рішення обволікаються у процесуальний документ. Втім, деякі з таких процесуальних рішень є підставою для проведення відповідної процесуальної дії або ж приймаються в ході

проведення такої, за результатом яких складається відповідний процесуальний документ.

Для цього розглянемо таку слідчу (розшукову) дію, як так званий «невідкладний обшук», здійснюваний у відповідності до ч. 3 ст. 233 КПК. Для цього детектив приймає процесуальне рішення, котрим визнає наявність невідкладного випадку (пов'язаного із врятуванням життя людей та майна, або із безпосереднім переслідуванням особи, котра підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення) для того, щоб увійти до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчого судді. Рішення про проведення обшуку не викладається у формі процесуального документа, однак, є підставою для проведення процесуальної дії та складення процесуального документа за її результатом. Більше того, в ході проведення обшуку детектив приймає ряд процесуальних рішень, що не оформлюються окремим документом, натомість, факт прийняття такого рішення фіксується у протоколі за результатом його проведення, зокрема: 1) прийняте детективом рішення про залучення спеціаліста, запрошення для участі в проведенні обшуку потерпілого, підозрюваного, захисника, представника та інших учасників кримінального провадження фіксується шляхом зазначення анкетних даних цих осіб у протоколі обшуку та проставлення ними своїх підписів у такому; 2) рішення детектива про тимчасове вилучення речей, котрі мають значення для кримінального провадження, фіксується шляхом зазначення переліку (опису) таких речей у протоколі обшуку; 3) рішення детектива про проведення обшуку осіб та про результати такого особистого обшуку фіксується у протоколі обшуку житла чи іншого володіння особи.

Іншим прикладом такого виду процесуального рішення детектива є рішення про затримання без ухвали слідчого судді, суду особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі згідно із ст. 208 КПК. У цьому разі детектив, маючи внутрішнє переконання про наявність передбачених ч. 1 ст. 208 КПК підстав, приймає рішення про затримання особи, що має наслідком проведення процесуальної дії (власне

затримання особи) та складення процесуального документа за її результатом (протоколу затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину). Більше того, у цьому процесуальному документі відображаються (фіксуються) і ті процесуальні рішення детектива, що прийняті вже у ході проведення процесуальної дії у вигляді затримання, як-то рішення про обшук затриманої особи.

Як слушно зауважили А. Я. Хитра та І. І. Татарин, серед практиків точаться дискусії щодо можливості проведення обшуку особи до внесення відомостей до ЄРДР, адже в силу вимог ч. 3 ст. 214 КПК єдина слідча дія, яка може бути проведена до такого внесення – огляд місця події [150, с. 160]. На противагу такої позиції вчені навели постанову ККС ВС від 15.06.2021 у справі №204/6541/16, в якій Верховний Суд дійшов таких висновків: а) затримання особи є раптовою і непередбачуваною дією, яку неможливо здійснити до внесення відомостей в ЄРДР; б) якщо затримання було законним, то саме затримання і слугує підставою для проведення обшуку особи до внесення відомостей в ЄРДР, адже обшук особи є складовою затримання [106].

З точки зору реалізації функції захисту у зв'язку із виконанням процесуального рішення детектива про затриманням особи варто виокремити такі аспекти.

По-перше, частиною 1 ст. 208 КПК визначені чотири виключні підстави, що надають право уповноваженій службовій особі (у тому числі детективу) затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді, суду, якщо за такий злочин передбачене покарання у виді позбавлення волі. Найчастіше в практиці можна зустріти дві такі підстави 1) якщо особу застали під час вчинення злочину чи замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, чи сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що *саме ця особа щойно* вчинила злочин. У другому випадку або очевидець, або відповідні ознаки на тілі, одязі або місці події вказують на те, що: 1) саме ця особа вчинила злочин; 2) злочин було вчинено щойно [64]. Таким чином, отримання детективом інформації від оперативних співробітників (або ж самим детективом у ході

реалізації своїх оперативних повноважень) про можливе місцезнаходження такої особи за відсутності наведених вище підстав не уповноважує його здійснювати затримання в порядку, визначеному статтею 208 КПК. Варто зауважити, що на відміну від п. 2 ч. 2 ст. 207 КПК, що передбачає право затримати будь-яку особу під час безперервного переслідування особи, котра підозрюється у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді, суду, ч. 1 ст. 208 КПК такої підстави не передбачає, хоча вказівка на «безперервне переслідування» часто зустрічається у протоколах затримання в порядку ст. 208 КПК. На наше переконання, безпосереднє переслідування особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, означає слідування за цією особою безперервно протягом певного часу, без втрати переслідувачем переслідуваного з поля зору, що здійснюється стосовно особи, якій вручено повідомлення про підозру, або яку застали на місці вчинення злочину чи безпосередньо після його вчинення.

В цьому аспекті слушним також видається зауваження І. П. Зінковського про те, що частина 4 ст. 208 КПК не зобов'язує повідомити затриманому мотиви його затримання, на противагу КПК 1960 року, який чітко передбачав обов'язок органу дізнання вказати у протоколі затримання не лише підстави для затримання, але й його мотиви. Автор підтримує пропозицію доповнити ст. 208 КПК положенням, яким покласти на уповноважену службову особу обов'язок зазначення мотивів затримання, повідомляти про них підозрюваному, а також вказувати такі мотиви у протоколі затримання [44, с. 90–91]. Таку пропозицію підтримуємо й ми, оскільки зазначення мотивів затримання, а не лише формальне цитування частини 1 ст. 208 КПК, призведе до викладення, по суті, обґрунтування прийнятого детективом чи іншою уповноваженою службовою особою процесуального рішення про затримання особи, а відтак, певною мірою спростить перевірку такого затримання на предмет законності.

По-друге, в разі затримання особи за відсутності вказаних вище підстав, таке затримання не може вважатись законним, а отже наділяє захист правом подати слідчому судді скаргу на таке затримання згідно з вимогами ст. 206 КПК. Звісно, практику слідчих суддів із цього питання не можна назвати усталеною.

Водночас, в Єдиному державному реєстрі судових рішень все ж містяться ухвали, якими скарги захисту про незаконне затримання були задоволені, зокрема, з таких підстав: 1) затримання відбулось не безпосередньо після вчинення злочину, а через значний проміжок часу (як приклад, ухвалою слідчого судді Деснянського районного суду м. Чернігова від 05.07.2024 у справі №750/9411/24 скаргу задоволено та негайно звільнено затриманого з-під варти у зв'язку з тим, що затримання відбулось понад 33 години після вчиненого кримінального правопорушення [201]; 2) відомості про час та місце затримання, відображені у протоколі затримання, не відповідають часу фактичного затримання підозрюваного та місця його затримання, а затримання відбулось передчасно, за відсутності визначених статтею 208 КПК підстав (ухвалою слідчого судді Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 06.01.2025 у справі №279/92/25 визнано затримання незаконним, оскільки: в протоколі затримання місцем затримання вказано приміщення Коростенського РУП, тоді як фактичне затримання відбулось у приміщенні Коростенської ЦМЛ; протокол складено не відразу після фактичного затримання [217]).

По-третє, вже згадана стаття 206 КПК надає слідчому судді специфічні повноваження перевірити наявність підстав позбавлення особи свободи чи її звільнення, якщо за результатами такої перевірки не буде встановлено відповідних підстав, а також забезпечити проведення розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у найкоротший строк. Разом з тим, окреслений механізм не включає процедур оскарження рішень, дій чи бездіяльності працівників правоохоронних органів, пов'язаних із затриманням особи в порядку, передбаченому ст. 208 КПК, *post factum*, адже відповідні заперечення особа може висловити як під час вирішення питання про застосування запобіжного заходу, так і під час судового розгляду кримінального провадження [120]. Таким чином, сторона захисту, виходячи з обраної нею тактики захисту, у разі незаконного затримання особи може: висловлювати свої заперечення у протоколі затримання (за умови участі захисника під час затримання); подати скаргу на таке затримання відповідно до ст. 206 КПК; в разі

неподання такої скарги – покликатись на незаконність затримання або під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу затриманій особі, або ж під час підготовчого судового засідання чи судового розгляду у кримінальному провадженні.

Процесуальні рішення детектива, що не обволікаються у процесуальні документи та не слугують підставою для їх складання.

Такі рішення характеризуються певною пасивністю зі сторони детектива. Скажімо, детектив не ініціює питання обрання запобіжного заходу підозрюваному. Як зазначалось раніше, інколи формою вираження процесуального рішення детектива є бездіяльність (зокрема щодо невнесення відомостей про кримінальне провадження до ЄРДР; щодо неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК; щодо нездійснення процесуальних дій, які детектив зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк). Такій бездіяльності чи пасивній поведінці передують прийняття детективом владного процесуального рішення не вчиняти ту чи іншу дію, чи не звертатись із тим чи іншим клопотанням.

Окремо хочемо звернути увагу на законодавчу невизначеність у частині *прийняття процесуальних рішень детективом щодо цивільного позивача*. Вказану проблематику влучно неодноразово окреслювала І. В. Басиста, наголошуючи, що підстави та порядок винесення слідчим постанови про відмову у визнанні цивільним позивачем у жодному із аналізованих КПК чи будь-якому іншому нормативно-правовому документі, що діє у кримінально-процесуальній галузі, не визначено [8, с. 177]. В продовження дослідженого питання зауважимо, що відсутність визначеної форми реагування детектива на поданий цивільний позов має несприятливі наслідки як для досягнення завдань кримінального провадження, так і для сторони захисту в ході виконання нею власних повноважень.

Частина 1 статті 62 КПК визначає, хто може бути цивільним відповідачем у кримінальному провадженні, відносячи сюди фізичну або юридичну особу, котра згідно із законом несе цивільну відповідальність за шкоду, що завдана

кримінально-протиправними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого чи неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Своє чергою, частина 2 цієї ж статті визначає, що права та обов'язки цивільного відповідача виникають з моменту подання позовної заяви органу досудового розслідування або суду [64].

Тобто, КПК не передбачає винесення окремого процесуального рішення про визнання особи цивільним позивачем, а єдиною підставою для набуття статусу цивільного позивача є подання до органу досудового розслідування або суду позовної заяви. Кримінальний процесуальний закон не передбачає можливості винести процесуальне рішення про відмову у визнанні певної особи цивільним позивачем, навіть у разі відсутності безпосереднього зв'язку між заподіяною шкодою і кримінальним правопорушенням, адже це питання підлягає вирішенню під час судового розгляду [62, с. 185].

Понад це, відшкодування шкоди, що завдана внаслідок кримінального правопорушення, є однією з підстав для накладення арешту (п. 4 ч. 2 ст. 170 КПК). Цивільний позивач в силу ст. 171 КПК наділений правом звернутися до слідчого судді із клопотанням про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третіх осіб. Під такими «третьми особами» необхідно розуміти саме тих осіб (фізичних чи юридичних), які несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану кримінально-протиправними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [64].

Звідси, видається логічною теза, що поданню органу досудового розслідування цивільного позову передуює вручення повідомлення про підозру. В протилежному випадку цивільний позивач може зазначити цивільним відповідачем будь-яку особу, яка не має жодного відношення до кримінального провадження та не набула статусу в такому. В той же час, буквальне трактування частини 2 статті 62 КПК свідчить, що набуття процесуального статусу цивільного відповідача пов'язується виключно із пред'явленням цивільного позову [64].

На наше переконання, пред'явлення цивільного позову у кримінальному провадженні, в якому жодній особі не вручено повідомлення про підозру, є передчасним та в жодному разі не може зумовлювати накладення арешту на майно задля забезпечення цивільного позову.

У цьому разі, на наш погляд, детектив повинен винести процесуальне рішення у формі постанови про відмову у приєднанні цивільного позову до матеріалів кримінального провадження. Водночас, навіть за відсутності такого рішення сам факт наявності у матеріалах кримінального провадження цивільного позову не породжує правових наслідків. Суб'єкти захисту, у тому числі треті особи, щодо майна яких вирішується питання про арешт майна, з метою відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення, можуть покликатись на вказану обставину при вирішенні питання про арешт як на підставу для відмови у його накладенні.

Доцільно зазначити, що не всі прийняті детективом рішення у зв'язку із кримінальним провадженням є процесуальними. На наш погляд, такі рішення мають організаційний характер, не впливають на права та обов'язки учасників кримінального провадження, їх прийняття не є передумовою для вчинення процесуальних дій чи складання процесуальних документів. Вичерпного переліку таких непроцесуальних рішень, звісно ж, не існує та об'єктивно не може існувати, адже прийняття таких рішень зумовлене конкретною потребою конкретного кримінального провадження. Втім, як приклад, наведемо такі: рішення детектива щодо визначення хронології та/або способу формування матеріалів кримінального провадження, їх сканування, розподіл процесуальних документів та письмових доказів в окремі томи матеріалів; рішення детектива про спосіб вручення процесуальних документів (як-то надсилання повістки про виклик поштовим відправленням з описом вкладення у цінний лист чи без такого).

Висновки до розділу II

1. Аргументовано, що хоча КПК не визначає процесуальної форми окремого процесуального рішення про початок досудового розслідування, проте детектив все ж приймає процесуальне рішення про початок досудового розслідування, однак таке рішення отримує втілення (обволікається) не у процесуальному документі, а в процесуальній дії – внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

2. Доведено, що в силу вимог ст. 214 КПК детектив, з одного боку, наділений обов'язком внести відомості до ЄРДР за наявності визначених у КПК підстав для цього, а з іншого – обмежений у повноваженнях здійснювати досудове розслідування до прийняття процесуального рішення керівником підрозділу детективів щодо визначення детектива (детективів), який здійснюватиме таке досудове розслідування.

3. Резюмовано, що внесення відомостей до ЄРДР без попереднього повідомлення детективом про самостійне виявлення ним ознак кримінального правопорушення унеможливорює виконання керівником підрозділу детективів визначеного у ч. 1 ст. 39 КПК повноваження – організовувати досудове розслідування. А відтак, зауважено, що у разі самостійного виявлення детективом кримінального правопорушення він не уповноважений самостійно вносити відповідні відомості до ЄРДР, а зобов'язаний письмово повідомити керівника підрозділу детективів про таку обставину. Виокремлено, що незважаючи на те, що сторона захисту не наділена повноваженнями оскаржувати рішення про початок досудового розслідування, однак, може вказувати на таке порушення, заявляючи під час судового розгляду клопотання про визнання недопустимими доказів, у тому числі як таких, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК).

4. Наголошено, що не будь-яка заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР, а лише та, що містить короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

5. З'ясовано, що у разі штучного обтяження детективом правової кваліфікації діяння особи, що призвело до безпідставного внесення відомостей до ЄРДР про вчинення тяжкого або особливого тяжкого злочину, це може слугувати підставою для визнання недопустимими доказів, що зібрані за результатами здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, визначених у ч. 2 ст. 246 КПК. Напрацьовано рекомендації, що як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду, захиснику слід спрямовувати свою діяльність на доведення обставини такого штучного обтяження, за наслідком чого клопотати перед судом про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.

6. Узагальнено, що за загальним правилом витяг з ЄРДР не є ні процесуальним рішенням, ні процесуальним джерелом доказів. Водночас, акцентовано, що первинний витяг з ЄРДР, сформований внаслідок внесення відомостей до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення в порядку ст. 214 КПК, має подвійну правову природу, адже є не лише фіксацією прийнятого процесуального рішення, але й породжує правові наслідки, позаяк є єдиною законною передумовою для початку здійснення досудового розслідування. Доведено, що в разі покликання стороною захисту на допущені детективом порушення норм КПК при внесенні відомостей до ЄРДР первинний витяг з ЄРДР має враховуватись судом при вирішенні питання (не)допустимості тих чи інших доказів.

7. Констатовано, що хоч винесення постанови про визнання речовими доказами прямо не передбачено в КПК, саме в такій формі має відображатися процесуальне рішення детектива про встановлення ним відповідності матеріальних об'єктів ознакам, що вказані у ч. 1 ст. 98 КПК. Звернуто увагу, що ключовим у цьому контексті є не складання формального переліку матеріальних

об'єктів, а саме мотиви та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів із вказівкою про те, якій саме ознаці речового доказу він відповідає на переконання детектива. Зауважено, що в іншому разі сторона захисту має вагомі підстави покликатись на цю обставину при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення збереження речових доказів.

8. Обґрунтовано, що порушення детективом строку подання клопотання про накладення арешту на майно, вилученого під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, має мати наслідком відмову у його задоволенні, тоді як саме майно має бути невідкладно повернуте його володільцю. Напрацьовано рекомендації для захисника, який братиме участь у судовому засіданні під час розгляду слідчим суддею клопотання про арешт майна, чи, якщо такий розгляд відбувається без участі власника цього майна – при поданні апеляційної скарги та її розгляді, ретельно перевіряти дотримання означеного строку, а в разі його пропуску – наполягати на неможливості його поновлення і наявності підстав для відмови у задоволенні клопотання.

9. Узагальнено, що в силу вимог ч. 2 ст. 64-2 КПК лише прокурор уповноважений звертатись до слідчого судді із клопотанням про арешт майна третьої особи, реалізуючи свій обов'язок здійснювати процесуальний нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування, тоді як детектив таким правом не наділений. Наголошено, що стороні захисту, виходячи із обраної нею тактики, слід покликатись на обставину подання клопотання неуповноваженою особою: а) під час його розгляду слідчим суддею чи в разі оскарження ухвали про арешт майна в апеляційному порядку; б) на стадії судового розгляду.

10. З'ясовано, що доручення детектива відповідному оперативному підрозділу провести слідчі (розшукові) дії чи негласні слідчі (розшукові) дії не повинно містити даних конкретних працівників оперативного підрозділу, водночас, матеріали кримінального провадження повинні містити рішення керівника відповідного оперативного підрозділу про залучення конкретного працівника цього підрозділу. Зауважено, що незважаючи на те, що про здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі оперативними підрозділами,

сторона захисту дізнається вже після оформлення матеріалів за результатами їх проведення та після розсекречення таких у встановленому порядку, остання не позбавлена можливості на стадії судового розгляду заявляти клопотання про визнання недопустимими доказів, зібраних оперативними підрозділами, за відсутності у матеріалах кримінального провадження доручення на таке проведення.

11. Аргументовано, що оформлення процесуального рішення детективом у формі листа є допустимим та не суперечить вимогам КПК у разі одночасного дотримання двох умов: 1) оформлення процесуального рішення у формі постанови в конкретному випадку прямо не передбачене КПК; 2) лист, яким оформлене процесуальне рішення детектива, є вмотивованим та відповідає вимогам ч. 5 ст. 110 КПК. У розрізі виконання захистом своїх повноважень щодо процесуального рішення детектива, викладеного у формі листа, резюмовано, що слід виходити зі змісту процесуального документа, результат розгляду якого детективом оформлений листом, а також із обраної тактики захисту у конкретному кримінальному провадженні (скажімо, оформлення детективом у вигляді листа рішення за результатом розгляду клопотання захисника про надання для ознайомлення матеріалів кримінального провадження може бути підставою для звернення до слідчого судді із скаргою в порядку ст. 303 КПК (щодо порушення детективом вимог ст. 220 КПК) з проханням зобов'язати детектива повторно розглянути подане захисником клопотання).

12. Визначено, що направлення повісток при виклик особи в месенджери може бути додатковим способом вручення цього процесуального рішення, але аж ніяк не основним. Обґрунтовано, що здійснення детективом виклику особи лише за допомогою месенджерів є підставою для сторони захисту наполягати на порушенні порядку вручення повістки, а відтак, заперечувати наявність підстав для вжиття заходів процесуального примусу у разі нез'явлення за такою повісткою

13. Констатовано, що отримання детективом інформації від оперативних співробітників (або ж самим детективом у ході реалізації своїх оперативних

повноважень) про можливе місцезнаходження особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за відсутності визначених у ч. 1 ст. 208 КПК підстав не уповноважує його здійснювати затримання такої особи. Наведено обґрунтування щодо необхідності вдосконалення КПК щодо зазначення у протоколі затримання особи не лише підстав такого затримання, але й його мотивів. Висловлено рекомендації для сторони захисту у разі незаконного затримання особи (виходячи з обраної нею тактики захисту): висловлювати свої заперечення у протоколі затримання (за умови участі захисника під час затримання); подати скаргу на таке затримання відповідно до ст. 206 КПК; в разі неподання такої скарги – покликатись на незаконність затримання або під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу затриманій особі, або ж під час підготовчого судового засідання чи судового розгляду у кримінальному провадженні.

14. Доведено, що подання цивільного позову органу досудового розслідування можливе після вручення у кримінальному провадженні повідомлення про підозру. Зауважено, що у разі подання цивільного позову у кримінальному провадженні, в якому жодній особі не вручено повідомлення про підозру, детектив повинен винести процесуальне рішення у формі постанови про відмову у приєднанні цивільного позову до матеріалів кримінального провадження як такого, що поданий передчасно. Акцентовано, що суб'єкти захисту, у тому числі треті особи, щодо майна яких вирішується питання про арешт майна, з метою відшкодування шкоди, що завдана внаслідок кримінального правопорушення, можуть покликатись на вказану обставину при вирішенні питання про арешт як на підставу для відмови у його накладенні.

РОЗДІЛ 3. КІНЦЕВІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ РІШЕННЯ ДЕТЕКТИВІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЇ ЗАХИСТУ: ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ

3.1 Реалізація функції захисту при виконанні кінцевих процесуальних рішень детективів

Виходячи із закріпленого законодавцем визначення терміну «досудове розслідування», що наведене у пункті 5 ч. 1 ст. 3 КПК, можна дійти висновку про існування таких самостійних форм закінчення кримінального провадження:

- 1) закриття кримінального провадження;
- 2) направлення до суду обвинувального акта;
- 3) направлення до суду клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;
- 4) направлення до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [64].

У свою чергу, статтею 283 КПК «Загальні положення закінчення досудового розслідування» визначені такі ж форми закінчення досудового розслідування, проте частина 2 означеної статті містить таке формулювання: прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру [64].

Наведене формулювання статі 283 КПК дозволяє виокремити три окремі проблематики в контексті закінчення досудового розслідування:

По-перше, не лише прокурор є єдиним суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності, який наділений повноваженнями закінчувати досудове розслідування. Як слушно зауважила І. В. Басиста, вказана вище стаття 283, а саме частина 2 такої, суперечить ч. 4 ст. 284 КПК, згідно якої про закриття кримінального провадження слідчий, дізнавач, прокурор приймає постанову, яку

може бути оскаржено у встановленому КПК порядку [8, с. 225–226]. Отже, процесуальне рішення про закриття кримінального провадження може приймати не лише прокурор, а й детектив та дізнавач (підстави, за наявності яких детектив може винести постанову про закриття кримінального провадження розкриті далі за текстом). Більше того, кримінальне провадження може бути закрите і судом у випадках, визначених частиною 2 ст. 284 КК України.

По-друге, наведене у частині 2 ст. 283 КПК формулювання дослівно можна трактувати так, що усі форми закінчення досудового розслідування мають місце лише *після повідомлення особі про підозру*. Однак, наведене, знов-таки, протирічить ч. 1 ст. 284 КПК, за змістом якої не в усіх випадках закриття кримінального провадження здійснюється після повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину (наприклад, якщо встановлено відсутність події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК) чи у разі не встановлення особи, котра вчинила кримінальне правопорушення, якщо закінчились строки давності притягнення до кримінальної відповідальності (п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК).

Ймовірно, викладаючи ч. 2 ст. 283 КПК законодавець змістив акцент саме на першу її частину: *«прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій...»*. До такого висновку наштовхнула частина перша цієї ж статті: *«Особа має право на розгляд обвинувачення проти неї в суді в найкоротший строк або на його припинення шляхом закриття провадження»* [64]. В цьому контексті праву особи на розгляд обвинувачення проти неї в суді в найкоротший строк кореспондує обов'язок прокурора якнайшвидше направити обвинувальний акт до суду. На перший погляд така конструкція є логічною і послідовною (не беручи до уваги викладені вище протиріччя). Однак, саме комплексний аналіз частини 1 та частини 2 ст. 283 КПК дозволив віднайти **«По-третє»** – наведена нормативна конструкція не враховує прав тих учасників кримінального провадження, яким не висунуто обвинувачення у кримінальному провадженні. Більш того, процитоване формулювання, враховуючи безліч внесених законодавцем змін до статті 284 КПК, є дещо застарілим.

Насамперед, далеко не кожне досудове розслідування завершується направленням до суду обвинувального акта, підтвердженням чого є закриття кримінального провадження як окрема форма закінчення кримінального провадження. Зауважимо, що законодавцем визначено, що під терміном «обвинувачення» розуміється твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК (п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК). В свою чергу, таке твердження висувається у відповідному процесуальному рішенні – обвинувальному акті. Відповідно, в частині 1 ст. 283 КПК мова йде лише про право обвинуваченого на розгляд обвинувачення щодо нього або на припинення такого обвинувачення шляхом закриття кримінального провадження [64].

Проте, враховуючи існування чотирьох форм закінчення кримінального провадження, чи вірним є закріплення такого права у статті 283 КПК лише щодо двох із таких форм? Та чи вірним є звуження цього права за суб'єктивним складом лише до обвинуваченого? Вважаємо, що ні.

Безперечно, право обвинуваченого на розгляд обвинувачення щодо нього у найкоротший строк чи закриття кримінального провадження щодо нього є невід'ємним, як за нормами національного законодавства, так і у розрізі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ).

Поряд з тим, закриття кримінального провадження, як вже згадувалось вище, не в усіх випадках здійснюється лише після повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, а отже обвинувачення апріорі може залишитись невисунутим. Тож виникає логічне питання – чи мають інші учасники кримінального провадження право на закриття останнього у найкоротший строк і, якщо так, то які саме? Забігаючи наперед відповімо, що мають. Такий підхід прямо витікає із завдань кримінального провадження, що визначені частиною 1 статті 2 КПК [64].

На превеликий жаль, чи не кожен адвокат у своїй діяльності мав справу з кримінальним провадженням, у межах якого жодній особі не було вручено повідомлення про підозру, однак, водночас, у такому провадженні накладено

арешт на майно третіх осіб (який зберігається впродовж тривалого періоду часу). У кращому випадку арештоване майно перебуває у володінні та користуванні його власника, у гіршому – ухвалою про накладення арешту на майно заборонено власнику користуватись останнім. А це означає, що впродовж кількох місяців чи, ба більше, років власник майна, на яке накладено арешт (із заборороною користування ним чи без такої) позбавлений права розпоряджатись належним йому майном, що, з-поміж іншого, може бути втручанням у його право на мирне володіння майном. У наведеному прикладі, власник майна, на яке накладено арешт, може бути чи не єдиною особою, права та інтереси якого обмежуються у кримінальному провадженні. Таким чином, цей учасник кримінального провадження також мав би мати закріплену кримінальним процесуальним законом гарантію, що досудове розслідування в найкоротший строк буде закінчене в одній із форм, що визначені у КПК.

Наостанок, частиною 5 ст. 28 КПК передбачено право кожного на розгляд судом обвинувачення щодо нього в найкоротший строк, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито. Як бачимо, ч. 5 ст. 28 КПК дублює положення ч. 1 ст. 283 КПК, в чому немає жодної доцільності [64]. Понад це, на наш погляд, розміщення такої норми саме у статті 28 КПК «Розумні строки» видається більш раціональним та зваженим, адже вказана норма має на меті, в першу чергу, захистити право особи на дотримання розумних строків.

З огляду на вказані вище протиріччя, пропонуємо частину 1 ст. 283 КПК та частину 2 вказаної статті викласти у новій редакції такого змісту:

«1. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право, щоб досудове розслідування було закінчене в найкоротший строк.

2. Досудове розслідування закінчується в одній із таких форм:

- 1) закриття кримінального провадження;*
- 2) звільнення особи від кримінальної відповідальності.*
- 3) звернення до суду з обвинувальним актом;*

4) звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Прокурор, а також слідчий, дізнавач зобов'язані у найкоротший строк після виявлення обставин, зазначених у частині першій статті 284 цього Кодексу, закрити кримінальне провадження у порядку та з урахуванням особливостей, визначених частиною четвертою статті 284 цього Кодексу.

Прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій:

1) закрити кримінальне провадження;

2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру».

Водночас, не усім процесуальним формам закінчення досудового розслідування передують прийняття відповідного процесуального рішення саме детективом. Так, виходячи з буквального трактування ст. 283 КПК повноваженнями на звернення до суду із клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, а також із обвинувальним актом наділений виключно прокурор. Детектив, в свою чергу, уповноважений закривати кримінальне провадження у випадках, передбачених КПК [64]. Однак, такий підхід до розглядуваного питання не можна вважати правильним, про що описано далі.

Процесуальне рішення детектива про закриття кримінального провадження є першою формою закінчення досудового розслідування, та станом на цей час – єдиним прямо передбаченим законодавцем кінцевим процесуальним рішенням детектива.

У постанові від 01.04.2024 у справі №178/50/20 Об'єднана палата ККС ВС звернула увагу на те, що закриття кримінального провадження є формою закінчення досудового розслідування, заключним етапом розслідування, під час

якого детектив, прокурор, підбиває своєрідний підсумок у кримінальному провадженні, аналізує та оцінює сукупність зібраних доказів. Фактично, цей момент слугує початком припинення кримінального переслідування, адже стає неможливим подальше здійснення слідчих (розшукових) дій, збирання доказів, а також прийняття суб'єктами досудового розслідування процесуальних рішень та вчинення ними процесуальних дій [122].

Частиною 4 статті 284 КПК визначено, що детектив приймає постанову про закриття кримінального провадження, якщо в такому жодній особі не повідомлялось про підозру, з таких п'яти підстав:

1) п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК – якщо встановлена відсутність події кримінального правопорушення;

2) п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК – якщо встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення;

3) п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК – якщо втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння;

4) п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК – стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 КК України, якщо досягнуто податкового компромісу відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України;

5) п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК – в разі існування нескасованої постанови слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. п. 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, яке розслідувалося з дотриманням правил підслідності [64].

Як бачимо, наявність викладених вище підстав для закриття кримінального провадження детективом перебуває в залежності від існування умови прийняття такого рішення детективом – не повідомлення про підозру у кримінальному провадженні жодній особі. Як вказує В. В. Литвинов, така вимога впливає із Основного Закону, зокрема зі статті 121, згідно якої державне обвинувачення вправі підтримувати прокурор. На думку науковця, викладення цитованої норми

саме у такому вигляді є наслідком логічного шляху законодавця: відмовитись від підтримання державного обвинувачення може лише той, хто має право його підтримувати. Звісно, повідомлення про підозру не є діяльністю з підтримання державного обвинувачення, проте є першим етапом притягнення особи до кримінальної відповідальності [74, с. 6].

В свою чергу, О. В. Капліна звертає увагу на те, що тлумачення частини 4 ст. 284 КПК дозволяє дійти висновку, що законодавець в такий спосіб не намагається розділити компетенцію між слідчим і прокурором в частині підстав для закриття кримінального провадження. Натомість, кримінальний процесуальний закон захищає від незаконного закриття кримінального провадження у тому разі, коли особі вже повідомлено про підозру, надавши право закрити кримінальне провадження саме прокурору [47, с. 44].

Закриття кримінального провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК.

В. В. Литвинов під подією для кримінального судочинства пропонує розуміти встановлений факт вчинення особою дії, припущення про суспільну небезпечність якої слугували підставою для виникнення кримінально-правового конфлікту. Науковець зазначає, що початок кримінального судочинства пов'язаний із виникненням кримінально-правового конфлікту, що виникає у результаті вчинення (або припущення про вчинення) діяння, що посягає на права та інтереси, що охороняються КК України. Відтак, закриття кримінального провадження у зв'язку із встановленням відсутності події кримінального правопорушення свідчить про те, що досудове розслідування розпочалося не внаслідок діяння особи, котре на початку розслідування було кваліфіковане як злочинне. Вчений виділяє конкретні випадки для закриття кримінального провадження із коментованої підстави: 1) встановлення відсутності самого факту (події), щодо якого було розпочате досудове розслідування; 2) встановлення, що сама подія хоч і мала місце, проте вона не може бути визнана кримінальним правопорушенням, адже не є наслідком діяння особи; 3) встановлення, що подія хоч і відбулася, проте не є злочином, адже зумовлена діями самого потерпілого [74, с. 12].

В свою чергу, П. П. Андрушко наголошує, що не можна обмежувати поняття події злочину лише елементами об'єктивної сторони складу злочину, котрий відбувається у певному місці, часі та певним способом. На думку вченого, подія злочину є більш широким та узагальнюючим поняттям; подія кримінального правопорушення охоплює не тільки його об'єктивну сторону, а й весь склад кримінального правопорушення, оскільки такий склад набуває статусу події кримінального правопорушення лише за умови, що діяння характеризується ознакою суспільної небезпечності [4, с. 107].

Судова практика сформувала власний підхід до цієї підстави для закриття кримінального провадження, а саме: а) встановлення, що не було самого факту, для розслідування якого розпочато провадження; б) встановлення, що хоч сама подія і мала місце, проте її не можна визнати кримінальним правопорушенням, адже вона була результатом фізіологічних процесів, стихійного лиха тощо; в) встановлення, що подія мала місце, проте не була кримінальним правопорушенням, оскільки пов'язана з діями потерпілого, а не сторонніх осіб (нешасний випадок на підприємстві, самогубство тощо) [114].

Закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

Для закриття кримінального провадження з цієї підстави необхідно встановити, що: а) мала місце подія, щодо якої здійснюється розслідування; б) ця подія зумовлена діянням певної особи; в) таке діяння не є кримінальним правопорушенням, оскільки: відсутній принаймні один елемент складу правопорушення (об'єкт, суб'єкт, об'єктивна чи суб'єктивна сторона); особа не причетна до кримінального правопорушення. Наведена обставина також може мати місце в разі достовірного встановлення, що правопорушення було вчинене не конкретною особою, а іншою, особу якої встановлено, або ж у разі встановлення, що кримінальне правопорушення вчинене іншою особою, яку не встановлено [165].

Обидві наведені вище підстави для закриття кримінального провадження в доктрині відносять до реабілітуючих. Відтак, з точки зору захисту винесення постанов про закриття кримінального провадження на підставі п. 1 чи п. 2 ч. 1

ст. 284 КПК вже у певному сенсі є досягненням позитивного результату для особи, відносно діяння якої проводилося досудове розслідування (хоч ця особа і не володіла статусом підозрюваного).

Закриття кримінального провадження на підставі п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК.

З однієї сторони, детектив наділений повноваженнями закрити кримінальне провадження з цієї підстави у разі, якщо в такому жодній особі не повідомлено про підозру. В той же час, якщо у кримінальному провадженні мало місце повідомлення про підозру, то закрити таке провадження може виключно прокурор і лише в тому разі, якщо проти цього не заперечує підозрюваний. Якщо останній не надає своєї згоди на закриття кримінального провадження, то таке підлягає продовженню в загальному порядку з урахуванням особливостей, що визначені у Главі 36-1 КПК (абзац 5 ч. 4 ст. 284 КПК) [64].

Як вірно зазначає І. В. Гловюк, вказану підставу у доктрині відносять як до реабілітуючих, так і до нереабілітуючих. Втім, виходячи із застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», наведена підстава для закриття кримінального провадження не надає права на реабілітацію, а тому є нереабілітуючою [28, с. 132].

Звідси витікає питання щодо права особи, яка не набула статусу підозрюваного з огляду на невручення їй повідомлення про підозру, оскаржити постанову про закриття кримінального провадження з цієї підстави. В іншому ж разі – після вручення повідомлення про підозру, думка такої особи мала б обов'язкове значення для здійснення подальшого досудового розслідування. Понад це, у разі заперечення підозрюваним щодо закриття кримінального провадження з цієї підстави, суд може постановити ухвалу про закриття кримінального провадження на підставі п. 1 або п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК (що є реабілітуючими), якщо судом не буде встановлено, що підозрюваним вчинено діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність. Однак, для особи, яка не набула статусу підозрюваного у

кримінальному провадженні можливість висловити своє заперечення щодо закриття кримінального провадження з цієї підстави не передбачена.

Закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК.

Вказана підстава застосовується в разі одночасного виконання таких умов:

а) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК; б) така постанова винесена у кримінальному провадженні щодо того самого діяння; в) те ж саме діяння розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності [64].

Відразу ж наголосимо на недосконалості законодавчої техніки в частині внесення змін до означеної статті на підставі інших законів. Зокрема, коментована підстава для закриття кримінального провадження містить покликання на п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК. Однак, вказаний пункт було виключено на підставі Закону №2810-IX від 01.12.2022, а отже, вказана норма не підлягає застосуванню [64].

Як зауважив В. В. Литвинов, така підстава для закриття кримінального провадження застосовується з урахуванням преюдиціальності, тобто можливості покласти раніше прийняте процесуальне рішення в основу іншого процесуального рішення. У разі, якщо детектив встановить, що за фактом, який ним розслідується, раніше було винесено постанову про закриття кримінального провадження, він повинен вивчити цю постанову, а також отримати з ЄРДР відповідну інформацію. В цьому разі, під час такої перевірки детектив повинен встановити наявність повідомлення про підозру у попередньому кримінальному провадженні, і лише якщо жодній особі не було вручене повідомлення про підозру детектив має право покласти раніше прийняту постанову про закриття попереднього кримінального провадження в основу постанови про закриття кримінального провадження, що розслідується ним [75, с. 150].

Доцільно наголосити на викладену законодавцем умову для закриття кримінального провадження з цієї підстави – «*діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності*». Означена норма покладає на детектива,

дізнавача, прокурора обов'язок перевірити дотримання попереднім органом досудового розслідування правил щодо підслідності, що породжує ряд питань та неузгодженостей. Для цього розглянемо ймовірний механізм перевірки детективом дотримання вимог щодо підслідності. Очевидно, про наявність постанови про закриття кримінального провадження щодо того самого діяння детектив дізнається або самотійно в ході здійснення досудового розслідування, або ж про таку обставину детективу повідомляє учасник кримінального провадження. У будь-якому разі, аналізу лише постанови про закриття іншого кримінального провадження для вирішення питання щодо закриття кримінального провадження, що розслідується, недостатньо. Так, адже постанова може не містити настільки детального опису діяння для того, щоб вважати його «тим самим». Для цього може знадобитись ознайомлення з письмовими доказами, що стали підставою для внесення відомостей в ЄРДР щодо закритого кримінального провадження (заявою, повідомленням про вчинення злочину, рапортом тощо), протоколами допиту потерпілих, свідків та іншими доказами та процесуальними документами. Більше того, для перевірки дотримання вимог щодо підслідності детективу (окрім перелічених вище документів) належить опрацювати усі процесуальні документи, що стосуються питання здійснення досудового розслідування конкретним органом, як-то доручення на здійснення досудового розслідування, постанови про об'єднання матеріалів досудового розслідування чи їх виділення, постанови про визначення підслідності. Тут не варто забувати, що з огляду на поступове отримання детективом відомостей, які мають значення для кримінального провадження, не завжди первинна кваліфікація кримінального правопорушення стає остаточною, як і не завжди правильну підслідність такого кримінального правопорушення можна визначати на етапі внесення відомостей до ЄРДР, про що вже згадувалось у підрозділі 2.1. Тобто, як гіпотетично, так і цілком реально, може виникнути ситуація, що досудове дослідження тривалий час здійснюватиметься одним органом досудового розслідування, проте з отриманням у ході проведення

слідчих (розшукових) дій та НСРД стане відомо про підслідність цього кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування.

Це викликає ряд питань, відповіді на які КПК не містить: 1) які процесуальні наслідки має здійснення досудового розслідування з порушенням правил підслідності? 2) чи наділений детектив у кримінальному провадженні, що ним розслідується, повноваженнями надавати оцінку щодо дотримання правил підслідності іншим органом досудового розслідування у кримінальному провадженні, що закрито (беручи до уваги зміст ч. 5 ст. 218 КПК, згідно якої спори про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня, а у підслідному НАБУ кримінальному провадженні – Генеральний прокурор чи його заступник – керівник САП) [64]? 3) за наявності постанови про доручення здійснення досудового розслідування у закритому кримінальному провадженні іншому органу досудового розслідування, без дотримання правил щодо підслідності, чи може детектив надавати оцінку (не)ефективності здійсненню такого розслідування органом, до підслідності якого належить кримінальне правопорушення? 4) з огляду на визначенні у КПК обов'язки слідчого та (ч. 2 ст. 218 КПК) та прокурора (ч. 7 ст. 214, ч. 10 ст. 216 КПК), котрі покликані забезпечити дотримання вимог закону щодо підслідності, чи не є перекладанням (покладенням) на детектива у іншому кримінальному провадженні функції нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування слідчими та прокурорами в інших кримінальних провадженнях? Поставлені запитання дозволяють виснувати, що обов'язок перевірки дотримання підслідності іншим органом досудового розслідування при вирішенні питання закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК є надмірним та невиправданим, а також таким, що суперечить кримінальному процесуальному закону. Під час анкетування 54,46% (110 осіб) респондентів висловили думку, що така перевірка дотримання підслідності є законною і детектив повинен її проводити, тоді як 45,54% (92 особи) переконані, що покладання такого обов'язку на детектива є невиправданим та має бути виключеним з п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК (додаток Б).

Між тим, ключовим суб'єктом відомчого (організаційного) контролю за здійсненням розслідування уповноваженою посадовою особою є керівник органу досудового розслідування, тоді як ключовим повноваженням прокурора є процесуальне керівництво та нагляд за дотриманням законності [125, с. 74]. Як зазначає В.В. Литвинов, відомчий контроль, здійснюваний керівником органу досудового розслідування, охоплює процесуальні, так і не процесуальні (організаційні) дії щодо забезпечення прийняття підлеглим йому слідчим законного та обґрунтованого рішення про закриття кримінального провадження [74, с. 36].

Понад це, перевірка дотримання правил щодо підслідності детективом у закритому кримінальному провадженні може мати й інші негативні наслідки (насамперед, для сторони захисту). У такому разі виникає ситуація, коли порушення правил щодо підслідності *перешкоджає* закриттю іншого кримінального провадження (що в доктрині відноситься до реабілітуючих підстав для закриття кримінального провадження), адже дотримання цих правил регламентовано в КПК. Водночас, порушення правил щодо підслідності не має жодних інших процесуальних наслідків (як-то визнання всіх зібраних у справі доказів недопустимими як таких, що отримані шляхом реалізації органами досудового розслідування своїх повноважень, що не передбачені КПК на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК). Іншими словами, недотримання підслідності є істотним порушенням КПК, що унеможливорює закриття іншого кримінального провадження за цим же фактом, але не є достатньо істотним порушенням, щоб впливати на допустимість зібраних стороною обвинувачення доказів. Такий підхід, на наше переконання, є неприпустимим та порушує засаду законності.

Беручи до уваги викладене вище, пропонуємо виключити із п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК формулювання «..., що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності».

Повертаючись до закриття кримінального провадження з цієї підстави зауважимо, що наявність постанови про закриття іншого кримінального провадження не завжди слугує підставою для закриття того кримінального

провадження, яке розслідуються. У тому разі, коли детектив чи прокурор з власної ініціативи не закривають кримінальне провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, сторона захисту не позбавлена права заявити відповідне клопотання про закриття кримінального провадження детективу, дізнавачу чи прокурору. Слушно зауважити, що відмова в задоволенні вказаного клопотання виключно на цій підставі підлягає оскарженню. У разі оскарження такої відмови на сторону захисту, виходячи із засад змагальності, покладається тягар доведення, що правила підслідності у закритому провадженні дотримані, що є неприпустимим. Більше того, процес підготовки відповідної скарги ускладнюється й тим, що сторона захисту, на відміну від детектива, прокурора, не може самостійно витребувати матеріали закритого кримінального провадження для обґрунтування своїх доводів.

Як визначено кримінальним процесуальним законом, відмова детектива, прокурора у задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК підлягає оскарженню на досудовому розслідуванні в силу п. 11 ч. 1 ст. 303 КПК. Суб'єктами такого оскарження виступають: *сторона захисту*, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, її представник. Звідси витікає неузгодженість норми п. 11 ч. 1 ст. 303 КПК та ч. 4 ст. 284 КПК, адже стороною захисту на досудовому розслідуванні є лише *підозрюваний*, а детектив, як визначено у ч. 4 ст. 284 КПК, може закрити лише те кримінальне провадження, в якому *жодній особі не повідомлено про підозру* [64]. Таким чином, сторона захисту може оскаржити на досудовому розслідуванні виключно рішення прокурора про відмову у задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК, тоді як за наявності підозрюваного детектив взагалі не наділений повноваженнями задовольняти таке клопотання. При цьому детектив вправі закрити кримінальне провадження з цієї підстави за клопотанням іншої особи, права та інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, знов-таки, за умови, що жодній особі не оголошено підозру. Як приклад, наведемо ухвалу слідчого судді Києво-Святошинського районного суду

Київської області від 21.02.2020 у справі №369/10037/20, в якій скаржнику було відмовлено в задоволенні скарги на постанову слідчого про відмову в закритті кримінального провадження саме з тієї обставини, що в межах кримінального провадження було складено повідомлення про підозру [210].

Втім, у судовій практиці цій обставині не завжди приділяється достатньо уваги. До прикладу, в ухвалі від 22.06.2023 у справі №201/5332/23 Дніпровський апеляційний суд розглядав апеляційну скаргу адвоката в інтересах особи (примітка: в тексті ухвали не зазначено, що ця особа є підозрюваним у кримінальному провадженні) на ухвалу слідчого судді, якою було частково задоволено його скаргу на рішення слідчого про відмову у закритті кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК: скасовано постанову слідчого і зобов'язано останнього повторно розглянути клопотання. Постанова слідчого про відмову у задоволенні клопотання була обґрунтована тим, що у кримінальному провадженні триває виконання статті 290 КПК та закінчено досудове розслідування (що безумовно свідчить про вручення певній особі повідомлення про підозру, адже виконання статті 290 КПК без неї є неможливим). У цій справі суд апеляційної інстанції залишив оскаржене рішення слідчого судді без змін, мотивуючи це тим, що з огляду на самостійність слідчого у своїй процесуальній діяльності слідчий суддя може скасувати постанову слідчого чи прокурора, зобов'язавши його вчинити певну дію, що передбачена в КПК, проте при цьому не повинен втручатися в процесуальну діяльність слідчого. Відтак, на думку суду, слідчий суддя не наділений правом надавати слідчому вказівку щодо прийняття конкретного за змістом процесуального рішення, з огляду на самостійність слідчого у своїй процесуальній діяльності [158].

Змушені категорично не погодитись із таким підходом суду щодо неможливості слідчого судді зобов'язати приймати конкретне за змістом процесуальне рішення, хоча таку ж позицію підтримує і ККС ВС (постанова від 01.02.2022 у справі №522/7836/21 [121]). Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) в низці своїх рішень дотримується усталеного підходу, що право на

доступ до суду має бути не «теоретичним чи *ілюзорним*», а «практичним та ефективним», адже стосується, закріплених статтею 6 ЄКПЛ гарантій (зокрема, п. 77 рішення у справі «Зубац проти Хорватії» від 05.04.2018, заява № 40160/12, та зазначені у ньому справи [141]). За таких умов, звертаючись із скаргою до слідчого судді скажчик має легітимні очікування отримати судовий захист, тоді як зобов'язання детектива повторного розглянути клопотання заявника аж ніяк не сприяє такому захисту. В ситуації, коли після повторного розгляду клопотання заявника детектив знову відмовить в його задоволенні, чи може вважатись ефективним в розумінні ЄКПЛ право на доступ до суду шляхом чергового звернення особи до слідчого судді зі скаргою? До того ж, детектив може щоразу відмовляти у задоволенні клопотання, що призведе до нескінченної необхідності для автора клопотання звертатися до слідчого судді із відповідною скаргою.

На жаль, така проблематика є наскрізною у судочинстві і в інших галузях публічного права. Яскравим прикладом цього є покликання адміністративними судами на дискреційні повноваження того чи іншого органу як на підставу відмови у зобов'язанні цього суб'єкта владних повноважень прийняти те чи інше рішення. Судова практика виробила тлумачення поняття «*дискреційні повноваження*», під яким прийнято розуміти такі повноваження адміністративного органу, що дозволяють йому у встановлених законом межах, самостійно, на власний розсуд, обирати один із кількох варіантів конкретного правомірного рішення. В той же час, адміністративними судами часто ігноруються позитивні напрацювання Верховного Суду в цій царині, який у багатьох своїх постановах наголошує на тому, що повноваження державних органів не можуть вважатись дискреційними, якщо існує лише один правомірний та законно обґрунтований варіант поведінки суб'єкта владних повноважень. Тому, якщо суб'єкт владних повноважень зобов'язаний законом вчинити конкретну дію, проте не вчиняє її, його можна зобов'язати до цього в судовому порядку.

Звісно ж правові позиції Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду не враховуються при здійсненні кримінального судочинства. Втім, екстраполюючи таку аналогію із дискреційними повноваженнями суб'єкта

владних повноважень на розуміння самотійності детектива, можна дійти кількох правильних, на наш погляд, висновків, котрі мають бути покладені в основу нового підходу до розглядуваного питання у кримінальному судочинстві:

1) самотійність детектива не є довільною, а реалізується у відповідності з нормами КПК; 2) якщо за нормами КПК у детектива є один правомірний та законно обґрунтований варіант поведінки, тобто він повинен прийняти відповідне процесуальне рішення чи вчинити відповідну процесуальну дію, то у разі не вчинення таких слідчий суддя, в порядку здійснення судового контролю над дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, наділений повноваженнями зобов'язати детектива прийняти відповідне рішення чи вчинити відповідну дію. У цьому разі в жодному випадку не йдеться про втручання в самотійність детектива, а таке повноваження слідчого судді прямо закріплене законодавцем у п. 3 ч. 2 ст. 307 КПК [64].

Подібний підхід щодо самотійності прокурора займає і Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, яка в одному зі своїх рішень зауважила, що згідно із тлумаченням, поняття «самотійність» передбачає здатність діяти без сторонньої допомоги чи керівництва. Аналіз ч. 1 ст. 36 КПК з позицій логічного та граматичного тлумачення дозволяють дійти висновку, що самотійність прокурора не має абсолютного характеру – вона стає об'єктом можливого незаконного втручання лише за умови його належної процесуальної діяльності (здійснення своїх повноважень, визначених нормами КПК) [142].

Вважаємо, що у разі, коли наявна визначена у п. 9-1 ч. 4 ст. 284 КПК підстава для закриття кримінального провадження, а детектив за результатом розгляду клопотання особи, права та інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, своєю постановою відмовив у закритті такого, слідчий суддя має надати правову оцінку мотивувальній частині постанови детектива в розрізі таких питань: а) чи існує нескасована постанова слідчого, дізнавача прокурора про закриття кримінального провадження саме з підстав, передбачених п. 1,2,9 ч. 1 ст. 284 КПК (не вказуємо пункт 4 цієї статті з огляду на його виключення на підставі Закону № 2810-IX від 01.12.2022); б) чи те саме

діяння розслідувалося у закритому кримінальному провадженні); в) чи розслідувалося закрите кримінальне провадження з дотриманням вимог щодо підслідності (хоч нами і запропоновано виключити таке формулювання з п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, станом на цей час норма є чинною та підлягає застосуванню). Якщо ж детективом наявність перелічених умов не спростовано (зокрема, у постанові про відмову у задоволенні клопотання), в нього існує визначений законодавцем обов'язок закрити кримінальне провадження. Наведене слідує з формулювання ч. 1 ст. 284 КПК «кримінальне провадження закривається в разі, якщо...» [64]. Вжите законодавцем слово «закривається» не свідчить про жодну дискрецію чи альтернативність вибору того чи іншого варіанту поведінки, а отже породжує у детектива саме обов'язок закрити кримінальне провадження за наявності відповідної підстави. Тож зобов'язання детектива закрити кримінальне провадження слідчим суддею за результатом розгляду скарги у наведеному випадку не буде втручанням в його самостійність та відповідатиме нормам КПК.

Кримінальний процесуальний закон визначає можливість здійснення перевірки законності, обґрунтованості та вмотивованості процесуального рішення детектива про закриття кримінального провадження відразу двома суб'єктами: прокурором і слідчим суддею. Так, частина 6 ст. 284 КПК визначає, що копія постанови детектива про закриття кримінального провадження підлягає надсиланню заявнику, потерпілому та прокурору. Водночас, прокурор наділений правом протягом двадцяти днів з дня її отримання скасувати таку постанову у разі її незаконності чи необґрунтованості. Крім цього, заявник, потерпілий впродовж десяти днів з дня отримання копії постанови про закриття кримінального провадження мають право її оскаржити прокурору, який, в свою чергу, наділений повноваженнями скасувати таку постанову. Більше того, п. 3 ч. 1 ст. 303 КПК дозволяє заявнику, потерпілому, його представнику чи законному представнику оскаржити рішення детектива про закриття кримінального провадження [64]. Таким чином, процесуальне рішення детектива про закриття кримінального провадження може бути скасоване: а) прокурором з власної ініціативи (в порядку прокурорського нагляду); б) прокурором за скаргою

заявника чи потерпілого; в) слідчим суддею за результатом розгляду скарги заявника, потерпілого, його представника чи законного представника.

Слушною видається думка С. О. Ковальчука про те, що слідчий, дізнавач, прокурор є суб'єктами оцінки доказів з точки зору їх достатності в ході прийняття постанови про закриття кримінального провадження, адже вони встановлюють достатність доказів на момент прийняття процесуального рішення про закриття кримінального провадження задля забезпечення обґрунтованості та вмотивованості останнього шляхом підтвердження доказами наявності підстав для закриття кримінального провадження [50, с. 406].

Принагідно наголосимо, що у вже згаданій вище постанові від 01.04.2024 Об'єднана палата ККС ВС дійшла висновку, що у випадку, коли прокурор скасовує постанову про закриття кримінального провадження, у якому нікому не було повідомлено про підозру, з підстав її незаконності або необґрунтованості, проміжок часу між винесенням такої постанови та її скасуванням не включається у строки досудового розслідування. Такий підхід зумовлений тим, що закриття кримінального провадження має наслідком припинення вчинення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, а тому врахування строку досудового розслідування у закритому кримінальному провадженні суперечить закріпленому у ст. 2 КПК завданню кримінального провадження. В обґрунтування правильності такого підходу суд касаційної інстанції вказав і те, що у цьому разі відсутнє обмеження чи порушення прав людини у розумінні статті 6 ЄКПЛ, адже конвенційні гарантії стосуються заборони на обмеження чи звуження прав підозрюваного чи конкретної особи, щодо якої здійснюється досудове розслідування, чи [122].

Іншим кінцевим процесуальним рішенням детектива є **рішення про складання обвинувального акту**. Як слідує з ч. 2 ст. 283 КПК повноваженням звертатися до суду із обвинувальним актом наділений лише прокурор. В той же час, ч. 1 ст. 291 КПК передбачає складання обвинувального акта детективом, після чого такий затверджується прокурором. Це право слідчого дублюється і в п. 7 ч. 2 ст. 40 КПК. При цьому обвинувальний акт може бути складений і

прокурором, зокрема, якщо він не погодиться із тим обвинувальним актом, котрий був складений детективом [64].

Слід також зауважити, що за визначенням згідно ч. 4 ст. 110 КПК обвинувальний акт – це процесуальне рішення, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і саме цим процесуальним рішенням завершується досудове розслідування [64].

На наш погляд, рішення детектива про складання обвинувального акту хоч і не обволікається окремо у письмову форму, але втілюється саме в обвинувальному акті як процесуальному документі, що складається детективом та погоджується прокурором. Понад це, наведене рішення детектива має складну правову природу та породжує декілька послідовних обов'язків. Так, хоча у статті 291 КПК законодавець не визначив передумов для складання обвинувального акта, однак такі можна знайти в інших статтях КПК, а саме: 1) ч. 1 ст. 290 КПК – «визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта..»; 2) п. 7 ч. 2 ст. 40 КПК – «слідчий уповноважений за результатами розслідування складати обвинувальний акт..» [64].

Черговість розміщення статей 290 та 291 КПК дозволяє припускати, що законодавцем було закладено певну порядковість дій щодо складання обвинувального акта: (1) детектив, прокурор, визнавши, що зібрані в ході досудового розслідування докази є достатніми для складання обвинувального акта, повідомляють сторону захисту про завершення досудового розслідування та надають їй доступ до матеріалів останнього; (2) сторона захисту надає прокурору за його запитом доступ до зібраних нею доказів, котрі має намір використати в суді як докази; (3) після відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів про це прокурором чи детективом за його дорученням повідомляється потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, котрі можуть ознайомлюються з ними; (4) про відкриття матеріалів повідомляються цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, після чого

останні мають право ознайомитися з матеріалами в тій частині, яка стосується цивільного позову; (5) власне складання обвинувального акта прокурором або детективом з наступним його затвердженням прокурором [64]. При цьому дотримання першого, другого, третього та п'ятого етапу цього процесу є обов'язковим, про що свідчить комплексний аналіз статті 290 КПК у взаємозв'язку усіх її частин. Так, адже сторони зобов'язані письмово підтвердити одна одній (сторона захисту стороні обвинувачення, і навпаки), а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження – прокурору, факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів. Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів іншій стороні – суд не матиме права допустити як докази відомості, що в них містяться. Понад це, зволікання сторони кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, є підставою для встановлення слідчим суддею строку для ознайомлення із такими матеріалами за клопотанням сторони кримінального провадження. Четвертий ж етап (відкриття матеріалів цивільному позивачу, його представнику та законному представнику, цивільному відповідачу, його представнику) є умовно-обов'язковий, адже вказані учасники кримінального провадження повідомляються про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів, після чого мають право ознайомлюватися з ними в частині, що стосується цивільного позову. Поряд із тим, ознайомлення вказаними суб'єктами із такими матеріалами не є їх обов'язком, як і письмове підтвердження прокурору факту надання доступу до матеріалів. Тож у разі, якщо такі особи не вчинятимуть дій для реалізації свого права на ознайомлення з матеріалами – це не слугуватиме підставою для встановлення їм строку ознайомлення слідчим суддею та не впливатиме на можливість використання як доказів в суді відомостей, що містяться в матеріалах.

КПК не встановлює чітких часових рамок, коли саме має чи може бути складений обвинувальний акт: одночасно із повідомленням про завершення

досудового розслідування та відкриття матеріалів в порядку статті 290 КПК, або ж лише після завершення виконання вимог статті 290 КПК. Попри це, на наше переконання, обвинувальний акт повинен бути складений після відкриття *сторонами* кримінального провадження матеріалів протилежній стороні (тобто надання детективом, прокурором доступу стороні захисту до матеріалів, зібраних стороною обвинувачення, та надання стороною захисту доступу прокурору до матеріалів, отриманих стороною захисту). Така позиція витікає із засади законності, котра покладає на детектива, прокурора обов'язок всебічно, повно і неупереджено дослідити усі обставини кримінального провадження, виявивши не лише ті, що викривають підозрюваного, обвинуваченого, але й ті, що його виправдовують, включаючи обставини, котрі пом'якшують або обтяжують покарання, а також надати їм відповідну правову оцінку та забезпечити прийняття законних та неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК) [64]. Поміж це, в ході виконання стороною захисту вимог статті 290 КПК остання зобов'язана надати прокурору доступ до всіх матеріалів, окрім тих, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Отже, сторона захисту зобов'язана відкрити прокурору усі матеріали, що виправдовують підозрюваного (якщо, звісно, такі є в її розпорядженні), а прокурор – надати їм належну правову оцінку. Звідси слідує логічне припущення, що відкриття сторонами матеріалів кримінального провадження передуює складанню обвинувального акта, адже після ознайомлення прокурора з матеріалами сторони захисту останній має надати їм правову оцінку і, до прикладу, в разі встановлення обставин, що виправдовують підозрюваного – прийняти законне та обґрунтоване рішення, не пов'язане із складанням обвинувального акта (скажімо, закрити кримінальне провадження за відсутності в діянні підозрюваного складу злочину тощо).

Зауважимо, що кримінальний процесуальний закон не встановлює обов'язку сторони захисту знайомитися з матеріалами, що відкриті детективом чи прокурором. Реалізація права на ознайомлення з такими матеріалами залежить від власного уявлення про його доцільність та обрану стратегію і

тактику процесуальної поведінки задля досягнення бажаного процесуального результату [109].

Ми навмисно деталізували процес складення обвинувального акта, аби підтвердити викладену вище тезу про те, що рішення детектива має складну правову природу, що охоплює власне прийняття рішення про можливість складання обвинувального акта (внаслідок визнання зібраних доказів достатніми для цього) та породжує послідовні обов'язки (погодити з прокурором наявність підстав для відкриття матеріалів іншій стороні з огляду на наявність достатніх доказів для складання обвинувального акта; надати доступ до матеріалів досудового розслідування за дорученням прокурора; повідомити про відкриття матеріалів учасників кримінального провадження; скласти текст обвинувального акта та надати його для погодження прокурору).

Водночас, викладені у ст. 290 КПК норми не повною мірою можна вважати правильними як з позиції законотворення, як із практичної точки зору. Безумовно, підтримання державного обвинувачення є виключною компетенцією прокурора. Втім, саме детектив здійснює досудове розслідування, впорядковує зібрані в ході такого матеріали і часто саме він здійснює відкриття матеріалів в порядку ст. 290 КПК. Відтак, не зовсім слушним видається вжите законодавцем у вказаній статті формулювання «прокурор або слідчий за його дорученням», адже таке породжує в прокурора обов'язок скласти відповідне доручення із зазначенням конкретних процесуальних дій, котрі прокурор доручає здійснити слідчому. Натомість, пропонуємо внести зміни у ч. 1,2,3 та 7 ст. 290 КПК, замінивши текст *«прокурор або слідчий за його дорученням»* на *«прокурор, слідчий за погодженням з прокурором»*. Така редакція з однієї сторони жодним чином не вплине на реалізацію прокурором процесуального керівництва, а з іншого – «спростить» механізм взаємодії між детективом та прокурором.

На наш погляд, відкриття матеріалів досудового розслідування в порядку статті 290 КПК є вкрай важливою процесуальною дією для сторони захисту, яку часто недооцінюють практики, зводячи її до фотокопіювання письмових доказів. Законодавець у статті 290 КПК визначив процедуру, що забезпечує реалізацію

одного з елементів права на справедливий суд, зокрема, надає сторонам майбутнього судового розгляду можливість ознайомитися з доказами і сформулювати правову позицію, котра буде обстоюватись ними у змагальному судовому розгляді. В той же час, саме в ході відкриття матеріалів досудового розслідування сторона захисту повинна активно реалізовувати своє право письмово викладати свої зауваження та заперечення до цієї процесуальної дії, а також подавати заяви та клопотання. Впродовж останніх кількох років судами з цього питання активно формується підхід, який можна підсумувати так: «не висловив заперечення щодо процесуальної дії чи процесуального документа в ході виконання статті 290 КПК, отже погодився із законністю таких». Для цього наведемо фрагменти мотивації із судових рішень, де суди не врахували твердження сторони захисту про невідкриття їй тих чи інших матеріалів: «...доступ до матеріалів досудового розслідування, в яких були наявні зазначені вище копії протоколів, та ознайомлення з цими матеріалами було надано як засудженому, так і його захиснику, що підтверджується протоколом про надання доступу до матеріалів досудового розслідування, в якому зазначено про відсутність з боку засудженого та його захисника будь-яких заяв, зауважень, клопотань ..» [119], «...відкриття вказаної постанови стороні захисту здійснене в порядку ст. 290 КПК згідно до протоколу про надання доступу до матеріалів досудового розслідування, який підписаний обвинувачений та його захисниками без зауважень..» [18], «... досліджено протоколи про надання доступу до матеріалів досудового розслідування, згідно яких захисники та обвинувачений зазначили, що з матеріалами кримінального провадження ознайомлені у повному обсязі, речові докази для ознайомлення не надавались, але зауважень та клопотань не мають...Сторона захисту достовірно знала про наявність речового доказу,... однак з протоколів про надання доступу до матеріалів досудового розслідування не вбачається, що захист наполягав на доступі до таких речових доказів» [16], «... жодних даних про те, що сторона захисту на стадії виконання вимог ст. 290 КПК, наполягала на наданні їй, окрім наданих матеріалів досудового розслідування, доступу до матеріалів досудового розслідування, що

містяться в ІТСДР, або надання електронних копій таких матеріалів, що засвідчені в установленому порядку, матеріали справи не містять...» [166].

Питання виконання вимог статті 290 КПК неодноразово було розкрито І. В. Гловюк, яка вірно вказує на те, що інколи тактично важливо може бути зробити чіткий перелік матеріалів, з якими ознайомилась сторона захисту (насамперед, коли ознайомлення здійснюється в умовах конфлікту, чи існують побоювання, що не усі матеріали досудового розслідування будуть відкриті, або що матеріали після відкриття до направлення до суду можуть бути змінені або замінені). Водночас, обов'язок вказати повне найменування матеріалів досудового розслідування покладається саме на сторону, котра здійснює ознайомлення [29]. Своєю чергою, Я. П. Зейкан вказував, що в у протоколі ознайомлення з матеріалами досудового розслідування має бути вказано не кількість томів, що були надані для ознайомлення, а перелік наданих матеріалів, із зазначенням їх найменування [43, с. 9].

Звичайно, сторона захисту самостійно приймає рішення щодо реалізації свого права на ознайомлення із матеріалами досудового розслідування, тривалість та черговість такого ознайомлення, виходячи із обраної тактики захисту. Доволі часто захист не зацікавлений у якнайшвидшому отриманні доступу до матеріалів досудового розслідування, і частою причиною цього є таке близьке серцю адвокатів слово – «строки». *По-перше* (насправді тут черговість викладення аргументів не є важливою), мова йде про строки давності притягнення до кримінальної відповідальності, вплив яких є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності в порядку статті 49 КК України). Математичний підрахунок закінчення строку давності притягнення підозрюваного до кримінальної відповідальності дозволяє стороні захисту робити попередні прогнози щодо ймовірної (дуже умовної) тривалості потенційного судового розгляду, з урахуванням часу, що минув. Відповідно, більш тривалий строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, в порівнянні з реально необхідним, може «наближувати» настання позитивного для захисту результату у вигляді закінчення строку давності. *По-друге*, сторона

захисту може передбачати для себе настання іншого позитивного наслідку у разі тривалого ознайомлення з матеріалами – наближення закінчення строку досудового розслідування, що є підставою для закриття кримінального провадження згідно п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, за винятком випадків, коли особі повідомлено про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину проти життя і здоров'я особи. Як визначено ч. 5 ст. 219 КПК, строк, впродовж якого сторони кримінального провадження ознайомлюються із матеріалами досудового розслідування відповідно до ст. 290 КПК, не зараховується до загального строку досудового розслідування, за винятком дня, коли підозрюваному, його захиснику, законному представнику повідомлено про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування [64]. У постанові від 24.10.2022 у справі №216/4805/20 Об'єднана палата ККС ВС виснувала, що до строку досудового розслідування не зараховується період часу, що розпочинається з наступного дня після вручення чи направлення повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування, і триває до моменту завершення ознайомлення з ними. Той факт, що день повідомлення про завершення досудового розслідування не завжди збігається з днем фактичного надання доступу до матеріалів, не свідчить про те, що строк для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування необхідно обраховувати з моменту фактичного надання доступу до вказаних матеріалів [124]. Втім, попри існування правової позиції суду касаційної інстанції з цього питання, остання не вирішує усі проблемні питання, що виникають у практиків. Більше того, погодитись із наведеною позицією не можемо в повній мірі. Дійсно, направлення чи вручення стороні захисту повідомлення про завершення досудового розслідування не завжди (ба більше, опираючись із власної практики – майже ніколи не) відбувається в той же день. Натомість, саме повідомлення може містити дату надання матеріалів для ознайомлення, що припадає за кілька днів, а то й тижнів із дня складення цього повідомлення. Відтак, складення повідомлення про завершення досудового розслідування не свідчить про надання фактичного

доступу стороні захисту для ознайомлення з матеріалами. Оскільки абзац перший частини 5 статті 219 КПК передбачає, що «строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування....не включається у строки», то підстав звужено трактувати наведену норму через призму вручення чи направлення повідомлення про завершення досудового розслідування як початку такого ознайомлення немає. В іншому випадку законодавець виклав би вказану норму у такій редакції: «строк з дня вручення або направлення стороні захисту повідомлення про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування до закінчення не включається у строки».

Понад це, ні законодавець, ні Верховний Суд не дають чіткої відповіді на питання, як обраховувати строк ознайомлення з матеріалами у кримінальному провадженні, в якому є два та більше підозрюваних, і щонайменше один із підозрюваних має двох та більше захисників. Досить реальною є ситуація, коли повідомлення про завершення досудового розслідування одному із підозрюваних вручається швидше, ніж іншому, як і коли захисник одного підозрюваного завершив ознайомлення з матеріалами швидше, ніж інший. Чи, скажімо, один із двох захисників підозрюваного ознайомився із матеріалами, а інший взагалі не був повідомлений про завершення досудового розслідування та, відповідно, взагалі не ознайомлювався з ними. Який початок та кінець строку ознайомлення стороні захисту вважати вірними? Крім того, які наслідки матиме невручення чи не скерування повідомлення про завершення досудового розслідування іншому підозрюваному, чи буде в такому разі продовжувати свій перебіг строк досудового розслідування?

Вважаємо, що відповіді на ці питання мають бути напрацьовані спільно представниками наукової спільноти, органів досудового розслідування та практиками, результатом чого мають бути пропозиції щодо внесення змін до КПК. В той же час, дозволимо собі висловити пропозицію, що за наявності більше ніж одного підозрюваного у кримінальному провадженні визначення початку перебігу ознайомлення із матеріалами досудового розслідування не може

залежати від вручення повідомлення про завершення досудового розслідування першому з підозрюваних.

Рішення детектива про складання клопотання про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру.

Як і у випадку з обвинувальним актом, це рішення має складну правову природу, що породжує необхідність виконання детективом процесуальних обов'язків. Знов-таки, детектив, визнавши те, що зібраних під час досудового розслідування доказів достатньо для того, щоб скласти клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, за дорученням прокурора повинен виконати вимоги статті 290 КПК. Хоча в статті 292 КПК прямо не визначено, хто уповноважений складати такі клопотання, зміст інших норм КПК дає підстави стверджувати, що клопотання про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру може бути складене як прокурором, так і детективом з наступним погодженням такого прокурором (п. 13 ч. 2 ст. 36, п. 7 ч. 2 ст. 40 КПК). Оскільки коментоване процесуальне рішення за особливостями його прийняття та реалізації є аналогічним до рішення про складання обвинувального акта, не вбачаємо доцільності повторно дублювати проблематику, що розкрита вище за текстом.

3.2 Перспективи вдосконалення кримінального процесуального законодавства щодо функції захисту під час виконання процесуальних рішень підрозділів детективів

Як вірно зазначала І. В. Гловюк, реальна реалізація функції захисту у кримінальному провадженні ускладнюється двома чинниками: 1) наявністю певних прогалин у КПК (до прикладу, відсутність переліку прав захисника, як це було визначено КПК 1960 року); 2) відсутністю механізмів, які забезпечують реалізацію прав сторони [27, с. 440]. Авторка справедливо звернула увагу на першочергову проблему, з якою стикається сторона захисту – труднощі з реалізацією права на збирання доказів.

Частиною 3 статті 93 КПК визначені такі способи збирання доказів стороною захисту:

1) витребування та отримання речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб;

2) ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших процесуальних дій;

3) здійснення інших дій, що здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

У КПК не визначений детальний механізм реалізації першого способу збирання доказів. Що стосується другого, то він передбачає подання детективу відповідного клопотання, що підлягає розгляду в порядку ст. 220 КПК. У разі відмови детектива в задоволенні такого клопотання, постанова про таку відмову може бути оскаржена до слідчого судді [64].

Під здійсненням «інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів» практики та науковці розуміють надання стороні захисту тимчасового доступу до речей і документів на підставі ухвали слідчого судді в порядку ст. 163 КПК, що часто застосовується у практиці. Як зауважує

О. Л. Дульський, сторона захисту зазвичай обирає цей спосіб збирання доказів, адже такий тактичний підхід дозволяє захиснику приховати свої плани від сторони обвинувачення [39, с. 120].

Як приклад, наведемо ухвалу слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 27.12.2024 у справі №761/47589/24, якою захиснику надано дозвіл на тимчасовий доступ до документів з можливістю вилучення належним чином завірених копій висновків судової експертизи матеріалів, речовин та виробів. За обставинами справи, захиснику з клопотання про обрання запобіжного заходу стало відомо про призначення судових інженерно-екологічних експертиз. Захисник звернувся до експертної установи із запитом про надання документів, що були покладені в основу при проведенні експертиз, та копій висновків експерта. Однак йому було відмовлено в наданні останніх з покликанням на таємницю досудового розслідування. Захисник звернувся до слідчого із заявою про надання дозволу на отримання копій вказаних експертиз. Проте слідчим не було винесено та направлено вмотивованої постанови про повну або часткову відмову у наданні такого дозволу. Крім цього, слідчим суддею в межах розгляду іншої скарги було зобов'язано слідчого розглянути клопотання сторони захисту та надати для ознайомлення матеріали кримінального провадження, проте ухвала слідчим виконана не була. Враховуючи наведене, слідчий суддя дійшов висновку про наявність підстав для задоволення клопотання сторони захисту [241].

Наведений приклад свідчить про довгу «передісторію» отримання стороною захисту ухвали слідчого судді про надання дозволу до речей і документів (що ще зовсім не свідчить про їх фактичне отримання), що робить реалізацію цього права невинуватим часозатратним процесом (звернення з адвокатським запитом до володільця документа, звернення до слідчого з метою отримання дозволу на розголошення таємниці досудового розслідування, оскарження бездіяльності слідчого щодо ненадання матеріалів кримінального провадження тощо).

Доцільно також звернути увагу й на можливі негативні наслідки не реалізації стороною захисту свого права на збирання доказів під час досудового розслідування. Частиною 2 ст. 333 КПК передбачено, що під час розгляду клопотання про надання тимчасового доступу до речей і документів під час судового провадження суд враховує причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування [64]. Тут доцільно зазначити, що на наш погляд «причини, через які доступ не був здійснений» і «причини, що унеможливили отримання доступу» не є тотожними поняттями. Так, сторона захисту могла не ініціювати питання надання тимчасового доступу до речей і документів щонайменше з двох самостійних обґрунтованих причин: 1) така необхідність виникла після ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в порядку ст. 290 КПК; 2) таке право не було реалізовано, виходячи з обраної тактики захисту.

Однак, не рідко в судовій практиці застосовується протилежний підхід. Як приклад, в ухвалі від 13.02.2024 у справі №991/579/21 Вищий антикорупційний суд, відмовляючи у задоволенні клопотання сторони захисту про тимчасовий доступ до речей і документів, з-поміж іншого наголосив, що захистом не було доведено існування причин та/або обставин, що унеможливили звернення з цим клопотанням до слідчого судді під час досудового розслідування, що свідчить про недотримання вимог ч. 2 ст. 333 КПК [177].

Вирішення цього питання, на наш погляд, не потребує окремих законодавчих ініціатив, натомість, може здійснитись внаслідок зміни підходу серед слідчих суддів та суддів до розуміння поняття «причини, через які доступ не був здійснений».

У контексті реалізації права сторони захисту на збирання доказів не можемо оминати й відсутність законодавчого регулювання проведення захисником допиту свідків. Право проводити таку слідчу дію у ст. 93 КПК не вказане. Однак, згідно з п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат наділений правом збирати відомості про факти, котрі можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку

запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та *опитувати осіб за їх згодою*. При цьому вказаний закон не містить виключень щодо права адвоката опитувати особу за її згодою залежно від виду судочинства (приміром, стаття 24 вказаного Закону, що регулює подання адвокатського запиту, містить у частині 1 свого роду застереження: надання адвокату інформації та копій документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, здійснюється в порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом) [127].

Виходячи із гарантованої у ст. 22 КПК рівності сторін кримінального провадження у праві на збирання доказів, вважаємо, що опитування адвокатом особи за її згодою охоплюється вказаними у ч. 3 ст. 93 КПК «іншими діями, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів». Поряд з тим, слід враховувати визначену у КПК безпосередність дослідження показань (ст. 7 КПК). За таких обставин, протокол опитування особи адвокатом у якості свідка сам по собі не може враховуватись як доказ при постановленні судом *вироку* з кількох підстав: а) КПК не врегульований порядок опитування особи захисником за її згодою, як і форма фіксації такої дії; б) отримані в результаті опитування пояснення не є джерелом доказів, передбаченим у ч. 8 ст. 95 КПК; в) захисник має право опитувати осіб лише за їх згодою, при цьому таке право захисника не забезпечене відповідним обов'язком детектива, прокурора, слідчого судді та суду оцінювати і визнавати результати таких опитувань доказами, а також враховувати їх при прийнятті процесуальних рішень [164]. Ба більше, у ч. 8 ст. 95 КПК передбачене право сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою пояснення, які не є джерелом доказів, крім передбачених КПК випадків [64].

В той же час, опитування різних осіб дозволяє захиснику отримати відомості про ті чи інші факти, а також визначити (виявити) можливих свідків захисту. На думку А. І. Облетова, адвокатське опитування є дієвим процесуальним інструментом, особливо в разі необхідності перевірки певних

джерел доказування; якщо потрібно пересвідчитись, що відповідна особа є носієм корисної інформації; опитування дозволяє переконатись, що інформація, якою володіє відповідна особа, не нашкодить клієнту, у зв'язку із чим можна подавати клопотання про залучення цієї особи [252].

Окрім цього, протокол опитування адвокатом може бути використаний: 1) в обґрунтування необхідності допитати ту чи іншу особу при поданні клопотання детективу про ініціювання слідчих (розшукових) дій; 2) як обґрунтування в разі оскарження до слідчого судді відмови детектива про проведення допиту на підставі клопотання про ініціювання слідчих (розшукових) дій; 3) в обґрунтування доцільності допиту такого свідка на стадії судового розгляду; 4) як обґрунтування наявності чи відсутності підстав для застосування, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження.

У ході опрацювання судових рішень ми дійшли висновку, що адвокати використовують своє право опитування особи за її згодою у кримінальних провадженнях, хоча й не так часто. Чимало ухвал слідчих суддів, постановлених з різних питань, містять покликання на долучені захистом протоколи опитування адвокатом особи за її згодою, зокрема: вирок Київського районного суду м. Харкова від 23.12.2024 у справі №953/6095/21 [17]; ухвала слідчого судді Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 09.05.2022 у справі №185/8811/20 [225]; ухвала від 31.08.2020 у справі №554/6040/20, в якій слідчий суддя Октябрського районного суду м. Полтава зазначив, що ним досліджено протокол опитування адвокатом особи за її згодою, і хоч конкретний документ не спростовує обґрунтованості підозри, однак впливає на вагомість доказів, зібраних на цьому етапі досудового розслідування [224]. Водночас, слідчий суддя Вищого антикорупційного суду в ухвалі від 08.12.2020 у справі №991/9324/20 наголосив, що КПК не містить прямої норми, яка б дозволяла захиснику здійснювати саме допит свідків, а визначене в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» опитування не є слідчою (розшуковою) дією в розумінні КПК [175].

Наведена невідповідність щодо не зазначення у ст. 93 КПК права адвоката опитувати особу за її згодою, на наш погляд, потребує нормативного врегулювання, у зв'язку із чим пропонуємо доповнити частину 3 статті 93 КПК абзацом 3 такого змісту:

«Захисник, представник потерпілого - особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження - особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником, має право опитувати осіб за їх згодою, за результатом якого складається протокол, у якому, крім відомостей, передбачених статтею 104 цього Кодексу, зазначається про добровільність згоди особи на її опитування».

За результатами опитування встановлено, що 76,24% (154 особи) респондентів підтримують доцільність приведення у відповідність норм КПК та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», включивши у ст. 93 КПК право сторони захисту опитувати осіб за їх згодою (додаток Б).

Іншим проблемним аспектом з точки зору реалізації функції захисту, є *труднощі із визнанням недопустимими доказів, що зібрані детективом у ході виконання процесуальних рішень останнього, на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.*

На жаль, відносно усталена практика застосування судами п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК свідчить, що визнання недопустимими доказів з цієї підстави є практично нереальним. Іншими словами, така норма породжує певну ілюзію (хоча мала б – легітимні очікування) в сторони захисту, що порушення стороною обвинувачення норм КПК в ході здійснення досудового розслідування буде мати процесуальний наслідок у вигляді визнання недопустимим доказу, отриманого з порушенням відповідної правової процедури.

Касаційний кримінальний суд Верховного Суду, як і Велика Палата Верховного суду, неодноразово висловлювалися з цього питання, наводячи такі аргументи в обґрунтування відсутності підстав для визнання доказів недопустимим:

– у випадку визнання доказів недопустимими суд зобов'язаний вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог КПК, вказавши, чії права і свободи порушено та в чому це порушення полягало;

– невідповідність нормам КПК отриманих у результаті відповідних процесуальних дій відомостей не завжди нівелює їх доказове значення, а лише тоді, коли це призвело порушення прав і основоположних свобод людини або ж поставило під сумнів походження доказів, їх достовірність чи надійність;

– законодавцем імперативно заборонене використання результатів процесуальних дій як доказів лише в тих випадках, якщо порушення порядку проведення цих дій призвело до порушення *конвенційних та/або конституційних прав і свобод людини*: заборони катування й нелюдського поводження; права підозрюваного, обвинуваченого на захист чи на участь у допиті свідків; права людини на повагу до свого приватного життя, недоторканність житла; на відмову давати показання щодо себе, членів своєї сім'ї та близьких родичів [102; 103; 97].

Як наслідок, суди, відмовляючи в задоволенні клопотань про визнання недопустимими доказів, вказують, що стороною захисту «не наведено переконливих аргументів на користь того, які саме конвенційні чи конституційні права і свободи підозрюваного, обвинуваченого або інших осіб були знівельовані, звужені чи обмежені, а також в чому це виразилося» [107].

Справді, існує певний зв'язок між правилами допустимості доказів та фундаментальними правами і свободами людини, що гарантовані ЄКПЛ чи Конституцією України. Втім, як практики дозволимо собі не погодитись із застосовністю такого підходу до усіх без виключень порушень КПК, що не призвели до порушення конвенційних чи конституційних прав і свобод людини. У постанові від 31.08.2022 у справі №757/10060/17 ВП ВС, застосовуючи наведений вище підхід, відмовила стороні захисту у визнанні недопустимим доказом висновка за результатом проведеної експертизи, що була призначена слідчим, який не входив до складу слідчої групи, що була визначена у кримінальному провадженні.

Змушені не погодитись із таким підходом, позаяк його застосування становить певну загрозу «легалізації» на рівні судової практики порушення принципу законності. Якщо кожному праву кореспондує обов'язок, то кожній правовій процедурі кореспондують наслідки її недотримання. В кримінальному процесуальному законі можна простежити чимало випадків, коли законодавець передбачив відповідні процесуальні наслідки у разі недотримання тої чи іншої правової процедури, зокрема:

1) якщо клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором про арешт майна не відповідає вимогам ст. 171 КПК – слідчий суддя, суд, повертає його прокурору з одночасним встановленням строку для усунення недоліків (ч. 3 ст. 172 КПК);

2) процесуальний наслідок відмови у задоволенні клопотання про арешт майна – його негайне повернення особі (ч. 3 ст. 173 КПК);

3) наслідком недотримання стороною захисту вимог ч. 2 ст. 244 КПК при поданні клопотання про проведення експертизи є його повернення слідчим суддею, судом (ч. 4 ст. 244 КПК);

4) процесуальний наслідок подання клопотання про продовження строку досудового розслідування без додержання вимог ст. 295-1 КПК – повернення клопотання прокурору, слідчому (ч. 2 ст. 295-1 КПК);

5) якщо апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції подано з порушенням вимог ст. 396 КПК – суд постановляє ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, з наданням строку для їх усунення (ч. 1 ст. 399 КПК) тощо [64].

Водночас, за наведеного вище підходу суду касаційної інстанції будь-які порушення норм КПК, в ході яких стороною обвинувачення збираються докази, не мають жодних процесуальних наслідків. Більше того, у цьому разі ігнорується закріплений у ст. 9 КПК принцип законності, що зобов'язує сторону обвинувачення дотримуватись встановлених процедур. Легітимізація використання доказів, отриманих з порушенням КПК, навіть якщо таке

порушення не призвело до порушення прав людини, суперечить наведеному принципу законності, як і правовій визначеності в цілому.

Понад це, окреслений підхід взагалі виключає доцільність законодавчого регулювання відповідних правових процедур, приміром, навіщо визначати у КПК підслідність, якщо відсутні будь-які процесуальні наслідки у разі її порушення; для чого встановлювати порядок призначення слідчого у кримінальному провадженні, якщо в такому провадженні допускається прийняття процесуальних рішень іншими слідчими, яких до слідчої групи включено не було.

Окрім цього, згідно п. 4 ч. 3 ст. 87 КПК недопустимими є докази, отримані під час виконання ухвали про дозвіл на проведення обшук житла чи іншого володіння особи, якщо таку ухвалу було постановлено слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання [64]. Очевидно, що право на технічну фіксацію судового засідання не можна віднести до конвенційних чи конституційних прав особи, що робить і цю норму «мертвою» в разі застосування згаданого підходу.

Досліджуючи питання винятків з концепції «плодів отруєного дерева», К. А. Юхименко та І. А. Тітко виокремили сформований судовою практикою виняток «нешкідливої помилки». Він застосовується тоді, коли ті чи інші допущені помилки при збиранні чи дослідженні доказів не зашкодили справедливому судовому розгляду. Тобто його суть полягає в можливості використання судом доказів, отриманих з порушенням КПК, як допустимих, зокрема, коли такі порушення не є істотними та не вплинули на результат отримання фактичних даних [251, с. 380]. Втім, застосування такого винятку суперечить Основному Закону.

Як визначено у ч. 3 ст. 62 Конституції України, обвинувачення не може ґрунтуватися на здобутих незаконним шляхом доказах, а відтак, обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення не може ґрунтуватися на фактичних даних, отриманих із порушенням закону [56]. Зокрема, йдеться про докази, здобуті внаслідок порушення конституційних прав і свобод людини та

громадянина; недотримання визначеного законом порядку, засобів, джерел отримання доказів, або ж якщо такі отримані особами, котрі не мали на це відповідних повноважень.

Відтак, на наш погляд, недотримання належної правової процедури (що є складовим елементом принципу верховенства права) має наслідком визнання, отриманих у ході досудового розслідування доказів недопустимими на підставі ст. 86, п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК як таких, що зібрані неуповноваженими особами у конкретному кримінальному провадженні, з порушенням установленого законом порядку.

Вважаємо, що вказана проблематика повинна вирішуватись на законодавчому рівні шляхом внесення змін до КПК, що унеможливить викривлене трактування підстав для визнання доказів недопустимими. Для цього пропонуємо виключити п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК, доповнивши КПК статтею 87-1 такого змісту:

«Стаття 87-1. Недопустимість доказів, отриманих стороною обвинувачення з порушенням вимог цього Кодексу.

1. Незалежно від того, чи мало місце істотне порушення прав та свобод людини, суд зобов'язаний визнати недопустимими докази, які отримані:

1) під час здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або без такого внесення, крім випадків, передбачених частиною 3 статті 214 КПК;

2) стороною обвинувачення, повноваження якої у конкретному кримінальному провадженні не визначені у порядку, передбаченому цим Кодексом;

3) шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури, оперативними підрозділами повноважень, не передбачених цим Кодексом.

Інша проблематика, що, на наш погляд, потребує законодавчого вирішення, стосується обмеження права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Сторона захисту наділена правом ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що визначено статтею 221 КПК. Наведеному праву кореспондує обов'язок детектива надати для ознайомлення стороні захисту за її клопотанням матеріали досудового розслідування, окрім: 1) матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; 2) тих матеріалів, ознайомлення з котрими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню [64].

Отже, КПК визначає лише два випадки, за наявності яких детектив може відмовити у наданні для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його звернення. При цьому законодавчо не врегульовано форму, в якій детектив повинен викласти своє рішення про відмову надати стороні захисту матеріали кримінального провадження для ознайомлення.

На практиці сторона захисту може зіткнутися із ситуацією, коли вказані вище підстави для відмови у наданні матеріалів досудового розслідування для ознайомлення, відсутні, однак сторона обвинувачення такі матеріали для ознайомлення не надає. У цьому разі детектив, прокурор: а) листом повідомляють про відмову у наданні для ознайомлення матеріалів досудового розслідування (**варіант А**) [195]; або б) виносять постанову про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами досудового розслідування (**варіант Б**) [180]; або в) – не обволікають прийняте ними процесуальне рішення про відмову у наданні таких матеріалів у процесуальний документ, проте фактичного доступу до матеріалів стороні захисту не надають (**варіант В**) [198].

Додаткова складність проявляється в тому, що стаття 221 КПК не передбачає строку, протягом якого сторона обвинувачення зобов'язана за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення. Ця прогалина призводить до існування різних підходів у розумінні (не)можливості оскарження рішення про відмову у наданні

матеріалів досудового розслідування для ознайомлення або ж бездіяльності щодо ненадання таких матеріалів в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК. Так, вказаною нормою визначено, що на досудовому провадженні може бути оскаржена бездіяльність детектива, що полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк [64].

Доцільно наголосити, що клопотання сторони захисту про надання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення підлягає розгляду в порядку статті 220 КПК. Таким чином, якщо підозрюваний, його законний представник чи захисник під час досудового розслідування звертається до слідчого, детектива, останній зобов'язаний впродовж трьох днів або задовольнити таке клопотання, або ж винести вмотивовану постанову про повну чи часткову відмову в його задоволенні [64]. Відсутність прийнятого процесуального рішення у формі постанови за результатом розгляду клопотання сторони захисту про відмову у задоволенні цього клопотання є підставою для оскарження такої бездіяльності в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК (**варіанти А та В**).

Однак, за результатом розгляду вказаних скарг слідчі судді, як правило, постановляють ухвали не про зобов'язання сторони обвинувачення надати стороні захисту для ознайомлення матеріали досудового розслідування, а про її зобов'язання повторно розглянути раніше подане клопотання (що обґрунтовується самотійністю слідчого) [179; 218].

Слід зазначити, що в поодиноких випадках слідчі судді все ж покладають на слідчого, детектива обов'язок ознайомити сторону захисту (скаржника) з матеріалами кримінального провадження [173; 171].

В свою чергу, якщо слідчим, детективом винесено постанову про відмову у наданні матеріалів для ознайомлення (**варіант Б**), то аналіз судової практики дозволяє виокремити такі підходи слідчих суддів щодо (не)можливості оскарження вказаної відмови в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК:

1. У КПК не передбачене право оскаржити відмову у наданні матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 221 КПК та відповідну постанову

слідчого, детектива як процесуальну форму такої відмови. Оскільки КПК не визначає строк, протягом якого слідчий, детектив зобов'язаний надати матеріали досудового розслідування за клопотанням сторони захисту, то таке ненадання не є бездіяльністю у контексті п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК. З цих міркувань слідчі судді відмовляють у відкритті провадження за скаргою на рішення слідчого, детектива про відмову у задоволенні клопотання сторони захисту [187].

2. Вказана в означеній нормі бездіяльність може проявлятися не лише у невчиненні процесуальної дії в межах передбачених у КПК строків, але й у неналежному розгляді клопотання – зокрема, в разі залишення його без процесуального реагування чи неналежним процесуальним реагуванням на нього, як-то винесення не достатньо вмотивованої та обґрунтованої постанови. У цьому випадку слідчі судді постановляють ухвали про скасування відповідної постанови та зобов'язання слідчого, детектива повторно розглянути клопотання сторони захисту [237], або ж без такого зобов'язання [193].

3. Сам факт прийняття відповідного процесуального рішення (безвідносно до його змісту) свідчить про відсутність бездіяльності, адже остання полягає в тому, що процесуальний суб'єкт відповідно до норм КПК зобов'язаний вчинити відповідну процесуальну дію або прийняти відповідне процесуальне рішення, однак її не вчиняє або не приймає відповідного процесуального рішення. У такому разі скарги сторони захисту залишаються без задоволення [207].

Ми цілком погоджуємось із думкою І.В. Гловюк та С.В. Андрусенко про правильність практики слідчих суддів, які приймають до розгляду скарги на постанови про відмову в задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. 221 КПК, позаяк ненадання таких матеріалів можна розглядати як бездіяльність детектива, котра полягає в нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк [3, с. 240].

Разом з тим, скаржник, звертаючись зі скаргою до слідчого судді у цій ситуації, вочевидь, переслідує мету не отримати нове процесуальне рішення слідчого, детектива у формі постанови, а отримати фактичну можливість

ознайомитись із відповідними матеріалами. На наше переконання, правильною є позиція слідчих суддів не лише щодо можливості оскарження рішення слідчого, детектива про відмову у наданні матеріалів для ознайомлення, але й щодо можливості зобов'язання останніх надати такі матеріали скажнику для ознайомлення. Інакший підхід нівелює право сторони захисту на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в порядку ст. 221 КПК, адже ставить таке право у повну залежність від волевиявлення слідчого, детектива. При цьому в разі безпідставного ненадання таких матеріалів, сторона захисту позбавляється права оскаржити бездіяльність слідчого, детектива шляхом подання скарги слідчому судді в порядку ст. 303 КПК.

Як вірно зазначив слідчий суддя Вищого антикорупційного суду в ухвалі від 03.03.2020 у справі №991/1168/20, ненадання стороні захисту матеріалів для ознайомлення, як і зволікання з вини детективів із таким ознайомленням, позбавляє сторону захисту у повній мірі формувати позицію надання правової допомоги клієнту, що призводить до нерівних можливостей сторін у кримінальному провадженні. Відсутність у сторони захисту інформації у кримінальному провадженні, право на отримання якої передбачено законом, створює перешкоди у реалізації права сторони захисту на збирання доказів. Зауважимо, що згаданою ухвалою слідчий суддя встановив детективу строк п'ять робочих днів для надання захиснику для ознайомлення матеріалів кримінального провадження [172].

Водночас, наведені прогалини можуть бути усунуті шляхом внесення змін до ст. 221 КПК щодо визначення строку надання стороною обвинувачення матеріалів досудового розслідування для ознайомлення [68, с. 52]. Проведеним опитуванням встановлено, що необхідність визначення у КПК строку, впродовж якого слідчий, прокурор зобов'язані надати стороні захисту матеріали досудового розслідування для ознайомлення, підтримано 75,25% (152 особами) респондентів (додаток Б). Визначаючи такий строк, що є достатнім з урахуванням організаційних аспектів з одного боку (визначення кола доказів, ознайомлення з якими не надаватиметься, складання доказів у відповідному

порядку, їх зшивання за потреби, формування відповідних описів тощо), та відповідає засадам розумності строків з іншого, нами було взято за основу десятиденний строк як один із найбільш «поширених» в КПК строків.

За таких умов, пропонуємо викласти абзац 1 ч. 1 ст. 221 КПК в новій редакції такого змісту:

«1. Слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення протягом десяти днів з дня його отримання, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.»

Окрім того, як справедливо зазначала І.В. Гловюк, неврегульованість у КПК в частині того, які саме матеріали слід вважати такими, надання для ознайомлення яких може зашкодити досудовому розслідуванню, зумовлює одночасне існування серед правозастосувачів та захисників кардинально різних підходів щодо кола матеріалів, які можуть бути надані [27, с. 440]. Погоджуємось з авторкою, що в цьому ключі потрібно досягати балансу між приватними інтересами сторони захисту з однієї сторони та публічним інтересом (захист від кримінальних правопорушень, швидке, повне та неупереджене розслідування) з іншої.

На наш погляд, до матеріалів, надання для ознайомлення з якими стороні захисту не може зашкодити досудовому розслідуванню, належать:

1) *процесуальні документи щодо початку і руху кримінального провадження* (доручення, у тому числі на здійснення досудового розслідування, постанова про визначення групи прокурів, постанова про визначення групи детективів, постанова про визначення підслідності, постанови прокурорів та

ухвали слідчих суддів про продовження строку досудового розслідування тощо). Таку ж думку поділяють 70,30% (142 особи) опитаних респондентів;

2) *повідомлення про підозру та докази, на які в останньому міститься посилання* (76,24% (154 особи) респондентів в ході опитування зайняли таку ж позицію);

3) *клопотання про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судові рішення за результатом їх розгляду, а також матеріали інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного* (підтримано 84,16% (170 особами) респондентами під час опитування);

4) *докази, що виправдовують підозрюваного* (встановлення обставин, що виправдовують підозрюваного, є імперативним обов'язком детектива, який передбачений у ч. 2 ст. 9 КПК, водночас, ознайомлення з такими матеріалами жодним чином не може зашкодити досудовому розслідуванню). Таку ж позицію обстоюють 75,25% (152 особи) опитаних респондентів.

Ця проблематика стосується також і третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, адже остання наділена правами підозрюваного, обвинуваченого. Відтак, детектив зобов'язаний за відповідним клопотанням надати їй чи її представнику матеріали досудового розслідування для ознайомлення, позаяк можливість учасника справи ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження є важливою гарантією реалізації принципу змагальності (рівності) сторін та справедливого судового розгляду.

До того ж, виходячи з приписів статті 42 КПК третя особа (яка користується правами, передбаченими КПК для підозрюваного в частині, що стосується арешту майна) має право: 1) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, що стосуються арештованого майна (п. 14 ч. 3 ст. 42, ч. 3 ст. 64- 2 КПК); 2) одержувати копії процесуальних документів, що стосуються арештованого майна (п. 15 ч. 3 ст. 42, ч. 3 ст. 64-2 КПК) [64].

Ухвалою від 27.12.2024 у справі №279/7402/24 слідчий суддя Коростенського міськрайонного суду Житомирської області скасував постанову слідчого про відмову у задоволенні клопотання про ознайомлення з матеріалами

та зобов'язав слідчого надати представнику власника майна для ознайомлення матеріали в частині, що стосуються арешту майна [216].

Такий бланкетний спосіб визначення прав третьої особи призводить до ускладнення правозастосовної практики. Деякі науковці обстоюють позицію, такий особі мають надаватися для ознайомлення матеріали кримінального провадження в тій частині, що стосується арештованого майна, для забезпечення фундаментального права особи на власність [83, с. 169].

Вузьке трактування вказаного законодавцем уточнення «в частині, що стосуються арешту майна» дає підстави віднести до таких матеріалів: протокол огляду чи обшуку, в яких зафіксований факт вилучення майна та його дані, ухвалу слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку чи огляду, клопотання про арешт майна з доданими до нього документами, ухвалу слідчого судді за результатом розгляду клопотання про накладення арешту та апеляційного суду в ході її перегляду.

Попри це, на наше переконання, матеріали кримінального провадження, з якими має право ознайомлюватися третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, не обмежуються виключно матеріалами клопотання про накладення арешту. Так, адже безліч процесуальних рішень, прийнятих детективом чи прокурором, як і судових рішень, постановлених слідчим суддею, опосередковано стосуються арештованого майна, так як можуть породжувати у володільця такого майна право на подання клопотання про скасування арешту чи вчинення інших процесуальних дій, зокрема:

1) для подання клопотання про скасування арешту майна згідно ч. 1 ст. 174 КПК на тій підставі, що в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба, власник арештованого майна повинен володіти мінімальними даними про хід кримінального провадження, включаючи те, чи проводяться будь-які слідчі (розшукові) дії з арештованим майном;

2) винесення постанови про закриття кримінального провадження прокурором зумовлює обов'язок останнього одночасно з її винесенням скасувати арешти, накладені на майно (ч. 2 ст. 174 КПК);

3) ознайомлення з постановою про виділення матеріалів кримінального провадження, в рамках якого було накладено арешт, постановою про зміну групи слідчих чи прокурорів, дорученням про здійснення досудового розслідування іншим органом необхідне для обізнаності власника арештованого майна про те, до якого органу та в межах якого кримінального провадження йому необхідно звертатися з відповідним клопотанням, чи до підслідності слідчого судді якого суду належить розгляд клопотань чи скарг;

4) ознайомлення з постановою про призначення експертизи відносно арештованого майна необхідне для забезпечення низки прав власника цього майна (до прикладу, в разі призначення технічної експертизи давності документа останній може бути знищений в ході експертного дослідження, що може викликати необхідність володільця такого документа у завчасному виготовленні його копій на підставі ч. 3 ст. 100 КПК);

5) ознайомлення з процесуальними чи судовими рішеннями, а також матеріалами кримінального провадження є способом забезпечення права учасників кримінального провадження досліджувати наявність підстав для закриття кримінального провадження, що передбачені ч. 1 ст. 284 КПК, та в разі їх існування заявляти відповідне клопотання детективу чи прокурору [64].

КПК визначає момент, з настанням якого особа набуває статусу третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а саме: звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна. Водночас, Кримінальний процесуальний закон не визначає моменту чи події, з якими пов'язується втрата чи припинення процесуального статусу у такої третьої особи. Втім, виходячи з буквального трактування положень статті 64-2 КПК, обстоюємо ту позицію, що під час досудового розслідування припинення цього статусу можливе у таких випадках: 1) постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в задоволенні клопотання про арешт майна, а в разі її оскарження – залишення такої ухвали без змін судом апеляційної інстанції (в тому разі, якщо майно, щодо якого вирішувалось питання про арешт, не було вилучене); 2) фактичне повернення вилученого майна після набрання законної сили ухвалою слідчого судді про

відмову в задоволенні клопотання про арешт майна (якщо майно, щодо якого вирішувалось питання про арешт, було вилучене); 3) фактичне повернення арештованого майна після постановлення ухвали слідчого судді про скасування арешту на майно в порядку ст. 174 КПК [64].

Резюмуючи викладене вище в контексті процесуальних прав третьої особи слід відмітити, що подекуди такі права виходять за встановлені законодавцем межі їх реалізації «в частині що стосуються арешту майна».

Крім того, станом на цей час на законодавчому рівні не врегульоване питання скасування арешту на майно у кримінальному провадженні, у якому закінчився визначений ст. 49 Кримінального кодексу України строк давності притягнення до кримінальної відповідальності (надалі – строк давності). Так, у статті 174 КПК законодавець не передбачив окремо такої підстави для скасування арешту. При цьому процесуальним наслідком не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у разі закінчення строку давності (за винятком вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який закон передбачає можливість призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі) є закриття кримінального провадження судом за клопотанням прокурора на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК та вирішення питання про скасування арешту майна на підставі ч. 4 ст. 174 КПК. Втім, якщо прокурор самотійно не звертається із таким клопотанням, то власник арештованого майна, не будучи суб'єктом такого звернення, може лише просити слідчого суддю скасувати арешт на підставі ч. 1 ст. 174 КПК [64].

В той же час, враховуючи загальні засади кримінального провадження, викладене у ч. 1 ст. 174 КПК формулювання *«в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба»* покладає обов'язок на слідчого суддю під час досудового розслідування в кожному конкретному випадку надавати оцінку доводам, викладеним у клопотанні, саме в розрізі того, чи конкретна обставина свідчить, що в подальшому застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження немає потреби.

На наше переконання, закінчення строків давності у кримінальному провадженні, в якому жодній особі не повідомлено про підозру, є тією обставиною, яка впливає на подальшу дієвість кримінального провадження та можливість виконання його завдань.

А відтак, вважаємо, що закінчення строків давності може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала потреба, за наявності таких умов:

а) з матеріалів кримінального провадження можна встановити час вчинення кримінального правопорушення (принаймні орієнтовний, як-то «не пізніше липня 2018 року»), що є початком відліку строку давності;

б) досудове розслідування не здійснюється щодо особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який законом передбачена можливість призначення покарання у виді довічного позбавлення волі;

в) жодній особі на час закінчення строків давності не повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (адже підозрюваний матиме право заперечувати проти свого звільнення від кримінальної відповідальності, тоді як майно, на яке накладено арешт з метою збереження як речового доказу, може мати значення для доведення невинуватості підозрюваного, у тому числі шляхом проведення експертиз);

г) на час розгляду слідчим суддею клопотання про скасування арешту слідчі (розшукові) дії з арештованим майном не проводяться та/або вже завершені (скажімо, щодо транспортного засобу проведено експертизи чи слідчий експеримент).

За наявності перелічених вище умов подальше застосування арешту не буде виправдовувати втручання в права і свободи третьої особи і не забезпечить «справедливого балансу» між засобами та метою, яку прагне досягти орган досудового розслідування.

Проведеним опитуванням встановлено, що 74,26% (150 осіб) респондентів вважають закінчення строку давності підставою для скасування арешту майна в

порядку ст. 174 КПК, якщо такий накладений, і якщо прокурор не ініціює питання закриття провадження судом (додаток Б).

Не можемо констатувати наявність великої кількості судових рішень із цього питання. Між тим, проаналізовані ухвали слідчих суддів дозволяють зауважити, що в переважній більшості випадків доводи захисту щодо необхідності скасувати арешт внаслідок закінчення строків давності залишаються «не почутими» та без надання їм правової оцінки [234; 238; 170; 205].

Втім, в поодиноких випадках ця підстава все ж враховується. Як приклад, наведемо ухвалу слідчого судді Яремчанського міського суду Івано-Франківської області від 25.10.2023 у справі №354/1197/23, якою скасовано арешт на земельну ділянку, накладений у 2007 році в межах кримінальної справи за ознаками злочину, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК України [244]. У вказаній справі (відомості про яку після 2012 року не були внесені в ЄРДР) слідчий у 2007 році постановою наклав арешт на земельну ділянку, а у 2009 – зупинив досудове слідство у зв'язку із не встановленням особи, що вчинила злочин. Слідчий суддя, скасовуючи арешт, виходив із того, що: а) земельна ділянка перебувала під арештом впродовж 16 років у кримінальній справі, досудове слідство в якій з 2009 року зупинене та на час розгляду клопотання не відновлене; б) жодній особі не було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; в) закінчились визначені ст. 49 КК України строки давності. А відтак, дійшов вірного, на нашу думку, висновку про відсутність будь-яких законних та обґрунтованих підстав для подальшого утримання належного заявнику майна під арештом, що було невиправданим втручанням у право на мирне володіння майном.

Таким чином, за умови одночасного існування наведених нами умов, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності у разі не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту відпала потреба, що є підставою для його скасування згідно ч. 1 ст. 174 КПК. Відтак, за наявності цих

обставин сторона захисту може звернутися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК.

Іншим проблемним питанням є використання як детективами, так і захисником підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування, що є невід'ємною частиною імплементації електронного кримінального провадження та суттєво спрощує організацію робочого процесу. Реалізація стороною захисту своїх прав, пов'язаних з використанням Електронного суду, частково пов'язана із наявністю зареєстрованих Електронних кабінетів у слідчого, дізнавача та прокурора.

Між тим, механізм реєстрації Електронних кабінетів детективами залишається не врегульованим, попри наявність зареєстрованих Електронних кабінетів ЄСІТС в органів прокуратури та органів досудового розслідування. Як наслідок, вказані суб'єкти кримінального провадження не є активними користувачами Електронного суду, а отже не можуть подати за його допомогою процесуальні документи чи отримати в Електронних кабінетах ті процесуальні документи, що складені слідчими суддями чи стороною захисту.

Своєю чергою, наявність зареєстрованого Електронного кабінету у детектива та прокурора дозволила б останнім надсилати засвідчені КЕП матеріали в електронній формі не лише на електронну адресу суду, але й шляхом завантаження таких в підсистемі Електронного суду. При цьому функціонал Електронного суду містить опцію надсилання документів до Електронних кабінетів інших учасників перед відправкою до суду, а отже сторона обвинувачення може попередньо надіслати підозрюваному, обвинуваченому та захиснику в їх Електронні кабінети (за умови реєстрації таких в ЄСІТС) в електронному вигляді ті клопотання та додані до них матеріали, обов'язок надання яких прямо визначений у КПК (клопотання про застосування, зміну, продовження та скасування запобіжних заходів) [65, с. 38].

Відтак, на наш погляд, окрім правової регламентації реєстрації електронних кабінетів детективами та прокурорами, доцільно популяризувати використання цієї підсистеми поміж означених суб'єктів.

Іншою актуальною проблемою кримінального судочинства є реалізація функції захисту під час оскарження повідомлення про підозру як одного із ключових процесуальних рішень детектива, адже саме з нього фактично розпочинається притягнення особи до кримінальної відповідальності. Як зазначено у постанові ККС ВС від 13.08.2020, цим процесуальним рішенням уперше формулюється та обґрунтовується підозра щодо конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Зазначене рішення є своєрідним підґрунтям для виникнення системи кримінально-процесуальних відносин, а також реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні, оскільки в такий спосіб підозрюваний отримує можливість впливати на подальше формування обвинувачення та ефективніше реалізовувати функцію захисту [104]. Значення повідомлення особи про підозру полягає також і в тому, що на цьому етапі відбувається формулювання першого офіційного обґрунтованого припущення, попереднього висновку про причетність певної особи до вчинення кримінального правопорушення [63, с. 57].

Інститут скасування повідомлення про підозру на законодавчому рівні вперше було впроваджено згідно із Законом №2147-VIII від 03.10.2017, яким доповнено ч. 1 ст. 303 КПК пунктом 10, яким надано право підозрюваному, його захиснику чи законному представнику після спливу одного місяця з дня повідомлення про підозру оскаржити таке повідомлення детектива, прокурора, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження чи звернення до суду з обвинувальним актом. Цим же законом доповнено частину 2 статті 307 КПК пунктом 1-1), згідно якого ухвала слідчий суддя може постановити ухвалу про скасування повідомлення про підозру [64].

Таким чином, законодавець наділив сторону захисту правом оскаржити повідомлення про підозру, а слідчого суддю – повноваженнями скасувати таке повідомлення. При цьому законодавцем передбачена можливість апеляційного оскарження як ухвали слідчого судді про скасування повідомлення про підозру, так і ухвали про відмову у задоволенні відповідної скарги.

На перший погляд, впроваджені зміни мали б забезпечити стороні захисту дієвий інструмент юридичного захисту у випадках безпідставного повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину. Водночас у професійному середовищі адвокатів переважає скептичне ставлення до ефективності цієї норми, яка нерідко вважається «мертвонародженою». Це пояснюється, зокрема, певною «солідарністю» суддів, адже досить безнадійно очікувати скасування повідомлення про підозру слідчим суддею того ж суду, в якому підозрюваному вже було обрано запобіжний захід, адже обов'язковою передумовою для цього є визнання підозри обґрунтованою [144].

У вже згаданій постанові від 13.08.2020 ККС ВС вказав, що аналіз норм КПК дає підстави виокремлювати: а) підозру як *припущення* про вчинення особою кримінально караного діяння; б) письмове повідомлення про підозру як *процесуальне рішення*; в) повідомлення про підозру як *комплекс процесуальних дій*, що передбачає складання та вручення повідомлення про підозру, роз'яснення процесуальних прав підозрюваного, суті підозри, внесення відповідних відомостей до ЄРДР. Враховуючи те, що законодавець в розрізі процесуального порядку повідомлення про підозру оперує такими окремими поняттями як «складання», «вручення» та «здійснення», то під поняттям «повідомлення про підозру» судом касаційної інстанції трактується саме окремий процесуальний документ, а не дія (процедура, процес), адже для цієї мети законодавцем було вжито інший термін – «вручення повідомлення про підозру» [104].

Проведений нами аналіз ухвал слідчих суддів дозволяє стверджувати, що така позиція суду касаційної інстанції у практиці застосування не є домінуючою, тобто попри звуження Касаційним кримінальним судом Верховного Суду поняття «повідомлення про підозру» до процесуального документу, слідчі судді під час оскарження такого повідомлення враховують його значення і як процесуального документа, котрим оформлюється відповідне процесуальне рішення, і як комплексу процесуальних дій.

Крім цього, надаючи оцінку повідомленню про підозру під час його оскарження слідчий суддя, реалізуючи передбачені у КПК повноваження, *може* перевіряти:

- 1) відповідність змісту повідомлення про підозру вимогам статті 277 КПК;
- 2) дотримання детективом, прокурором вимог, встановлених главою 22 КПК (зокрема, ст. ст. 276, 278 КПК) щодо конкретного випадку повідомлення про підозру та порядку його складання та вручення;
- 3) дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)» та обґрунтованості підозри в цілому.

Нами застосовано термін «*може*», виходячи із засади диспозитивності, яка наділяє слідчого суддю правом вирішення лише тих питань, що віднесені на його розгляд сторонами. Тобто, якщо у скарзі на повідомлення про підозру скаржник покликається, скажімо, лише на недотримання порядку вручення такого повідомлення, то слідчий суддя позбавлений права надання оцінки підозри з точки зору її обґрунтованості [146, с. 428].

Погоджуємось із думкою Н. В. Глинської та Д. І. Клепки щодо неприпустимості ігнорувати як процедурний (дотримання порядку повідомлення про підозру), так і сутнісний (якість повідомлення про підозру) компонент законності в ході здійснення повідомлення про підозру [24, с. 22]. Однак, перевірка дотримання саме сутнісного компонента в ході оскарження повідомлення про підозру становить серйозний виклик для сторони захисту. Це зумовлено низкою чинників та передумов.

По-перше, судовою практикою напрацьовано своєрідний критерій меж перевірки обґрунтованості підозри, що залежить від ступеня обмеження прав і свобод підозрюваного, пов'язаного із прийняттям відповідного процесуального рішення. В цьому ключі слідчі судді виходять із таких стандартів:

а) **стандарт «достатніх підстав (доказів)»** (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК), що застосовується тоді, коли повідомлення про підозру не тягне за собою значних обмежень для особи, окрім базових обов'язків підозрюваного, передбачених пунктами 1 та 3 ч. 7 ст. 42 КПК. В цьому разі наявність достатніх доказів для

підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення повинна досягати *мінімального рівня відповідного стандарту доказування (переконання)*, що необхідний для виправдання втручання в права, свободи і законні інтереси людини. Цей стандарт є нижчим, ніж стандарт «обґрунтованої підозри» і зводиться до наявності доказів, котрі лише об'єктивно пов'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням (*демонструють причетність до його вчинення*) та є достатніми для виправдання подальшого розслідування задля висунення обвинувачення чи спростування такої підозри [156].

б) **стандарт «обґрунтованої підозри»** (п. 1 ч. 3 ст. 132 КПК), що застосовується для обґрунтування потреби більш серйозного обмеження прав, свобод і законних інтересів людини, зокрема, через застосування заходів забезпечення кримінального провадження, та при цьому підозрюваний не наділяється додатковими правами. Хоча національне законодавство і не містить визначення терміну «обґрунтована підозра», вказаний стандарт упроваджений з урахуванням практики ЄСПЛ та означає, що існують факти або інформація, котрі *можуть переконати об'єктивного спостерігача* в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (суди часто покликаються на рішення ЄСПЛ у справах «Фокс, Кемпбел і Гартлі проти Сполученого Королівства» від 30.08.1990 та «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21.04.2011, хоча в наведених справах мова йде про обґрунтованість підозри саме в момент затримання). Цей стандарт покладає на слідчого суддю обов'язок під час перевірки обґрунтованості повідомленої підозри оцінювати надані докази не в контексті їх достатності та допустимості для встановлення наявності чи відсутності вини особи у вчиненні кримінального правопорушення, або ж доведення чи не доведення її винуватості. Натомість, така оцінка має на меті визначити вірогідність та достатність підстав для висновку про причетність особи до вчинення злочину, а також чи є підозра обґрунтованою для виправдання подальшого розслідування чи висунення обвинувачення [174]. Як зазначають В. Т. Нор та М. І. Шевчук, вимоги до вказаного стандарту під час обрання підозрюваному запобіжного заходу є істотно суворішими ніж вимоги до цього

стандарту, що є достатніми для вручення особі повідомлення про підозру [86, с. 178].

Таким чином, під час розгляду скарг на повідомлення про підозру деякі слідчі судді насамперед враховують обсяг обмеження прав підозрюваного (чи супроводжується така підозра застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження). Такий підхід, на нашу думку, не слід вважати правильним, оскільки він фактично ставить право підозрюваного на ефективний судовий захист у залежність від обрання щодо нього запобіжного заходу. Якщо ж такий захід не було обрано – домогтися скасування повідомлення про підозру буде практично неможливо [146, с. 429].

По-друге, застосування стандарту «обґрунтованої підозри» може призводити до оцінки раніше ухваленого рішення – ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу, що фактично надає йому преюдиційне значення. Наприклад, в ухвалі Апеляційної палати ВАКС від 23.01.2024 у справі №991/11249/23 зазначено, що обґрунтованість підозри була підтверджена рішенням апеляційного суду, ухваленого під час перегляду ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу (тобто за більш суворим стандартом доказування). Покликаючись на необхідність застосування принципу поваги до принципу «остаточності» судового рішення (*res judicata*), з-поміж іншого, суд апеляційної інстанції скасував ухвалу слідчого судді, котрою було скасоване повідомлення про підозру [156].

Таким чином, у випадку, коли сторона захисту заявить про необґрунтованість підозри в ході обрання підозрюваному запобіжного захисту, але слідчий суддя визнає таку підозру обґрунтованою, подальше оскарження повідомлення про підозру з цієї підстави фактично позбавляється сенсу.

Більше того, як слушно зазначає В. А. Завтур, як у доктрині, так і в правозастосовній практиці існують суттєві розбіжності у розумінні матеріально-правової складової обґрунтованості підозри в розрізі кваліфікації діяння (тобто чи повинні додані до клопотання про обрання запобіжного заходу докази підтверджувати кваліфікацію саме того кримінального правопорушення, що у

ньому заявлена). Погоджуємось із автором щодо необхідності здійснювати оцінку доказів у цьому напрямку, адже для застосування щодо особи запобіжного заходу слідчий суддя, суд повинні дійти висновку про наявність обґрунтованої підозри саме в тому кримінальному правопорушенні, кваліфікація якого зазначена у витязі з ЄРДР [40, с. 95–96].

По-третє, відмовляючи в задоволенні скарг на повідомлення про підозру, слідчі судді, як і апеляційні суди, покликаються на те, що визначення правильності правової кваліфікації дій підозрюваного, а також встановлення наявності або відсутності в них складу кримінального правопорушення належить виключно до компетенції суду при ухваленні вироку. Відтак, слідчі судді відмовляються визнавати підозру необґрунтовано у випадках, коли захисник ставить під сумнів саме кваліфікацію дій підозрюваного чи наявність в таких діях складу злочину [182; 221]. Водночас, як вбачається з уже згаданої ухвали Апеляційної палати ВАКС від 23.01.2024 у справі №991/11249/23, скасування повідомлення про підозру внаслідок неточної кваліфікації можливе лише за умов: а) якщо є вагомі підстави вважати, що така неточна кваліфікація має приховану мету зі сторони обвинувачення (наприклад, маніпуляції із тяжкістю інкримінованого злочину для легітимації проведення певних НСРД); б) якщо така кваліфікація є очевидно неправильною [156].

Як слушно зазначають О. І. Тищенко та І. А. Тітко, системний аналіз КПК свідчить, що останній не лише дозволяє, але й зобов'язує слідчого суддю у визначених випадках надавати оцінку підозрі під час досудового розслідування саме на предмет її обґрунтованості. Крім цього, вказане питання слід розглядати у взаємозв'язку із концепцією правової визначеності та концепцією найбільш сприятливого для особи тлумачення закону. Не визначення законодавцем обсягу компетенції слідчого судді за результатом скарги на повідомлення про підозру не сприяє ясності, однозначності, чіткості та зрозумілості правової норми, що йде в розріз із концептом правової визначеності як елементом верховенства права [152, с. 476–477].

Водночас, функція захисту під час оскарження повідомлення про підозру стикається з низкою загальних проблем, які виходять за межі лише перевірки її обґрунтованості, а саме:

1) В об'єднаному чи виділеному кримінальному провадженні, відомості щодо якого (первинно) були внесені до ЄРДР, право на оскарження повідомлення про підозру часто ставиться під сумнів. Зокрема, при внесенні змін до ч. 1 ст. 303 КПК, законодавець визначив, що такі зміни не мають зворотної дії та підлягають застосуванню лише до тих кримінальних проваджень, інформація про які внесена до ЄРДР після 15 березня 2018 року [64]. Проте на практиці слідчі, прокурори й судді часто ототожнюють поняття «справа» виключно з номером кримінального провадження, що є безпідставним. Обґрунтованою в цьому контексті є позиція Н. В. Глинської, І. В. Басистої та О. М. Дроздова, які вказують, що у разі об'єднання кримінальних проваджень право на оскарження підозри зберігається, якщо хоча б одна частина матеріалів такого досудового розслідування була внесена до ЄРДР після 15.03.2018 [23, с. 115]. Цей підхід, на наш погляд, має бути застосований і до випадків виділення матеріалів у нове кримінальне провадження.

2) Запровадження строку, до спливу якого не допускається подання скарги на повідомлення про підозру, відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК, не виглядає виправданим і послідовним кроком законодавця. Подібний механізм «відкладеної реалізації» процесуального права раніше вже був застосований у ч. 5 ст. 201 КПК — щодо обмеження повторного звернення підозрюваного чи обвинуваченого з клопотанням про зміну запобіжного заходу без нових обставин [64]. Проте в останньому випадку це обмеження не суперечить праву на захист, оскільки: а) особа мала можливість повною мірою реалізувати свої процесуальні права під час розгляду попереднього клопотання, зокрема надавати заперечення, докази та брати участь у судовому розгляді; б) вона зберігає можливість звернення до спливу встановленого строку, якщо наводить нові обставини, які раніше не розглядалися судом.

У контексті ж повідомлення про підозру ситуація істотно інша. Підозрюваний фактично позбавлений можливості надати свої заперечення саме щодо обґрунтованості підозри, оскільки, навіть якщо такі доводи викладені в рамках обрання запобіжного заходу, слідчий суддя не має права скасувати повідомлення про підозру за їх результатом. Так само підозрюваний не має дієвого процесуального механізму надання доказів щодо порушення порядку вручення або складання підозри. Отже, оскарження повідомлення про підозру виступає єдиним ефективним способом реалізації права особи на захист у цій частині. Встановлення часових меж для реалізації цього права не лише порушує загальні принципи кримінального процесу, зокрема принцип забезпечення права на захист, але й суперечить ст. 13 ЄКПЛ, яка гарантує кожному ефективний засіб юридичного захисту [53].

Проблема загострюється тим, що досудове розслідування може бути завершене ще до настання визначеного законом строку, наприклад, шляхом направлення обвинувального акта до суду. За таких умов, право на оскарження повідомлення про підозру стає формальним і втрачає практичну реалізованість, адже суд під час підготовчого засідання не має повноважень для її скасування. Враховуючи викладене, видається доцільним виключити з п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК положення, яке встановлює строкове обмеження на подання скарги, а саме: *«після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину»*.

3) На думку деяких дослідників реалізація стороною захисту права на оскарження повідомлення про підозру суперечить принципу презумпції невинуватості, а також іншим засадам кримінального провадження – зокрема, праву на доступ до правосуддя та праву на захист [148, с. 321]. З такою точкою зору важко погодитися. Насамперед, слід наголосити, що оскарження повідомлення про підозру є *правом*, а не обов'язком сторони захисту. Відтак, його реалізація або відмова від реалізації є наслідком обрання та дотримання певної тактики захисту, що формується на основі зважування підозрюваним та його

захисником усіх очікуваних наслідків (як процесуального, так і майнового та немайнового характеру). А тому, якщо на думку підозрюваного чи його захисника скасування повідомлення про підозру у конкретному кримінальному провадженні забезпечить припинення кримінального переслідування підозрюваного, та саме цю мету переслідує захист (а не, як приклад, ухвалення виправдувального вироку), то й відсутні підстави стверджувати про порушення презумпції невинуватості чи інших засад кримінального судочинства.

Більше того, слід враховувати, що скасування повідомлення про підозру слідчим суддею не перешкоджає стороні обвинувачення у повторному складанні й врученні нового повідомлення, із урахуванням допущених раніше порушень, які стали підставою для його скасування. Це ще раз підкреслює, що оскарження підозри не є остаточним припиненням переслідування, а лише засобом процесуального реагування на конкретне порушення.

У цьому контексті сторона захисту повинна зважено підходити до питання доцільності подання відповідної скарги, зокрема у випадках, коли фактичною підставою для скасування підозри є виключно процесуальні порушення (наприклад, порядок її вручення). У таких ситуаціях доцільніше може бути заявити про ці порушення вже під час судового розгляду, з метою впливу на оцінку допустимості доказів або обґрунтованості обвинувачення [146, с. 430].

Як бачимо, сторона захисту має справу із суттєвими труднощами, що виникають під час оскарження повідомлення про підозру. Це процесуальне рішення детектива є вихідною точкою, з якої розпочинається притягнення особи до кримінальної відповідальності, однак чинне законодавство фактично позбавляє захист дієвих інструментів для своєчасного процесуального реагування на нього. З огляду на відсутність альтернативного процесуального механізму, який міг би забезпечити можливість впливу на повідомлення про підозру шляхом його скасування, постає об'єктивна потреба в уніфікації підходів судової практики щодо розуміння підстав такого скасування. Особливо важливою передумовою для ефективної реалізації функції захисту у цьому аспекті є виключення із кримінального процесуального закону штучно

збільшеного строку, що обмежує право на оскарження повідомлення про підозру, запровадженого пунктом 10 ч. 1 ст. 303 КПК.

Крім того, змістовне вдосконалення формулювання вказаної норми сприятиме формуванню сталої та передбачуваної правозастосовної практики, а також забезпеченню належного балансу між публічними інтересами та правами сторони захисту. У зв'язку з цим, пропонуємо викласти пункт 10 частини першої статті 303 КПК в такій редакції: *«10) повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру з підстав порушення вимог цього Кодексу щодо змісту письмового повідомлення про підозру, його порядку складання чи вручення, або якщо підозра є необґрунтованою, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом - підозрюваним, його захисником чи законним представником;»*.

Проведеним опитуванням встановлено, що необхідність конкретизації в КПК запропонованих підстав оскарження повідомлення про підозру підтримано 62,38% (126 особами) респондентів (додаток Б).

Запропонована редакція дозволить відновити процесуальний баланс між сторонами та реалізувати на практиці право підозрюваного на ефективний засіб судового захисту, що впливає як із Конституції України, так і з міжнародних зобов'язань держави в сфері прав людини.

Висновки до розділу III

1. З'ясовано, що процесуальне рішення детектива про закриття кримінального провадження є формою закінчення досудового розслідування, та станом на цей час – єдиним прямо передбаченим законодавцем кінцевим процесуальним рішенням детектива. Виокремлено, що детектив приймає постанову про закриття кримінального провадження, якщо в такому жодній особі не повідомлялось про підозру, з таких п'яти підстав: 1) п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК; 2) п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК; 3) п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК ; 4) п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК; 5) п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК.

2. Констатовано, що обов'язок детектива щодо перевірки дотримання підслідності іншим органом досудового розслідуванням при вирішенні питання закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК є надмірним та невиправданим, а також таким, що суперечить кримінальному процесуальному закону. Запропоновано та обґрунтовано необхідність виключення такого обов'язку з п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК. Зауважено, що вказана перевірка може породжувати негативні наслідки для сторони захисту, адже порушення правил підслідності *перешкоджає* закриттю іншого кримінального провадження з одного боку, проте не тягне за собою жодних інших процесуальних наслідків. Резюмовано, що в разі оскарження відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з цієї підстави, на сторону захисту покладається тягар доведення, що правила підслідності у закритому провадженні дотримані, що є неприпустимим.

3. Аргументовано, що сторона захисту може оскаржити на досудовому розслідуванні виключно рішення прокурора про відмову у задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав п. 9 ч. 1 ст. 284 КПК, тоді як за наявності підозрюваного детектив не наділений повноваженнями задовольняти таке клопотання. Водночас, з'ясовано, що детектив вправі закрити кримінальне провадження з цієї підстави за клопотанням

іншої особи, права та інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, якщо жодній особі не оголошено підозру.

4. Доведено, що самотійність детектива не є довільною, а реалізується у відповідності з нормами КПК. Зауважено, що якщо за нормами КПК у детектива є один правомірний та законно обґрунтований варіант поведінки, тобто він повинен прийняти відповідне процесуальне рішення чи вчинити відповідну процесуальну дію, то у разі не вчинення таких сторона захисту вправі звернутись до слідчого судді із скаргою в порядку ст. 303 КПК, в якій просити слідчого суддю зобов'язати детектива прийняти відповідне рішення чи вчинити відповідну дію. При цьому, наголошено, що слідчий суддя за результатом розгляду скарги сторони захисту, в порядку здійснення судового контролю над дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, наділений повноваженнями зобов'язати детектива прийняти відповідне рішення чи вчинити відповідну, що не буде втручанням у самотійність детектива.

5. Визначено, що рішення детектива про складання обвинувального акту хоч і не обволікається окремо у письмову форму, але втілюється саме в обвинувальному акті як процесуальному документі, що складається детективом та погоджується прокурором. Констатовано, що вказане рішення детектива має складну правову природу та породжує декілька послідовних обов'язків, тоді як обвинувальний акт повинен бути складений після відкриття *сторонами* кримінального провадження матеріалів протилежній стороні в порядку ст. 290 КПК.

6. Обґрунтовано, що до матеріалів, надання для ознайомлення з якими стороні захисту не може зашкодити досудовому розслідуванню, належать:

- 1) процесуальні документи щодо початку і руху кримінального провадження;
- 2) повідомлення про підозру та докази, на які в останньому міститься посилення;
- 3) клопотання про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судові рішення за результатом їх розгляду, а також матеріали інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного; 4) докази, що виправдовують підозрюваного. З метою впровадження ефективного механізму

оскарження стороною захисту ненадання матеріалів для ознайомлення згідно зі ст. 221 КПК запропоновано передбачити в частині першій такої строку, впродовж якого сторона обвинувачення зобов'язана надати такі матеріали для ознайомлення.

7. Доведено, що закінчення строків давності може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала потреба, за наявності таких умов: а) з матеріалів кримінального провадження можна встановити час вчинення кримінального правопорушення, що є початком відліку строку давності; б) досудове розслідування не здійснюється щодо особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; в) жодній особі на час закінчення строків давності не повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; г) на час розгляду слідчим суддею клопотання про скасування арешту слідчі (розшукові) дії з арештованим майном не проводяться та/або вже завершені. Наголошено, що за наявності цих обставин сторона захисту може звернутися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК виходячи з того, що в подальшому застосуванні арешту відпала потреба.

8. Обґрунтовано, що оскаржуючи повідомлення про підозру стороні захисту слід покликатись на такі обставини: 1) відповідність змісту повідомлення про підозру вимогам статті 277 КПК; 2) дотримання детективом, дізнавачем, прокурором вимог закону, визначених главою 22 КПК, зокрема статтями 276 та 278 КПК щодо конкретного випадку повідомлення про підозру та порядку його складання та вручення; 3) дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)» та обґрунтованості підозри в цілому. З'ясовано, що надаючи оцінку повідомленню про підозру в ході її оскарження слідчий суддя, реалізуючи визначені КПК повноваження, наділений правом перевіряти наведені вище обставини. Запропоновано внести зміни до п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК, конкретизувавши підстави для оскарження повідомлення про підозру: порушення вимог КПК щодо його змісту, порядку складання чи вручення, або якщо підозра необґрунтована.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу розкрити правову природу процесуальних рішень детективів, здійснити комплексний аналіз функції захисту під час виконання процесуальних рішень підрозділів детективів залежно від етапу кримінального провадження, окреслити проблемні аспекти реалізації функції захисту при виконанні процесуальних рішень детективів і запропонувати шляхи їх вирішення. До основних результатів проведеного наукового пошуку належать такі положення:

1. Сформульовано авторське визначення процесуального рішення детектива як владного волевиявлення детектива, що спрямоване на здійснення досудового розслідування та/або встановлення, зміну або припинення (скасування) кримінальних процесуальних відносин, що обволікається (виражається) у процесуальному документі, або є підставою для складання процесуального документа та/або вчинення процесуальної дії, та/або не обволікається у процесуальному документі та не є підставою для їх складання.

2. Аргументовано, що до процесуальних документів детектива, що підлягають складенню та підписанню лише *в паперовій формі*, належать: протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, пам'ятка про процесуальні права підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, а також усі інші процесуальні документи, що підлягають підписанню іншими, окрім сторони обвинувачення, учасниками кримінального провадження у випадках, передбачених КПК. Обґрунтовано, що до процесуальних документів детектива, що можуть складатися та підписуватись лише *в електронній формі* за допомогою КЕП (без необхідності їх складання у паперовій формі), належать: повістки, повідомлення, повідомлення про підозру, повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри, обвинувальний акт і реєстр до обвинувального акта.

3. На основі аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання виконання та оскарження процесуальних рішень детективів на прикладі Сінгапуру (Бюро розслідувань корупційних дій) та Нової Зеландії (Служба

боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах) констатовано широке коло повноважень вказаних органів. Водночас, резюмовано, що КПК наділяє захист більшими повноваженнями щодо оскарження процесуальних рішень детективів, а також установлює вимоги щодо змісту, форми та порядку прийняття і погодження останніх, що в цілому дозволяє вважати вітчизняне законодавство більш «зарегульованим».

4. Визначено, що внесення відомостей до ЄРДР без попереднього повідомлення детективом про самотійне виявлення ним кримінального правопорушення унеможлиблює виконання керівником підрозділу детективів визначеного у ч. 1 ст. 39 КПК повноваження – організовувати досудове розслідування. Обґрунтовано, що у випадку самотійного виявлення кримінального правопорушення детектив не наділений повноваженнями самотійно вносити відповідні відомості до ЄРДР, а зобов'язаний письмово повідомити керівника підрозділу детективів про таку обставину (рапортом чи повідомленням). Запропоновано внести відповідні зміни до ч. 2 ст. 39 та ч. 1 ст. 214 КПК. Виокремлено, що, незважаючи на те, що сторона захисту не наділена повноваженнями оскаржувати рішення про початок досудового розслідування, однак може вказувати на таке порушення, заявляючи під час судового розгляду клопотання про визнання недопустимими доказів, у тому числі як таких, що були отримані органами досудового розслідування чи прокуратури після початку кримінального провадження внаслідок реалізації своїх повноважень, не передбачених КПК, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень (п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК).

5. З'ясовано, що не будь-яка заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР, а лише та, що містить короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. У разі штучного обтяження детективом правової кваліфікації діяння особи, що призвело до безпідставного внесення відомостей до ЄРДР про вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, це може слугувати підставою для визнання

недопустимими доказів, що зібрані за результатами здійснення НСРД, визначених у ч. 2 ст. 246 КПК. Напрацьовано рекомендації, що як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду, захиснику слід спрямовувати свою діяльність на доведення обставини такого штучного обтяження, за наслідком чого клопотати перед судом про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.

6. Аргументовано, що конструкція частини 5 ст. 171 КПК має не зобов'язальний, а уповноважуючий (дозволяючий) характер. Отже, порушення детективом строку подання клопотання про накладення арешту на майно, вилученого під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, має мати наслідком відмову в його задоволенні, тоді як саме майно має бути невідкладно повернуто його володільцю. Підкреслено, що захиснику, який бере участь у судовому засіданні під час розгляду слідчим суддею клопотання про арешт майна, а в разі, якщо такий розгляд відбувається без участі власника цього майна, – при поданні апеляційної скарги та її розгляді, слід ретельно перевіряти дотримання означеного строку, а в разі його пропуску – наполягати на неможливості його поновлення і наявності підстав для відмови у задоволенні клопотання.

7. Узагальнено, що відповідно до вимог ч. 2 ст. 64-2 КПК лише прокурор уповноважений звертатись до слідчого судді із клопотанням про арешт майна третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, реалізуючи свій обов'язок здійснювати процесуальний нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування, тоді як детектив таким правом не наділений. Наголошено, що стороні захисту слід покликатись на обставину подання клопотання неуповноваженою особою, зважаючи на обрану нею тактику: а) під час його розгляду слідчим суддею чи в разі оскарження ухвали про арешт майна в апеляційному порядку; б) на стадії судового розгляду.

8. Констатовано, що обов'язок детектива щодо перевірки дотримання підслідності іншим органом досудового розслідування при вирішенні питання закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК є

надмірним і невиправданим, а також таким, що суперечить кримінальному процесуальному закону. Запропоновано та обґрунтовано необхідність виключення такого обов'язку детектива із п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК. Резюмовано, що вказана перевірка може породжувати негативні наслідки для сторони захисту, адже порушення правил підслідності в іншому кримінальному провадженні перешкоджає закриттю кримінального провадження, щодо якого здійснюється досудове розслідування, проте не тягне за собою жодних інших процесуальних наслідків. Зауважено, що в разі оскарження відмови в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з цієї підстави на сторону захисту покладається тягар доведення, що правила підслідності у закритому провадженні дотримані, що є неприпустимим.

9. Доведено, що закінчення визначених у КК України строків давності може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала потреба, за наявності таких умов: а) із матеріалів кримінального провадження можна встановити час вчинення кримінального правопорушення, що є початком відліку строку давності; б) досудове розслідування не здійснюється щодо особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; в) жодній особі на час закінчення строків давності не повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення; г) на час розгляду слідчим суддею клопотання про скасування арешту слідчі (розшукові) дії з арештованим майном не проводяться та/або вже завершені. Напрацьовано рекомендації для сторони захисту за наявності перелічених обставин звертатися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК з огляду на те, що в подальшому застосуванні арешту відпала потреба.

10. Аргументовано, що до матеріалів, надання для ознайомлення яких стороні захисту в порядку ст. 221 КПК не може зашкодити досудовому розслідуванню, належать: 1) процесуальні документи щодо початку і руху кримінального провадження; 2) повідомлення про підозру та докази, на які в

останньому міститься посилання; 3) клопотання про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судові рішення за результатом їх розгляду, а також матеріали інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного; 4) докази, що виправдовують підозрюваного. З метою впровадження ефективного механізму оскарження стороною захисту ненадання матеріалів для ознайомлення згідно зі ст. 221 КПК запропоновано передбачити в частині першій такої строк, упродовж якого сторона обвинувачення зобов'язана надати такі матеріали для ознайомлення.

11. Обґрунтовано, що, оскаржуючи повідомлення про підозру, стороні захисту доцільно покликатись у своїх доводах на такі обставини: 1) відповідність змісту повідомлення про підозру вимогам статті 277 КПК; 2) дотримання детективом, прокурором вимог закону, визначених главою 22 КПК, зокрема статтями 276 та 278 КПК щодо конкретного випадку повідомлення про підозру та порядку його складання та вручення; 3) дотримання стандарту «достатніх підстав (доказів)» та обґрунтованості підозри в цілому. З'ясовано, що, надаючи оцінку повідомленню про підозру в ході її оскарження, слідчий суддя, реалізуючи визначені КПК повноваження, наділений правом перевіряти наведені обставини. Запропоновано внести зміни до п. 10 ч. 1 ст. 303 КПК, конкретизувавши підстави для оскарження повідомлення про підозру: порушення вимог КПК щодо його змісту, порядку складання чи вручення, або якщо підозра необґрунтована.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є. Щодо моменту визнання особи потерпілим у кримінальному провадженні. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики* : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 листоп. 2018 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 17–19.
2. Аленін Ю. П. , Пожар В. Г., Торбас О. О. Складання процесуальних документів у досудовому розслідуванні : навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 79 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1130/17.1.pdf>.
3. Андрусенко С. В., Гловюк І. В. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення та недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 239–243.
4. Андрушко П. П. Встановлення відсутності події кримінального правопорушення як підстава закриття кримінального провадження: окремі кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти застосування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 107–114. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2015_Andrushko_Ch3.pdf.
5. Антикорупційні стратегії: впровадження та моніторинг реалізації в різних країнах. Інформаційно-дослідницький центр Верховної Ради України, 2020. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XCMF.pdf.
6. Асірян С. Р. Законодавча практика Сінгапуру щодо використання штучного інтелекту. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 317–321. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.57>.
7. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», 2017. 395 с.

8. Басиста І. В. Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 599 с.

9. Басиста І. В., Благута Р. І., Комісарчук Ю. А. Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 432 с.

10. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, Т 3. С. 19–38. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>.

11. Безносюк А. М. Підозрюваний у кримінальному провадженні. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 61. С. 272–278.

12. Белова М. В., Белов Д. М. Імплементация штучного інтелекту в досудове розслідування кримінальних справ: міжнародний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 452–457. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.78>.

13. Белоусов Ю., Венгер В., Грига Р. та ін. Стандарти досудового розслідування. Київ : Міжнародний фонд «Відродження», 2020. 372 с. URL: https://drive.google.com/file/d/101KaZ6eL4UiLB4TB3hcE3y3Qe0ju_WAp/view.

14. Благута Р. І., Ангеленюк А.-М. Ю., Гуцуляк Ю. В. та ін. Складання кримінальних процесуальних документів на стадії досудового розслідування : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 384 с.

15. Борзих Н. В. Діяльність захисника щодо забезпечення прав і свобод підозрюваного та обвинуваченого в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

16. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 08.03.2023 у справі № 750/3624/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109419881>.

17. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 23.12.2024 у справі № 953/6095/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123958176>.

18. Вирок Черкаського апеляційного суду від 11.01.2023 у справі № 701/119/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108352249>.

19. Войтюк Р. В. Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин: дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. 2019. 281 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/12319/4/dysertatsia_voitiuk2.pdf.

20. Впровадження eCase MS допоможе детективам скоротити тривалість досудового розслідування. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/vprovadzhennya-ecase-ms-dopomozhe-detektyvam-skorotyty-tryvalist-dosudovogo-rozsliduvannya>.

21. ВРУ схвалила законопроект щодо створення Бюро економічної безпеки України / Кабінет Міністрів України : офіційний вебсайт. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vru-shvalila-zakonoproekt-shchodo-stvorenniya-byuro-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini>.

22. Глинська Н. В. Обґрунтування рішень у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. 238 с.

23. Глинська Н. В., Басиста І. В., Дроздов О. М. Проблеми забезпечення прав особи при оскарженні повідомлення про підозру в об'єднаному кримінальному провадженні. *Нове українське право*. Вип. 1 2024. С. 105–118. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.1.13>.

24. Глинська Н. В., Лепка Д. І. Оскарження повідомлення про підозру під час досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 4. С. 62–71. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2019_HLYNSKA_KLEPKA.pdf.

25. Глобенко Г. І. Речові докази у кримінальному процесі: окремі питання теорії і практики. *Київський часопис права*. 2023. № 4. С. 208–212. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.31>.

26. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. Наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.

27. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 712 с.

28. Гловюк І. В. Щодо питання удосконалення моделі закриття кримінального провадження у судовому провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Вип. 42. С. 132–141.

29. Гловюк І. В. Як правильно ознайомитись з матеріалами досудового розслідування? URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/glovyuk-iryna/articles/yak-pravylnno-oznajomytys-z-materialamy-dosudovogo-rozsliduvannya>.

30. Гловюк І. В., Зінковський І. П. Кримінально-процесуальні аспекти діяльності Національного антикорупційного бюро України. *Протидія організованій злочинній діяльності* : матер. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 31 бер. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 27–33.

31. Гловюк І. В., Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, як учасник кримінального провадження: проблемні питання. URL: <http://hdl.handle.net/11300/6554>.

32. Гловюк І., Дроздов О., Завтур В., Дроздова О. До розробки концепту позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини у кримінальному провадженні (на прикладі статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). *Право України*. 2022. № 1. С. 156-189.

33. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г. та ін. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 3. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. 80 с.

34. Грошевой Ю. М. Проблеми нормативного регулювання діяльності органів попереднього розслідування у новому КПК України. *Вісник Академії правових наук України*. 1995. № 2. С. 138–147.

35. Гутник А. В., Хитра А. Я. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 203 с.

36. Донченко А. А. Своєчасність процесуальних рішень, що приймаються під час досудового розслідування : дис. ... д-ра філос. з права: 081 «Право» / Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. Харків, 2023. 238 с.

37. Дубинський А. Я. Правові та організаційні проблеми виконання процесуальних рішень слідчого: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 ; Київ. держ. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 1984. 32 с.

38. Дубович О. В. Права потерпілого відповідно до кримінального процесуального законодавства України. *Право і суспільство*. 2017. № 5(2). С. 246–248. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_2/54.pdf.

39. Дульський О. Л. Ініціювання захисником проведення тимчасового доступу до речей та документів: актуальні питання криміналістичного забезпечення. *Юридичний вісник України*. 2024. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.14>.

40. Завтур В.А. Особливості доказування при розгляді та вирішенні слідчим суддею та судом клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2018.

41. Задорожний М. Виклик особи для вручення їй повідомлення про підозру. *Нюанси та поради*. URL: <https://id-legalgroup.com/blog/vizov-lica-dlya-vrycheniya-emy-yvedomleniya-o-podozrenii-nuansi-i-soveti-nikita-zadorojnii-advokat-id-legal-group/>.

42. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53755.

43. Зейкан Я.П. Про недопустимі докази. Харків : Фактор, 2019. 128 с.

44. Зінковський І.П. Повноваження слідчого при обранні, зміні та скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження : дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019.

45. Інструкція про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України : наказ Бюро економічної безпеки України від 23.03.2022 № 58. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 29.04.2022 за № 472/37808. *Офіційний вісник України*. 2022. № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0472-22>.

46. Кайло І. Ю. Допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 218 с.

47. Капліна О. В. Актуальні проблеми тлумачення окремих підстав для закриття кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 38–45.

48. Климчук М. П. Виконання доручень як форма взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 54–58. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/1_2015_Klimchuk.pdf.

49. Коваленко А. В. Процесуальні та непроцесуальні рішення у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 108. С. 86–95. DOI: 10.32782/2786-9156.108.4.

50. Ковальчук С. О. Встановлення достатності доказів у ході прийняття та оскарження постанови про закриття кримінального провадження під час досудового розслідування. *Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики*. 2022. № 4. С. 402–408. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.58>.

51. Козар Ю. Ю., Попенко Я. В. Бюро економічної безпеки: завдання та проблеми утворення. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. Вип. 2(2). 2021. С. 87–93.

52. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року : ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

53. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

54. Кондрич В.В., Цитряк В. Я. Європейський досвід запровадження антикорупційних судових органів. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика. 2021, № 3. С. 171–177.

55. Конспект лекцій з дисципліни «Процесуальні акти досудового розслідування». Дніпро, 2016. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1130/17.1.pdf>.

56. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

57. Конюшенко Я. Ю. Підстави проведення експертизи у кримінальному провадженні. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 4 (32), Т. 2. С. 49–54. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.2.10>.

58. Котова О. С. Винесення постанови про визнання речовим доказом як передумова арешту майна. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 3, т. 2. С. 178–184. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.28>. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/3/tom_2/30.pdf.

59. Кравчук О. В., Циганюк Ю. В. Порядок призначення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Криміналістичний вісник*. 2013. № 2. С. 34–45.

60. Крикливець Д. Є. Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016. 321 с.

61. Кримінальний процес: підручник / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д. П. Письменного, Л. Д. Удалової, М. А. Погорецького, С. С. Чернявського. Київ : «Центр учбової літератури», 2022. 780 с.

62. Кримінальний процес: підручник. У трьох частинах / І.В. Басиста, Р.І. Благута, І.В. Гловюк та ін.; за заг. ред. А.Я. Хитри, Р.М. Шехавцова. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 1 492 с.

63. Кримінальний процес: підручник. У трьох частинах / І.В. Басиста, Р.І. Благута, І.В. Гловюк та ін.; за заг. ред. А.Я. Хитри, Р.М. Шехавцова. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. Ч. 2 260 с.

64. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (у редакції від 26.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

65. Кулинич М.-М. А. Використання захисником підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування. *Інформаційні технології в освіті та практиці* : матеріали наук.-практ. конф., м. Львів, 16 груд. 2022 р. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 36–38.

66. Кулинич М.-М. А. Особливості прийняття процесуальних рішень детективами в умовах воєнного стану. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи* : матеріали Круглого столу (23 вересня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 182–186.

67. Кулинич М.-М. А. Правова природа витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання»* (м. Острог, 24 листоп. 2023 р.). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. С. 72–74.

68. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти оскарження стороною захисту процесуальних рішень та бездіяльності детективів щодо ненадання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 221 КПК України. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового*

розслідування : тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року). Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 49–53.

69. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти прийняття та виконання процесуальних рішень детективів в електронній формі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 56–63.

70. Кулинич М.-М. А. Процесуальні рішення прокурора при здійсненні досудового слідства детективами органів Бюро економічної безпеки України: окремі проблеми. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 року). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2022. С. 78–82.

71. Кулинич М.-М. А. Співвідношення понять «процесуальне рішення» та «процесуальний документ». *Наука і вища освіта*: матеріали Міжнародної наукової конференції студентів і молодих учених (09 листопада 2022 року). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2022. С. 93.

72. Кулинич М.-М. А. Оформлення процесуального рішення детективом у формі листа. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 09 грудня 2022 року). Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2022. С. 306–310.

73. Лапкін А. В. Деякі проблеми визначення початкового моменту кримінального провадження. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків, 2017. С. 241–244. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/01_12_2017/pdf/76.pdf.

74. Литвинов В. В. Закриття кримінального провадження слідчим : Методичні рекомендації. Дніпропетровськ, 2015. 43 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/zkps.pdf>.

75. Литвинов В. В. Закриття кримінального провадження слідчим у разі встановлення преюдиціального процесуального рішення. Харків, 2018. С.149–150. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/72.pdf.

76. Лобойко Л. М., Банчук О. А. Кримінальний процес : навчальний посібник. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.

77. Маланчук П. М. Функція захисту в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 11.00.09 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2008. 25 с.

78. Марочкін О. І. Мотивування процесуальних рішень слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Харків, 2014. 22 с.

79. Марочкін О. І. Мотивування процесуальних рішень слідчого : монографія. Київ : Національна академія прокуратури України, 2015. 214 с.

80. НАБУ та САП зареєстрували перше кримінальне провадження в системі eCase. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-ta-sap-zareyestruvaly-pershe-kryminalne-provadzheniya-v-systemi-ecase> (дата звернення: 24.06.2022).

81. Назаров В. В., Смалюк Т. В. Особливості нормативного регулювання процесуального статусу третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2021/26.pdf.

82. Науково-практичний коментар до Розділу II Кримінального процесуального кодексу України «Заходи забезпечення кримінального провадження» / Ю. П. Аленін, М. В. Багрій, Р. І. Благута та ін.; за ред. І. В. Гловюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 440с.

83. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за редакцією С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса : Фенікс, 2020. 924 с.

84. Національне антикорупційне бюро України. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень громадян, повідомлень, поданих в порядку законів України «Про запобігання корупції» та «Про Національне антикорупційне бюро України», заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення або необґрунтовані активи, депутатських запитів, звернень і

вимог народних депутатів України, адвокатських запитів у Національному антикорупційному бюро України та його територіальних управліннях: наказ від 29.12.2020 № 141. URL: <https://nabu.gov.ua/nakazi/nakaz-n141-pro-zatverdzhennya-instrukciyi-pro-poryadok-rozglyadu-zvernenn-gromadyan-povidomlen/>.

85. Нор В.Т., Слюсарчук Х.Р. Заявник – суб’єкт доказування. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Вип. 72. ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 147-154.

86. Нор В.Т., Шевчук М.І. Обґрунтована підозра як підстава для обрання запобіжного заходу та продовження його строків: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Ч. 2. С. 173–187.

87. Обідняк Л. Т. Створення Бюро економічної безпеки на шляху до євроінтеграції. *Сучасні тенденції розвитку законодавства України в контексті проведення державних реформ* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 04 берез. 2021 р.) / відп. ред. Т. А. Латковська; МОН України, Чернівецький ін-т Нац. ун-ту «Одес. юрид. акад.». Чернівці. 2021. С. 313 – 317.

88. Окрема думка (збіжна) суддів Великої Палати Верховного Суду від 13.09.2022 у справі №756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106205018>.

89. Основи кримінального процесу : навч. посіб. / О. В. Пчеліна, Т. Г. Фоміна, В. В. Романюк, Г. І. Глобенко ; за заг. ред. Т. Г. Фоміної ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 132 с.

90. Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/categories/povistki-pro-viklik-ta-vidomosti-pro-zdiisnennya-specialnogo-dosudovogo-rozsliduvannya>.

91. Пархоменко-Куцевіл О. І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

92. Погорецький М. А., Кучинська О. П. (ред.). Процесуальні документи у кримінальному провадженні. Зразки. Роз'яснення : наук.-практ. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 560 с.

93. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : затверджено наказом № 298/905-20 від 18.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.

94. Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «iКейс»: наказ Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Ради суддів України, Вищого антикорупційного суду № 175/390/57/72 від 15.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0390886-21#Text> (дата звернення: 24.06.2022).

95. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми : дис. ... д-ра юрид. Наук : 12.00.09. Острог, 2009. 502 с.

96. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. 634 с.

97. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31.08.2022 у справі №756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141457>.

98. Постанова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду від 29.04.2024 у справі №640/13351/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118688466>.

99. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 02.02.2023 у справі №347/1400/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108822259>.

100. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 06.07.2022 у справі №454/2576/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105218405>.

101. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 09.09.2020 у справі №761/28347/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91555054>.
102. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 11.12.2024 у справі №635/2849/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123851254>.
103. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.09.2024 у справі №629/2140/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665589>.
104. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13.08.2020 у справі №200/13490/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91063754>.
105. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14.12.2022 у справі №754/10882/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938586>.
106. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15.06.2021 у справі №204/6541/16/ URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430>.
107. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 15.08.2024 у справі №203/9418/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121051077>.
108. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17.08.2022 у справі №753/8631/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105879672>.
109. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.04.2024 у справі №177/1607/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118626964>.
110. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19.11.2019 у справі №565/1725/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86070604>.

111. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.08.2024 у справі №520/7684/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204817>.
112. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 21.11.2021 у справі №991/492/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805010>.
113. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.01.2023 у справі №663/3293/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108654519>.
114. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.07.2019 у справі №361/4314/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83272542>.
115. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25.06.2024 у справі №756/10060/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120112236>.
116. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 26.10.2022 у справі №263/4755/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107105742>.
117. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 28.03.2024 у справі №127/9259/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118225283>.
118. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30.09.2021 у справі №556/450/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109396>.
119. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30.01.2024 у справі №336/5209/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705060>.
120. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27.05.2019 у справі №766/22242/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82218010>.

121. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.02.2022 у справі №522/7836/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107748100>.

122. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.04.2024 у справі №178/50/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118195488>.

123. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04.10.2021 у справі №724/86/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214751>.

124. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.10.2022 у справі №216/4805/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107050550>.

125. Початок досудового розслідування: підстави, порядок та особливості здійснення : метод. рекомендації / за ред. А. Г. Гаркуші. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 180 с.

126. Приймак І. В. Теорія та практика здійснення повідомлення у кримінальному провадженні в ході досудового розслідування : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 228 с.

127. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

128. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

129. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції : Закон України від 12.02.2014 № 198-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19/ed20150212#Text>.

130. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії

кібератакам : Закон України від 15.03.2022 № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#n17> (дата звернення: 24.06.2022).

131. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування : Закон України від 01.06.2021 № 1498-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1498-20> (дата звернення: 24.06.2022).

132. Про затвердження плану першочергових заходів з подолання корупції : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 647-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2014-%D1%80#Text>.

133. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

134. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки : Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text>.

135. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII (у редакції Закону № 1089-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

136. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : інструкція, затверджена спільним наказом № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

137. Про початок діяльності Бюро економічної безпеки : розпорядження КМУ від 24.11.2021 № 493-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-diyalnosti-byuro-ekonomichnoyi-s1493-241121>.

138. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

139. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

140. Пузирна Н. С. Правові аспекти створення та діяльності Бюро економічної безпеки України. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 21. С. 80–83.

141. Рішення ЄСПЛ у справі «Зубац проти Хорватії» від 05 квітня 2018 року, заява № 40160/12. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-184798&filename=CASE%20OF%20ZUBAC%20v.%20CROATIA%20-%20%5BUkrainian%20Translation%5D%20by%20OSCE%20Ukraine%20%20%20%20.pdf>.

142. Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 09.06.2022 № 77дп-22. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/06/09/2261/>.

143. Рокунь С. В. Юридична визначеність повноважень та діяльності детектива у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 2. С. 100–103.

144. Скасування підозри: законодавче підґрунтя, проблеми, поради фахівців. URL: <https://polishchuk.kiev.ua/news/skasuvannja-pidozri-zakonodavche-pidgruntja-problemi-poradi-fahivciv.html>.

145. Скречко М.-М. А. Процесуальне рішення детектива про початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 831–837. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.127>.

146. Скречко М.-М. А. Реалізація функції захисту в ході оскарження процесуального рішення детектива про повідомлення про підозру. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 427–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/100>.

147. Скрипник А. В. Використання цифрової інформації в кримінальному процесуальному доказуванні : монографія. Харків: Право, 2022. 406 с.

148. Слюсарчук Х. Р. Оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні: Contra Spem Spero! *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 246–251. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/4_2019/49.pdf.

149. Соловійова О. Є. Надання потерпілим інформації як сприяння доказуванню вчинення кримінального правопорушення. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 20 лист. 2020 р.). Харків, 2020. С. 174–177.

150. Татарин І.І., Хитра А.Я. Обшук особи як слідча (розшукова) дія, яка потребує невідкладності. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 1, 2023. С.157-161.

151. Тертишник В. М. Правнича допомога та функція захисту в кримінальному процесі: гармонізація доктрини. *Правова позиція*. 2017. № 2. С. 128–137.

152. Тищенко О.І., Тітко І.А. Правова визначеність та найбільш сприятливе для особи тлумачення закону як орієнтири при вирішенні юридичних прогалин у кримінальному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 474-479. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/109>.

153. Удалова Л. Д. та ін. Складання кримінально-процесуальних документів у досудовому провадженні. Київ, 2013. URL: https://nni1.naiu.kiev.ua/files/dosudove/vidaniya/Навч_посібник_Складання_кримінально_процесуальних_документів_у_досудовому_провадженні_2013.pdf.

154. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 04.12.2023 у справі №991/9951/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115496160>.

155. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 14.06.2024 у справі №991/44325/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112086769>.

156. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 23.01.2024 у справі №991/11249/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116628371>.

157. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 31.05.2024 у справі №991/4045/24. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/119527662>.

158. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 22.06.2023 у справі №201/5332/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111869798>.

159. Ухвала Житомирського апеляційного суду від 08.01.2024 у справі №283/2800/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116292229>.

160. Ухвала Житомирського апеляційного суду від 12.06.2024 у справі №296/12201/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119796733>.

161. Ухвала Київського апеляційного суду від 04.09.2024 у справі №757/29789/24-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121514099>.

162. Ухвала Київського апеляційного суду від 11.04.2024 у справі №761/7399/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118487968>.

163. Ухвала Київського апеляційного суду від 16.03.2023 у справі №757/768/23-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109761587>.

164. Ухвала Київського апеляційного суду від 22.11.2023 у справі №758/5555/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115824752>.

165. Ухвала Київського апеляційного суду від 24.04.2024 у справі №761/22531/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118689961>.

166. Ухвала Львівського апеляційного суду від 15.04.2024 у справі №462/1754/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118386176>.

167. Ухвала Полтавського апеляційного суду від 28.03.2024 у справі №554/1137/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118039069>.

168. Ухвала слідчого судді Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 24.05.2024 у справі №199/4013/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119350171>.

169. Ухвала слідчого судді Богодухівського районного суду Харківської області від 05.07.2022 у справі №613/2082/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105112433>.

170. Ухвала слідчого судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 24.11.2023 у справі №361/4287/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115231939>.
171. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 01.02.2022 у справі №991/494/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103068095>.
172. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 03.03.2020 у справі №991/1168/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88048019>.
173. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 04.03.2021 у справі №991/1173/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95348753>.
174. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 08.01.2024 у справі №991/11249/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116252499>.
175. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 08.12.2020 у справі №991/9324/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93457907>.
176. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 12.09.2022 у справі №991/3279/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106311036>.
177. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 13.02.2024 у справі №991/579/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117188673>.
178. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 13.06.2024 у справі №991/5040/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119809939>.
179. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 13.09.2023 у справі №991/7775/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113519974>.
180. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 14.07.2023 у справі №991/6122/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112345987>.
181. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16.03.2023 у справі №991/2312/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109607521>.
182. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 18.03.2024 у справі №991/2074/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117851022>.
183. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 19.07.2021 у справі №991/3599/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98473894>.

184. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 19.08.2024 у справі №991/6812/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121146421>.
185. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 19.10.2022 у справі №991/4503/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106907094>.
186. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 20.05.2024 у справі №991/4149/24. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/119320674>.
187. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 20.10.2023 у справі №991/9135/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114314331>.
188. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22.07.2022 у справі №991/2627/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105375507>.
189. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22.07.2024 у справі №991/196/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120659306>.
190. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22.09.2021 у справі №991/6355/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99907822>.
191. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 23.01.2023 у справі №991/261/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108633037>.
192. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 23.08.2024 у справі №991/7818/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121171107>.
193. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28.01.2020 у справі №757/62820/19-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87269917>.
194. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28.05.2024 у справі №991/4165/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119458081>.
195. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 29.08.2023 у справі №991/7438/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113236955>.
196. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 30.12.2021 у справі №991/8812/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102328641>.
197. Ухвала слідчого судді Вінницького міського суду Вінницької області від 10.06.2024 у справі №127/20029/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119939746>.

198. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 31.10.2023 у справі №461/9189/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114614346>.

199. Ухвала слідчого судді Голосіївського районного суду м. Києва від 17.05.2024 у справі №752/10086/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119156746>.

200. Ухвала слідчого судді Гусятинського районного суду Тернопільської області від 10.09.2024 у справі №596/1322/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121599126>.

201. Ухвала слідчого судді Деснянського районного суду м. Чернігова від 05.07.2024 у справі №750/9411/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120202696>.

202. Ухвала слідчого судді Дзержинського районного суду м. Харкова від 06.09.2024 у справі №638/8012/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121429267>.

203. Ухвала слідчого судді Дніпровського районного суду м. Києва від 17.06.2024 у справі №755/9530/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119841785>.

204. Ухвала слідчого судді Дніпровського районного суду м. Києва від 31.08.2022 у справі №755/17166/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105996179>.

205. Ухвала слідчого судді Заводського районного суду м. Миколаєва від 26.10.2023 у справі №487/7309/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114468597>.

206. Ухвала слідчого судді Залізничного районного суду м. Львова від 03.09.2024 у справі №462/6937/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121375256>.

207. Ухвала слідчого судді Запорізького районного суду Запорізької області від 13.11.2023 у справі №317/4667/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114841802>.

208. Ухвала слідчого судді Золочівського районного суду Львівської області від 17.04.2024 у справі №445/435/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118421167>.

209. Ухвала слідчого судді Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 25.05.2022 у справі №344/5581/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104478472>.

210. Ухвала слідчого судді Києво-Святошинського районного суду Київської області від 21.02.2020 у справі №369/10037/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92414455>.

211. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Одеси від 18.07.2022 у справі №947/5221/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105372466>.

212. Ухвала слідчого судді Київського районного суду м. Харкова від 07.02.2023 у справі №953/798/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108817146>.

213. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 14.09.2022 у справі №203/3378/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106343265>.

214. Ухвала слідчого судді Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 16.09.2022 у справі №203/3436/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106350139>.

215. Ухвала слідчого судді Ковпаківського районного суду м. Суми від 09.09.2024 у справі №592/14891/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121471906>.

216. Ухвала слідчого судді Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 27.12.2024 у справі №279/7402/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124096064>.

217. Ухвала слідчого судді Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 06.01.2025 у справі №279/92/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124233301>.

218. Ухвала слідчого судді Ленінського районного суду м. Кіровограда від 18.02.2022 у справі №405/424/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103541266>.
219. Ухвала слідчого судді Личаківського районного суду м. Львова від 07.07.2022 у справі №463/4755/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105194992>.
220. Ухвала слідчого судді Личаківського районного суду м. Львова від 24.10.2023 у справі №463/6800/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114434178>.
221. Ухвала слідчого судді Малинського районного суду Житомирської області від 29.02.2024 у справі №283/1354/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117324713>.
222. Ухвала слідчого судді Новозаводського районного суду м. Чернігова від 26.01.2024 у справі №751/262/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116621420>.
223. Ухвала слідчого судді Носівського районного суду Чернігівської області від 05.02.2024 у справі №741/291/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116917539>.
224. Ухвала слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 31.08.2020 у справі №554/6040/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91230104>.
225. Ухвала слідчого судді Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 09.05.2022 у справі №185/8811/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104397672>.
226. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 26.02.2024 у справі №757/7893/24-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117258920>.
227. Ухвала слідчого судді Придніпровського районного суду м. Черкаси від 07.06.2023 у справі №711/3616/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111526467>.

228. Ухвала слідчого судді Святошинського районного суду м. Києва від 13.06.2024 у справі №759/11790/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119702238>.

229. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 06.05.2024 у справі №760/8664/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118934359>.

230. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 07.06.2024 у справі №760/12032/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119746247>.

231. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 12.09.2024 у справі №760/19690/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121606545>.

232. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду м. Києва від 15.03.2024 у справі №760/216/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118024602>.

233. Ухвала слідчого судді Соснівського районного суду м. Черкаси від 25.12.2023 у справі №712/14191/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116014388>.

234. Ухвала слідчого судді Тростянецького районного суду Вінницької області від 20.01.2025 у справі №147/1262/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124520579>.

235. Ухвала слідчого судді Тростянецького районного суду Вінницької області від 20.01.2025 у справі №147/1262/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124520579>.

236. Ухвала слідчого судді Ужгородського міськрайонного суду від 08.05.2024 у справі №308/7802/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119057369>.

237. Ухвала слідчого судді Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 19.05.2023 у справі №308/5651/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110986507>.

238. Ухвала слідчого судді Харківського районного суду Харківської області від 24.10.2024 у справі №635/1142/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122571068>.

239. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 09.08.2024 у справі №761/24293/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120991347>.

240. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 23.08.2022 у справі №761/16174/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106361088>.

241. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 27.12.2024 у справі №761/47589/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124101557>.

242. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Києва від 29.08.2022 у справі №761/14825/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106012381>.

243. Ухвала слідчого судді Шевченківського районного суду м. Львова від 01.08.2024 у справі №466/8070/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120759776>.

244. Ухвала слідчого судді Яремчанського міського суду Івано-Франківської області від 25.10.2023 у справі №354/1197/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114781531>.

245. Хитра А.Я., Татарин І.І. Повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. *Інтернаука : Міжнародний науковий журнал. Серія: «Юридичні науки»*. 2022. № 6. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-6-8241>.

246. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32, т. 3. С. 145–148.

247. Шмаль Л. М. Сінгапурська модель протидії корупції: досвід для України. *Часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 6. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/6-2015/shmal.pdf>.
248. Шнягін О. Г. Реалізація функції захисту в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.09. Київ: Академія управління Міністерства внутрішніх справ, 2010. 215 с.
249. Шульгін С. О. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 208–214.
250. Шульгін С. О. Оцінка доказів слідчим і прокурором при прийнятті процесуальних рішень у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 260 с.
251. Юхименко К.А., Тітко І.А. Винятки з концепції «плодів отруєного дерева»: застосування у судовій практиці. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4, С. 377-384 DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.68>.
252. Як проводити адвокатське опитування, аби винести з нього максимальну користь. URL: https://zib.com.ua/ua/164000-yak_provoditi_advokatske_opituvannya_abi_vinesti_z_nogo_maks.html.
253. A Guide on the Use of Generative Artificial Intelligence Tools by Court Users. Registrar's Circular № 1. 2024. URL: https://www.judiciary.gov.sg/docs/default-source/circulars/2024/registrar's_circular_no_1_2024_supreme_court.pdf?sfvrsn=996ec0d1_1.
254. Corrupt Practices Investigation Bureau (CPIB). Roles & Functions. CPIB Official Website. URL: <https://www.cpiib.gov.sg/who-we-are/our-work/roles-functions/>.
255. Corruption Perceptions Index 2024. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024/>.

256. Criminal Procedure Code 2010 (Singapore). URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CPC2010?ViewType=Advance&Phrase=procedure+code&WiAI=1>.
257. Personal Data Protection Commission of Singapore. Model AI Governance Framework (Second Edition). 2020. URL: <https://www.pdpc.gov.sg/-/media/files/pdpc/pdf-files/resource-for-organisation/ai/smodelaigovframework2.pdf>.
258. Phony ChatGPT Brief Leads to \$5,000 Fine for NY Lawyers. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-06-22/chatgpt-phony-legal-filing-case-gets-lawyers-a-5-000-fine?srnd=technology-vp>.
259. Prevention of Corruption Act 1960 (Singapore). URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/PCA1960>.
260. Securiti. Singapore Model AI Governance Framework. Securiti.ai. URL: <https://securiti.ai/singapore-model-ai-governance-framework/>
261. Serious Fraud Office (New Zealand). URL: <https://sfo.govt.nz/>.
262. Serious Fraud Office Act 1990 (New Zealand). URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1990/0051/latest/DLM210990.html>.
263. Serious Fraud Office: Legislation. URL: <https://sfo.govt.nz/about-us/who-we-are/legislation>.
264. Serious Fraud Office: Strategic Focus Areas. URL: <https://sfo.govt.nz/assets/Strategic-focus-areas-updated.pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

Шановні респонденти!

У зв'язку із підготовкою дисертаційного дослідження на тему: **«ФУНКЦІЯ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ ДЕТЕКТИВІВ»**, звертаємось із проханням відповісти на запитання щодо актуальних питань реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів.

Анкетування є анонімним. Результати анкетування будуть використані в цілях, пов'язаних винятково із науковими дослідженнями, та лише в узагальненому вигляді.

Заздалегідь вдячні за увагу, приділену анкеті.

1. Яку професію Ви представляєте?

- ☐ Правник-науковець
- ☐ Адвокат
- ☐ Слідчий
- ☐ Детектив
- ☐ Юрисконсульт
- ☐ Інше (вказати свій варіант) _____

2. Як Ви вважаєте, у разі самостійного виявлення слідчим/детективом з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, яка процесуальна поведінка слідчого/детектива найбільш узгоджується із вимогами КПК України:

- ☐ Самостійно внести відповідні відомості в ЄРДР та розпочати досудове розслідування;
- ☐ Письмово повідомити про виявлення таких обставин керівника органу досудового розслідування (рапортом чи повідомленням) та самостійно такі відомості не вносити (без доручення керівника).

3. На вашу думку, чи є доцільним додати до повноважень керівника органу досудового розслідування, визначених у ч. 2 ст. 39 КПК України, права визначати слідчого для розгляду заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення в порядку ст. 214 КПК України?

- ☐ Так
- ☐ Ні

4. Як Ви вважаєте, чи доцільно привести у відповідність норми КПК України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», включивши у статтю 93 КПК «Збирання доказів» право сторони захисту опитувати осіб за їх згодою?

- ☐ Так
- ☐ Ні

5. Чи вважаєте Ви доцільним встановити у ст. 221 КПК України «Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення» строк, впродовж якого слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення?

- ☐ Так
- ☐ Ні

6. Вказана вище стаття 221 КПК передбачає обов'язок слідчого, прокурора надати стороні захисту для ознайомлення матеріали досудового розслідування до його завершення, за виключенням матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. На Вашу думку, чи може зашкодити досудовому розслідуванню ознайомлення з такими матеріалами:

	Так	Ні
а) процесуальними документами щодо початку і руху кримінального провадження	☐	☐
б) повідомленням про підозру та доказами, на які в останньому міститься посилення	☐	☐
в) клопотанням про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судовими рішеннями за результатом їх розгляду, а також матеріалами інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного	☐	☐
г) доказами, що виправдовують підозрюваного	☐	☐

7. Пункт 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України передбачає, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 цієї частини, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності. На Вашу думку, чи узгоджується обов'язок слідчого/детектива перевіряти дотримання підслідності з іншими нормами КПК України, що визначають повноваження слідчого/детектива?

- ☐ Так, слідчий/детектив повинен проводити таку перевірку і така перевірка є законною.
- ☐ Ні, покладання такого обов'язку на слідчого/детектива є невиправданим, суперечить іншим нормам КПК України та має бути виключеним з п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України.

8. Стаття 303 КПК України дозволяє оскаржити під час досудового розслідування повідомлення про підозру. На Вашу думку, чи доцільно конкретизувати в КПК підстави для такого оскарження, виклавши пункт 10 ч. 1 вказаної статті в такій редакції: 10) повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру з підстав порушення вимог цього Кодексу щодо змісту письмового повідомлення про підозру, його порядку складання чи вручення, або якщо підозра є необґрунтованою...

- ☐ Так
- ☐ Ні

9. На Ваш погляд, чи можуть бути визнані недопустимими докази, зібрані детективами з порушенням правил підслідності, якщо таке порушення саме по собі не призвело до істотного порушення прав та свобод людини?

- ☐ Так
- ☐ Ні

10. Частиною 5 ст. 171 КПК України визначені строки подання клопотання про арешт тимчасово вилученого майна. Як Ви вважаєте, у разі пропуску такого строку, чи має слідчий суддя відмовити у задоволенні такого клопотання з цих підстав (порушення строку подання клопотання про накладення арешту на майно)

- ☐ Так
- ☐ Ні

11. Частиною 2 ст. 64-2 КПК України визначено, що права та обов'язки третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна. Чи трактуєте Ви цю норму так, що лише прокурор уповноважений звертатись до слідчого судді із клопотанням про арешт майна третьої особи, реалізуючи свій обов'язок здійснювати процесуальний нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування, тоді як слідчий/детектив таким правом не наділений?

- ☐ Так
- ☐ Ні

12. Як Ви вважаєте, якщо у кримінальному провадженні закінчився визначений статтею 49 Кримінального кодексу України строк давності притягнення до кримінальної відповідальності, а прокурор не ініціює питання закриття провадження судом, чи може закінчення строку давності слугувати підставою для скасування арешту на майно в порядку статті 174 КПК України, якщо такий накладений?

- ☐ Так
- ☐ Ні

ЗВЕДЕНІ ДАНІ

**за результатами анкетування науково-педагогічних працівників,
працівників правоохоронних органів та адвокатів з питань функції захисту
під час виконання процесуальних рішень детективів
(опитано 202 особи)**

Під час підготовки дисертаційного дослідження проведено опитування практичних та науково-педагогічних працівників у сфері кримінального судочинства: науково-педагогічних працівників кафедр кримінального процесу та криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Одеського державного університету внутрішніх справ, Дніпровського державного університету внутрішніх справ; слідчих слідчого управління ГУНП в Івано-Франківській області; детективів Територіального управління БЕБ у Львівській області; адвокатів Львівської, Одеської, Івано-Франківської, Полтавської та Київської областей.

У результаті анкетування науково-педагогічних працівників, працівників правоохоронних органів та адвокатів, що проводилось впродовж 2025 року (всього опитано 202 особи), отримано такі статистичні дані:

№	Зміст питання	Варіанти відповідей	Кількість осіб	Показник (%)
1.	Яку професію Ви представляєте?	Правник-науковець	52	25,74%
		Адвокат	103	50,99%
		Слідчий	27	13,37%
		Детектив	15	7,43%
		Юрисконсульт	3	1,49%
		Інше (вказати свій варіант)	2	0,99%

2.	Як Ви вважаєте, у разі самостійного виявлення слідчим/детективом з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, яка процесуальна поведінка слідчого/детектива найбільш узгоджується із вимогами КПК України:	Самостійно внести відповідні відомості в ЄРДР та розпочати досудове розслідування	84	41,58%
		Письмово повідомити про виявлення таких обставин керівника органу досудового розслідування (рапортом чи повідомленням) та самостійно такі відомості не вносити (без доручення керівника).	118	58,42%
3.	На вашу думку, чи є доцільним додати до повноважень керівника органу досудового розслідування, визначених у ч. 2 ст. 39 КПК України, права визначати слідчого для розгляду заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення в порядку ст. 214 КПК України?	Так	96	47,52%
		Ні	106	52,48%
4.	Як Ви вважаєте, чи доцільно привести у відповідність норми КПК України та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», включивши у статтю 93 КПК «Збирання доказів» право сторони захисту опитувати осіб за їх згодою?	Так	154	76,24%
		Ні	48	23,76%
5.	Чи вважаєте Ви доцільним встановити у ст. 221 КПК України «Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення» строк, впродовж якого слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали	Так	152	75,25%
		Ні	50	24,75%

	досудового розслідування для ознайомлення?			
6.	Вказана вище стаття 221 КПК передбачає обов'язок слідчого, прокурора надати стороні захисту для ознайомлення матеріали досудового розслідування до його завершення, за виключенням матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. На Вашу думку, чи може зашкодити досудовому розслідуванню ознайомлення з такими матеріалами:			
а)	процесуальними документами щодо початку і руху кримінального провадження	Так	60	29,70%
		Ні	142	70,30%
б)	повідомленням про підозру та доказами, на які в останньому міститься посилення	Так	48	23,76%
		Ні	154	76,24%
в)	клопотанням про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судовими рішеннями за результатом їх розгляду, а також матеріалами інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного	Так	32	15,84%
		Ні	170	84,16%
г)	доказами, що виправдовують підозрюваного	Так	50	24,75%
		Ні	152	75,25%
7.	Пункт 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України передбачає, що кримінальне провадження закривається в разі, якщо існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 цієї частини, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з	Так, слідчий/детектив повинен проводити таку перевірку і така перевірка є законною.	110	54,46%
		Ні, покладання такого обов'язку на слідчого/детектива є	92	45,54%

	дотриманням вимог щодо підслідності. На Вашу думку, чи узгоджується обов'язок слідчого/детектива перевіряти дотримання підслідності з іншими нормами КПК України, що визначають повноваження слідчого/детектива?	невиправданим, суперечить іншим нормам КПК України та має бути виключеним з п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України.		
8.	Стаття 303 КПК України дозволяє оскаржити під час досудового розслідування повідомлення про підозру. На Вашу думку, чи доцільно конкретизувати в КПК підстави для такого оскарження, виклавши пункт 10 ч. 1 вказаної статті в такій редакції: 10) повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру з підстав порушення вимог цього Кодексу щодо змісту письмового повідомлення про підозру, його порядку складання чи вручення, або якщо підозра є необґрунтованою...	Так	126	62,38%
		Ні	76	37,62%
9.	На Ваш погляд, чи можуть бути визнані недопустимими докази, зібрані детективами з порушенням правил підслідності, якщо таке порушення саме по собі не призвело до істотного порушення прав та свобод людини?	Так	102	50,50%
		Ні	100	49,50%
10.	Частиною 5 ст. 171 КПК України визначені строки подання клопотання про арешт тимчасово вилученого майна. Як Ви вважаєте, у разі пропуску такого строку, чи має слідчий суддя відмовити у задоволенні такого клопотання з цих підстав (порушення строку подання клопотання про накладення арешту на майно)	Так	152	75,25%
		Ні	50	24,75%

11.	Частиною 2 ст. 64-2 КПК України визначено, що права та обов'язки третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення <i>прокурора</i> до суду із клопотанням про арешт майна. Чи трактуєте Ви цю норму так, що лише прокурор уповноважений звертатись до слідчого судді із клопотанням про арешт майна третьої особи, реалізуючи свій обов'язок здійснювати процесуальний нагляд за дотриманням законів під час досудового розслідування, тоді як слідчий/детектив таким правом не наділений?	Так	140	69,31%
		Ні	62	30,69%
12.	Як Ви вважаєте, якщо у кримінальному провадженні закінчився визначений статтею 49 Кримінального кодексу України строк давності притягнення до кримінальної відповідальності, а прокурор не ініціює питання закриття провадження судом, чи може закінчення строку давності слугувати підставою для скасування арешту на майно в порядку статті 174 КПК України, якщо такий накладений?	Так	150	74,26%
		Ні	52	25,74%

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти прийняття та виконання процесуальних рішень детективів в електронній формі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/10>.
2. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81, Т. 3. С. 19–38. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>.
3. Скречко М.-М. А. Реалізація функції захисту в ході оскарження процесуального рішення детектива про повідомлення про підозру. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 427–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/100>.
4. Скречко М.-М. А. Процесуальне рішення детектива про початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 831–837. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.127>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Кулинич М.-М. А. Процесуальні рішення прокурора при здійсненні досудового слідства детективами органів Бюро економічної безпеки України: окремі проблеми. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 лютого 2022 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація

«Істина». 2022. С. 78–82.

6. Кулинич М.-М. А. Особливості прийняття процесуальних рішень детективами в умовах воєнного стану. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи* : матеріали Круглого столу (23 вересня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. С. 182–186.

7. Кулинич М.-М. А. Співвідношення понять «процесуальне рішення» та «процесуальний документ». *Наука і вища освіта* : матеріали XXIX Міжнародної наукової конференції студентів і молодих учених, 09 листопада 2022 року. Запоріжжя : Класичний приватний університет. 2022. С. 93.

8. Кулинич М.-М. А. Оформлення процесуального рішення детективом у формі листа. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 09 грудня 2022 року). Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». 2022. С. 306–310.

9. Кулинич М.-М. А. Використання захисником підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування. *Інформаційні технології в освіті та практиці* : матеріали науково-практичної конференції, м. Львів, 16 груд. 2022 р. Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 36–38.

10. Кулинич М.-М. А. Правова природа витягу з єдиного реєстру досудових розслідувань. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Малиновські читання»* (м. Острог, 24 листопада 2023 року). Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2023. С. 72–74.

11. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти оскарження стороною захисту процесуальних рішень та бездіяльності детективів щодо ненадання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування в порядку ст. 221 КПК. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року). Львів : ЛьвДУВС. 2023. С. 49–53.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

1. Пропонуємо доповнити частину 2 статті 39 КПК п. 1-1 такого змісту:

«1-1) визначати слідчого для розгляду заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення в порядку ст. 214 КПК України;».

2. Пропонуємо пункт 2 та пункт 3 статті 87 КПК виключити, доповнивши КПК статтею 87-1 такого змісту:

«Стаття 87-1. Недопустимість доказів, отриманих стороною обвинувачення з порушенням вимог цього Кодексу.

1. Незалежно від того, чи мало місце істотне порушення прав та свобод людини, суд зобов'язаний визнати недопустимими докази, які отримані:

1) під час здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або без такого внесення, крім випадків, передбачених частиною 3 статті 214 КПК;

2) стороною обвинувачення, повноваження якої у конкретному кримінальному провадженні не визначені у порядку, передбаченому цим Кодексом;

3) шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури, оперативними підрозділами повноважень, не передбачених цим Кодексом.»

3. Вважаємо доцільним доповнити частину 3 статті 93 КПК абзацом третім такого змісту:

«Захисник, представник потерпілого - особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження - особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником, має право опитувати осіб за їх згодою, за результатом якого складається протокол, у якому, крім відомостей, передбачених статтею

104 цього Кодексу, зазначається про добровільність згоди особи на її опитування».

4. Пропонуємо викласти частину 4 статті 106-1 КПК в новій редакції такого змісту:

«4. Оригіналами процесуальних документів, що підписані в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування з використанням кваліфікованого електронного підпису, визнаються їх примірники в електронній формі. У разі створення ідентичного за документарною інформацією та реквізитами процесуального документа в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування з використанням кваліфікованого електронного підпису та процесуального документа на папері, кожен з процесуальних документів є оригіналом і має однакову юридичну силу».

5. Пропонуємо викласти частину 6 статті 110 КПК в такій редакції:

«6. Постанова та інші процесуальні документи, у котрих знаходять вираження процесуальні рішення слідчого, дізнавача, прокурора виготовляється на офіційному бланку та підписуються службовою особою, яка прийняла відповідне процесуальне рішення.

Процесуальні документи, у котрих знаходять вираження процесуальні рішення слідчого, прокурора можуть виготовлятися в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, або створюватися з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 цього Кодексу, крім випадків, якщо цим Кодексом передбачене підписання такого процесуального документа іншим учасником кримінального провадження, який не є стороною обвинувачення.»

6. Видається доцільним внести зміни до частини 1 статті 214 КПК, вклавши її в новій редакції такого змісту:

«Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, що містить короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення

кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач – керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування.

Слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після самотійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний письмово повідомити про них керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання або керівника органу прокуратури відповідно. Розгляд такого повідомлення здійснюється уповноваженим слідчим, дізнавачем, прокурором у порядку, визначеному в абзаці першому цієї частини.»

7. Вважаємо можливим запропонувати нову редакцію частини 1 статті 221 КПК такого змісту:

«1. Слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення протягом десяти днів з дня його отримання, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.»

8. Пропонуємо частину 1 та частину 2 статті 278 КПК викласти у такій редакції:

«1. Копія письмового повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

У разі складення повідомлення про підозру в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису слідчого, прокурора, або його виготовлення з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 цього Кодексу, електронний примірник повідомлення про підозру, а за необхідності – його примірник в паперовій формі, вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення - у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

2. Копію письмового повідомлення про підозру, а в разі складення повідомлення про підозру в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису слідчого, прокурора, або його виготовлення з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 цього Кодексу, – примірник повідомлення про підозру в паперовій формі затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання.»

9. Вважаємо доцільним викласти частину 1 та частину 2 статті 283 КПК у такій редакції:

«1. Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право, щоб досудове розслідування було закінчене в найкоротший строк.

2. Досудове розслідування закінчується в одній із таких форм:

- 1) закриття кримінального провадження;*
- 2) звільнення особи від кримінальної відповідальності.*
- 3) звернення до суду з обвинувальним актом;*
- 4) звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.*

Прокурор, а також слідчий, дізнавач зобов'язані у найкоротший строк після виявлення обставин, зазначених у частині першій статті 284 цього Кодексу, закрити кримінальне провадження у порядку та з урахуванням особливостей, визначених частиною четвертою статті 284 цього Кодексу.

Прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій:

- 1) закрити кримінальне провадження;*
- 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;*
- 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру».*

10. Пропонуємо змінити пункт 9-1 частини 1 статті 284 КПК, виклавши його в такій редакції:

«9¹) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 9 цієї частини, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння.

Учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання слідчому, дізнавачу, прокурору про закриття кримінального провадження за наявності передбачених цим пунктом підстав;»

11. Вважаємо необхідним викласти пункт 10 частини 1 статті 303 КПК в новій редакції такого змісту:

«10) повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру з підстав порушення вимог цього Кодексу щодо змісту письмового повідомлення про підозру, його порядку складання чи вручення, або якщо підозра є необґрунтованою, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом - підозрюваним, його захисником чи законним представником;

**Методичні рекомендації для захисників
під час виконання процесуальних рішень детективів**

1. Чи може детектив самостійно внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) у разі самостійного виявлення ним ознак, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (без попереднього повідомлення керівника підрозділу детективів про це)?

Стаття 214 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) покладає на детектива обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин, внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, зокрема, самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

При цьому повноваження щодо визначення детектива (детективів), який здійснюватиме досудове розслідування, належить керівнику органу досудового розслідування (п. 1 ч. 2 ст. 39, ч. 1 ст. 214 КПК).

Аналіз викладених норм дає підстави висувати, що в силу вимог ст. 214 КПК детектив, з одного боку, наділений обов'язком внести відомості до ЄРДР за наявності визначених у КПК підстав для цього, а з іншого – обмежений у повноваженнях здійснювати досудове розслідування до прийняття процесуального рішення керівника органу досудового розслідування щодо визначення детектива (детективів), який здійснюватиме таке досудове розслідування.

Між тим, *Інструкцією про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, затвердженій наказом Бюро економічної безпеки України (БЕБ) від 23.03.2022 №58*, визначено, що у разі надходження до БЕБ заяви про вчинення злочину у письмовому вигляді, така має бути зареєстрована, після чого передана керівнику відповідного підрозділу детективів для визначення детектива для розгляду такої заяви.

У разі, якщо детектив самостійно виявить такі обставини, то ним складається *повідомлення (рапорт) про виявлене кримінальне правопорушення*. Останнє реєструється діловим документом структурного підрозділу БЕБ, що здійснює досудове слідство і дізнання, та невідкладно передається для розгляду керівнику відповідного підрозділу детективів, згідно з функціональними обов'язками. Інших окремих положень, котрі б регулювали порядок внесення відомостей в ЄРДР детективами БЕБ у разі самостійного виявлення ними ознак кримінального правопорушення немає. А отже, знов-таки, керівник підрозділу детективів визначає детектива, уповноваженого на розгляд повідомлення (рапорту) про вчинення кримінального правопорушення.

ККС ВС у постанові від 26.10.2022 у справі №263/4755/19 дійшов висновку, що слідчий у разі самостійного виявлення кримінального

правопорушення не є уповноваженою особою як на внесення відомостей до ЄДРД за своїм рапортом, так і на його реєстрацію у журналі єдиного обліку.

З таким підходом погоджуємось в повній мірі, адже керівник відповідного підрозділу детективів здійснює контроль за дотриманням законодавства при розгляді заяв і повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень. Водночас, внесення відомостей до ЄДРД без попереднього повідомлення детективом про самостійне виявлення ним кримінального правопорушення унеможлиблює виконання керівником підрозділу детективів свого прямого повноваження з організації досудового розслідування, як це передбачено у ч. 1 ст. 39 КПК.

Відтак, у випадку самостійного виявлення кримінального правопорушення письмово детектив повинен повідомити керівника підрозділу детективів про таку обставину рапортом, службовою запискою, повідомленням тощо, однак самостійно відомості до ЄДРД не вносити. Такі відомості повинні бути внесені уповноваженою особою, визначеною керівником відповідного підрозділу детективів. В той же час, керівник відповідного підрозділу детективів може доручити прийняти рішення в порядку ст. 214 КПК і тому детективу, який самостійно виявив кримінальне правопорушення.

Радимо стороні захисту в цьому разі детально аналізувати як підставу внесення відомостей в ЄДРД, так і встановлювати, чи було визначено особу, що вносила такі відомості, у встановленому порядку. В разі недотримання цього порядку захиснику доцільно в ході судового розгляду подавати клопотання про визнання недопустимими доказів, що зібрані у кримінальному провадженні, у зв'язку з недотриманням порядку прийняття рішення про його початок.

2. Чи передбачає стаття 214 КПК «автоматичне» внесення детективом відомостей до ЄДРД на підставі поданої заяви про вчинене кримінальне правопорушення безвідносно до її змісту?

У судовій практиці можна виокремити три підходи до коментованого питання:

- 1) Факт подання заяви вже є підставою внесення відомостей до ЄДРД, а оцінка такої заяви здійснюється вже після реєстрації кримінального провадження.
- 2) Детектив не може не вносити відомості до ЄДРД на підставі належно оформленої заяви, що містить: а) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; б) попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність.
- 3) У детектива відсутній обов'язок вносити відомості до ЄДРД за будь-якою заявою, а тільки за тією, що містить достатні відомості про кримінальне правопорушення та може об'єктивно свідчити про вчинення такого кримінального правопорушення.

На наше переконання, сам факт подання заяви про кримінальне правопорушення не зумовлює обов'язок детектива внести відомості до ЄДРД. Не будь-яка заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є

безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР, а лише та, що містить короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. При цьому така заява не повинна обов'язково містити попередню правову кваліфікацію, адже здійснення такої є компетенцією та обов'язком детектива.

Наведена позиція витікає зі змісту п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК, згідно якої до ЄРДР вноситься короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником.

3. Яким вимогам повинне відповідати процесуальне рішення детектива про зупинення досудового розслідування у зв'язку з об'єктивними обставинами, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану (п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України)?

Ряд об'єктивних факторів в умовах воєнного стану (ракетні обстріли, тимчасова окупація місця здійснення досудового розслідування, знаходження підозрюваного на тимчасово окупованій території тощо) унеможливають проведення досудового розслідування та його завершення у визначений КПК строк. В той же час, закінчення строку досудового розслідування слугує підставою для закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Відтак, за наявності визначених у п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України умов, з метою забезпечення виконання завдань кримінального провадження, рекомендуємо зупиняти досудове розслідування, належно оформивши таке процесуальне рішення.

Виходячи із закріпленої у ч. 5 ст. 110 КПК України вимоги щодо вмотивованості постанови, процесуальне рішення детектива про зупинення строку досудового розслідування має містити зміст обставин, що зумовили його прийняття, мотиви прийняття цього процесуального рішення та їх обґрунтування.

Перелік обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану, не є вичерпним, проте до таких можна віднести:

- 1) перебування підозрюваного на військовій службі у військовій частині на значній відстані від місця проведення досудового розслідування;
- 2) тимчасова окупація місця здійснення досудового розслідування;
- 3) унеможливлення подальшого збирання доказів у кримінальному провадженні;
- 4) неможливість скасування грифів секретності з відповідних матеріальних носіїв інформації;
- 5) відсутність можливості звернутися до суду з обвинувальним актом;
- 6) перебування підозрюваного на окупованій території та неможливість його переміщення країною без загрози для життя тощо.

Важливо, що постанова містила не лише перелік відповідних обставин, а обґрунтування в кожному конкретному випадку, що така обставина унеможлиблює подальше проведення досудового розслідування.

У разі зупинення досудового розслідування на цій підставі існує значна доля ризику порушення конституційних, процесуальних та конвенційних прав учасників провадження. Поряд з тим, таке зупинення може бути не завжди зумовлене об'єктивною неможливістю проводити досудове розслідування. Однак, строк із дня винесення постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування слідчим суддею не зараховується до строку досудового розслідування, що витікає з ч. 5 ст. 219 КПК. А тому, стороні захисту слід ретельно аналізувати вказане процесуальне рішення детектива та оскаржувати його в разі необґрунтованості такого.

4. Чи повинні внесені до ЄРДР відомості про вчинене кримінальне правопорушення повністю відповідати відомостям, викладеним у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення?

Так звана «фабула» кримінального провадження у ЄРДР має відповідати тим відомостям про подію, котрі зазначені заявником, потерпілим, або ж були виявлені з інших джерел. В свою чергу, отримавши заяву про вчинене кримінальне правопорушення, детектив зобов'язаний здійснити внесення у ЄРДР лише тих відомостей, які містяться у заяві. Короткий виклад обставин передбачає процес оброблення, аналізу та юридично коректного викладення обставин без зміни самої суті кримінального правопорушення, про яке вказує заявник чи потерпілий.

За таких обставин, ні сторона захисту, ні суд на стадії судового розгляду не матимуть жодного сумніву, що досудове розслідування здійснювалося саме щодо кримінального правопорушення, відносно якого було подано заяву про злочин.

В постанові від 14.12.2022 у справі №754/10882/17 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду дійшов висновку, що якщо в заяві (повідомленні) про вчинення кримінального правопорушення та у витязі з ЄРДР не повністю збігається інформація, надана заявником чи потерпілим, то це не є істотним порушенням вимог КПК.

Втім, неприпустимою є ситуація, коли внесені детективом відомості до ЄРДР взагалі не відповідають за своїм змістом викладеним у заяві (повідомленні) про вчинене кримінальне правопорушення обставинам. Те ж саме стосується випадків, коли відомості не містять жодної конкретизації будь-яких обставин, які зазначені у заяві про вчинення кримінального правопорушення (до прикладу, в заяві зазначені анкетні дані чи посада особи, яка, на думку потерпілого, вчинила злочин), чи такі відомості настільки узагальнені, що з витягу з ЄРДР не можливо встановити, щодо якого саме кримінального правопорушення здійснюється досудове розслідування.

Рекомендуємо стороні захисту ретельно перевіряти відповідність таких відомостей, а разі їх істотних розбіжностей – на стадії судового розгляду ставити

питання щодо допустимості усіх доказів, зібраних у кримінальному провадженні.

5. Чи може первинна правова кваліфікація діяння під час внесення відомостей у ЄРДР не узгоджуватись із тими відомостями, що вказані у заяві про кримінальне правопорушення?

Первинна правова кваліфікація злочину, який вчинено особою, або який перебуває на стадії готування чи замаху, має суттєве значення і для подальшого проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки законодавець в ст. 246 КПК встановив можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій у формі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, спостереження за особою у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Кримінальним процесуальним законом прямо не визначені наслідки внесення органом досудового розслідування відомостей до ЄРДР за більш тяжкою статтею, коли на стадії прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування відсутні відомості чи об'єктивні підстави вважати склад того чи іншого злочину кваліфікованим.

Однак, попередня правова кваліфікація діяння особи не може бути штучно обтяженою кваліфікуючими ознаками, якщо такі відомості не відображені у відповідній заяві про вчинення кримінального правопорушення, матеріалах правоохоронних органів тощо. Якщо ж первинна кваліфікація не відповідає тим відомостям, що викладені у заяві про вчинення кримінального правопорушення, що призвело до безпідставного внесення відомостей до ЄРДР про вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, то це може слугувати підставою для визнання недопустимими доказів, що зібрані за результатами здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, визначених у ч. 2 ст. 246 КПК.

Відповідно, роль захисника полягає у тому, щоб як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду, спрямовувати свою діяльність на доведення обставини такого штучного обтяження, за наслідком чого клопотати перед судом про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.

6. Чи може витяг з ЄРДР слугувати доказом у кримінальному провадженні?

Верховний Суд не розглядає витяг з ЄРДР ні як процесуальне рішення, ні як процесуальне джерело доказів.

Такий підхід безперечно застосовний у тому разі, коли витяг з ЄРДР не може замінити процесуальне рішення, прийняття якого передбачено КПК. Як приклад, витяг з ЄРДР самотійно не може підтверджувати повноваження детективів чи прокурорів, які в ньому вказані, за відсутності постанов про створення групи детективів та про визначення групи прокурорів. У цьому разі витяг з ЄРДР не може замінити процесуальні рішення про визначення групи детективів та про визначення групи прокурорів у кримінальному провадженні, прийняття яких витікає з п. 1 ч. 2 ст. 39 та ч. 1 ст. 37 КПК відповідно.

За загальним правилом витяг з ЄРДР не є ні процесуальним рішенням, ні процесуальним джерелом доказів. Водночас, первинний витяг з ЄРДР, сформований внаслідок внесення відомостей до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення в порядку ст. 214 КПК має подвійну правову природу, адже є не лише фіксацією прийнятого процесуального рішення, але й породжує правові наслідки, позаяк є єдиною законною передумовою для початку здійснення досудового розслідування.

А тому, в разі покликання стороною захисту на допущені детективом порушення норм КПК при внесенні відомостей до ЄРДР (до прикладу, якщо фабула у ЄРДР суперечить заяві про кримінальне правопорушення), вважаємо, що первинний витяг з ЄРДР має враховуватись судом при вирішенні питання (не)допустимості тих чи інших доказів.

7. Чи потрібно виносити постанову про визнання речовими доказами, коли така не передбачена в КПК?

Поділяємо думку щодо необхідності винесення саме постанови як форми відображення процесуального рішення детектива про встановлення ним відповідності матеріальних об'єктів ознакам, що вказані у ч. 1 ст. 98 КПК. Ключовим у цьому контексті є не складання формального переліку матеріальних об'єктів, а саме зазначення мотивів та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів із вказівкою про те, якій саме ознаці речового доказу він відповідає на переконання детектива.

При цьому наша позиція не зводиться до надмірної деталізації такого обґрунтування щодо кожного матеріального об'єкта окремо (вважаємо цілком допустимим групувати такі об'єкти за спільними ознаками).

Як власник чи володілець майна, щодо якого вирішуватиметься питання про арешт вилученого майна для забезпечення збереження речових доказів, так і слідчий суддя при розгляді відповідного клопотання повинні розуміти мотиви і підстави, з яких детектив дійшов переконання про відповідність того чи іншого предмета ознакам речових доказів. Іншого способу відображення такого переконання, а отже і оформлення прийнятого детективом процесуального рішення щодо відповідності конкретного матеріального об'єкта відповідній ознаці речового доказу, на наш погляд, немає.

При вирішенні питання про накладення арешту на майно вкрай часто слідчі судді вказують, що майно, котре має одну або декілька ознак, наведених у ст. 98 КПК, може набути статусу речового доказу за рішенням детектива, прокурора, яке відповідно до вимог ч. 3 ст. 110 КПК приймається у формі постанови. Відсутність такої постанови як процесуального документа, котрий фіксує висновок детектива про набуття майном статусу речового доказу та зазначення мотивів, з яких детектив дійшов такого переконання, позбавляє слідчого суддю можливості зробити власний висновок щодо наявності чи відсутності підстав для арешту майна саме з метою його збереження як речового доказу, адже слідчий суддя не наділений правом самостійно визначати підстави,

передбачені ст. 98 КПК, тоді як має здійснювати контроль правильності прийнятого детективом рішення.

У разі відсутності постанови про визнання речовими доказами чи в разі відсутності в такій мотивів та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів із вказівкою про те, якій саме ознаці речового доказу він відповідає на переконання детектива, рекомендуємо стороні захисту покликатись на цю обставину при вирішенні питання про арешт майна з метою забезпечення речових доказів як на підставу для відмови в такому.

8. Які процесуальні наслідки порушення детективом строку подання клопотання про накладення арешту на майно, вилученого під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді?

Як слідує з вимог ч. 5 ст. 171 КПК таке клопотання має бути поданим детективом протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено.

Зазначена норма містить чіткий та однозначний обов'язок детектива негайно повернути вилучене майно особі в разі подання клопотання про його арешт протягом 48 годин. Неповорнення тимчасово вилученого майна особі після спливу 48 годин з моменту його вилучення (за умови не звернення детектива з клопотанням про арешт цього майна) є порушенням засади законності, а також свідченням того, що таке майно продовжує незаконно (за відсутності правової та процесуальної підстави) знаходитись у розпорядженні детектива.

Порушення детективом строку звернення із вказаним клопотанням має мати наслідком відмову у його задоволенні, тоді як саме майно має бути невідкладно повернуто його володільцю.

Беручи участь в судовому засіданні під час розгляду слідчим суддею клопотання про арешт майна, а в разі, якщо такий розгляд відбувається без участі власника цього майна – при поданні апеляційної скарги та її розгляді, стороні захисту слід ретельно перевіряти дотримання означеного строку, а в разі його пропуску – наполягати на неможливості його поновлення і наявності підстав для відмови у задоволенні клопотання.

9. З огляду на зміст ч. 2 ст. 64-2 КПК, чи наділений детектив правом звертатись із клопотанням про накладення арешту на майно третьої особи?

Як слідує з дослівного формулювання ч. 2 ст. 64-2 КПК права та обов'язки третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна.

Наведене дозволяє виснувати, що саме прокурор в розумінні КПК наділений повноваженням звертатися до слідчого судді із клопотанням щодо накладення арешту на майно фізичної особи, котра не є підозрюваною, а знаходиться в процесуальному статусі третьої особи.

Обстоюючи підхід, що саме прокурор уповноважений звертатись із таким клопотанням зауважимо, що саме на прокурора покладений обов'язок здійснення

нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, тоді як детектив такими повноваженнями не наділений. Поряд з тим, із поданням клопотання про арешт майна третьої особи пов'язується виникнення у неї відповідного процесуального статусу у кримінальному провадженні, що завжди пов'язаний із обмеженнями прав (накладення арешту, заборона користування тощо). Тому, саме прокурор, здійснюючи процесуальний нагляд, повинен пересвідчитись, що існують вагомі підстави для тимчасового обмеження прав такої особи.

В той же час, стороні захисту, виходячи із обраної нею тактики, слід покликатись на обставину подання клопотання про арешт майна неуповноваженою особою: а) під час розгляду цього клопотання слідчим суддею чи в разі оскарження ухвали слідчого судді про арешт майна в апеляційному порядку (враховуючи той фактор, що як слідчий суддя, так і суд апеляційної інстанції можуть повернути клопотання про арешт майна детективу, прокурору для усунення зазначеного недоліку); б) покликатись на цю обставину вже на стадії судового розгляду.

10. Який порядок виконання доручення детектива на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні оперативним підрозділом та на що звертати увагу стороні захисту?

У постанові від 21.08.2024 у справі №520/7684/17 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду, заперечуючи висновок суду першої інстанції про недопустимість доказів, отриманих під час проведення НСРД за відсутності доручення слідчого на проведення НСРД, вказав таке: «Закон не виключає можливості доручення проведення певної НСРД, крім слідчого, й уповноваженим прокурором і не вимагає обов'язкового доручення на проведення НСРД саме конкретному працівникові певного оперативного підрозділу, вказуючи, що таке доручення видається уповноваженому оперативному підрозділу як структурній одиниці певного органу чи установи».

Проте погодитись із таким висновком у повній мірі не можемо. Обґрунтування нашої позиції ґрунтується на аналізі порядку надання доручень на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, що встановлюється Інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затвердженої спільним наказом №114/1042/516/1199/936/1687/5/ від 16.11.2012 (надалі – Інструкція про НСРД).

Так, Інструкцією про НСРД визначено, що детектив, прокурор надсилає доручення керівнику відповідного разом із ухвалою слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи постановою слідчого, прокурора про її проведення. Саме доручення повинне містити, зокрема, чітко поставлені завдання та строки їх виконання. При цьому оперативний співробітник залучається до проведення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії за рішенням керівника. Ба більше, керівник оперативного підрозділу визначає конкретного виконавця для складення протоколу за

результатом негласної слідчої (розшукової) дії. Оперативні співробітники не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою чи звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (п. п. 3.3., 3.4.2, 1.7.2., 4.5., 1.8. Інструкції про НСРД).

За таких умов, погоджуємось, що доручення детектива відповідному оперативному підрозділу провести слідчі (розшукові) дії чи негласні слідчі (розшукові) дії не повинно містити даних конкретних працівників оперативного підрозділу (адже детектив і не наділений компетентністю володіти такими даними).

У той же час, матеріали кримінального провадження повинні містити рішення керівника відповідного оперативного підрозділу про залучення конкретного працівника оперативного підрозділу, що, відповідно до вказаних вище норм закону, буде підтверджувати, що саме конкретний співробітник оперативного підрозділу є уповноваженою особою щодо виконання доручення детектива у цьому кримінальному провадженні. В свою чергу, на наш погляд, саме детектив у разі надання доручення оперативному підрозділу повинен пересвідчитись у тому, що таке рішення керівника відповідного оперативного підрозділу: 1) було прийняте; 2) долучено до матеріалів кримінального провадження разом із матеріалами за результатами проведення НСРД.

Аналізуючи повноваження захисника щодо доручень детективів зауважимо, що КПК не передбачає ні право сторони захисту їх оскаржити, ні можливості процесуально реагувати на такі. Звісно, якщо слідча (розшукова) дія проводиться співробітником оперативного підрозділу та за участі сторони захисту остання має право вимагати надання таким співробітником документа, що підтверджує його повноваження (як доручення детектива, так і рішення керівника відповідного оперативного підрозділу). Водночас, про здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі оперативними підрозділами, сторона захисту дізнається вже після оформлення матеріалів за результатами їх проведення та після розсекречення таких у встановленому порядку. Відтак, лише на стадії судового розгляду сторона захисту може заявляти клопотання про визнання недопустимими доказів, зібраних в ході НСРД оперативними підрозділами, за відсутності у матеріалах кримінального провадження доручення на таке проведення.

11. Чи може детектив оформити листом прийняте ним процесуальне рішення?

З незрозумілих причин законодавець у ч. 5, 6 ст. 110 КПК закріпив вимоги лише щодо такого процесуального рішення детектива, як постанова, обмеживши можливість застосування цих вимог до інших форм відображення процесуальних рішень, як-то листів. Усуваючи цю прогалину під час здійснення правосуддя, ряд слідчих суддів (котрі обстоюють можливість прийняття процесуального рішення у формі листа) наголошують, що незалежно від того, як оформлене процесуальне рішення, останнє повинне відповідати загальним вимогам ч. 5 ст. 110 КПК щодо: зазначення в ньому змісту обставин, котрі є підставами для його прийняття;

наведення і обґрунтування мотивів прийняття рішення, їх обґрунтування та посилення на положення.

Вважаємо, що оформлення процесуального рішення детективом за певних ситуацій у формі листа є допустимим та не суперечить вимогам КПК, проте лише в разі одночасного дотримання двох умов:

1) оформлення процесуального рішення у формі постанови в конкретному випадку прямо не передбачене КПК;

2) лист, яким оформлене процесуальне рішення детектива, є вмотивованим та відповідає вимогам ч. 5 ст. 110 КПК.

Така позиція насамперед стосується випадків, коли лист детектива є формою відображення його процесуального рішення за наслідком розгляду клопотання учасника кримінального провадження, якщо КПК не передбачає винесення постанови в цьому разі.

Говорячи про виконання захистом своїх повноважень щодо процесуального рішення детектива, викладеного у формі листа, слід виходити зі змісту процесуального документа, результат розгляду якого детективом оформлений листом, а також із обраної тактики захисту у конкретному кримінальному провадженні. До прикладу, якщо захисник подав детективу клопотання про надання для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, а відповідь про відмову в такому наданні було викладено детективом у формі листа, звернення до слідчого судді із скаргою на бездіяльність детектива в порядку ст. 303 КПК (щодо порушення детективом вимог ст. 220 КПК) може мати наслідком зобов'язання детектива слідчим суддею повторно розглянути подане захисником клопотання (у формі постанови).

12. Чи можна вважати надіслання повістки у месенджер належним способом її виклику?

На законодавчому рівні досі не вирішеним залишається питання законності надіслання повістки у месенджер особи, що є доволі поширеним явищем на практиці. Частина слідчих суддів вважає належним порядком вручення повістки особи про виклик шляхом скерування в месенджери (як-то Viber, WhatsApp, Telegram), частина акцентує на тому, що цей спосіб вручення застосовується у випадку неможливості вручення особисто, тоді як третя частина вважає направлення повістки про виклик у месенджер неналежним повідомленням особи відносно вимог КПК.

Тут можна провести певну аналогію із порядком вручення судових повісток у вигляді SMS, коли текст такої повістки може бути надісланий учаснику SMS-повідомленням виключно за умови подання цим учасником відповідної заяви до суду про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення. У разі відсутності такої заяви від учасника справи довідки про доставлення SMS-повідомлення не можуть вважатися доказом належного повідомлення особи про дату, час і місце судового засідання.

На наш погляд, направлення повісток при виклик особи в месенджери може бути додатковим способом вручення, але аж ніяк не основним (тобто

застосовуватись одночасно з передбаченим КПК порядком вручення, а не замість нього). Звісно, цей спосіб дозволяє оперативніше комунікувати з учасниками кримінального провадження та за допомогою скрін-шотів фіксувати зміст відправленого документа, тоді як підтвердити зміст телефонної розмови в такий спосіб неможливо. Поряд з тим, варто враховувати специфіку роботи кожного з месенджерів, його технічні можливості та особливості реєстрації облікових записів (до прикладу, месенджер Telegram дозволяє користувачам видаляти як повідомлення, що надіслані ними самими, так і отримані від інших користувачів). Додаткова складність у підтвердженні надіслання та отримання повісток про виклик за допомогою застосунків зумовлюється такими факторами: 1) необхідність встановлення, що відповідне повідомлення надсилається саме на номер телефону, яким користується особа, виклик якої здійснюється; 2) складність підтвердження надіслання відповідного повідомлення на конкретний абонентський номер мобільного телефону (в скрін-шотах листування в месенджерах може відображатись лише ім'я користувача, вказане ним самостійно, або ті дані, що збережені відправником в своїх контактах, без прив'язки до номеру телефону); 3) складність підтвердження належності мобільного телефону, з якого здійснено листування тощо.

Здійснення детективом виклику особи лише за допомогою месенджерів є підставою для сторони захисту наполягати на порушенні порядку вручення повістки, а відтак, заперечувати наявність підстав для вжиття заходів процесуального примусу у разі нез'явлення за такою повісткою.

13. Який порядок розгляду клопотання сторони захисту про надання їй для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення та чи підлягає оскарженню ненадання таких матеріалів?

Сторона захисту наділена правом ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що визначено статтею 221 КПК. Такому праву кореспондує обов'язок детектива надати для ознайомлення стороні захисту за її клопотанням матеріали досудового розслідування, окрім: 1) матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; 2) тих матеріалів, ознайомлення з котрими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню.

Отже, КПК визначає лише два випадки, за наявності яких детектив може відмовити у наданні для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення. При цьому законодавчо не врегульовано форму, в якій детектив повинен викласти своє рішення про відмову надати стороні захисту матеріали кримінального провадження для ознайомлення.

Однак, стаття 221 КПК не передбачає строку, протягом якого сторона обвинувачення зобов'язана за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення.

Ця прогалина призводить до існування різних підходів у розумінні (не) можливості оскарження рішення про відмову у наданні матеріалів досудового

розслідування для ознайомлення або ж бездіяльності щодо ненадання таких матеріалів в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК. Так, вказаною нормою визначено, що на досудовому провадженні може бути оскаржена бездіяльність детектива, дізнавача, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк.

Доцільно наголосити, що клопотання сторони захисту про надання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення підлягає розгляду в порядку статті 220 КПК. Таким чином, якщо підозрюваний, його законний представник чи захисник під час досудового розслідування звертається до детектива, останній зобов'язаний впродовж трьох днів або задовольнити таке клопотання, або ж винести вмотивовану постанову про повну чи часткову відмову в його задоволенні. Відсутність прийнятого процесуального рішення у формі постанови за результатом розгляду клопотання сторони захисту про відмову у задоволенні цього клопотання є підставою для оскарження такої бездіяльності в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК.

14. Надання для ознайомлення яких матеріалів не може зашкодити досудовому розслідуванню в розумінні ст. 221 КПК?

На наш погляд, до матеріалів, надання для ознайомлення з якими стороні захисту не може зашкодити досудовому розслідуванню, належать:

1) процесуальні документи щодо початку і руху кримінального провадження (доручення, у тому числі на здійснення досудового розслідування, постанова про визначення групи прокурів, постанова про визначення групи детективів, постанова про визначення підслідності, постанови прокурорів та ухвали слідчих суддів про продовження строку досудового розслідування тощо);

2) повідомлення про підозру та докази, на які в останньому міститься посилення;

3) клопотання про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судові рішення за результатом їх розгляду, а також матеріали інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного;

4) докази, що виправдовують підозрюваного (встановлення обставин, що виправдовують підозрюваного, є імперативним обов'язком детектива, який передбачений у ч. 2 ст. 9 КПК, водночас, ознайомлення з такими матеріалами жодним чином не може зашкодити досудовому розслідуванню).

15. Чи може закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності слугувати підставою для скасування арешту майна в порядку статті 174 КПК?

Станом на цей час на законодавчому рівні не врегульоване питання скасування арешту на майно у кримінальному провадженні, у якому закінчився визначений ст. 49 Кримінального кодексу України строк давності притягнення до кримінальної відповідальності. Так, у статті 174 КПК законодавець не передбачив окремо такої підстави для скасування арешту.

При цьому процесуальним наслідком не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у разі закінчення строків давності (крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі) є закриття судом кримінального провадження за клопотанням прокурора на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК та вирішення питання про скасування арешту майна на підставі ч. 4 ст. 174 КПК.

Втім, якщо прокурор самостійно не звертається із таким клопотанням, то власник арештованого майна, не будучи суб'єктом такого звернення, може лише просити слідчого суддю скасувати арешт на підставі ч. 1 ст. 174 КПК.

В той же час, враховуючи загальні засади кримінального провадження, викладене у ч. 1 ст. 174 КПК формулювання «в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба» покладає обов'язок на слідчого суддю під час досудового розслідування в кожному конкретному випадку надавати оцінку доводам, викладеним у клопотанні, саме в розрізі того, чи конкретна обставина свідчить, що в подальшому застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження немає потреби.

На наше переконання, закінчення строків давності у кримінальному провадженні, в якому жодній особі не повідомлено про підозру, є тією обставиною, яка впливає на подальшу дієвість кримінального провадження та можливість виконання його завдань.

А відтак, вважаємо, що закінчення строків давності може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала потреба, за наявності таких умов:

а) з матеріалів кримінального провадження можна встановити час вчинення кримінального правопорушення (принаймні орієнтовний, як-то «не пізніше липня 2018 року»), що є початком відліку строку давності;

б) досудове розслідування не здійснюється щодо особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі;

в) жодній особі на час закінчення строків давності не повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (адже підозрюваний матиме право заперечувати проти свого звільнення від кримінальної відповідальності, тоді як майно, на яке накладено арешт з метою збереження як речового доказу, може мати значення для доведення невинуватості підозрюваного, у тому числі шляхом проведення експертиз);

г) на час розгляду слідчим суддею клопотання про скасування арешту слідчі (розшукові) дії з арештованим майном не проводяться та/або вже завершені (скажімо, щодо транспортного засобу проведено експертизи чи слідчий експеримент).

За наявності перелічених вище умов подальше застосування арешту не буде виправдовувати втручання в права і свободи третьої особи і не забезпечить «справедливого балансу» між засобами та метою, яку прагне досягти орган досудового розслідування.

Таким чином, за умови одночасного існування наведених нами умов, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності у разі не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту відпала потреба, що є підставою для його скасування згідно ч. 1 ст. 174 КПК. Відтак, за наявності цих обставин сторона захисту може звернутися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК.

**Методичні рекомендації для органів, що здійснюють досудове
розслідування кримінальних правопорушень із переліку
ч. ч. 3, 5 ст. 216 КПК України¹**

1. Чи може детектив самотійно внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) у разі самотійного виявлення ним ознак, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (без попереднього повідомлення керівника підрозділу детективів про це)?

Стаття 214 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) покладає на детектива обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин, внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з ЄРДР, зокрема, самотійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

При цьому повноваження щодо визначення детектива (детективів), який здійснюватиме досудове розслідування, належить керівнику органу досудового розслідування (п. 1 ч. 2 ст. 39, ч. 1 ст. 214 КПК).

Аналіз викладених норм дає підстави висувати, що в силу вимог ст. 214 КПК детектив, з одного боку, наділений обов'язком внести відомості до ЄРДР за наявності визначених у КПК підстав для цього, а з іншого – обмежений у повноваженнях здійснювати досудове розслідування до прийняття процесуального рішення керівника органу досудового розслідування щодо визначення детектива (детективів), який здійснюватиме таке досудове розслідування.

Між тим, *Інструкцією про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, затвердженій наказом Бюро економічної безпеки України (БЕБ) від 23.03.2022 №58*, визначено, що у разі надходження до БЕБ заяви про вчинення злочину у письмовому вигляді, така має бути зареєстрована, після чого передана керівнику відповідного підрозділу детективів для визначення детектива для розгляду такої заяви.

У разі, якщо детектив самотійно виявить такі обставини, то ним складається *повідомлення (рапорт) про виявлене кримінальне правопорушення*. Останнє реєструється діловодом структурного підрозділу БЕБ, що здійснює досудове слідство і дізнання, та невідкладно передається для розгляду керівнику відповідного підрозділу детективів, згідно з функціональними обов'язками. Інших окремих положень, котрі б регулювали порядок внесення відомостей в ЄРДР детективами БЕБ у разі самотійного виявлення ними ознак кримінального правопорушення немає. А отже, знов-таки, керівник підрозділу детективів

¹ За умови визначення підслідності кримінальних правопорушень, вказаних у ч. ч. 3, 5 ст. 216 КПК України, за іншими органами досудового слідства, доцільно використовувати запропоновані методичні рекомендації для детективів.

визначає детектива, уповноваженого на розгляд повідомлення (рапорту) про вчинення кримінального правопорушення.

Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у постанові від 26.10.2022 у справі №263/4755/19 дійшов висновку, що слідчий у разі самостійного виявлення кримінального правопорушення не є уповноваженою особою як на внесення відомостей до ЄДРД за своїм рапортом, так і на його реєстрацію у журналі єдиного обліку.

З таким підходом погоджуємось в повній мірі, адже керівник відповідного підрозділу детективів здійснює контроль за дотриманням законодавства при розгляді заяв і повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень. Водночас, внесення відомостей до ЄДРД без попереднього повідомлення детективом про самостійне виявлення ним кримінального правопорушення унеможливорює виконання керівником підрозділу детективів свого прямого повноваження з організації досудового розслідування, як це передбачено у ч. 1 ст. 39 КПК.

Відтак, радимо детективам у випадку самостійного виявлення кримінального правопорушення письмово повідомити керівника підрозділу детективів про таку обставину рапортом, службовою запискою, повідомленням тощо, однак самостійно відомості до ЄДРД не вносити. Такі відомості слід вносити уповноваженій особі, визначеній керівником органу досудового розслідування чи відповідного підрозділу детективів. В той же час, керівник органу досудового розслідування чи відповідного підрозділу детективів може доручити прийняти рішення в порядку ст. 214 КПК і тому детективу, який самостійно виявив кримінальне правопорушення.

2. Чи передбачає стаття 214 КПК «автоматичне» внесення детективом відомостей до ЄДРД на підставі поданої заяви про вчинене кримінальне правопорушення безвідносно до її змісту?

У судовій практиці можна виокремити три підходи до коментованого питання:

- 1) Факт подання заяви вже є підставою внесення відомостей до ЄДРД, а оцінка такої заяви здійснюється вже після реєстрації кримінального провадження.
- 2) Детектив не може не вносити відомості до ЄДРД на підставі належно оформленої заяви, що містить: а) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; б) попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність.
- 3) У детектива відсутній обов'язок вносити відомості до ЄДРД за будь-якою заявою, а тільки за тією, що містить достатні відомості про кримінальне правопорушення та може об'єктивно свідчити про вчинення такого кримінального правопорушення.

На наше переконання, сам факт подання заяви про кримінальне правопорушення не зумовлює обов'язок детектива внести відомості до ЄДРД. Не будь-яка заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є

безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР, а лише та, що містить короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. При цьому така заява не повинна обов'язково містити попередню правову кваліфікацію, адже здійснення такої є компетенцією та обов'язком детектива.

Наведена позиція витікає зі змісту п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК, згідно якої до ЄРДР вноситься короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником.

3. Яким вимогам повинне відповідати процесуальне рішення детектива про зупинення досудового розслідування у зв'язку з об'єктивними обставинами, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану (п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України)?

Ряд об'єктивних факторів в умовах воєнного стану (ракетні обстріли, тимчасова окупація місця здійснення досудового розслідування, знаходження підозрюваного на тимчасово окупованій території тощо) унеможливають проведення досудового розслідування та його завершення у визначений КПК строк. В той же час, закінчення строку досудового розслідування слугує підставою для закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Відтак, за наявності визначених у п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України умов, з метою забезпечення виконання завдань кримінального провадження, рекомендуємо зупиняти досудове розслідування, належно оформивши таке процесуальне рішення.

Виходячи із закріпленої у ч. 5 ст. 110 КПК України вимоги щодо вмотивованості постанови, процесуальне рішення детектива про зупинення строку досудового розслідування має містити зміст обставин, що зумовили його прийняття, мотиви прийняття цього процесуального рішення та їх обґрунтування.

Перелік обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану, не є вичерпним, проте до таких можна віднести:

- 1) перебування підозрюваного на військовій службі у військовій частині на значній відстані від місця проведення досудового розслідування;
- 2) тимчасова окупація місця здійснення досудового розслідування;
- 3) унеможливлення подальшого збирання доказів у кримінальному провадженні;
- 4) неможливість скасування грифів секретності з відповідних матеріальних носіїв інформації;
- 5) відсутність можливості звернутися до суду з обвинувальним актом;
- 6) перебування підозрюваного на окупованій території та неможливість його переміщення країною без загрози для життя тощо.

Важливо не лише перелічити відповідні обставини, а в кожному конкретному випадку обґрунтовувати, що така обставина унеможлиблює подальше проведення досудового розслідування.

4. Чи повинні внесені до ЄРДР відомості про вчинене кримінальне правопорушення повністю відповідати відомостям, викладеним у заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення?

Так звана «фабула» кримінального провадження у ЄРДР має відповідати тим відомостям про подію, котрі зазначені заявником, потерпілим, або ж були виявлені з інших джерел. В свою чергу, отримавши заяву про вчинене кримінальне правопорушення, детектив зобов'язаний здійснити внесення у ЄРДР лише тих відомостей, які містяться у заяві. Короткий виклад обставин передбачає процес оброблення, аналізу та юридично коректного викладення обставин без зміни самої суті кримінального правопорушення, про яке вказує заявник чи потерпілий.

За таких обставин, ні сторона захисту, ні суд на стадії судового розгляду не матимуть жодного сумніву, що досудове розслідування здійснювалося саме щодо кримінального правопорушення, відносно якого було подано заяву про злочин.

В постанові від 14.12.2022 у справі №754/10882/17 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду дійшов висновку, що якщо в заяві (повідомленні) про вчинення кримінального правопорушення та у витязі з ЄРДР не повністю збігається інформація, надана заявником чи потерпілим, то це не є істотним порушенням вимог КПК.

Втім, неприпустимою є ситуація, коли внесені детективом відомості до ЄРДР взагалі не відповідають за своїм змістом викладеним у заяві (повідомленні) про вчинене кримінальне правопорушення обставинам. Те ж саме стосується випадків, коли відомості не містять жодної конкретизації будь-яких обставин, які зазначені у заяві про вчинення кримінального правопорушення (до прикладу, в заяві зазначені анкетні дані чи посада особи, яка, на думку потерпілого, вчинила злочин), чи такі відомості настільки узагальнені, що з витягу з ЄРДР не можливо встановити, щодо якого саме кримінального правопорушення здійснюється досудове розслідування.

Рекомендуємо детективам ретельно перевіряти відповідність таких відомостей та не допускати їх суттєві розбіжності.

5. Чи може первинна правова кваліфікація діяння під час внесення відомостей у ЄРДР не узгоджуватись із тими відомостями, що вказані у заяві про кримінальне правопорушення?

Первинна правова кваліфікація злочину, який вчинено особою, або який перебуває на стадії готування чи замаху, має суттєве значення і для подальшого проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки законодавець в ст. 246 КПК встановив можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій у формі зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж,

спостереження за особою у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Кримінальним процесуальним законом прямо не визначені наслідки внесення органом досудового розслідування відомостей до ЄРДР за більш тяжкою статтею, коли на стадії прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування відсутні відомості чи об'єктивні підстави вважати склад того чи іншого злочину кваліфікованим.

Однак, попередня правова кваліфікація діяння особи не може бути штучно обтяженою кваліфікуючими ознаками, якщо такі відомості не відображені у відповідній заяві про вчинення кримінального правопорушення, матеріалах правоохоронних органів тощо. Якщо ж первинна кваліфікація не відповідає тим відомостям, що викладені у заяві про вчинення кримінального правопорушення, що призвело до безпідставного внесення відомостей до ЄРДР про вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, то це може слугувати підставою для визнання недопустимими доказів, що зібрані за результатами здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, визначених у ч. 2 ст. 246 КПК.

6. Чи може витяг з ЄРДР слугувати доказом у кримінальному провадженні?

Верховний Суд не розглядає витяг з ЄРДР ні як процесуальне рішення, ні як процесуальне джерело доказів.

Такий підхід безперечно застосовний у тому разі, коли витяг з ЄРДР не може замінити процесуальне рішення, прийняття якого передбачено КПК. Як приклад, витяг з ЄРДР самотійно не може підтверджувати повноваження детективів чи прокурорів, які в ньому вказані, за відсутності постанов про створення групи детективів та про визначення групи прокурорів. У цьому разі витяг з ЄРДР не може замінити процесуальні рішення про визначення групи детективів та про визначення групи прокурорів у кримінальному провадженні, прийняття яких витікає з п. 1 ч. 2 ст. 39 та ч. 1 ст. 37 КПК відповідно.

За загальним правилом витяг з ЄРДР не є ні процесуальним рішенням, ні процесуальним джерелом доказів. Водночас, первинний витяг з ЄРДР, сформований внаслідок внесення відомостей до ЄРДР про вчинення кримінального правопорушення в порядку ст. 214 КПК має подвійну правову природу, адже є не лише фіксацією прийнятого процесуального рішення, але й породжує правові наслідки, позаяк є єдиною законною передумовою для початку здійснення досудового розслідування.

А тому, в разі покликання стороною захисту на допущені детективом порушення норм КПК при внесенні відомостей до ЄРДР (до прикладу, якщо фабула у ЄРДР суперечить заяві про кримінальне правопорушення), вважаємо, що первинний витяг з ЄРДР має враховуватись судом при вирішенні питання (не)допустимості тих чи інших доказів.

7. Чи потрібно виносити постанову про визнання речовими доказами, коли така не передбачена в КПК?

Поділяємо думку щодо необхідності винесення саме постанови як форми відображення процесуального рішення детектива про встановлення ним відповідності матеріальних об'єктів ознакам, що вказані у ч. 1 ст. 98 КПК. Ключовим у цьому контексті є не складання формального переліку матеріальних об'єктів, а саме зазначення мотивів та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів із вказівкою про те, якій саме ознаці речового доказу він відповідає на переконання детектива.

При цьому наша позиція не зводиться до надмірної деталізації такого обґрунтування щодо кожного матеріального об'єкта окремо (вважаємо цілком допустимим групувати такі об'єкти за спільними ознаками).

Як власник чи володілець майна, щодо якого вирішуватиметься питання про арешт вилученого майна для забезпечення збереження речових доказів, так і слідчий суддя при розгляді відповідного клопотання повинні розуміти мотиви і підстави, з яких детектив дійшов переконання про відповідність того чи іншого предмета ознакам речових доказів. Іншого способу відображення такого переконання, а отже і оформлення прийнятого детективом процесуального рішення щодо відповідності конкретного матеріального об'єкта відповідній ознаці речового доказу, на наш погляд, немає.

При вирішенні питання про накладення арешту на майно вкрай часто слідчі судді вказують, що майно, котре має одну або декілька ознак, наведених у ст. 98 КПК, може набути статусу речового доказу за рішенням детектива, прокурора, яке відповідно до вимог ч. 3 ст. 110 КПК приймається у формі постанови. Відсутність такої постанови як процесуального документа, котрий фіксує висновок детектива про набуття майном статусу речового доказу та зазначення мотивів, з яких детектив дійшов такого переконання, позбавляє слідчого суддю можливості зробити власний висновок щодо наявності чи відсутності підстав для арешту майна саме з метою його збереження як речового доказу, адже слідчий суддя не наділений правом самостійно визначати підстави, передбачені ст. 98 КПК, тоді як має здійснювати контроль правильності прийнятого слідчим рішення.

Радимо в разі тимчасового вилучення майна та подальшого звернення до слідчого судді із клопотанням про накладення арешту на таке майно з метою забезпечення збереження речових доказів виносити постанову про визнання речовими доказами, в якій зазначити мотиви та обґрунтування віднесення того чи іншого предмета до речових доказів згідно ч. 1 ст. 98 КПК.

8. Які процесуальні наслідки порушення детективом строку подання клопотання про накладення арешту на майно, вилученого під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді?

Як слідує з вимог ч. 5 ст. 171 КПК таке клопотання має бути поданим детективом протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено.

Зазначена норма містить чіткий та однозначний обов'язок детектива негайно повернути вилучене майно особі в разі подання клопотання про його

арешт протягом 48 годин. Неповорнення тимчасово вилученого майна особі після спливу 48 годин з моменту його вилучення (за умови не звернення детектива з клопотанням про арешт цього майна) є порушенням засади законності, а також свідченням того, що таке майно продовжує незаконно (за відсутності правової та процесуальної підстави) знаходитись у розпорядженні детектива.

Порушення детективом строку звернення із вказаним клопотанням має мати наслідком відмову у його задоволенні, тоді як саме майно має бути невідкладно повернуте його володільцю.

Рекомендуємо детективам дотримуватись вказаного вище строку задля зменшення негативних для сторони обвинувачення наслідків у вигляді відмови в задоволенні клопотання про арешт майна. Водночас, за наявності об'єктивних причин, що ускладнюють своєчасне подання клопотання детективом (як-то надмірна кількість вилучених речей та документів тощо) керівнику підрозділів детективів доцільно визначати групу детективів (якщо її не було призначено), або збільшувати її склад.

9. З огляду на зміст ч. 2 ст. 64-2 КПК, чи наділений детектив правом звертатись із клопотанням про накладення арешту на майно третьої особи?

Як слідує з дослівного формулювання ч. 2 ст. 64-2 КПК права та обов'язки третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна.

Наведене дозволяє виснувати, що саме прокурор в розумінні КПК наділений повноваженням звертатися до слідчого судді із клопотанням щодо накладення арешту на майно фізичної особи, котра не є підозрюваною, а знаходиться в процесуальному статусі третьої особи.

Обстоюючи підхід, що саме прокурор уповноважений звертатись із таким клопотанням зауважимо, що саме на прокурора покладений обов'язок здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, тоді як детектив такими повноваженнями не наділений. Поряд з тим, із поданням клопотання про арешт майна третьої особи пов'язується виникнення у неї відповідного процесуального статусу у кримінальному провадженні, що завжди пов'язаний із обмеженнями прав (накладення арешту, заборона користування тощо). Тому, саме прокурор, здійснюючи процесуальний нагляд, повинен пересвідчитись, що існують вагомі підстави для тимчасового обмеження прав такої особи.

З метою недопущення випадків повернення клопотання про арешт майна третьої особи, поданої детективом як неуповноваженою особою, або ж відмови у задоволенні клопотання з цієї підстави, вважаємо за доцільне детективам не звертатись із таким клопотанням самостійно.

10. Який порядок виконання доручення детектива на проведення негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні оперативним підрозділам?

У постанові від 21.08.2024 у справі №520/7684/17 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду, заперечуючи висновок суду першої інстанції про недопустимість доказів, отриманих під час проведення НСРД за відсутності доручення слідчого на проведення НСРД, вказав таке: «Закон не виключає можливості доручення проведення певної НСРД, крім слідчого, й уповноваженим прокурором і не вимагає обов'язкового доручення на проведення НСРД саме конкретному працівникові певного оперативного підрозділу, вказуючи, що таке доручення видається уповноваженому оперативному підрозділу як структурній одиниці певного органу чи установи».

Проте погодитись із таким висновком у повній мірі не можемо. Обґрунтування нашої позиції ґрунтується на аналізі порядку надання доручень на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, що встановлюється Інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затвердженій спільним наказом №114/1042/516/1199/936/1687/5/ від 16.11.2012 (надалі – Інструкція про НСРД).

Так, Інструкцією про НСРД визначено, що детектив надсилає доручення керівнику відповідного разом із ухвалою слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи постановою детектива, прокурора про її проведення. Саме доручення повинне містити, зокрема, чітко поставлені завдання та строки їх виконання. При цьому оперативний співробітник залучається до проведення або участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії за рішенням керівника. Ба більше, керівник оперативного підрозділу визначає конкретного виконавця для складення протоколу за результатом негласної слідчої (розшукової) дії. Оперативні співробітники не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою чи звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (п. п. 3.3., 3.4.2, 1.7.2., 4.5., 1.8. Інструкції про НСРД).

За таких умов, погоджуємось, що доручення детектива відповідному оперативному підрозділу провести слідчі (розшукові) дії чи негласні слідчі (розшукові) дії не повинно містити даних конкретних працівників оперативного підрозділу (адже детектив і не наділений компетентністю володіти такими даними).

В той же час, матеріали кримінального провадження повинні містити рішення керівника відповідного оперативного підрозділу про залучення конкретного працівника оперативного підрозділу, що, відповідно до вказаних вище норм закону, буде підтверджувати, що саме конкретний співробітник оперативного підрозділу є уповноваженою особою щодо виконання доручення детектива у цьому кримінальному провадженні. В свою чергу, на наш погляд, саме детектив у разі надання доручення оперативному підрозділу повинен пересвідчитись у тому, що таке рішення керівника відповідного оперативного підрозділу: 1) було прийняте; 2) долучено до матеріалів кримінального провадження разом із матеріалами за результатами проведення НСРД.

11. Чи може детектив оформити листом прийняте ним процесуальне рішення?

З незрозумілих причин законодавець у ч. 5, 6 ст. 110 КПК закріпив вимоги лише щодо такого процесуального рішення детектива, як постанова, обмеживши можливість застосування цих вимог до інших форм відображення процесуальних рішень, як-то листів. Усуваючи цю прогалину під час здійснення правосуддя, ряд слідчих суддів (котрі обстоюють можливість прийняття процесуального рішення у формі листа) наголошують, що незалежно від того, як оформлене процесуальне рішення, останнє повинне відповідати загальним вимогам ч. 5 ст. 110 КПК щодо: зазначення в ньому змісту обставин, котрі є підставами для його прийняття; наведення і обґрунтування мотивів прийняття рішення, їх обґрунтування та посилення на положення.

Вважаємо, що оформлення процесуального рішення детективом за певних ситуацій у формі листа є допустимим та не суперечить вимогам КПК, проте лише в разі одночасного дотримання двох умов:

1) оформлення процесуального рішення у формі постанови в конкретному випадку прямо не передбачене КПК;

2) лист, яким оформлене процесуальне рішення детектива, є вмотивованим та відповідає вимогам ч. 5 ст. 110 КПК.

Така позиція насамперед стосується випадків, коли лист детектива є формою відображення його процесуального рішення за наслідком розгляду клопотання учасника кримінального провадження, якщо КПК не передбачає винесення постанови в цьому разі.

12. Чи можна вважати надіслання повістки у месенджер належним способом її виклику?

На законодавчому рівні досі не вирішеним залишається питання законності надіслання повістки у месенджер особи, що є доволі поширеним явищем на практиці. Частина слідчих суддів вважає належним порядком вручення повістки особи про виклик шляхом скерування в месенджери (як-то Viber, WhatsApp, Telegram), частина акцентує на тому, що цей спосіб вручення застосовується у випадку неможливості вручення особисто, тоді як третя частина вважає направлення повістки про виклик у месенджер неналежним повідомленням особи відносно вимог КПК.

Тут можна провести певну аналогію із порядком вручення судових повісток у вигляді SMS, коли текст такої повістки може бути надісланий учаснику SMS-повідомленням виключно за умови подання цим учасником відповідної заяви до суду про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення. У разі відсутності такої заяви від учасника справи довідки про доставлення SMS-повідомлення не можуть вважатися доказом належного повідомлення особи про дату, час і місце судового засідання.

На наш погляд, направлення повісток при виклик особи в месенджери може бути додатковим способом вручення, але аж ніяк не основним (тобто застосовуватись одночасно з передбаченим КПК порядком вручення, а не замість

нього). Звісно, цей спосіб дозволяє оперативніше комунікувати з учасниками кримінального провадження та за допомогою скрін-шотів фіксувати зміст відправленого документа, тоді як підтвердити зміст телефонної розмови в такий спосіб неможливо. Поряд з тим, варто враховувати специфіку роботи кожного з месенджерів, його технічні можливості та особливості реєстрації облікових записів (до прикладу, месенджер Telegram дозволяє користувачам видаляти як повідомлення, що надіслані ними самими, так і отримані від інших користувачів). Додаткова складність у підтвердженні надіслання та отримання повісток про виклик за допомогою застосунків зумовлюється такими факторами: 1) необхідність встановлення, що відповідне повідомлення надсилається саме на номер телефону, яким користується особа, виклик якої здійснюється; 2) складність підтвердження надіслання відповідного повідомлення на конкретний абонентський номер мобільного телефону (в скрін-шотах листування в месенджерах може відображається лише ім'я користувача, вказане ним самостійно, або ті дані, що збережені відправником в своїх контактах, без прив'язки до номеру телефону); 3) складність підтвердження належності мобільного телефону, з якого здійснено листування тощо.

Здійснення детективом виклику особи лише за допомогою месенджерів є підставою для сторони захисту наполягати на порушенні порядку вручення повістки, а відтак, заперечувати наявність підстав для вжиття заходів процесуального примусу у разі нез'явлення за такою повісткою.

Таким чином, не радимо здійснювати виклик особи лише в такий спосіб.

13. Який порядок розгляду клопотання сторони захисту про надання їй для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення та чи підлягає оскарженню ненадання таких матеріалів?

Сторона захисту наділена правом ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування до його завершення, що визначено статтею 221 КПК. Такому праву кореспондує обов'язок детектива надати для ознайомлення стороні захисту за її клопотанням матеріали досудового розслідування, окрім: 1) матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві; 2) тих матеріалів, ознайомлення з котрими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню.

Отже, КПК визначає лише два випадки, за наявності яких детектив може відмовити у наданні для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення. При цьому законодавчо не врегульовано форму, в якій детектив повинен викласти своє рішення про відмову надати стороні захисту матеріали кримінального провадження для ознайомлення.

Однак, стаття 221 КПК не передбачає строку, протягом якого сторона обвинувачення зобов'язана за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення.

Ця прогалина призводить до існування різних підходів у розумінні (не)можливості оскарження рішення про відмову у наданні матеріалів

досудового розслідування для ознайомлення або ж бездіяльності щодо ненадання таких матеріалів в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК. Так, вказаною нормою визначено, що на досудовому провадженні може бути оскаржена бездіяльність детектива, дізнавача, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК строк.

Доцільно наголосити, що клопотання сторони захисту про надання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування до його завершення підлягає розгляду в порядку статті 220 КПК. Таким чином, якщо підозрюваний, його законний представник чи захисник під час досудового розслідування звертається до детектива, останній зобов'язаний впродовж трьох днів або задовольнити таке клопотання, або ж винести вмотивовану постанову про повну чи часткову відмову в його задоволенні. Відсутність прийнятого процесуального рішення у формі постанови за результатом розгляду клопотання сторони захисту про відмову у задоволенні цього клопотання є підставою для оскарження такої бездіяльності в порядку п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК.

14. Надання для ознайомлення яких матеріалів не може зашкодити досудовому розслідуванню в розумінні ст. 221 КПК?

На наш погляд, до матеріалів, надання для ознайомлення з якими стороні захисту не може зашкодити досудовому розслідуванню, належать:

1) процесуальні документи щодо початку і руху кримінального провадження (доручення, у тому числі на здійснення досудового розслідування, постанова про визначення групи прокурів, постанова про визначення групи детективів, постанова про визначення підслідності, постанови прокурорів та ухвали слідчих суддів про продовження строку досудового розслідування тощо);

2) повідомлення про підозру та докази, на які в останньому міститься посилення;

3) клопотання про обрання запобіжного заходу з доданими до нього матеріалами, судові рішення за результатом їх розгляду, а також матеріали інших заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного;

4) докази, що виправдовують підозрюваного (встановлення обставин, що виправдовують підозрюваного, є імперативним обов'язком детектива, який передбачений у ч. 2 ст. 9 КПК, водночас, ознайомлення з такими матеріалами жодним чином не може зашкодити досудовому розслідуванню).

15. Чи може закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності слугувати підставою для скасування арешту майна в порядку статті 174 КПК?

Станом на цей час на законодавчому рівні не врегульоване питання скасування арешту на майно у кримінальному провадженні, у якому закінчився визначений ст. 49 Кримінального кодексу України строк давності притягнення до кримінальної відповідальності. Так, у статті 174 КПК законодавець не передбачив окремо такої підстави для скасування арешту.

При цьому процесуальним наслідком не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у разі закінчення строків давності (крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі) є закриття судом кримінального провадження за клопотанням прокурора на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК та вирішення питання про скасування арешту майна на підставі ч. 4 ст. 174 КПК.

Втім, якщо прокурор самостійно не звертається із таким клопотанням, то власник арештованого майна, не будучи суб'єктом такого звернення, може лише просити слідчого суддю скасувати арешт на підставі ч. 1 ст. 174 КПК.

В той же час, враховуючи загальні засади кримінального провадження, викладене у ч. 1 ст. 174 КПК формулювання «в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба» покладає обов'язок на слідчого суддю під час досудового розслідування в кожному конкретному випадку надавати оцінку доводам, викладеним у клопотанні, саме в розрізі того, чи конкретна обставина свідчить, що в подальшому застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження немає потреби.

На наше переконання, закінчення строків давності у кримінальному провадженні, в якому жодній особі не повідомлено про підозру, є тією обставиною, яка впливає на подальшу дієвість кримінального провадження та можливість виконання його завдань.

А відтак, вважаємо, що закінчення строків давності може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала потреба, за наявності таких умов:

а) з матеріалів кримінального провадження можна встановити час вчинення кримінального правопорушення (принаймні орієнтовний, як-то «не пізніше липня 2018 року»), що є початком відліку строку давності;

б) досудове розслідування не здійснюється щодо особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі;

в) жодній особі на час закінчення строків давності не повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (адже підозрюваний матиме право заперечувати проти свого звільнення від кримінальної відповідальності, тоді як майно, на яке накладено арешт з метою збереження як речового доказу, може мати значення для доведення невинуватості підозрюваного, у тому числі шляхом проведення експертиз);

г) на час розгляду слідчим суддею клопотання про скасування арешту слідчі (розшукові) дії з арештованим майном не проводяться та/або вже завершені (скажімо, щодо транспортного засобу проведено експертизи чи слідчий експеримент).

За наявності перелічених вище умов подальше застосування арешту не буде виправдовувати втручання в права і свободи третьої особи і не забезпечить «справедливого балансу» між засобами та метою, яку прагне досягти орган досудового розслідування.

Таким чином, за умови одночасного існування наведених нами умов, закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності у разі не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту відпала потреба, що є підставою для його скасування згідно ч. 1 ст. 174 КПК. Відтак, за наявності цих обставин сторона захисту може звернутися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК.

**ДОКУМЕНТИ, ЯКІ ЗАСВІДЧУЮТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА І.М. ЛУЦЬКОГО**

**Довідка про впровадження
результатів дисертаційного дослідження Марти-Марії СКРЕЧКО**

Результати наукового дослідження Марти-Марії Андріївни Скречко «Функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів», основні положення та висновки якого викладені в наукових працях:

1. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти прийняття та виконання процесуальних рішень детективів в електронній формі // *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/10>.

2. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 81, Т. 3. С. 19–38. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>.

3. Скречко М.-М. А. Реалізація функції захисту в ході оскарження процесуального рішення детектива про повідомлення про підозру // *Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2024. № 8. С. 427–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/100>.

4. Скречко М.-М. А. Процесуальне рішення детектива про початок досудового розслідування: окремі проблемні питання // *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2024. № 5. С. 831–837. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.127>.

5. Кулинич М.-М. А. Оформлення процесуального рішення детективом у формі листа. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 09 грудня 2022 року) / упор. Бевз С.І., Бирса Н.О., Серебрякова Ю.О. Київ : Національний технічний

університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2022. С.306-310.

6. Кулинич М.-М.А. Проблемні аспекти оскарження стороною захисту процесуальних рішень та бездіяльності детективів щодо ненадання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування в порядку ст.221 КПК. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С.49-53, отримали практичне відображення в роботі Інституту.*

Результати дослідження використовуються Інститутом в науково-дослідній і експертно-аналітичній роботі при виконанні наукових програм: «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер: 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер: 0111U006673), а також наукових досліджень, що стосуються правового розвитку країни, відповідно до плану проведення наукових досліджень, а також підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів у відповідній сфері.

**Директор
Науково-дослідного інституту
імені Академіка І. М. Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила»
доктор юридичних наук,
професор**

Роман ЛУЦЬКИЙ

09 квітня 2025 року

Проректор з методичної роботи
ЗВО «Університет Короля Данила»

доц. Ярослав ШТАНЬКО

2025 р.

АКТ

впровадження результатів

науково-дослідної роботи «Функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів» у освітній процес

За результатами дослідження опубліковано низку наукових статей та тез доповідей, в яких сформульовано концептуальні положення функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів, а саме:

1. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти прийняття та виконання процесуальних рішень детективів в електронній формі // *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/10>.

2. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 81, Т. 3. С. 19–38. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>.

3. Скречко М.-М. А. Реалізація функції захисту в ході оскарження процесуального рішення детектива про повідомлення про підозру // *Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2024. № 8. С. 427–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/100>.

4. Скречко М.-М. А. Процесуальне рішення детектива про початок досудового розслідування: окремі проблемні питання // *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2024. № 5. С. 831–837. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.127>.

5. Кулинич М.-М. А. Оформлення процесуального рішення детективом у формі листа. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 09 грудня 2022 року) / упор. Бевз С.І., Бирса Н.О., Серебрякова Ю.О. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2022. С.306-310.

6. Кулинич М.-М.А. Проблемні аспекти оскарження стороною захисту процесуальних рішень та бездіяльності детективів щодо ненадання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування в порядку ст.221 КПК. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару* (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С.49-53.

Виконавець дослідження: Скречко Марта-Марія Андріївна

Комісія у складі:

Голова комісії: в. о. завідувача кафедри права та публічного управління
Олександра ПТАШНИК

Члени комісії:

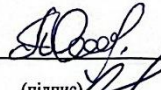
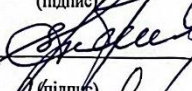
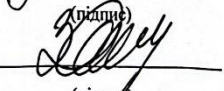
професор кафедри права та публічного управління
Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ

доцент кафедри права та публічного управління
Михайло МЕЛЬНИКОВИЧ

доцент кафедри права та публічного управління
Олександр ЗАГУРСЬКИЙ

Установила, що результати науково-дослідної роботи використовуються в освітньому процесі за освітньо-професійною програмою «Право» освітнього ступеня бакалавр спеціальності 081 «Право» у спосіб оновлення змісту ОК 30 Кримінальне процесуальне право України (за темами «Докази і доказування в кримінальному процесі», «Учасники кримінального провадження», «Заходи забезпечення кримінального провадження», «Провадження слідчих (розшукових) дій», «Судовий розгляд»); за освітньо-професійною програмою «Право» освітнього ступеня магістра спеціальності 081 «Право» шляхом оновлення змісту ОК 13 Актуальні проблеми кримінального права та процесу (за темами «Актуальні проблеми досудового розслідування в кримінальному провадженні», «Актуальні проблеми судового розгляду в кримінальному провадженні»).

“ ” 20__ р.

Голова комісії:		<u>Олександра ПТАШНИК</u>
	(підпис)	(ім'я та ПРІЗВИЩЕ)
Члени комісії:		<u>Євген Письменський</u>
	(підпис)	(ім'я та ПРІЗВИЩЕ)
		<u>Михайло Мельникович</u>
	(підпис)	(ім'я та ПРІЗВИЩЕ)
		<u>Олександр Загурський</u>
	(підпис)	(ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Руслан СТРОЦЬКИЙ

2025

АКТ

11.04. 2025

м. Львів

№ 32

Про впровадження результатів дисертації
СКРЕЧКО Марти-Марії Андріївни на
тему «Функція захисту під час виконання
процесуальних рішень детективів» в
освітній процес ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- т. в. о. начальника відділу забезпечення якості освіти Ірини ГРИВНАК;
- начальника відділу організації наукової діяльності кандидата юридичних наук майора поліції Людмили ПАВЛИК;
- декана факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) кандидата юридичних наук, професора підполковника поліції Руслана ШЕХАВЦОВА;
- завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Андрія ХИТРИ;
- завідувача загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до Положення про порядок впровадження результатів наукових робіт в освітній процес, наукову, практичну, законотворчу діяльність та їх облікування у ЛьвДУВС, затвердженого наказом ЛьвДУВС від 16.08.2023 року № 270, розглянула й узагальнила основні положення і результати дисертації Марти-Марії СКРЕЧКО «Функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Проаналізовано основні результати дослідження Скretchко М.-М. А., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Кулинич М.-М. А. Проблемні аспекти прийняття та виконання процесуальних рішень детективів в електронній формі // *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2022.3/10>.

2. Басиста І. В., Удовенко Ж. В., Кулинич М.-М. А. Огляд тенденцій щодо штучного інтелекту та його перспективність для процесуальних рішень у перебігу кримінального провадження // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 81, Т. 3. С. 19–38. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.3>.

3. Скречко М.-М. А. Реалізація функції захисту в ході оскарження процесуального рішення детектива про повідомлення про підозру // *Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2024. № 8. С. 427–430. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/100>.

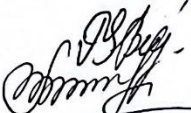
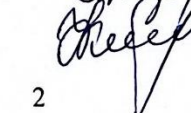
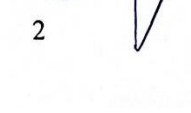
4. Скречко М.-М. А. Процесуальне рішення детектива про початок досудового розслідування: окремі проблемні питання // *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2024. № 5. С. 831–837. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.127>.

5. Кулинич М.-М. А. Оформлення процесуального рішення детективом у формі листа. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови з метою забезпечення сталого розвитку: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 09 грудня 2022 року) / упор. Бевз С.І., Бирса Н.О., Серебрякова Ю.О. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2022. С.306-310.

6. Кулинич М.-М.А. Проблемні аспекти оскарження стороною захисту процесуальних рішень та бездіяльності детективів щодо ненадання для ознайомлення матеріалів досудового розслідування в порядку ст.221 КПК. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару* (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С.49-53.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці СКРЕЧКО Марти-Марії містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі ЛьвДУВС, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право України», «Теоретико-прикладні проблеми кримінального судочинства», під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

 Ірина ГРИВНАК
 Людмила ПАВЛИК
 Руслан ШЕХАВЦОВ
 Андрій ХИТРА
 Ірина КРАВЕЦЬ

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ
РАДА АДВОКАТІВ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

UKRAINIAN NATIONAL
BAR ASSOCIATION
LVIV REGIONAL
BAR COUNCIL

79006, м. Львів, вул. Л.Українки, буд. 5, поверх 3
тел. +38(063)821-99-29,
email: lviv.rada.adv@gmail.com, веб-сайт: www.unba.org.ua

5 Lesi Ukrayinky Street, Lviv, 79006 Ukraine
phone +38(063)821-99-29,
email: lviv.rada.adv@gmail.com, web-site: www.unba.org.ua

Вих. № 130

від 11.04.2025 р.

**Довідка про впровадження результатів
дисертаційного дослідження у роботу
Ради адвокатів Львівської області**

Радою адвокатів Львівської області при проведенні заходів з підвищення кваліфікації для адвокатів враховано наукові положення щодо функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів, а також напрацьовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства, викладені у дисертації **Скречко Марти-Марії Андріївни** на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» «**Функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів**» як такі, що є достатньо обґрунтованими, здатними підвищити ефективність реалізації права на захист, можуть бути використані у практичній діяльності адвокатів. Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено у діяльності Ради адвокатів Львівської області при проведенні стажування осіб для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та під час підвищення кваліфікації адвокатів Львівської області.

В.о. голови Ради адвокатів
Львівської області

Ковна У. С.